

11—12 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 11 maj

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Börjesson i Falköping ang. bevakningen av hemliga militära handlingar.....	3
fru Thunvall ang. åldersgränser vid arbetsanvisning.....	3
herr Nilsson i Gävle ang. prövningen av sökande till anställning vid polismakten eller jämförbar befattning.....	5
herr Wiklund ang. pollovaccinering av personer födda före 1910...	9
Svar på interpellationer av:	
herr Carlsson i Tyresö ang. internationell prövning av frågan om användandet i krig av gaser och bakteriologiska stridsmedel.....	10
herr Wiklund ang. juridisk och annan expertis i barnvårdsnämndernas verksamhet.....	12
herr Lorentzon ang. utbyggnad av cellulosaindustrien i Ådalen....	16
herr Rimmerfors ang. etnografiska museets lokalfråga.....	20
herr Börjesson i Falköping ang. läkarvårdsersättning för behandling mot tobaksmissbruk.....	23
Interpellation av fru Nettelbrandt ang. åtgärder mot rättsförluster på grund av bristande kunskap om sociala förmåner.....	25
Meddelande om enkel fråga av herr Wikner ang. handläggningen av vissa ansökningar om uppförande av industribyggnad.....	26

Onsdagen den 12 maj fm.

Meddelande ang. plena.....	27
Granskning av statsrådsprotokollen:	
Ingressen.....	28
Ifrågasatt tryckfrihetsåtal.....	38

	Sid.
Ifrågasatt underhandsdirektiv till statens hyresråd.....	65
Frigivandet av handlingarna i Wennerströmaffären.....	70
Återkrav av medel som utlagts för svenskar i utlandet.....	75
Registrering av partibeteckningar.....	80
Vissa frågor rörande kommunblocksindelningen.....	85
Beredningen av ärende om gåva till Marocko.....	92
Interpellation av herr Lorentzon ang. geologiska undersökningar i uranhaltiga områden i västra Ångermanland.....	102

Onsdagen den 12 maj em.

Granskning av statsrådsprotokollen (forts.):	
Beslut om abolition.....	104
Statssekreterarnas bisysslor.....	140
Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen	142

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 12 maj fm.

Val av ledamöter och suppleanter i opinionsnämnden.....	27
Konstitutionsutskottets memorial nr 27, ang. granskning av de i statsrådet förda protokollen (ingressen och punkterna 1—10).....	28

Onsdagen den 12 maj em.

Konstitutionsutskottets memorial nr 27, ang. granskning av de i statsrådet förda protokollen (punkterna 11—14).....	104
---	-----

Tisdagen den 11 maj

Kl. 15.30

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talman.

§ 1

Svar på fråga ang. bevakningen av hemliga militära handlingar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har till mig framställt följande fråga. Anser statsrådet bevakningen av hemliga militära handlingar vara tillfredsställande ordnad?

Till svar vill jag anföra följande.

De bestämmelser, som gäller inom krigsmakten för handhavande av hemliga handlingar, torde i stort sett vara ändamålsenliga. Erfarenheter under senare år har föranlett vissa förbättringar och för närvarande pågår ett undersöknings- och utredningsarbete för att tillvarata alla möjligheter att göra bestämmelserna så effektiva som möjligt. Detta arbete bedrivs delvis tillsammans med de polisiära myndigheterna och syftar till att så långt möjligt åstadkomma enhetliga föreskrifter på det civila och militära säkerhetsskyddsområdet. Även om bestämmelserna rörande hemliga handlingar måste anses vara tillfredsställande, kan självfallet på grund av misstag eller av andra skäl brister yppa sig vid det individuella handhavandet av handlingarna. De befattningshavare, som inom olika myndigheter har uppdrag som säkerhetschefer o. d., åligger bl. a. att genom information och kontroll söka förebygga sådana brister.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra ett tack för svaret på min fråga.

Anledningen till att jag ställt denna fråga är att det under den senaste tiden förekommit pressuppgifter om att det tydligen har slarvats med bevakningen av vissa militära handlingar. Jag är fullt medveten om att statsrådet inte önskar att diskutera ett enstaka fall som är föremål för utredning. Jag har emellertid med min fråga velat få ett klarläggande om huruvida statsrådet anser att bevakningen av hemliga militära handlingar är ordnad under betryggande former.

Av svaret framgår att så synes vara fallet. Därmed anser jag mig kunna vara nöjd och hoppas att de säkerhetsbestämmelser som gäller noggsamt följs av berörd personal liksom också att inspektioner med jämna mellanrum sker och att genomgång av säkerhetsbestämmelserna kontinuerligt äger rum, så att den berörda personalen därigenom blir medveten om de ansvarsåtaganden som följer med handhavandet av hemliga militära handlingar.

Jag ber att ännu en gång få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. åldersgränser vid arbetsansvinning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Thunvall har frågat om jag har uppmärksammat att det hos arbetsförmedlingarna fortfarande förekommer en tendens att till arbetssökande kvinnor som nått 50-årsåldern och

Svar på fråga ang. åldersgränser vid arbetsanvisning

som genomgått omskolningskurser ge svaret att de på grund av sin ålder inte kan anvisas något arbete och om det i så fall övervägs någon intensifierad information till arbetsförmedlingspersonalen om det principiellt oriktiga i att åldersgränser av nämnt slag tillämpas vid arbetsanvisningen.

Som svar vill jag framhålla, att arbetsmarknadsverket i alla sina olika aktiviteter strävar efter att undvika varje form av diskriminering. Vad särskilt gäller de kategorier som fru Thunvall avser i sin fråga har styrelsen utarbetat aktivitetsprogram med anvisning om konkreta åtgärder dels för den äldre och medelålders arbetskraften i allmänhet, dels speciellt för den kvinnliga arbetskraften. I samband därmed har också redovisats gällande bestämmelser, t. ex. Kungl. Maj:ts cirkulär till statsmyndigheterna angående slopande av övre åldersgränser för erhållande av civil anställning inom statsförvaltningen och för tillträde till utbildning anordnad av myndighet.

I den fortlöpande informationen inom verket och i samband med den interna personalutbildningen framhålls ständigt vikten av att vid anvisning av arbetskraft någon som helst åldersdiskriminering inte får förekomma.

Genom omskolning, utbildning, provanställningar m. m. försöker arbetsmarknadsverket att komma till rätta med den äldre arbetskraftens problem. Resultatet av dessa åtgärder och behovet av ytterligare insatser studeras kontinuerligt. Den interna informationen och personalutbildningen för att förbättra arbetsförmedlingens service för här berörda kategorier kommer successivt att intensifieras.

Vidare anförde

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra ett tack för det positiva svaret på min fråga.

Den snabba förändringen på arbetsmarknaden, den hastiga expansionstakten på många områden i vårt land och den brist på arbetskraft som kan uppstå till följd därav ställer givetvis stora krav på personalen vid våra arbetsförmedlingar.

Jag har all anledning att tro att denna personal uppfyller de högt ställda fordringarna i de allra flesta fall, och med min kännedom om arbetsmarknadsstyrelsens arbetssätt förstår jag också att informationer fortlöpande går ut till förmedlingarna, såsom också inrikesministern framhållit i sitt svar. Avsikten med min fråga är dock att få till stånd ytterligare informationer, så att personalen hinner följa med förändringarna i den takt de kommer.

Min fråga gäller visserligen inte något nytt problem, men ett problem som visar att det är svårt att komma ifrån invanda föreställningar om kvinnors rätt och möjligheter till förvärvsarbete. Vi vet att det har stött på svårigheter att få arbetsgivarna att anställa arbetskraft, särskilt kvinnlig, som nått eller närmar sig 50-årsstreck.

Den förändrade arbetskraftssituationen har emellertid föranlett arbetsgivare att i större utsträckning än tidigare anställa kvinnlig arbetskraft i just denna ålder, och arbetsgivarna har givetvis inte behövt ångra detta. Tvärtom har man uttalat sin tillfredsställelse med dessa kvinnors arbete.

Arbetsmarknadsstyrelsen har för sin del mött situationen genom att bl. a. ordna kurser för omskolning och vidareutbildning, och till dessa kurser har många kvinnor i de aktuella åldrarna antagits.

Herr talman, jag vill något beröra ett fall som varit en av anledningarna till min fråga, som nu delvis har besvarats av inrikesministern och detta på ett som jag tycker positivt sätt. Jag fick dock svaret så sent att jag har haft litet svårt att kombinera det med vad frågan gäller.

Svar på fråga ang. prövningen av sökande till anställning vid polismakten eller jämförbar befattning

En kvinna i en medelstor, kraftigt expanderande stad hade genomgått en omskolningskurs som anordnats av arbetsmarknadsstyrelsen och därvid hävdade sig utomordentligt väl i jämförelse med sina yngre kamrater. När hon sedan uppsökte arbetsförmedlingen fick hon veta, att hon var för gammal för de arbetsuppgifter som hon nyss utbildats för. I många månader gick hon utan arbete och blev givetvis mycket deprimerad. När hon sedermera erhållit anställning har det skett utan arbetsförmedlingens medverkan. Jag vill tro att det rör sig om ett undantagsfall, även om ytterligare något exempel har relaterats för mig.

I detta sammanhang vill jag ta upp en detalj som — även om det inte gäller speciellt kvinnor — kanske ändå kan passa in här. Till åtskilliga omskolningskurser har personer antagits som inte har fysisk eller psykisk möjlighet att någonsin hävda sig på den öppna arbetsmarknaden. Om det är deprimerande att diskvalificeras på grund av ålder, så kan det innebära en katastrof för dessa människor, som tror att genomgången kurs med hundraprocentig säkerhet betyder arbete efteråt. Jag vet att detta är ett svårt och många gånger känsligt problem, men jag ber inrikesministern att tänka på det och finna en utväg, så att vi undviker att stjälpas när vi menar att hjälpa.

Beträffande den grupp som min fråga gäller skulle jag vilja tillägga att om det inte är meningen att en kvinna i 45-årsåldern eller däröver skall kunna erhålla sysselsättning på grund av sin ålder, så bör hon inte heller antagas till omskolningskurser. Om den saken säger inrikesministern att man skall försöka göra allt speciellt för den kvinnliga arbetskraften men också för den äldre och medelålders arbetskraften i allmänhet, därest jag nu tyder svaret rätt i hastigheten.

Arbetsmarknadssituationen kräver av

oss kvinnor att vi i ökad utsträckning skall ställa oss i produktionens tjänst — att vi skall återgå till förvärvsarbete t. ex. när barnen kan klara sig utan ständigt tillsyn. För att stimulera härtill finns det bl. a. omskolningsverksamhet och vidareutbildningsmöjligheter. Men detta måste följas upp av arbetsförmedlingarna, som enligt min mening har att hänvisa de arbetssökande till arbetsgivarna, varefter dessa avgör vilken av de sökande de önskar antaga. På arbetsgivarsidan har man också, som jag redan framhållit, börjat tänka om beträffande den mognare arbetskraften, även om det har gått långsamt.

Jag har med min fråga velat påpeka att de påtalade svårigheterna och tendenserna finns. Trots allt som redan har gjorts önskar jag intensifierade informationer — kanske inte bara i form av cirkulär utan information i samband med anställning av arbetsförmedlingspersonal exempelvis — vid arbetsförmedlingsverksamheten om det principiellt oriktiga i att tillämpa och åberopa åldersgränser vid arbetsansökan. Om en person i övrigt kan klara en viss arbetsuppgift bör hon alltså inte diskvalificeras redan vid arbetsförmedlingen därför att hon är omkring 50 år. Den förändrade syn på detta område som vi kan notera, måste tränga igenom överallt och först och främst inom våra arbetsförmedlingsorgan.

Herr talman! Jag ber att än en gång få tacka inrikesministern för svaret och hoppas att det även skall komma arbetsförmedlingarna till del och därmed lända de arbetssökande till godo.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. prövningen av sökande till anställning vid polismakten eller jämförbar befattning

Ordet lämnades på begäran till

Svar på fråga ang. prövningen av sökande till anställning vid polismakten eller jämförbar befattning

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Henning Nilsson har ställt följande fråga till mig: Avser statsrådet att företa omprövning av gällande direktiv för prövning av medborgerlig pålitlighet hos sökande för anställning vid polismakten eller jämförbar befattning.

Enligt polisreglementet den 24 november 1961 krävdes för antagning till polisaspirant bl. a. att sökanden skulle ha sådan medborgerlig inställning att han kunde antas komma att städse tillförlitligt fullgöra sin tjänsteplikt. I rekryteringsanvisningar som Kungl. Maj:t fastställde den 30 juni 1961 sades bl. a. att upplysning i detta hänseende skulle inhämtas i ärende om rekrytering av polisaspirant.

Såväl 1961 års polisreglemente som nu nämnda rekryteringsanvisningar har från och med den 1 januari i år upphävts genom polisinstruktionen den 13 november 1964. Enligt denna instruktion meddelar rikspolisstyrelsen föreskrifter om behörighet att antas som polisaspirant. Vidare sägs i instruktionen den 4 juni 1964 för rikspolisstyrelsen att styrelsen leder och övervakar rekryteringsverksamheten inom polisväsendet. Föreskrifter och anvisningar för polisrekryteringen meddelas alltså numera av rikspolisstyrelsen. Enligt vad jag inhämtat överensstämmer styrelsens föreskrifter helt med vad som gällde enligt 1961 års polisreglemente och Kungl. Maj:ts rekryteringsanvisningar.

I kungörelsen den 28 september 1951 om auktorisation av enskilda bevakningsföretag föreskrivs som villkor för auktorisation, att personal som anställs hos företaget har blivit prövad med avseende på bl. a. medborgerlig pålitlighet. Prövningen skall ske i den ordning som tillämpas vid rekrytering av polispersonal. Även för denna prövning kommer alltså rikspolisstyrelsens föreskrif-

ter om rekrytering av polispersonal att gälla.

Prövningen av att sökande fyller uppställda behörighetskrav verkställs av polismästarna i storstäderna och länspolischeferna i övriga delar av landet i fråga om såväl polispersonal som anställda hos bevakningsföretag. Den som får avslag på sin ansökan kan besvara sig, i sista hand till Kungl. Maj:t.

Det synes uppenbart att prövning av den medborgerliga pålitligheten är fullt befogad beträffande ifrågavarande personalkategorier. Jag har därför inte för avsikt att vidta åtgärder för att begränsa den prövning i detta hänseende som vi har haft hittills.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min enkla fråga. Statsrådet säger i svaret: »Det synes uppenbart att prövning av den medborgerliga pålitligheten är fullt befogad beträffande ifrågavarande personalkategorier.» Jag delar statsrådets uppfattning på den punkten. Men huruvida den tolkning av instruktionerna som göres är riktig kan med starkt fog ifrågasättas.

Bakgrunden till min fråga är en helt nyligen timad händelse. En yngling, som inte själv är politiskt organiserad men vars far är kommunist, har vägrats inträde vid statens polis-skola. Hans ansökningshandlingar har returnerats utan angivande av skäl och utan angivande av om överklagande av skolledningens beslut är möjligt och vart han i så fall skall vända sig. Endast ett kort besked: »Plats kan inte beredas Er.» Han skulle kunna ha nöjt sig med detta besked om inte en tjänsteman vid ett telefonsamtal undsluppit sig den uppseendeväckande upplysningen: »Det gäller en viss politisk riktning inom släkten.»

Vad är det då för upplysningar det kan röra sig om? Jo, ynglingens far är

Svar på fråga ang. prövningen av sökande till anställning vid polismakten eller jämförbar befattning

kommunist. Här kommer vi alltså in på frågan vad det krävs för att enligt ledningen för statens polisskola erhålla s. k. medborgerligt förtroende och bedömas som pålitlig. Har en organiserad kommunist, som i övrigt är sköt-sam, icke medborgerligt förtroende?

Det är viktigt, herr statsråd, att vi får ett klart besked på den punkten.

Det inställer sig emellertid även en annan fråga. Denne yngling är icke och har aldrig varit organiserad kommunist. Är det så att även barnen till kommunister klassas till kategorien »icke medborgerligt förtroende»? Och var slutar i så fall klassificeringen? Hur många generationer skall man förfölja? Skall barnbarnen kanske också lida på grund av sin farfars politiska uppfattning?

Nu tror jag inte att statsrådet ägnar sig åt sådan här politisk förföljelse, men statsrådet underställde tjänstemän inom polisen tycks göra det med stort allvar. Det har såvitt jag vet aldrig hänt att sonen till en högerman, folktopartist eller någon som tillhör ett annat parti på den kanten blivit klassificerad som demokratiskt opålitlig.

Statsrådet är ju inte främmande för att läsa politiska dokument. Om statsrådet vill läsa kommunistiska partiets dokument från 20:e partikongressen och i övrigt följa vårt partis verksamhet, dess arbetsmetoder och politiska målsättningar, skulle statsrådet inse att kommunistiska partiet är ett klart demokratiskt parti, vars medlemmar har rätt att kräva samma status som övriga medborgare i detta land.

Om något sådant inte kan garanteras kommunisterna, deras barn och barnbarn, så är vårt land enligt mitt sätt att se icke värdigt att kallas demokratiskt. Eller är det förenligt med demokratin att vi kommunister, bara därför att vi inte har samma ideologiska uppfattning som landets högsta polischef, skall utsättas för förföljelser?

Jag ber Er, herr statsråd, att ändra

på detta odemokratiska förhållande. Och börja genast genom att rätta till den orättvisa som begåtts mot denne oförvittlige yngling, som inte får bli polis bara därför att hans far är kommunist!

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! I det som här ändå måste betraktas som huvudfrågan, alltså frågan om huruvida ett demokratiskt samhälle skall ha möjligheter att pröva sökande till offentliga tjänster i vad gäller deras medborgerliga pålitlighet, är tydligen herr Nilsson i Gävle och jag överens. De bör och skall prövas i detta avseende. Jag vill tillägga att mot bakgrunden av de händelser som i dag har offentliggjorts kan ifrågasättas, om inte den prövningen i vissa fall bör sträcka sig än längre. Det finns ju nu tendenser till bildandet av organisationer av sådan karaktär att man kan frukta att de kommer att inrikta sig på att motverka vår demokrati och företa sig sådant som ligger utanför lagens ramar.

Därom är vi som sagt i princip ense. Och då måste vi också ge vederbörande myndigheter, i detta fall rikspolisstyrelsen, möjligheter att företa en sådan prövning. Däremot har jag inte själv fått något fall för prövning och har därför ingen anledning att här ta upp herr Nilssons i Gävle frågeställningar. Ordningen är ju den att rekryteringsmyndigheten prövar ansökningarna och gör sin bedömning, och naturligtvis ställs man då många gånger inför mycket besvärliga avvägningsproblem. Den enskildes rätt tillgodoses emellertid genom att han kan besvara sig över ett beslut, i sista hand hos Kungl. Maj:t, som då får göra en överprövning av myndighetens beslut.

Men jag känner som sagt inte till något fall där det förekommit sådant som herr Nilsson påtalat, och därför har jag heller ingen anledning att i denna debatt ta

Svar på fråga ang. prövningen av sökande till anställning vid polismakten eller jämförbar befattning

ställning till de frågor som herr Nilsson har tagit upp.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag understryker att vi i princip är ense om att en viss prövning måste ske. Men då gäller det närmast en prövning av huruvida den sökande är kriminellt lagd, asocial, alkoholiserad eller på annat sätt olämplig för en polisbefattning. När en i övrigt oförvitlig människa, som — enligt polisen — har den belastningen att han har en kommunistisk uppfattning, bedömes som icke passande att vara polis, då tycker jag verkligen att det går för långt. När underställda organ drar sådana politiska slutsatser måste något vara fel.

Vad den yngling som jag här talat om beträffar, så har han avlagt realexamen, han har i god tid fullgjort sin värnplikt för att utnyttja sina studieår och han har testats och blivit godkänd. Men sedan har han fått beskedet att »det lär förekomma politik i er familj». Man har alltså inte undersökt huruvida den sökande i övrigt är oförvitlig utan bara tagit ståndpunkt utifrån den omständigheten att hans far är kommunist.

Jag tycker att detta är så upprörande att statsrådet bör studera det speciella fallet litet närmare.

Jag kan emellertid försäkra herr statsrådet att det också i övrigt förekommer en rad orättvisor vid tillsättandet av tjänster. Människor som under hela sitt tidigare liv varit anställda i statsföretag och fått medalj för långvarig och trogen tjänst duger sedan inte till att arbeta för exempelvis Svensk nattvakt.

Den yngling som har fått detta avslag har inte delgivits möjligheterna att överklaga och ingen har sagt vart han i så fall kan vända sig. Han har bara fått det korta beskedet att han inte kunnat antas. Det försiggår sålunda en klart subjektiv prövning inom de organ som an-

tar aspiranter till polisskolan och tillsätter poliser. Jag hoppas att statsrådet med kännedom därom vill bidra till att skapa en fullt demokratisk ordning vid tillsättandet av dylika tjänster.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Nilsson fortsätter att tala om fall som jag inte har någon kännedom om. Jag vill bara säga att det inte bara gäller en bedömning av om vederbörande är kriminellt belastad eller inte. De direktiv och de instruktioner, som vi haft hittills och som fortfarande gäller, går något längre. Det är inte bara fråga om förseelse eller misstanke om brott, utan det heter också: »samt huruvida sökanden har sådan medborgerlig inställning, att han kan antagas komma att tillförlitligt fullfölja sin tjänsteplikt i alla lägen».

Jag hoppas att vi är överens om att prövningen bör innefatta även det sistnämnda.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! På den sista punkten är vi också överens. Men vilka skall företa denna prövning? Det är en fullkomligt subjektiv prövning som nu sker. Det finns en rad intyg och betyg från olika håll som vittnar om att ynglingen, som jag talar om, är duktig och kunskapsrik. Han har också intresse för polisyrket. Man har inte, såvitt jag kan bedöma, fått fram någonting annat negativt — enligt polisen — än att fadern var kommunist.

Om jag nu redovisar detta fall är det bara för att stödja min argumentation att landets högste polischef har anledning att undersöka huruvida dessa frågor handläggs på ett fullt demokratiskt sätt. Jag har inte velat något annat, och jag förstår att statsrådet här inte kan gå in på det speciella fallet. Men detta speciella fall är så upprörande, och eftersom jag känner till flera sådana fall,

Svar på fråga ang. poliovaccinering av personer födda före 1910

anser jag att det måste bli en principfråga, hur saken skall skötas i fortsättningen.

Jag räknar med statsrådets stöd när det gäller att se till att det verkligen sker en fullständigt objektiv behandling av dem som söker anställning exempelvis vid Sveriges polismakt.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Endast ett kort svar på herr Nilssons fråga, om vem som skall göra prövningen. Jag har sagt att det är rekryteringsmyndigheten, som lämnar sitt besked till den sökande. Denne har möjlighet att besvara sig i sista hand hos Kungl. Maj:t, som då prövar fallet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. poliovaccinering av personer födda före 1910

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund har frågat om jag är villig att omedelbart vidta åtgärder för att möjliggöra kostnadsfri poliovaccinering även av personer, som är födda före 1910.

Enligt vad jag har erfarit ämnar medicinalstyrelsen — som i detta ärende inhämtat yttranden från en rad institutioner — i dagarna ge in en framställning om anvisande av medel för att anordna kostnadsfri polioympning av äldre personer. Frågan kommer således inom kort att bli föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Vidare anförde

Herr **WIKLUND** (fp):

Herr talman! Jag ber att till socialministern få framföra mitt tack för svaret.

Bakgrunden till min fråga om poliovaccineringen är en skrivelse från medicinalstyrelsen av den 22 mars i år till chefen för statens bakteriologiska laboratorium om den kostnadsfria poliovaccineringens eventuella utökning till att omfatta även personer födda 1909 och tidigare. I denna skrivelse heter det, att åldersbegränsningen hittills bl. a. berott på att immunitetsläget beträffande äldre personer än dem som nu omfattas av denna vaccinering bedömts såsom gott. Styrelsen fortsätter emellertid: »Talrika missnöjesyttringar från allmänheten har speciellt under de senaste åren framförts till medicinalstyrelsens hälsovårdsbyrå med anledning av denna åldersbegränsning. I år har dessa ökat, vilket väl delvis beror på att medicinalstyrelsen i sin propaganda rekommenderat att samtliga utlandsresenärer utan åldersgräns bör låta ymp sig samt att i tidningsartiklar framföres direkta yrkanden på att även äldre personer bör låta ympa sig.»

I sitt yttrande i april i år över denna skrivelse säger bakteriologiska laboratoriets chef professor Lundbäck sammanfattningsvis »att vaccintillgången numera är tillräcklig för utsträckning av vaccinationen till ytterligare åldersskategorier, att polio icke respekterar någon absolut övre åldersgräns och att de förändrade epidemiologiska förhållandena under de senaste åren kan antas ha ökat antalet för polio mottagliga individer i högre ålder i samhället.»

Att jag ställt denna fråga har den mera akuta orsaken, att det skulle kunna tänkas att det föreligger rent praktiskt-organisatoriska och personella hinder för medicinalväsendet för att omedelbart få i gång en kostnadsfri poliovaccinering av de åldersgrupper frågan avser. Jag tror dock inte att poliosmittämnet under den förestående resesäsongen och därmed ökade kontakter i främmande länder med detta ämne böjer sig för en eventuell sådan realitet, utan att smittan i stället slår till var det än kan passa

Svar på interpellation ang. internationell prövning av frågan om användandet i krig av gaser och bakteriologiska stridsmedel

bland svenska utlandsresenärer, som saknar immunitetsskydd.

Det vore därför beklagligt, om den pågående vaccinationskampanjen inte snabbt kunde utsträckas till de här avsedda ålderskategorierna. Kostnadsfrågan kan väl i varje fall inte få vara avgörande. Jag tillåter mig att än en gång citera professor Lundbäck, som på tal om kostnaderna bl. a. uttalar, att »antalet mottagliga individer i högre ålder i Sverige är i stigande, till följd av att ingen 'påspädning' av immuniteten genom kontakt med smittämnet längre förekommer. Det är av största vikt att antalet mottagliga individer i samhället hålles så lågt som möjligt, då det gäller att förhindra att sjukdomen på nytt införas och får fotfäste i landet. Åldersgruppen födda 1909 och tidigare kan komma att utgöra en lucka i skyddsvalen mot sjukdomen. Enligt min mening är därför tiden nu mogen för att undanröja denna möjlighet.»

Jag hoppas, herr talman, på ett sanbbt och positivt beslut av Kungl. Maj:t med anledning av den kommande framställningen från medicinalstyrelsen. Jag vill också hoppas att min fråga till socialministern i varje fall har haft det goda med sig att resenärer från Sverige till utlandet åter fått sin uppmärksamhet riktad på önskvärldheten av poliovaccinering även för äldre. Det är ju numera allt mindre befogat att använda beteckningen *barnförlamning* för polio, en sjukdom som alltså i det nya läget kan träffa även äldre personer.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Justerades protokollen för den 4 och den 5 innevarande maj.

§ 6

Herr andre vice talmannen meddelade, att herr Hansson i Skegrie enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore

sjukskriven under tiden den 10—den 31 innevarande maj.

Herr Hansson i Skegrie beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 7

Herr andre vice talmannen meddelade, att fru Holmqvist, som vid kammarens sammanträde den 21 nästlidne april med läkarintyg styrkt sig från och med samma dag tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 8

Svar på interpellation ang. internationell prövning av frågan om användandet i krig av gaser och bakteriologiska stridsmedel

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Carlsson i Tyresö har frågat mig, om jag är beredd att medverka till att frågan om användandet i krig av gaser och bakteriologiska stridsmedel upptages till internationell prövning.

Som svar ber jag till en början få framhålla, att den internationella diskussionen om dessa stridsmedels användning efter andra världskriget intagit en undanskymd plats. De främsta orsakerna härtill kan förmodas vara, att de ej användes under andra världskriget i krigföringen och att kärnladdningarna under efterkrigstiden dominerat det militärpolitiska tänkandet. Nedrustningsdebatten har sålunda huvudsakligen ägnats frågan om förbud mot användande av och förstöring av atomvapen.

Det förtjänar dock att nämnas, att i ett anförande i nedrustningsfrågan i FN:s generalförsamlings första utskott

Svar på interpellation ang. internationell prövning av frågan om användandet i krig av gaser och bakteriologiska stridsmedel

År 1955 den svenske delegaten, landshövding Sandler, framförde tanken, att fortsatta överläggningar mellan de fem stormakterna i nedrustningsfrågan måhända skulle underlättas genom att de grep sig an med ett problem som därtills inte närmare utretts, nämligen frågan om vad som skulle förstås med begreppet »andra massförstörelsevapen», underförstått andra massförstörelsevapen än kärnvapen, dvs. i första hand de kemiska och biologiska stridsmedlen. Utan en överenskommen definition av detta begrepp var det inte möjligt, framhöll Rickard Sandler, att bedöma frågan om kontroll av sådana vapen. En grundlig utredning i ämnet skulle, menade han, vara till gagn för den fortsatta behandlingen av hela nedrustningsfrågan.

Dessa svenska tankegångar togs emellertid den gången inte upp från annat håll.

Att också stormakterna visat frågan om kontroll och förstörande av dessa stridsmedel uppmärksamhet framgår av att de förslag till allmän och fullständig nedrustning som framlades från såväl amerikansk som sovjetisk sida, då 18-maktskommittén i Genève inledde sitt arbete våren 1962, innehåller bestämmelser om produktionsstopp och eliminering av existerande lager av kemiska och biologiska massförstörelsevapen som en del av de allmänna nedrustningsplanerna.

På svenskt initiativ förekom en preliminär diskussion av bl. a. dessa avsnitt av de båda allmänna nedrustningsplanerna i 18-maktskommittén under våren 1962 och man föreföll då i kommittén enig om att ägna mer ingående uppmärksamhet åt denna del av nedrustningskomplexet vid en senare tidpunkt.

Att gas har använts i kriget i Vietnam är ett konstaterat faktum. Enligt den amerikanska statsledningens uppgifter är det emellertid uteslutande s. k. tårgas

som använts, dvs. en gas som starkt irriterar den som drabbas av den för en kortare stund, men som normalt inte ger upphov till några bestående men. Orsakerna till användningen anges ha varit att uppnå en viss militär effekt utan att civila, som befunnit sig i stridslinjen, skulle komma till skada, vilket skulle blivit fallet om ordinarie stridsåtgärder såsom beskjutning eller bombning hade använts.

Herr talman! Inte desto mindre är användningen av gas i samband med stridshandlingar, även av denna typ, att beklaga. Användningen av tårgas kan således få en »eskalerande» verkan, som kan leda till att hela raden av prestationsnedsättande stridsgaser kommer till användning. Därtill kommer att »eskalationen» lätt kan föras vidare till de dödande gaserna.

Denna problemställning har också blivit internationellt uppmärksammat. Vid den internationella Pugwash-konferensen mellan vetenskapsmän från både öst och väst som ägde rum nyligen i Venedig enades man sålunda om ett fördömande av användningen av gas, även av tårgastyp, i krigföringen just med hänvisning till bl. a. detta skäl.

Jag instämmer med interpellantens bedömning, att de kemiska och biologiska stridsmedlen, lika väl som kärnvapnen, utgör ett hot mot den mänskliga civilisationen och att de följaktligen bör tillmätas en ökad betydelse i diskussionerna om fred och nedrustning. Som torde ha framgått av vad jag redan sagt, har vi från svensk sida redan ägnat detta problemkomplex uppmärksamhet och vi avvaktar ett lämpligt tillfälle att ånyo aktualisera detsamma, i första hand inom ramen för nedrustningskommittén i Genève.

Vidare anförde

Herr CARLSSON i Tyresö (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka ut-

rikesministern för svaret på min interpellation.

Anledningen till att jag framställde interpellationen var inte i första hand händelserna i Sydvietnam. De flesta är väl i efterhand överens om att Förenta staterna begick ett politiskt misstag genom att använda gas, om än sådan med lindriga verkningar, under striderna där nere. Inte heller några nämnvärda militära fördelar synes ha uppnåtts.

Det som emellertid enligt min uppfattning gör det angeläget att aktualisera frågan är en tendens till underskattning av de kemiska och biologiska stridsmedlen som hot mot den mänskliga civilisationen. Medan kärnvapnen såväl i den svenska som i den internationella debatten ägnats stor uppmärksamhet har utnyttjandet av gas i ett eventuellt framtida krig rönt föga intresse. Såsom påpekas i interpellationssvaret har det faktum, att biologiska stridsmedel inte kom att användas under andra världskriget, bidragit till denna passivitet. Enligt min mening vilar emellertid en dylik inställning på ganska bräcklig grund och tar inte hänsyn till den utveckling som ägt rum såväl på det tekniska området som inom det militärpolitiska tänkandet sedan år 1945. Det finns kanske militärer som t. o. m. menar att ett »skickligt» genomfört krig med biologiska stridsmedel är att föredra framför ett kärnvapenkrig.

Jag noterar med tillfredsställelse den positiva inställning som kommer till uttryck i interpellationssvaret. Inte minst är det av värde att utrikesministern understrukit den fara som också på detta område en »eskalation» från relativt ofarliga till dödande gaser innebär. Det är min förhoppning att den svenska regeringen skall, lika energiskt och skickligt som då det gällt att nå en överenskommelse rörande kärnvapnen, verka för förbud mot användande av kemiska och biologiska massförstörelsevapen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på interpellation ang. juridisk och annan expertis i barnavårdsnämndernas verksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru LINDSTRÖM, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund har frågat socialministern om han vill lämna en redogörelse för omfattningen av den förmedlingsverksamhet avseende medverkan av olika experter — främst jurister — till barnavårdsnämnderna som sedan 1960 bedrivits av Svenska socialvårdsförbundet och dess länsorgan. Vidare frågar herr Wiklund om socialministern anser behov föreligga av att stärka inslaget av medverkan av juridisk och annan expertis i barnavårdsnämndernas verksamhet. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Såsom herr Wiklund framhållit har i 10 § barnavårdslagen införts en uppmaning till barnavårdsnämnderna att — om behovet av juridisk sakkunskap inte är tillgodosett inom nämnden — anlita biträde av lagfaren person. Denna bestämmelse motiverades bl. a. med att ett ökat utnyttjande av juridisk sakkunskap skulle bidra till att stärka rätts säkerheten och främja effektiviteten i barnavårdsnämndernas arbete.

Några föreskrifter om på vilket sätt eller i vilken omfattning juristmedverkan i nämnderna skulle ske har inte ansetts behövliga. I 1960 års proposition om ny barnavårdslag uttalade jag att en lämplig ordning för att tillgodose nämndernas behov av juridiskt biträde var att avtal träffades med lämplig jurist om att denne skulle stå till nämndens förfogande i den omfattning som påkallades. Svenska socialvårdsförbundet förklarade sig villigt att vid behov förmedla bl. a. juridisk expertis till barnavårdsnämnderna. Verksamheten avsågs till en början bedrivas försöksvis och i begränsad omfattning.

Genom socialvårdsförbundets försorg

Svar på interpellation ang. juridisk och annan expertis i barnavårdsnämndernas verksamhet

underrättades landets barnavårdsnämnder i slutet av år 1960 om att förbundet åtagit sig att förmedla juridisk, medicinsk och annan sakkunskap till barnavårdsnämnderna. Sedermera har även vissa av förbundets länsavdelningar tagit upp sådan verksamhet. Enligt vad jag inhämtat har förbundets och dess avdelningars bistånd med anskaffande av expertis endast i mindre omfattning anlitats av barnavårdsnämnderna. Dessa synes ha tillgodosett sina behov av juridisk medverkan på andra sätt. Socialstyrelsen har inhämtat uppgifter rörande 97 barnavårdsnämnder i kommuner av olika struktur, fördelade på samtliga län. Enligt dessa uppgifter hade barnavårdsnämnderna i 79 kommuner tillgång till jurist i en eller annan form. I 25 av kommunerna var en jurist ledamot eller suppleant i nämnden. 16 nämnder disponerade kommunal befattningshavare med juridisk utbildning, medan 38 nämnder kunde anlita utomstående juridisk konsult.

Socialvårdsförbundets egna krafter har också på begäran lämnat barnavårdsnämnderna bistånd i konkreta fall. Verksamheten ombesörjes efter den 1 januari 1965, då Socialvårdsförbundet upphörde som självständig organisation, av en för Svenska stadsförbundet och Svenska kommunförbundet gemensam socialsektion.

Juridisk medverkan till landskommunernas barnavårdsnämnder lämnas också av Svenska kommunförbundet. Detta förbund har nyligen i en cirkulärskrivelse erinrat särskilt de barnavårdsnämnder, som varken har jurist bland sina ledamöter eller träffat avtal med jurist om sakkunnigt biträde, att biträde med juridiskt svårbedömda barnavårdsärenden kan erhållas från förbundets byrå. Enligt uppgift företar byråns tjänstemän vid behov tjänsteresor till vederbörande barnavårdsnämnder för rådfrågning och hjälp.

Av min redogörelse torde framgå att

barnavårdsnämnderna i inte ringa omfattning har tillgång till juridisk expertis. Åtskilliga nämnder disponerar dock ännu inte över sådan medverkan i sitt arbete. För dem utgör kommunförbundens direkta serviceverksamhet ett värdefullt stöd. Det finns anledning påräkna en intensifiering av förbundens insatser på detta område. Den inledda kommunreformen torde även öka kommunernas möjligheter att till sig knyta erforderlig expertis, bl. a. för barnavårdsnämndernas verksamhet. Några särskilda åtgärder i det av herr Wiklund angivna syftet anser jag för närvarande inte behövliga.

Vidare anförde:

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Jag ber först att få tacka statsrådet Lindström för svaret på min interpellation.

Processen vid s. k. administrativa frihetsberövanden, t. ex. enligt barnavårdslagen, har varit och är föremål för fortlöpande diskussion på juridiskt håll och från principiella utgångspunkter. Frågan om processordningen i sådana mål har utretts av en särskild kommitté. För närvarande kan väl läget sägas vara det, att bl. a. hänsyn till den nya länsindelningen och särskilt frågorna om länsstyrelsernas uppgifter och utformningen av deras organisation gjort att man skyndar långsamt med den i annat sammanhang pågående behandling av processfrågan.

I den mån det finns brister från rätts-säkerhetssynpunkt i den nuvarande processen, där en barnavårdsnämnd såsom part kan komma att delta på ett för den enskilde ytterst betydelsefullt och närstående sätt för att, vid behov med hjälp av de tvingande åtgärder barnavårds-lagen anvisar, skydda barn och ungdom från skadliga företeelser och miljöer, är det angeläget, att sådana nämnder så långt möjligt utrustas med och anlitar juridisk expertis.

Svar på interpellation ang. juridisk och annan expertis i barnavårdsnämndernas verksamhet

Jag tillhör nog dem som inte riktigt vill gå med på att själva arten av processordningen i barnavårdsmål skulle vara otillfredsställande eller att tillämpningsorganen i dessa mål är olämpliga ur rättssäkerhetssynpunkt. Jag tror inte att en process, liknande den vanliga domstolsprocessen, skulle vara lämpligare än den nuvarande processen, inte ens om man därvid ännu mer renodlade det viktiga rättssäkerhetskravet.

Jag har velat ta tillfället i akt för att ge uttryck åt denna uppfattning, i förhoppning om att vi skall slippa att kanske längre fram bevittna att barn ställs inför domstol. Men utvecklingen härvidlag kommer bl. a. att bero på hur rättssäkerhetskravet tillgodoses hos barnavårdsnämnderna.

När man i debatten dragit paralleller mellan vårt land och utlandet och hänvisat till att avgörandena i mål om administrativa frihetsberövanden där lagts på domstolarna, har man glömt att dessa andra länder i allmänhet saknar oberoende länsförvaltningar med den höga juridiska kompetens, som våra länsstyrelser dock förfogar över — det är ju ofta mycket framstående jurister som företräder länsstyrelserna i mål av detta slag. Jag är därför inte säker på att det t. ex. var alldeles lämpligt eller nödvändigt att flytta processen vid ingripande mot vissa asociala från länsstyrelserna till domstolarna, då lösdrivarlagen nyligen ersattes med en lag om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet.

Om vi nu tills vidare har att tillämpa den nuvarande processordningen vid allvarliga ingripanden enligt barnavårdslagen, därvid det kanske kan finnas en eller annan brist ur rättssäkerhetssynpunkt — utan att den saken får överdrivas — är det angeläget att så mycket som möjligt förstärka den rent utredningstekniska kompetensen hos barnavårdsnämnderna. Det är givet att juridisk medverkan är en viktig förutsättning för att detta skall ske och

rättssäkerhetsgarantierna därmed öka. Rättsvidriga och psykiskt och fysiskt hälsovådliga eller på annat sätt skadliga förhållanden, som gäller barn och ungdom, måste i god tid kunna avslöjas och lämpliga åtgärder till skydd i sådana fall sättas in med en tillfredsställande grad av säkerhet ur juridisk synpunkt. Det är lika angeläget att å andra sidan förhindra att ingripanden enligt barnavårdslagen sker i oträngd mål eller med onödig stränghet. Juristernas förmåga att utreda och analysera misstänkta fall av t. ex. misshandel, så att knapphändiga uppgifter om relevanta ting kompletteras och bilden av förhållandena därmed klarnar, eller så att kanske överdrivna uppgifter reduceras till sitt rätta värde, måste aktivt utnyttjas av barnavårdsnämnderna.

Enligt vad jag inhämtat har det tidigare Socialvårdsförbundets förmedling av jurister och andra experter åt barnavårdsnämnderna egentligen aldrig fått någon omfattning av betydelse, vilket statsrådet Lindström också här bekräftat. Däremot lär förbundets länsorgan ha spelat en något större roll. Men barnavårdsnämndernas behov av biträde av expertis med juridisk eller annan kompetens anses av det tidigare Socialvårdsförbundets ledning icke ha på långa vägar täckts, och sådan expertis har därmed inte allmänt kunnat utnyttjas. Det har också varit svårt att finna lämpliga och villiga experter.

Eftersom den aspekten, att man skulle vidta särskilda åtgärder för att trygga barnavårdsnämndernas behov av juridisk expertis och annan sakkunskap, spelade stor roll vid barnavårdslagens tillkomst, är dessa förhållanden förtjänta av fortlöpande uppmärksamhet från statsmakternas sida.

Statsrådet Lindström säger nu att barnavårdsnämnderna på andra sätt än man från början tänkte sig synes ha sökt tillgodose behovet av juridisk medverkan. Statsrådet lämnar också en re-

Svar på interpellation ang. juridisk och annan expertis i barnavårdsnämndernas verksamhet

dovisning av resultatet av en rundfråga till 97 barnavårdsnämnder i kommuner av varierande typ. Det visade sig att 79 av dessa har *tillgång* till jurist. Samma formulering användes i slutsatsen i interpellationssvaret. Lagtexten är emellertid mera aktivt formulerad; den säger nämligen inte endast att barnavårdsnämnderna bör ha tillgång till medverkan av juridisk expertis, utan det heter att barnavårdsnämnden, om juridisk sakkunskap inte finns företrädd inom nämnden, bör *anlita* biträde av lagfaren person.

Jag har självfallet ingen mening om i vilken mån de av rundfrågan berörda nämnderna, som svarat att de har tillgång till juridisk expertis, också anlitar denna. Man får hoppas att den tillgängliga expertisen allmänt och ofta utnyttjas. Jag vill gärna tro att det förhåller sig så, men det vore ändå önskvärt att statsrådet Lindström kunde något precisera sitt svar på denna punkt. Får jag tolka svaret så, att barnavårdsnämnderna i icke ringa omfattning både har och ofta anlitar juridiskt biträde i sin verksamhet, kan man säga att läget glädjande nog påtagligt förbättrats, även om det alltfört kan finnas brister.

Två vägar att avhjälpa dessa brister tycks erbjuda sig, och de antyds också i svaret. Den ena är att Kommunförbundets länsavdelningar, som ju kanske på längre sikt torde få ökad betydelse, i allt större utsträckning ägnar sig åt expertförmedling av det slag det här gäller. Den andra vägen är — och på den punkten kan man väl kanske hysa ännu större förhoppningar — att den starka tendensen till kommunal integration, inte bara mellan kommunerna, med större kommunala enheter som resultat, utan även inom kommunerna, med ökad samordning av t. ex. vårdaktiviteterna som följd, skall leda fram till ekonomiska förutsättningar för de kommunala organen att skaffa sig egna heltidsanställda experter, jurister och andra spe-

cialister, för att på ett bättre sätt svara mot det ansvar lagstiftningen om samhällets barnavård lägger på kommunerna.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Herr Wiklund och jag är helt eniga om att det bör vara barnavårdsnämnder och inte domstolar som handlägger lagöverträdelse av minderåriga och om att barnavårdsnämnderna för att kunna fullgöra den verksamheten behöver i möjligaste mån förstärkas.

Herr Wiklund upprepar i sitt anförande vad han i interpellationen säger om brister i barnavårdsnämndernas handläggning av vissa besvärliga ärenden och om risker för rättssäkerheten. Jag har ju också vitsordat att sådana brister här och var förekommer men att de inte är så stora, att de behöver inge farhågor ur rättssäkerhetssynpunkt. Jag förlitar mig därvid på omdömen från de tjänstemän i socialstyrelsen som dagligen handlägger ärenden av denna svåra natur. I socialstyrelsens PM till socialdepartementet heter det sålunda: »Bristerna synes dock ej så stora, att de behöver inge farhågor ur rättssäkerhetssynpunkt. Ej heller synes några extraordinära åtgärder erforderliga för deras avhjälpande, men väl fortsatt gemensamt arbete av kommunerna, deras förbund och de statliga myndigheterna för att öka barnavårdsnämndernas kompetens.»

Det arbete som socialstyrelsen syftar på är kontaktkonferensen och kurser samt de råd och anvisningar som förlöpande ges i ärenden av detta slag.

Jag upprepar också att de problem som finns när det gäller att ställa juridisk expertis till barnavårdsnämndernas förfogande med all sannolikhet kommer att minska genom den pågående kommunreformen, som ju skapar både bättre och större underlag för barnavårdsnämnderna och därmed ökade möjligheter för barnavårdsnämnderna

Svar på interpellation ang. utbyggnad av cellulosaindustrien i Ådalen

att till sig knyta erforderlig expertis. Förhållandena kommer alltså, får vi hoppas, efter hand att förbättras.

Herr WIKLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lindström för denna komplettering av det lämnade svaret.

Det kunde väl vara möjligt att en och annan barnavårdsnämnd frestats att på den utsända rundfrågan svara, att den har tillgång till juridisk expertis, även om nämnden — vilket kanske skulle visa sig vara fallet, om man studerade dess verksamhet närmare — inte i någon större utsträckning använder denna expertis. I ett svar till socialstyrelsen ser det ju snyggt ut att kunna redovisa att man har tillgång till juridisk expertis. Jag har därmed inte velat göra gällande att det skulle förhålla sig så, att man skyltar med juridisk expertis, som man sedan inte använder. Men det skulle ju vara av stort värde, om man på grundval av svaren på rundfrågan på något sätt kunde mäta frekvensen av juridisk medverkan i barnavårdsnämndernas verksamhet. Jag vet naturligtvis inte, om materialet tillåter en sådan mätning, som jag alltså skulle vilja få till stånd.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag vill hejt kort genmäla, att socialstyrelsen har möjligheter att ta initiativ och skynda på barnavårdsnämnderna i denna fråga. Herr Wiklund har också som tjänsteman i socialstyrelsen tillfälle att dörr om dörr medverka till att hans kolleger aktiverar denna verksamhet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på interpellation ang. utbyggnad av cellulosaindustrien i Ådalen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat chefen för inrikesdepartementet om han kan lämna en redogörelse för eventuella planer för en sådan utbyggnad av cellulosaindustrien i Ådalen att statens investeringar i sötvattentunneln därstädes kommer att fullt utnyttjas samt, om en sådan utbyggnad icke kan förväntas genom insatser av privata företag, han vill ta initiativ i avsikt att fullfölja de redan företagna investeringarna med statlig förädlingsindustri.

Då frågorna avser en ärendegrupp, som handläggs inom handelsdepartementet, ankommer det på mig att besvara desamma.

Jag vill svara följande:

Den nu i det närmaste färdiga sötvattentunneln i Ådalen har tillkommit efter initiativ främst från berörda kommuner och arbetsmarknadsstyrelsen samt under medverkan från industrien. Med hänsyn till de höga kvalitetskraven på massatillverkningen bedömdes det vara oundgängligen nödvändigt att cellulosaindustrier, som är belägna vid Ångermanälvens nedre lopp, tillförsäkrades erforderliga mängder sötvatten för att på sikt kunna fortleva. Ett nedläggande av dessa industrier skulle medföra svåra följder för sysselsättningen i Ådalen. Med hänsyn härtill beslöts efter samråd mellan arbetsmarknadsstyrelsen, Ytterlännäs kommun, Kramfors stad samt flertalet berörda industrier att en sötvattentunnel skulle byggas med en ursprungligen planerad sträckning från Hammar i Ytterlännäs till Nensjö. Vissa nya intressenter har därefter kommit till. Sedan driften vid sulfatfabriken i Nensjö till följd av rationaliseringen inom massaindustrien och därmed sammanhängande driftskoncentration lagts ned, har tunneln endast byggts ut mellan Hammar och Kramfors. Detta har inneburit en förkortning av tunneln med ca tre åttondelar och en betydande kostnadsbesparing. Arbetet utförs som

Svar på interpellation ang. utbyggnad av cellulosaindustrin i Ådalen

statskommunalt beredskapsarbete. Kostnaderna delas lika mellan staten och industrierna. Anslutningar till tunneln kommer att finnas i Väja, Sandviken och Kramfors. I Väja är anslutningen klar, medan anslutningarna på de övriga platserna kommer att ske inom en nära framtid. Vad angår utnyttjandet av sötvattentunnelns kapacitet kan för dagen sägas att industriens produktionsutveckling varit sådan att efterfrågan överstiger den ursprungligen förutsatta.

Såsom nyligen meddelats i pressen har Svenska celluloza AB beslutat att i Kramfors anlägga ett helintegrerat pappersbruk för tillverkning av en helt ny pappersprodukt avsedd för emballageindustrin, nämligen bisulfitliner. I anslutning härtill skall även en ny fabrik byggas för att förse bruket med massa. Hela anläggningen kommer att bli av mycket betydande omfattning med beräknad kostnad av 300 miljoner kronor. Bygget av Ådalstunneln har varit en grundläggande förutsättning för detta nya projekt, som kommer att bli av största betydelse för att motverka sysselsättningssvårigheterna i trakten. Utan tillgång till sött produktionsvatten hade det varit otänkbart att i Kramfors planera ett pappersbruk av den storleksordning och med den känsliga produktion, varom här är fråga.

Vi följer givetvis den industriella utvecklingen i Ådalen med största uppmärksamhet. Såsom framgår av den här lämnade redogörelsen har under senaste tiden betydelsefulla initiativ tagits för att utnyttja olika produktionsresurser i området. I avvaktan på resultatet av dessa är några åtgärder för att starta en statens egen förädlingsindustri i Ådalen inte aktuella.

Vidare anförde:

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Först ber jag att få tacka statsrådet och chefen för handelsdepartementet för svaret på min interpellation.

I interpellationen hemställde jag om en redogörelse för eventuella planer i fråga om en sådan utbyggnad av cellulosaindustrin i Ådalen, att statens stora investeringar i sötvattentunneln i Ådalen kommer att fullt utnyttjas. Det tunnelbygge som det här är fråga om kommer att kosta i runt tal 33 miljoner kronor, varav staten skall svara för hälften och berörda industrier för den andra hälften. Eftersom dessa industrier har lånat pengarna på postbanken blir det ju staten som får svara för hela kostnaden till dess att berörda industrier en gång har betalat igen de lånade pengarna, vilket skall ske i proportion till respektive företags vattenförbrukning.

Det problem jag här tagit upp är alltså inte oväsentligt. Det får också ses i anslutning till sysselsättningsfrågan.

Beslutet om bygget av Ådalstunneln var säkerligen ett resultat av bl. a. de omfattande uppvakningar som byggnadsarbetarna i Ådalen under åren har genomfört inför regeringen och som tillkommit mot bakgrunden av en omfattande arbetslöshet i detta område. Denna arbetslöshet var ju bl. a. en följd av de omfattande avskedanden som Svenska cellulozaaktiebolaget (SCA) på sin tid vidtog. De avskedade hade ingen annan möjlighet än att söka sig till byggnadsindustrin. Därför blev bygget av Ådalstunneln av största betydelse när det gällde att lätta arbetslöshetstrycket just då i detta område.

Skogsindustrierna var på något undantag när intresserade av vattentunnelbygget. Förutsättningen för SCA:s medverkan var att tunnelbygget skulle sträcka sig fram till koncernens fabrik vid Nensjö. Denna fabrik skulle byggas ut från 30 000 årston björksulfat till 70 000 årston.

Trycket lättade i Ådalen och man såg fram mot bättre tider trots att befolkningstalet kraftigt minskade genom utflyttning år efter år. Man trodde t. o. m. på SCA, trots de genomgående dåliga

Svar på interpellation ang. utbyggnad av cellulosaindustrien i Ådalen

erfarenheterna av denna koncerns handlande under år som gått.

Sedan tunnelbygget fortsatt en tid meddelade emellertid SCA att man inte var intresserad av sötvatten till Nensjöfabriken. Men, sade man, fabriken skall inte läggas ned. Efter något eller några år lades dock fabriken ned. Den hade då närmare 200 anställda.

Under tiden meddelade även ett annat företag, Svanö AB sulfittfabrik, att man inte var intresserad av sötvatten. Om utbyggnad av övriga skogsindustrier sades inte ett ord.

Under de nio år som förflutit sedan den konferens hölls på länsstyrelsen i Härnösand, där cellulosaindustrien påpekade att frågan om sötvattenförsörjningen måste lösas om cellulosaindustrien i Ådalen skulle kunna tryggas och utbyggas, hade alltså en fabrik nedlagts och en annan fabrik förklarat att den inte var intresserad av sötvatten.

Hur skulle övriga företag ställa sig? Så frågade sig givetvis befolkningen och de kommunala myndigheterna. Så sent som den 2 april i år var den stora företagsnämnden för kramforsgruppen inom SCA samlad till sammanträde i Kramfors. På arbetarledamöternas enträgna fråga om hur framtiden skulle komma att se ut svarade företagets representanter, att man i stort sett inte visste någonting annat än att en av företagets fabriker i Kramfors skulle nedläggas. Det gällde plattfabriken, vars drift skulle förflyttas till Johannedal där maskinparken var modernare. Att de anställda blev ytterst oroliga är inte att förvåna sig över, då SCA under senaste tiden gjort omfattande investeringar i såväl utlandet som på andra orter i vårt land. Endast några dagar efter detta sammanträde med företagsnämnden meddelade SCA, att man nu skulle investera 300 miljoner kronor i Kramfors.

Man kan utgå ifrån att SCA:s kramforsbygge kommer till stånd och att den osäkerhet och den otrygghet ur sysselsättningsynpunkt som rått vid fabriken

där nu är borta ur bilden. När SCA:s moderna pappers- och massafabrik en gång står färdig att tas i bruk kommer den dock troligen att sysselsätta ett mindre antal anställda än den nuvarande omoderna massafabriken. Men det får bli en senare fråga.

Hur kommer det då att gå med Svanö sulfittfabrik och de övriga företagen? Kommer de att nedläggas eller utvidgas? Därom nämner handelsministern ingenting i sitt svar. Svanöfabriken var ju från början beredd att använda vatten från sötvattentunneln men har sedan avstått härifrån. De anställda frågar sig givetvis om denna fabrik skall komma att röna samma öde som Nensjöfabriken.

Sedan arbetet med sötvattentunneln påbörjats har Norrländska skogsägarnas cellulosabolag (NCB) hemställt om och erhållit anslutning till tunneln för sin inköpta fabrik i kramforsområdet. Meningen var ju — i varje fall att döma av tidningsreferat — att NCB efter köpet av Sandvikenfabriken skulle igångsätta omfattande utbyggnadsarbeten, avseende bl. a. ett blekeri. Så har dock inte skett och arbetarna frågar sig nu om NCB tänker nedlägga driften vid Sandvikenfabriken som endast producerar 60 000 årston sulfatmassa.

Det planerade blekeriet byggs nu vid en annan av NCB:s anläggningar. NCB frågade på sin tid Kramfors stad om man kunde få hjälp för att komma i åtnjutande av 2,5 miljoner kronor av lokaliseringsmedel för att bygga ut blekeriet. Nu meddelas det dock att skogsägarna har återkallat sin hemställan.

Det är alltså befogat då de anställda vid skogsägarnas fabrik i Kramfors frågar, om det inte blir några utbyggnader vid detta företag. Det går ju knappast att driva en fabrik med en produktion av endast 60 000 årston massa någon längre tid, eftersom det från fackkunnigt håll talas om att det behövs en flerdubbling av produktionen för att den skall bli lönsam. Självklart råder det även vid den fabriken ett osäkerhetstillstånd.

Svar på interpellation ang. utbyggnad av cellulosaindustrin i Ådalen

Jag är medveten om att statsrådet kanske inte kan lämna svar på de frågor jag här uppehållit mig vid och inte heller på frågorna kring NCB och Väja-Dynäsfabriken vilket senare företag sorterar under Handelsbanken i likhet med vad som är fallet med Svenska cellulosaablaget.

Befolkningen i Ådalen är givetvis mycket tillfreds med meddelandena om SCA:s planerade bygge av en pappers- och massafabrik. Men det gäller här även frågan om övriga skogsindustrier i Ådalen och deras framtid.

Intressant är avslutningen i handelsministerns svar på min interpellation, där han säger att i avvaktan på resultat av initiativ som tagits är några åtgärder för att starta en statens egen förädlingsindustri i Ådalen inte aktuella. Vilka resultat är det man från regeringens sida vill avvakta, innan det blir aktuellt med en statens egen förädlingsindustri i detta område? Jag undrar om handelsministern har möjligheter att på denna punkt något förtydliga det svar han tidigare lämnat och som jag än en gång tackar för?

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Som framgått av herr Lorentzons interpellation uttrycker han oro för att den investering som gjorts i den berörda sötvattenstunneln i Ådalen inte skall komma till rimlig och riktig användning. Jag har i mitt svar med stöd av uppgifter, som jag erhållit från berörda industrier, kunnat visa att så inte blir fallet. Jag har ingen anledning att tro att uppgifterna inte är riktiga och har därför meddelat att den mängd vatten som erfordras överstiger vad man ursprungligen räknade med skulle behövas för industrierna i detta sammanhang. Innebörden av mitt svar är alltså på den punkten att sötvattenstunneln kommer till god användning.

Herr Lorentzon upprepade i sitt senaste anförande frågan, om att det kan

bli aktuellt med någon statlig förädlingsindustri. Jag har svarat och återger detta svar ännu en gång, att frågan om en statlig industri får bedömas mot bakgrunden av sysselsättningsläget i Ådalen. Jag kan säga till herr Lorentzon att på basis av de uppgifter, som jag har och som jag tror är riktiga beträffande virkestillgången, är det knappast aktuellt med en förädlingsindustri i Ådalen på skogsområdet. Men herr Lorentzon, som är från Kramfors, vet väl att under senare år olika initiativ genom företagareföreningar och på annat sätt för att bereda ytterligare sysselsättningsmöjligheter fått stöd från statligt håll. Det är den saken som naturligtvis allt framgent kan bli aktuell, där est icke tillräckliga sysselsättningsmöjligheter erhålles för den befolkning som kommer att leva och verka där uppe.

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Jag tackar ännu en gång handelsministern för svaret. Jag tycker att det verkar rätt förhoppningsfullt.

Det stämmer att vissa industrier under senare tid kommit till Kramfors och Ådalen, men de fyller inte alls vad som erfordras för att stoppa befolkningsutflyttningen och för att skapa en hygglig levnadsstandard för människorna där. Här är det som bekant fråga om ett utpräglat låglöneområde.

Jag skulle vilja tolka handelsministerns svar så, att staten, om det inte lyckas att stoppa denna befolkningsflyttning, kommer att engagera sig på ett bättre sätt än hittills genom att medverka för tillkomsten av en förädlingsindustri.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vet inte vad herr Lorentzon menar med att jag godtar att staten bör stoppa befolkningsutflyttningen. Det har i varje fall jag aldrig sagt. Man får nog vara beredd att acceptera en viss ytterligare utflyttning från

Svar på interpellation ang. etnografiska museets lokalfråga

denna del av landet. Jag vill erinra herr Lorentzon om att vi i dagens läge har en brist på industriarbetare i landet, uppskattad till 25 000. Det vore orimligt att hindra människor från att flytta till expansiva grenar av vårt näringsliv från de trakter där de nu bor och där det måste ske en viss nedgång i den industriella aktiviteten på grund av driftkoncentrationer, rationaliseringar och andra åtgärder. Men jag har sagt och jag upprepar det, herr talman, att där-est allvarliga sysselsättningsvårigheter uppstår, skall naturligtvis Adalen liksom tidigare och med stöd av inte minst det nya program för lokaliseringspolitiken, som riksdagen antog i höstas, kunna påräkna ett stöd för att stimulera i första hand enskilda företagare att där ta upp nya tillverkningsgrenar.

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Jag vill inte förlänga diskussionen i sysselsättningsfrågan, eftersom denna kommer upp i samband med en annan interpellation. Men det var handelsministerns uttalande att det vore orimligt att hindra människor från att flytta från de trakter där det måste ske en viss nedgång i den industriella aktiviteten, som uppkallade mig.

Nej, man skall inte hindra folk från att flytta. Men, herr handelsminister, i detta fall har man tvingat folk att flytta med hjälp av bl. a. arbetsförmedlingen, ja, t. o. m. fackföreningsrörelsen har blivit nödsakad ställa sig till förfogande för de värvare som skickats upp till Norrland.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag förstår så väl att herr Lorentzon inte vill fortsätta diskussionen om sysselsättningspolitiken, ty konsekvenserna av vad han nu säger vore att man försökte hindra arbetsmarknadsstyrelsen från att föra den i hög grad lyckosamma rörlighetsbefrämjande politik, som ingått som ett mycket

väsentligt led i hela vår sysselsättningspolitik under senare år.

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Bara ett exempel. Det är nämligen så, att genom de tvångsmetoder som har använts har byggnadsarbetarna fått flytta från detta område, så att man för den lilla byggnation som nu utföres i Kramforsområdet måste rekvrera specialarbetare, såsom snickare och andra, från andra områden och betala dem dagtraktamenten. Detta kan inte vara en vettig sysselsättningspolitik.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på interpellation ang. etnografiska museets lokalfråga

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Rimmerfors bett mig redogöra för det pågående utredningsarbetet rörande statens etnografiska museums lokalfråga och framtida administration. Herr Rimmerfors har vidare sagt, att vissa uppgifter tyder på att utredningen av denna fråga är sammankopplad med den s. k. riksmuseiutredningen, och har i samband därmed frågat, om jag anser att den handläggning som riksmuseiutredningen kan ägna åt frågan om statens etnografiska museum är till fyllest eller om en särskild utredning skulle vara motiverad. Han har i interpellationen slutligen frågat, om jag under alla omständigheter är beredd att medverka till att utredningsarbetet rörande statens etnografiska museum påskyndas.

Jag har i första kammaren för snart ett år sedan besvarat en fråga från fröken Andersson rörande etnografiska museet. Jag förklarade då, att frågan om etnografiska museets framtida ställning utreddes av riksmuseiutredningen. En-

Svar på interpellation ang. etnografiska museets lokalfråga

ligt vad jag erfarit kommer riksmuseiutredningen inom kort att framlägga ett särskilt betänkande om etnografiska museets framtida ställning och organisation. I betänkandet kommer att ingå förslag även om museets lokalfråga. Någon ytterligare utredning om museet torde i dagens läge sålunda inte vara aktuell.

Vidare anförde

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Låt mig först få framföra mitt tack för ecklesiastikministerns korta och entydiga svar på min interpellation.

På det hela taget är svaret också tillfredsställande. Jag var oviss, huruvida riksmuseiutredningen verkligen avsåg att komma med en speciell utredning om etnografiska museet och huruvida detta ärende hade något slags förtursställning i förhållande till utredningen i övrigt. Enligt direktiven för denna utredning avsåg den ju, som det heter, »naturhistoriska museet och vissa andra institutioners framtida ställning till universitetet i Stockholm m. m.» Jag var angelägen om att främst etnografiska museets nybyggnadsfråga i det sammanhanget skulle tas upp till självständig prövning. Nu betyder statsrådet Edenman dels att riksmuseiutredningen inom kort kommer att framlägga *ett särskilt betänkande* om etnografiska museets framtida ställning och organisation, som det stod i direktiven, dels att *lokalfrågan* där kommer att behandlas. Jag är helt nöjd med de beskedet. Jag hoppas att jag får fatta det så, att utredningen om etnografiska museet därigenom har fått en viss prioritet inom det större utredningsuppdraget.

Varför är detta en så angelägen fråga? Jag är klart medveten om att en viss tidsplan måste följas i allt reformarbete och att man inte kan rusta upp allt på en gång. Jag hör själv till dem som då och då anfäktar ecklesiastikministern med andra angelägna önske-

mål. Nu är det emellertid så, att när man råkar lära känna etnografiska museet i dess förnedring, som herr statsrådet naturligtvis också mycket väl känner till, så vill man fortast möjligt åstadkomma en förändring. Ecklesiastikministern har heller inte med ett ord försvarat det nuvarande, jag skulle vilja säga eländiga läget.

Det hölls i höstas en stor utställning i Liljevalchs konsthall under samlingsrubriken »Dolda skatter — konst från fem världsdelar», av vilken man fick en aning om vilka ovärderliga tillgångar Sverige har i sina etnografiska samlingar. Det mesta gömmes, som vi vet, i de många lärarna i museets fallfärdiga lokaler. Den förnämliga katalog som då utgavs är mer än en utställningskatalog; den ger faktiskt också historik, kartor över fyndplatserna ute i de olika världsdelarna och konstnärliga avbildningar av etnografiska föremål och därmed en föreställning om hur det blivande museet kommer att se ut. Statsrådet Edenman var själv hederskommitténs ordförande för utställningen, och därför vet jag att han är intresserad av att göra utställningen permanent och därtill bredda den till dess fulla omfattning i ett nytt museum.

Sverige har här faktiskt gjort en betydande pionjärinsats, inte minst genom sina stora forskningsresande, sådana som Linnélärjungarna redan på 1700-talet, Anders Sparrman och Peter Thunberg, och vidare genom insamlandet av de skatter som hemfördes under Nordenskiöld's Vegaexpedition och fregatten Vanadis' resa på 1880-talet, för att inte tala om Ostindiska kompaniet, Sven Hedin och Erland Nordenskiöld, Sten Bergman, Rolf Blomberg, Gerhard Lindblom, Sigvald Linné, Gustaf Bolinder, Gösta Montell och hela raden av forskare och jämte dem en rad av de svenska missionspionjärerna. Man häpnar när man konstaterar att listan över dem som har bidragit till denna alltjämt till stor del dolda samling upp-

Svar på interpellation ang. etnografiska museets lokalfråga

tar bortåt 1 600 namn. Vi är skyldiga dessa, menar jag, att väl förvalta resultatet av deras pionjärbete.

Även om jag vet, herr talman, att varken statsrådet eller kammaren behöver övertygas i fråga om angelägenheten av att tillvarata dessa värden, vill jag ändå citera ett ord av professor Sigvald Linné, som nu är museets föreståndare. Han hävdar nämligen — och jag tycker med all rätt — att den museala verksamheten varit betydligt bättre tillgodosedd på andra områden än inom etnografien. Han säger exempelvis: »Hemförda samlingar av djur, växter och mineral har omhändertagits av Naturhistoriska Riksmuseets talrika och kompetenta vetenskapsmän. Men intresset för samlingar belysande fjärran folk och försvunna kulturer har varit och är fortfarande så ringa att de begravts i magasinens lårar. Generationer av konstnärer, konsthantverkare, formgivare, geografilärare och deras elever samt vanliga vetgiriga museibesökande har berövats möjligheten att uppleva något nytt, lärorikt och alldeles annorlunda från främmande världar. I detta avseende intar Sveriges huvudstad en tragisk särställning i hela Europa.»

Han talar i ett annat sammanhang om »ett långt lidandes historia». Man måste nog hålla med om det, även om man vet att behoven är mångfaldiga. För nära hundra år sedan, 1868, var det allvarligt på tal att något skulle göras för att skapa en bättre ordning på våra etnografiska. Så skedde emellertid inte. Linné fortsätter: »Då och då under de nittiotre år som gått sedan dess har Kungl. Vetenskapsakademien bevärdigat de etnografiska samlingarna ett förstrött intresse och Kungl. Maj:t har alls inte varit senfärdig, när det gällt att pruta på Akademiens minst sagt anspråkslösa anslagsaskanden.»

Jag tillät mig, herr talman, att i min interpellation nämna lektor P. P. Waldenström bland etnografiska museets

förespråkare i den svenska riksdagen. Låt mig nu till sist få citera ett par rader ur hans anförande här i kammaren den 5 april 1900. Det var sålunda långt innan museet kom ut till Djurgården. Waldenström deltog den gången i debatten om statsanslag till Nordiska museet, som ju låg riksdagsmännens hjärtan betydligt närmare än vad etnografiska museet gjorde. Han sade enligt protokollet: »Eftersom jag kom att nämna etnografiska museet, skall jag omtala för herrarne en händelse, som var ganska rolig. Jag hade med mina söner, som då voro små, besökt nämnda museum. Kanske herrarne icke veta, hvar det ligger? För dem, som icke veta det, och de äro nog ej få, kan jag nämna, att det är inhyst i ett lider af den beskaffenhet, att ingen grosshandlare här i staden skulle vilja använda det till vagnslider. Det är i närheten af Adolf Fredriks kyrka. Jag hade, som sagdt, varit och besökt detta museum och der funnit saker, som voro af mycket intresse. Kort derefter träffade jag en professor vid vetenskapsakademien; han bor icke hundra steg från museet; det är för resten endast tvärs öfver gatan. Jag talade med lifligt intresse om för honom, hvad jag hade sett. Då sade han: 'Det var märkvärdigt, det måste jag se.' Ja, så är det med våra officiella museer. Men i Nordiska museet hade han varit många gånger.»

Ja, herr talman, det är 65 år sedan de orden uttalades här i kammaren. Låt oss hoppas att vi som nu lever får vara med om att se ett nytt och ändamålsenligt etnografiskt museum. Jag skulle önska att det ginge så fort, att den nuvarande ecklesiastikministern finge vara med om att inviga det! Föregångarnas kulturgärning är värd att bevaras och framtidens folk behöver se sambandet med det förflutna. På det sättet kommer både forskarnas insatser och missionens gärning att framstå i ett klarare ljus.

Jag tackar än en gång för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på interpellation ang. läkarvårds-
ersättning för behandling mot tobaks-
missbruk

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat, om jag överväger sådan ändring i lagen om allmän försäkring, att behandling mot tobaksmissbruk kommer att berättiga till ersättning för läkarvård.

Ersättning för utgifter för läkarvård lämnas enligt lagen om allmän försäkring vid sjukdom, som enligt läkares utsago kräver sådan vård. Såsom framgår av ett av interpellanten åberopat fall, som nyligen avgjorts av försäkringsdomstolen, anses tobaksmissbruk av den medicinska sakkunskapen inte i och för sig som en sjukdom. Emellertid kan läkarbehandling för rökavvänjning i vissa fall vara påkallad av någon sjukdom som sammanhänger med tobaksmissbruket. I sådana fall föreligger rätt till ersättning för utgifter för behandlingen. Är behandlingen föranledd enbart av patientens önskan att bli kvitt sitt tobaksbegär, kan ersättning inte utgå enligt nuvarande regler.

Bakom önskan att komma ifrån tobaksbruket kan ligga en vilja att förebygga uppkomsten av sjukdom. Frågan i vilken omfattning och i vilken form det allmänna bör stimulera till sjukdomsförebyggande åtgärder har stor räckvidd. Den tillhör de ämnen som 1961 års sjukförsäkringsutredning har att överväga. Med anledning av ett motionsyrkande vid 1964 års riksdag uttalade andra lagutskottet i fjol i sitt utlåtande nr 29, att bedömningen av frågan om ersättning från sjukförsäkringen för avvänjning från tobaksbruk borde anstå, tills resultatet av utredningens arbete förelåg. Riksdagen godkände detta uttalande. Jag delar den uppfattning riksdagen gav uttryck åt. Det kan tillfogas att den, som genom-

gått en lyckad behandling mot tobaksmissbruk, regelmässigt sparar utgifter för tobaksvaror som vida överstiger kostnaderna för behandlingen.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för interpellationssvaret.

Jag väckte min interpellation närmast på grund av att de tobaksavvänjningskurer, som numera står till buds och som också hjälpt många från hans tobaksmissbruk, för med sig kostnader som gör att många storrökare drar sig för att anlita dem. Det är givet att, som statsrådet anförde i sitt svar och vilket jag även erinrade om i min interpellation, en lyckad behandling mot tobaksmissbruk regelmässigt sparar utgifter för tobaksvaror som vida överstiger kostnaderna för behandlingen. Detta är emellertid ett förhållande som ligger något vid sidan om själva frågan. I alltför många fall resonerar inte storrökare så vid bedömningen av kostnaderna utan konstaterar att den medicinska behandlingen kostar stora pengar och detta kanske utan att den leder till resultat. De pengar han i form av mindre tobaksförbrukning sparar in på längre sikt, om behandlingen lyckas, är självfallet något som han sedan kan glädja sig åt.

Att den medicinska sakkunskapen inte betraktar tobaksmissbruk som sjukdom är bekant, men lika uppenbart är att samma sakkunskap också konstaterat att missbruket kan leda till svåra sjukdomar. Under alla förhållanden omvittnas av läkare att återhållsamhet är att rekommendera i syfte att förebygga uppkomsten av sjukdom. Detta anser jag vara fullgott skäl för att det allmänna bör stimulera till att missbrukare i större utsträckning än som nu sker uppsöker medicinsk hjälp som står till förfogande. Om ersättning kunde utgå från sjukförsäkringen skulle detta, herr tal-

Svar på interpellation ang. läkarvårdsersättning för behandling mot tobaksmissbruk

man, med största sannolikhet leda till att många som nu drar sig för dessa avvänjningskurer — främst av kostnads-skäl — tog chansen att bli kvitt sitt missbruk. En sådan utveckling borde väl ändå även statsrådet hälsa med allra största tillfredsställelse.

Statsrådet hänvisar i sitt svar till andra lagutskottets utlåtande i följd i samband med en motion i ärendet, då utskottet ansåg att bedömningen av frågan om ersättning från sjukförsäkringen för avvänjning från tobaksbruk borde anstå tills resultatet av 1961 års sjukförsäkringsutrednings arbete förelåg. Riksdagen antog som vi alla vet utskottets förslag. Nu anser även statsrådet att utredningen bör avvaktas.

Ja, herr talman, snart sagt alla frågor är under utredning och utredningsarbetet får inte föregripas. Jag beklagar att så är fallet även beträffande detta ärende. När utredningen kan bli klar med sitt arbete har inte aviserats i årets riksdagsberättelse. Man har därför anledning att förmoda, att det kommer att dröja innan något positivt förslag i den av mig väckta frågan kan föreligga. Emellertid hoppas jag att nämnda utredning skall penetrera denna som jag ser det ur hälsosynpunkt mycket viktiga fråga.

Herr talman! Jag ber än en gång att få tacka för svaret på min interpellation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Föredrogs var efter annan och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 129, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., och

nr 130, angående höjning av postpaketportot m. m.

§ 14

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet följande vid utskottets anmäl-

ningar jämlikt § 21 riksdagsstadgan fogade, å bordet vilande framställningar, nämligen

från fullmäktige i riksgäldskontoret angående ändrad lönegradsplacering m. m. beträffande vissa befattningar i riksgäldskontoret och vid riksdagens ekonomibyrå,

från styrelsen för riksdagsbiblioteket angående vissa lönegradsuppflyttningar, samt

från Nordiska rådets svenska delegation angående lönegradsplaceringen av delegationens kanslichef.

§ 15

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets memorial nr 27, statsutskottets utlåtanden nr 78—84, bevillningsutskottets betänkande nr 29, första lagutskottets utlåtanden nr 25 och 26, andra lagutskottets utlåtanden nr 41 och 44, tredje lagutskottets utlåtanden nr 23 och 25 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 35—37.

§ 16

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Gustafsson* i Borås, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående principerna för prövningen huruvida åtal skall äga rum vid vissa brott mot tryckfrihetsförordningen, och

herr *Engkvist* till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående narkotikaproblemet.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 17

På hemställan av herr andre vice talmannen beslöt kammaren, att konstitutionsutskottets memorial nr 27, andra

Interpellation ang. åtgärder mot rättsförluster på grund av bristande kunskap om sociala förmåner

laguskottets utlåtanden nr 41 och nr 44, statsutskottets utlåtande nr 78 samt bevillningsutskottets betänkande nr 29 i nu nämnd ordning skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 18**Interpellation ang. åtgärder mot rättsförluster på grund av bristande kunskap om sociala förmåner**

Ordet lämnades på begäran till

Fru NETTELBRANDT (fp), som yttrade:

Herr talman! I dagspressen redovisades häromdagen ett fall, som nyligen avgjorts i försäkringsdomstolen. Det rör en av ledgångsreumatism svårt invaliderad kvinna, som fått avslag på en begäran att retroaktivt erhålla det vårdtillägg till folkpensionen som kan utgå till svårt invaliderade personer enligt folkpensioneringslagen.

Det skulle leda för långt att här närmare redogöra för ärendets handläggning. Så mycket bör emellertid framhållas att den svårt handikappade kvinnan gått miste om flera års vårdtillägg därför att hon icke känt till sina möjligheter att erhålla sådant tillägg.

Det inträffade fallet illustrerar vilka ekonomiska konsekvenser bristande kännedom om gällande förmåner kan få i form av uteblivet understöd för personer som verkligen är i behov av sådant. Det är enligt min mening av utomordentlig vikt att de myndigheter, som är satta till administrera de olika sociala förmånerna, också är aktivt verksamma för att sprida kännedom om dem. Det är därför angeläget att åtgärder vidtages från regeringens sida för att inskräpa detta förhållande för de olika myndigheterna, så att beklagliga rättsförluster av ovan anført slag så vitt möjligt undviks i framtiden.

Ifrågavarande fall aktualiserar också

frågan om inte den i 38 § 1 mom. folkpensioneringslagen och i 16 kap. 5 § lagen om allmän försäkring intagna bestämmelsen om att pensionsförmåner inte kan beviljas för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden på något sätt borde revideras.

Man skulle här kunna tänka sig en undantagsregel av innebörd, att den som gör sannolikt att han icke känt till en honom tillkommande pensionsförmån skall kunna erhålla denna från den tid rätten förvärvats och icke blott för tre månader från ansökan. Vår sociallagstiftnings regler är svåröverskådliga och invecklade för lekmannen och samhället bör därför i fall av bristande information om reglernas innebörd kunna visa generositet, varför det måste anses som otillfredsställande att tillämpa en så kort »preskriptionstid» som tre månader.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att vidtaga några åtgärder för att tillse att enskilda personer icke genom bristande kunskap går miste om sociala förmåner, som de har rätt till?

Denna anhållan bordlades.

§ 19

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 85, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1965/66,

nr 86, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden,

nr 87, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1965/66 till Statens mentalsjukhus: Avlöningar,

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medelsbehovet för försvarsstabens verksamhet under budgetåret 1965/66 jämte i ämnet väckta motioner,

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till investeringar i försvarrets fabriksfond m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1965/66 till högre utbildning och forskning jämte i ämnet väckta motioner,

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1965/66 till statskontoret m. m. och statens datamaskinfond jämte i ämnet väckta motioner,

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i visst fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv, och

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statliga avlönings- och pensionsreglementen m. m., jämte vissa motioner; samt

bevillningsutskottets memorial nr 33, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 24 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner.

§ 20

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivel-

se, nr 212, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97), dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 21

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 131, med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623), överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 22

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Wikner* till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående handläggningen av vissa ansökningar om uppförande av industribyggnad.

§ 23

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.07.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 12 maj

Kl. 10.00

§ 1

I enlighet med därom den 5 innevarande maj fattat beslut skulle kammaren nu företaga val av dels tjugufyra ledamöter i den nämnd, som enligt § 103 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen äger döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, dels ock sex suppleanter för ledamöterna i denna nämnd; och anställdes först val av ledamöter i nämnden.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som anförde:

Herr talman! För vart och ett av de val som skall företagas vid detta plenum ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Varje lista upptar namn på så många personer, som det ifrågasvarande valet avser.

Den av herr förste vice talmannen för valet av ledamöter avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande namn:

Johansson, fru
Eriksson i Stockholm, fru
Antby
Löfqvist, fru
Eliasson i Sundborn
Eliasson i Moholm
Johanson i Västervik
Lundberg
Hamrin i Jönköping
Levin
Svensson i Vä
Cassel
Torbrink, fru

Gustafsson i Borås
Adamsson
Martinsson
Larsson i Hedenäset
Persson i Skänninge
Nilsson i Båstekille
Hamrin i Kalmar
Sandell, fröken
Persson i Tandö
Nilsson i Tvärålund
Kristensson, fru.

Sedan herr talmannen för kammaren uppläst denna lista, blev den av kammaren godkänd; och förklarades de personer, vilkas namn upptagits å listan, utsedda till ledamöter.

§ 2

Anställdes val av suppleanter för ledamöterna i den i § 1 omförmälda nämnden.

Den av herr förste vice talmannen för detta val avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande namn:

Blomkvist
Lindberg, fru
Larsson i Umeå
Mossberg
Larsson i Borrbý
Heckscher.

Sedan herr talmannen för kammaren uppläst denna lista, blev den av kammaren godkänd; och förklarades de personer, vilkas namn upptagits å listan, utsedda till suppleanter.

§ 3

Meddelande ang. plena

Herr **TALMANNEN** yttrade:
Detta sammanträde kommer att fort-

Granskning av statsrådsprotokollen

sättas på kvällen. Sammanträdet i morgon, torsdag, som tar sin början kl. 14.00 och blir ett arbetsplenium, kommer att avslutas omkring kl. 18.00. Såsom tidigare meddelats kan det bli erforderligt att anordna kvällsplenium även på fredag, den 14 maj, då sammanträdet planenligt börjar kl. 11.00.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 131, med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623).

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets memorial och utlåtanden nr 85—93 och bevillningsutskottets memorial nr 33.

§ 6

Föredrogs den av fru *Nettelbrandt* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående åtgärder mot rättsförluster på grund av bristande kunskap om sociala förmåner.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7

Granskning av statsrådsprotokollen

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 27, angående granskning av de i statsrådet förda protokollen.

Sedan vad utskottet i *ingressen* anförde föredragits yttrade:

Herr förste vice talmannen von **FRIESEN** (fp):

Herr talman! Under de 25 år som jag har deltagit i dechargearbetet har man ofta från pressens sida fått höra att det

ta är en form för kritik av regeringen som är otidsenlig och kanske också olämplig samt att den saknar varje betydelse. En viss förändring inträffade förra året då vi hade det bekanta Wennerström-ärendet som ju vållade en mycket livlig debatt, varvid konstitutionsutskottets arbete blev utsatt för en mycket ingående granskning utifrån.

När det gäller årets dechargememorial skulle jag vilja framhålla att även om man inte här behandlar saker som får stora rubriker på löpsedlarna eller som har något speciellt sensationellt intresse är i alla fall detta omkring 170 sidor starka dokument ett mycket värdefullt och väl genomarbetat aktstycke.

Jag skall säga ett par ord om de saker som inte på något sätt vållat några kontroverser inom utskottet. I slutet av memorialet redovisas några utredningar som utskottets utmärkta jurister har utfört. Det gäller frågan om tillämpningen av jordförvärvslagen och frågan om nådepraxis, där som sagt utskottet självt inte gör några uttalanden. Jag tror emellertid att det är värdefullt för kammaren att ta del även av sådana undersökningar.

Mer och mer har utskottet kommit ifrån det gamla anmärkningsförfarandet som dock i huvudsak reglerar vårt arbete och varom stadgas i regeringsformens §§ 105, 106 och 107. Vi har i stället under de senaste åren börjat tillämpa en praxis som också författningsutredningen rekommenderade, nämligen att låta granska de administrativa åtgärderna, administrativ praxis, d. v. s. en serie av åtgärder som ledamöterna av regeringen har tillämpat men där vi anser att praxis bör ändras. Jag tror att det är riktigt att vi kommit in på denna väg. Förutsättningen för ett tillämpande av det vi i dag kallar tillkännagivanden är att det kan råda någorlunda enighet inom utskottet i fråga om dessa saker. Det får ju inte någon som helst udd mot statsråden. Vi har några sådana ärenden i årets decharge-

memorial t. ex. frågan om återkrav av utlägg för svenskar som befinner sig utomlands och frågan om tillämpning av bestämmelserna om bevakning av det allmännas arv, där utskottet har varit enigt och anser att en viss ändring i praxis bör äga rum. Men det är naturligtvis felaktigt när en tidning beträffande praxis inom utrikesdepartementet påstod att detta betyder en prickning av vederbörande statsråd. Detta har inte på något sätt varit utskottets avsikt. Varken regeringspartiets eller oppositionens ledamöter har önskat något sådant.

Däremot föreligger vissa s. k. tillkännagivanden där utskottets ledamöter har kommit till olika resultat, varvid i själva verket lotten har fått avgöra vad som skulle bli utskottets mening. De mest uppmärksammade av dessa fall har varit frågan om statsministerns resa till Marocko och vad som där tilldrog sig samt frågan om abolitionen som ju tidigare vållade en mycket lidelsefull debatt här i landet. I dessa fall har vi alltså kommit med tillkännagivanden, men regeringspartiet och oppositionen har olika sådana. Jag vill inte dölja att jag anser att det i sådana fall, där det rör sig inte om administrativ praxis utan om enstaka åtgärder från enskilda statsråds sida, är anmärkningsförfarandet det riktiga och bör tillämpas. Ursprungligen yrkade jag också, som en fullföljd av denna tankegång, inom utskottet anmärkning både mot justitieministern i fråga om abolitionen och mot statsrådet Ulla Lindström när det gällde den marockanska resan och gåvan till Marocko, men med hänsyn till styrkeförhållandena inom utskottet och även till vissa icke socialistiska ledamöters obehägenhet att använda anmärkningsförfarandet övergick jag — ehuru jag fann det mindre tillfredsställande — till formen tillkännagivande. Jag vill nämna det i detta sammanhang, därför att det är något inkonsekvent att i sådana frågor komma med tillkännagivanden, som

Granskning av statsrådsprotokollen

ju här ter sig som anmärkningar, låt vara i en mildare form.

Vad man har emot det gamla anmärkningsförfarandet är ju dels att innehållet i framför allt § 107 regeringsformen är ganska ålderdomligt. Där talas om »rikets sannskyldiga nytta», och man anser att det är ett alltför hårt omdöme och att tillämpandet av en anmärkning måste betraktas som en prickning av vederbörande statsråd, någon sorts misstroendeförklaring mot honom. Jag tycker inte att man behöver se saken på det sättet. Även de mest framstående ledamöter av regeringen har ju någon gång varit föremål för anmärkning, t. o. m. majoritetsanmärkning. Jag tänker på anmärkningarna under kriget mot dåvarande försvarsministern Sköld för viss befattning med byggandet av minkryssaren Älvsnabben och uppförandet av en sopstation vid Hårsfjärden, klara grundlagsbrott då han inte hade begärt medel av riksdagen för detta. Men att utskottet praktiskt taget enades om dessa anmärkningar lämnade ju inte kvar någon kritik av statsrådet Per Edvin Sköld och hans långa och i många avseenden hedrande politiska gärning, utan innebar bara ett fullföljande av dess kritikkraft utan att det behövde betraktas som någon personlig prickning.

Om vi tar de tre statsråd det här är fråga om och där utskottet med lottens hjälp stannat i olika uppfattningar — det gäller statsrådet Kling, statsrådet Ulla Lindström och statsrådet Rune Johansson — skulle jag här vilja säga det samma: det gäller inte någon generell kritik mot någon av dessa regeringsledamöter.

Statsrådet Klings långa ämbetsmanabana och hans i många avseenden förtjänstfulla lagstiftningsarbete är vi beredda att lämna vårt erkännande åt, och vad statsrådet fru Lindström beträffar, så är det väl många gånger kanske så att hennes söndagsbetraktelser och andra tal är som porlande vatten-

Granskning av statsrådsprotokollen

bäckar där även de törstigaste av kamelerna i oppositionens långa ökentåg känner en tillfredsställelse som inte minskas av det faktum att vi vet att regeringspartiet känner en motsvarande oro inför dessa uttalanden. Men när det är sagt, herr talman, vill jag också här erkänna statsrådet Ulla Lindströms stora sociala patos och medkänsla med de människor, som har det besvärligt både hemma och ute.

Vad till sist statsrådet Rune Johansson beträffar, vill jag med översättning- en av den berömda latinska sentensen säga: »Förvisso är han min vän, men jag är större vän av sanningen», och jag tror att det var nödvändigt för utskottsmajoriteten att också här komma med kritik — låt vara i mycket mild form — när det gällde principerna för kommunblockssammanslagning.

Det är nödvändigt att parlamentet utövar kritik mot regeringen. Det är en av dess väsentligaste uppgifter i en tid då, efter parlamentarismens genomförande, parlamentet många gånger har fått en mera undanskymd roll i samhällsarbetet och utövandet av statsmakten. Kritiken mot de styrande är nödvändig för att demokratien över huvud taget skall fungera. Konstitutionsutskottets dechargegranskning är inte hela kritiken av regeringen, men det är en del av denna kritik, som jag betraktar som omistlig och oundgänglig.

Jag är helt överens med utskottet om att formerna för vårt arbete är ålderdomliga. Ett av skälen för en författningsreform är därför otvivelaktigt att vi måste få en ny ordning när det gäller utkrävande av det politiska ansvaret för statsrådets handlingar. Vi behöver ett dagordningsinstitut, vilket vi i motsats till flertalet andra parlament saknar. Dechargeförfarandet lämpar sig inte för sådana aktioner mot statsråden, och jag tror jag talar på oppositionens vägnar, när jag ännu en gång säger att vad vi avser med vår kritik inte är vad man i dagligt tal

kallar för politisk kritik, ett värdeomdöme om regeringen. Ett sådant omdöme får anstå till andra debatter under andra former och förhållanden.

Herr talman! Med dessa ord har jag endast velat göra några kommentarer till det dechargememorial som vi i dag behandlar.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Herr von Friesen pekade på att årets dechargememorial är omfångsrikt. Det är inte mindre än 170 sidor som presenteras för kammarens ärade ledamöter. Jag vill emellertid liksom han fästa uppmärksamheten på att det inte i något fall förekommer prickning av ett statsråd. Utskottet har inte funnit anledning att åberopa vare sig § 106 eller § 107 regeringsformen.

I konstitutionsutskottets memorial redovisas tre ärenden där det framställs yrkanden enligt § 107 regeringsformen, men dessa har avstyrkts av utskottets majoritet, och de föreliggande reservationerna har endast vunnit stöd av högst fem, i något fall bara tre, av utskottets 20 ledamöter. Utskottet redovisar i memorialet inte mindre än 11 ärenden som varit föremål för granskning. I fem av dessa föreligger en enhällig skrivning, där utskottet gör uttalanden utan åberopande av § 107 regeringsformen, s. k. tillkännagivanden i vilka något klander icke riktas mot statsråden.

Jag skall nu inte ta upp någon debatt i sakfrågorna utan vill endast ge uttryck för utskottets önskemål att förevarande frågor uppmärksammas och omprövas, om så erfordras. I ett fall har sådan omprövning redan skett, och i ett annat fall anmäles att utskottet självt kommer att ta upp frågan till övervägande. Jag återkommer till detta under särskild punkt i förhandlingarna i dag.

Det föreligger som sagt tre tillkännagivanden, som har tillkommit med lotens hjälp, och det ger mig anledning

Granskning av statsrådsprotokollen

säga någonting om formerna för utskottets dechargearbete. I stort sett delar jag där de synpunkter som herr von Friesen framförde. Alla är vi väl ense om att de arbetsformerna bör ses över. Därvid bör man söka sig fram till sådana former och uttryckssätt, som inte leder till missförstånd om vad utskottets majoritet har avsett med det uttalande utskottet gjort i en viss fråga, utan klart anger när det är fråga om en prickning av ett statsråd och när det bara är ett uttalande med påpekande av vissa förhållanden utan utkrävande av ansvar av vederbörande statsråd. Ett sådant påpekande är tillkännagivandet, vilket icke innebär något klander mot ett statsråd. Men ändå har det fått sådan klang, inte minst i pressen.

Utskottet har under årens lopp försökt att finna formuleringar för sina uttalanden utan återopande av § 107 regeringsformen, men vi kan nog konstatera att utskottet hittills har misslyckats. Detta är anledningen till att det varit så svårt för utskottets borgerliga hälft och socialdemokraterna att skriva ihop sig — som man säger — även i frågor där det skulle kunna tänkas att möjligheter förelegat för ett enigt utskottsutlåtande. Så har nu skett i årets memorial beträffande fem ärenden, med alla de risker som detta ändå innebär för missförstånd.

Beträffande de tillkännagivanden som tillkommit med lottens hjälp kan delade meningar givetvis finnas om deras innebörd. När herr von Friesen säger att han i första omgången yrkade anmärkning mot statsråden i dessa ärenden, så kan jag förstå att han valde den vägen. Även om herr von Friesen senare i sitt anförande talade om statsrådets förtjänster, finns det ändå anledning att se dessa tillkännagivanden i belysning av vad herr von Friesen tidigare anförde, och man har också anledning se reservationerna från socialdemokraternas sida i denna belysning.

Jag skall emellertid inte nu ta upp någon sakdebatt om detta. Det får vi återkomma till. Jag vill bara understryka angelägenheten av att vi får en entydig terminologi, där ingen oklarhet råder om vad utskottet avser med ett tillkännagivande. Om den vägen inte är framkomlig, får vi överväga andra former för klara uttalanden och ställningstaganden från utskottets sida. Detta säger jag inte minst med tanke på vad som förekommit i pressen. Herr von Friesen sade att utskottets memorial inte hade föranlett några stora tidningsrubriker. Jag kan inte hålla med honom riktigt på den punkten. Ty även en ur utskottets synpunkt så enkel och inte särskilt betydelsefull sak som en ingressanmälan har ju blivit föremål för mycket stor uppmärksamhet, i varje fall i en tidning här i Stockholm. Det gällde en ingressanmälan om sekretess för statsrådsprotokollet. Under braskande rubriker har utskottets påpekande, att det är angeläget att sekretessbesluten fattas efter en verklig prövning av sekretessbehovet i varje enskilt fall, presenterats som om man nära nog krävde statsrådets huvud på ett fat. Sådana rubriker som att »riksdagen slår till mot Torsten Nilsson» står icke i någon som helst proportion till vad utskottet här har anfört. Det är här fråga om en ingressanmälan av precis samma statsrättsliga innebörd och betydelse som utskottets påpekande om det angelägna i att statsrådsprotokollen färdigställs utan dröjsmål för utskottets behandling. Det är här fråga om utskottets eget arbetsmaterial, och påpekandena avser själva det protokollsmaterial, som utgör grundvalen för utskottets granskning, och det är naturligt att utskottet också uttalar önskemål om detta. Mera sensationellt är det inte, och det är ej heller från utskottets sida avsett att vara det.

Slutligen har utskottet, som herr von Friesen påpekar, under avdelning D redovisat tre ärenden som varit före-

Granskning av statsrådsprotokollen

mål för dess granskning men som icke föranlett något utskottets uttalande. Jag vill i likhet med honom understryka att man här har tagit ad notam de önskemål, som framförts av författningsutredningen om att konstitutionsutskottet så att säga sakgranskar praxis och prövar sådana ting i sin behandling av regeringsärendena.

Det har också på dessa områden i årets memorial gjorts mycket omfattande utredningar, som nu framläggs för riksdagen. I två av dessa har utskottets ledamöter varit helt ense om att det inte finns anledning till erinran, nämligen beträffande nådepraxis och beträffande jordförvärvslagarna. När det gäller undersökningen rörande statssekreterarnas bisysslor har sju av utskottets ledamöter velat ha ett tillkännagivande, medan utskottets majoritet ej ansett att någonting framkommit som föranleder ett sådant uttalande.

Herr talman! Med det anförda hemställer jag att utskottets ingress lägges till handlingarna.

Herr **HECKSCHER** (h):

Herr talman! Fastän jag inte är medlem av konstitutionsutskottet skulle jag ändå vilja be om herr talmannens medgivande att knyta några principiella reflexioner till själva dechargeförfarandet i anslutning till denna ingress.

Dechargeförfarandet och konstitutionsutskottets granskning har från början avsetts att vara någonting helt annat än vad det har blivit. När bestämmelserna i de här berörda paragraferna, 105, 106 och 107, inflöt i grundlagen 1809, var det uppenbart att man tänkte sig att få en möjlighet till en mer eller mindre politisk granskning — vid sidan av den rättsliga — av regeringens verksamhet.

I verkligheten utvecklade det sig inte så. Man fann att dechargeförfarandet inte med fördel kunde användas på detta sätt — man kunde inte använde

det som ett »dagordningsinstitut», som det moderna uttrycket lyder. Det har i handläggningen av dechargefrågorna utbildat sig en mycket fast praxis, som delvis har direkt stöd i grundlagens ordalydelse, delvis är något överraskande med hänsyn till denna ordalydelse men som ändå kommit att ingå i vår levande författning.

Man skiljer här mellan riksrättsåtal, vilket inte har förekommit på mer än 100 år fastän det på sin tid ägde rum då och då, anmärkningar, som herr von Friesen talade ingående om, och tillkännagivanden, vilkas syfte inte skall vara politiskt, inte skall vara att komma åt vare sig regeringen eller något särskilt statsråd utan endast avse att fästa uppmärksamheten på vissa förfaringsätt som utskottet kan finna vara värda uppmärksamhet.

Beträffande konsekvenserna av åtgärderna är det ju endast anmärkningarna som normalt kan föranleda någon åtgärd. En anmärkning kan i och för sig föranleda en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att vederbörande statsråd skall entledigas. Men det är intressant att konstatera att detta aldrig har förekommit en enda gång. År 1848 var det nära att en sådan skrivelse kom till stånd, men inte ens då blev det av, och därefter har det tillvägagångssättet helt och hållet fallit ur bruk.

I stället började man så småningom tillämpa en annan metod, nämligen att andra kammaren kunde uttala gillande eller ogillande av en anmärkning och därmed i en mildare form än skrivelse till Kungl. Maj:t antyda eller uttala en mening om vederbörande statsråd och hans sätt att handlägga frågor. Sådana åtgärder — gillande eller ogillande av anmärkningar — förekom inte så sällan i början av detta århundrade och har i något fall fått politiska konsekvenser, men man skall komma ihåg att det inte alltid var så. Det förekom t. o. m. att en anmärkning mot ett statsråd lades med gillande till handlingarna utan att det

Granskning av statsrådsprotokollen

ansågs ha någon parlamentarisk innebörd.

Däremot har det på mer än 60 år inte inträffat att kammaren har gjort något liknande uttalande med anledning av en reservation. Jag trodde faktiskt att det över huvud taget inte hade skett. Men när jag närmare började forska i frågorna, fann jag att det senast år 1903 gjordes ett sådant opinionsuttalande med anledning av en reservation. Sedan dess har det alltså inte inträffat. Jag tror att man också därvidlag kan säga att det nu föreligger en fast praxis, som närmar sig konstitutionell sedvanerätt, att ingenting annat än majoritetsanmärkningar föranleder opinionsyttringar från andra kammarrens sida. Första kammaren hade ju en annan praxis än vår kammare. På den punkten inträdde förra året en omsvängning. Vi i andra kammaren har väl som kammarledamöter inte någon anledning att protestera mot att första kammaren nu efter något århundrade har kommit över till samma praxis som har tillämpats hos oss, även om själva tillvägagångssättet förra året var en smula överraskande.

Förfarandet är onekligen tungrott, och det är uppenbart att det inte tjänar det syfte som man avsåg när dessa paragrafer ursprungligen infördes i grundlagen. Men samtidigt är det så att vi har kommit fram till en bestämd praxis för dechargeförfarandet, en praxis som såvitt jag förstår är ett av de drag som skapar fasthet och en viss säkerhet i själva det konstitutionella förfaringsättet.

Nu ryktas det att man har för avsikt att införa en ny förändring i tillvägagångssättet, och jag skulle vilja fråga om det är riktigt att man i dag ämnar ta upp frågan om att anställa omröstning icke blott om anmärkningar — sådana finns ju inga — utan även om tillkännagivanden, en omröstning som då skulle komma att gå mer eller mindre efter partipolitiska linjer. — Jag kanske skulle be herr talmannen om ursäkt

för att jag återger ett rykte, men ryktet har så pass stor spridning att det kan vara av värde att från första början få det bekräftat eller avvisat. Jag vill därför fråga herr Adamsson, som på denna punkt talar för den socialdemokratiska utskottshalvan, om det är riktigt att man från socialdemokratisk sida har för avsikt att i dag gå in för en helt ny praxis när det gäller handläggningen av tillkännagivandena. Om man gör det innebär det ju en avgörande förändring i själva dechargeförfarandet.

Jag erkänner villigt att det kan vara anledning att reformera dechargeförfarandet. Jag tror att det finns möjligheter att åstadkomma förbättringar — den viktigaste förbättringen, som inte kräver någon åtgärd från kamrarnas sida, vore att statsråden infinner sig i kammaren under dechargeärendenas handläggning och själva tar upp till diskussion de frågor som berör deras handlingsätt. Vare sig det är ärenden som har tagits upp i reservation eller ärenden som har tagits upp av majoriteten, vare sig det är fråga om anmärkningar eller tillkännagivanden, så skulle dechargeförfarandet otvivelaktigt få en mera väsentlig innebörd, om det på detta sätt bleve en dialog mellan regeringens och riksdagens företrädare.

Detta tror jag alltså är den viktigaste förändring som skulle komma till stånd. Men jag vill inte alls utesluta möjligheten att man också i andra hänseenden kan ha anledning att genomföra reformer av dechargeförfarandet. Det bör emellertid då enligt min uppfattning ske med ordentlig eftertanke och på ett sådant sätt, att fastställandet av de nya formerna såvitt möjligt sker under samverkan och största möjliga grad av enighet mellan de olika partierna i riksdagen, så att alltså den misstanken aldrig kan uppkomma, att något parti ändrar formerna för dechargeförfarandet för att därigenom åstadkomma en partipolitisk vinst. Det skulle nämligen vara riskabelt med tanke på själva fastheten

Granskning av statsrådsprotokollen

och tillförlitligheten i granskningsarbetet.

Det är viktigt att vi får klarhet på denna punkt — det är viktigt att herr Adamsson eller någon annan representant för den socialdemokratiska utskottshalvan i god tid talar om, hur man ämnar förfara i detta fall. Jag vill gärna säga — och detta i anslutning till herr von Friesens yttrande — att om här skulle komma att anordnas partipolitiskt färgade voteringar om tillkännagivanden i konstitutionsutskottets dechargememorial, så har själva syftet med tillvägagångssättet fullkomligt fallit bort. Meningen med att använda tillkännagivanden i stället för anmärkningar är ju nämligen att kunna få till stånd en diskussion som icke är partipolitiskt bunden, att konstitutionsutskottet skall kunna göra uttalanden om administrativ praxis eller andra förhållanden utan att detta skall behöva anses ha en partipolitisk innebörd. Det vore riskabelt att även härvidlag övergå till att anordna voteringar efter partilinjer. Vi måste väl ändå se till att konstitutionsutskottet inte berövas de sista resterna av den självständighet gentemot regeringen som man ursprungligen var så angelägen att utskottet skulle ha.

Jag har velat ta upp denna fråga för att vi skall få diskutera den från principiella utgångspunkter. För min del tycker jag alltså att det skulle vara oriktigt både att ändra på den praxis, enligt vilken man inte anordnar voteringar om anmärkningar som har framförts reservationsvis, och den praxis enligt vilken man inte anordnar voteringar om tillkännagivanden. I båda fallen tycker jag det kan finnas skäl att för närvarande hålla fast vid det tillvägagångssätt som har vunnit hävd, och detta så mycket mera som vi i olika sammanhang får anledning att återkomma till frågan om en reform av dechargeförfarandet, i sista hand i samband med författningsreformen. Författningsutredningen har ju framlagt flera förslag i

ärendet. Men naturligtvis kan man tänka sig, om författningsreformen drar ut på tiden, att konstitutionsutskottet tar upp principfrågan och för riksdagen framlägger uttalanden om hur man skall gå till väga vid en kommande dechargebehandling. I varje fall tror jag det vore olyckligt om man i en hastig vändning och utan särskilda förberedelser gjorde någonting som skulle helt ändra karaktären av vårt tillvägagångssätt i frågor av denna typ.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än det som redan framställts, alltså att ingressen måtte läggas till handlingarna.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag kan på väsentliga punkter dela den uppfattning, som herr Heckscher framfört. Jag tycker att det är synnerligen angeläget att det i konstitutionsutskottet skapas former för bevarande av utskottets självständighet och möjligheter att arbeta utan partipolitisk bundenhet. Jag delar vidare herr Heckschers mening i fråga om innebörden av ett tillkännagivande. Ett sådant bör inte vara partipolitiskt bundet. Detta betyder givetvis också enligt min bedömning att man vid skrivningen måste vara öppen för överläggningar beträffande formuleringarna, eftersom tillkännagivandenas innebörd ändå är en fråga om skrivningen.

Herr Heckscher ställde en direkt fråga, huruvida det kommer att ställas något yrkande i samband med de nu föreliggande tillkännagivandena. Jag vill på den ställda frågan svara, att detta kommer att göras i ett alldeles bestämt ärende, nämligen frågan om abolition.

Därvidlag vill jag göra kammaren uppmärksam på vad jag tidigare sade i anledning av vad herr von Friesen yttrade i sitt anförande. Jag påpekade att det bakom detta tillkännagivande, tillskapat med lottens hjälp, ursprungligen icke bara från herr von Friesens

sida utan även från annat håll låg den klart uttalade meningen, att det egentligen i detta fall skulle vara fråga om en anmärkning jämlikt § 107 rege- ringsformen. Det är riktigt att man se- dermera ändrat denna sin uppfattning för att skapa en uppslutning kring ett tillkännagivande. Jag avser visserligen icke att gå in på utskottets interna be- handling av denna fråga men vill ändå, herr Heckscher, ha sagt att det innan denna lottning anställdes förelåg en skrivning från socialdemokratiskt håll i syfte att skapa en kompromiss, som emellertid blev tillbakavisad. Det är detta som är anledningen till vårt hand- lingssätt.

Jag tycker liksom herr Heckscher att man borde ha hållit fast vid upp- fattningen att tillkännagivanden inte skall vara partipolitiskt färgade. Men tyvärr har motsatsen här blivit fallet. Jag vill i det föreliggande ärendet på- peka att slutklämman i tillkännagivan- det är fullt identiskt i bägge skrivning- arna.

Jag skall inte nu föregripa den de- batt som kommer att föras utan vill för tillfället nöja mig med detta utta- lande i anledning av den ställda frå- gan.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag har så mycket mindre anledning än herr Adamsson att gå in på utskottets interna angelä- genheter, som jag inte tillhör utskottet. Jag kan därför inte bedöma frågan an- nat än mot bakgrunden av hur den ser ut för dem som betraktar den utifrån.

Läget är helt enkelt att man eftersom den socialdemokratiska utskottshalvan med lottens hjälp berövats möjligheten att fastställa formuleringen av tillkän- nagivandet, vill ändra hela praxis i de- chargeförfarandet. Det kan inte hjäl- pas att detta för mig ter sig som ett synnerligen egendomligt handlingssätt. Dels innebär det såvitt jag kan förstå ett uttryck för ett ovanligt känsligt

Granskning av statsrådsprotokollen

och dåligt humör. Får man inte precis som man vill slår man spelet över ända och går över till en helt annan teknik än den som har använts tidigare. Dels har uppenbarligen ofelbarhetsdogmen när det gäller våra statsråd utsträcks till att numera inte bara innefatta att de är landets och världens bästa tänk- bara chefer för de ifrågakvarande de- partementen, utan dessutom att var och en av deras handlingar är så he- lig, att man mot dem inte får ens andas någon kritik.

Jag tycker att det vore olyckligt, om konstitutionsutskottets socialdemokra- tiska del skulle börja handlägga decharge- frågorna på detta sätt. Det kommer faktiskt inte att öka vare sig utskottets eller riksdagens anseende. Man har fort- farande på sina håll i landet den tron, att det finns möjlighet för riksdagen och dess utskott att ibland visa en viss självständighet gentemot regeringen. Det tillvägagångssätt, som man nu be- slutat sig för att begagna med avseen- de på ett av dessa tillkännagivanden, kommer ytterligare att underbygga den uppfattningen, att riksdagen inte har någon självständighet, i varje fall att riksdagens socialdemokratiska ledamö- ter är helt osjälvständiga i förhållande till regeringen. Jag och herr Adamsson vet att det föreligger en viss självstän- dighet; vilken karaktär denna har skall vi inte nu diskutera. Det förfaringsätt som man nu tillgriper kommer dock otvivelaktigt att i detta hänseende ska- pa föreställningen om en absolut lyd- aktig och osjälvständig majoritet. Var- ken riksdagen, konstitutionsutskottet eller det socialdemokratiska partiet har någon glädje av att en sådan föreställ- ning sprids.

Herr förste vice talmannen von FRIESEN (f):

Herr talman! I likhet med herr Heck- scher vill jag uttala mitt beklagande över den socialdemokratiska gruppens beslut att ställa frågan om abolition

Granskning av statsrådsprotokollen

under votering. Vad som hände i utskottet var följande.

Jag ställde preliminärt anmärkningsyrkande, som inte kunde vinna majoritet i utskottet. Jag vill gärna säga, att det var centerpartiets ledamöter i utskottet som inte ville begagna sig av anmärkningsförfarandet. Det hade sålunda blivit en reservationsanmärkning. I det läget försökte jag och mina meningsfränder att få till stånd ett tillkännagivande, varmed vi avsåg att åstadkomma en samordnad skrivning, en skrivning gemensam för oppositionen och regeringspartiet. Jag hyste vissa förhoppningar att det skulle lyckas att få till stånd en sådan skrivning, men det visade sig att det skrivningsförslag som presenterades från socialdemokratiskt håll var så pass utvattnat och intetsägande, att ingen inom oppositionen kunde gå med på det.

För att nå största möjliga enighet beslöt vi oss därför att hålla fast vid tillkännagivandeformen. Men en uttrycklig förutsättning för mitt ställningstagande var att man inte skulle införa en alldeles ny praxis och åstadkomma voteringar av rent missnöje med att lotten vid detta tillfälle inte hade gynnat regeringspartiet.

Jag har de bästa erfarenheter, herr talman, av arbetet i konstitutionsutskottet, även om meningsbrytningarna många gånger är ganska stora. Både under den nuvarande och under den förre ordföranden har arbetet bedrivits på ett sätt som ur arbetssynpunkt ter sig mycket tillfredsställande. Om man nu begär votering i denna fråga förstör man, som herr Heckscher också sade, möjligheterna till ett samarbete inom utskottet, och det är att beklaga. Vi kommer nämligen, som alla vet, att under en följd av år få räkna med de nuvarande, ålderdomliga bestämmelserna för vårt dechargearbete, och det är ju ingenting att göra åt.

Jag skall självfallet inte föregripa abolitionsdebatten — den kommer ju

att föras vid ett senare tillfälle — men jag vill säga att om socialdemokraterna vidhåller sitt krav på en omröstning i frågan, vilket jag i så fall beklagar, så kommer jag inte att ställa något motyrkande, och jag överväger att avstå från att delta i omröstningen. Om mina meningsfränder delar den uppfattningen — vilket jag inte har en aning om; jag har nämligen inte tagit upp saken med dem — så skulle voteringen bara ge till resultat en närvaroförteckning över socialdemokratiska ledamöter, och vad man skulle ha för glädje av den förstår jag inte.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Enligt mina bedömanden är det i och för sig ganska meningslöst att just nu diskutera denna fråga utan att gå in på sakfrågan. Huruvida vårt ställningstagande i sakfrågan är berättigat eller ej kan kammarens ledamöter bedöma först sedan vi haft en sakdebatt. När jag ändå lät meddela vår avsikt på denna punkt var det i anledning av en av herr Heckscher direkt ställd fråga, som jag tyckte att man ändå i ärlighetens namn borde lämna ett klart och otvetydigt svar på, och det är vad jag har gjort i denna sak.

Det resonemang herr Heckscher tog upp tycker jag kanhända att vi skall spara tills vi kommer till den punkten; man kan nämligen diskutera vilka det var som inte fick som de ville.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Jag är fortfarande överraskad över att man på så lösa grunder som det här är fråga om har velat ändra själva tillvägagångssättet. Jag kan ju inte bedöma vad som har skett inom utskottet, och jag skall därför inte ge mig in på den diskussion som herr von Friesen har tagit upp. Herr von Friesens redogörelse förefaller mig mycket plausibel, men herr Adamsson har kanske rätt i att det blir lättare att diskutera

den saken när man kommer till ifrågasvarande ärende.

Vad jag talar om är själva förfarandet. Vad som alltså nu tydligen kommer att ske är att man plötsligt utan föregående varning och utan någon överläggning ändrar tillvägagångssättet i dechargebehandlingen. Man inför en ny metod som aldrig tidigare har begagnats, en metod vars grundlagsenlighet man inte har prövat. Jag vill inte påstå att den är grundlagsstridig, jag vill inte resa några anspråk på att talmannen skall vägra proposition på de yrkanden som här kan framställas. Men det kunde kanske ändå ha funnits skäl att föra en diskussion om i vad mån det över huvud taget kan anses överensstämma med § 90 regeringsformen att man ställer yrkanden i anslutning till ett sådant här tillkännagivande. Införandet av ett nytt förfarings sätt i själva dechargen har dessutom en politisk innebörd. Jag måste säga att om jag skulle tänka mig någon förbättring av dechargeförfarandet, någon förbättring som jag tror skulle kunna vara av verkligt värde och som inte skulle ge anledning till några sådana här tvivelsmål, bl. a. därför att det inte skulle vara någon absolut nyhet, så skulle det vara att statsråden deltog i debatten om både reservationsanmärkingar och tillkännagivanden. Jag hoppas att ingen tar illa upp om jag säger att jag tycker att det vore bra om statsråden själva i detta fall yttrade sig från regeringsbänken i stället för att stå vid örat på konstitutionsutskottets ledamöter.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Eftersom centerpartiets ståndpunktstagande i konstitutionsutskottet återopats i debatten och eftersom detta ståndpunktstagande väl var orsaken till att konstitutionsutskottets reaktion fått denna mera modesta form, anser jag mig böra säga att också vi beklagar att man på socialdemokratiskt håll ämnar begära omröstning i aboli-

Granskning av statsrådsprotokollen

tionsfrågan. Skulle det bli en omröstning, kommer jag för min del att avstå från att rösta, och efter vad jag hört tror jag att mina partikamrater kommer att göra detsamma.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Efter de principiella reflexioner som gjorts av herrar von Friesen och Heckscher finns egentligen ingenting att tillägga på denna punkt. Jag vill bara understryka att det borde vara ett gemensamt demokratiskt intresse för oss alla i denna kammar att försöka bevara eller åstadkomma sådana metoder för konstitutionsutskottets granskning som gör det möjligt för utskottet att fullgöra sina uppgifter utan att hindras av att regeringspartiets ledamöter i den ena frågan efter den andra med hänsyn till partiprestigen genom omröstning ser till att ingenting sägs av utskottet som innebär kritik.

Skulle det verkligen vara så att det socialdemokratiska partiet vill omintetgöra en praxis, som man hoppats skulle befästas och som innebär att utskottet kan göra en kritisk granskning utan att detta betraktas som någon central politisk anmärkning, anser jag detta vara utomordentligt beklagligt. Även herrar von Friesen och Heckscher var inne på den saken. Konstitutionsutskottet möter i alla fall i vissa situationer tillräckligt med svårigheter i sitt arbete. Om man nu ytterligare skulle försämra konstitutionsutskottets arbetsmöjligheter genom en partipolitisering av situationer, där man trots att konstitutionsutskottet skulle kunna arbeta mer eller mindre som en objektiv granskningsmyndighet, innebär detta ett steg tillbaka på ett område, där reformarbetet i stället borde inriktas på att åstadkomma bättre metoder och ökade möjligheter för en objektiv granskning. Om socialdemokraterna i kammaren tvingar fram en omröstning, trots att denna sak inte förberetts och trots att man inte gjort några försök att åstadkomma

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

ett samförstånd mellan partierna om konstitutionsutskottets arbetsmetoder, kommer jag därför i likhet med herr von Friesen att — låt oss säga att det är en stillsam protest mot detta förfaringsätt — avstå från att delta i omröstningen.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Till undvikande av missförstånd vill jag bara säga, att jag i likhet med herrar Wahlund, von Friesen och Ohlin kommer att avstå från att delta i omröstningen, därest någon fråga om uttalande vid tillkännagivande skulle komma att ställas under votering.

Efter härmed slutad överläggning lades vad utskottet i ingressen anført till handlingarna.

Utskottets i *avdelning A* gjorda anmälan, att utskottet inte funnit anledning att tillämpa § 106 regeringsformen, lades till handlingarna.

Härefter föredrogs utskottets i *avdelning B* gjorda anmälan, att utskottet inte funnit anledning att framställa någon anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen; och yttrade därvid:

Punkten 1

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Skall brott mot landets lagar beivras eller skall de inte beivras? Frågan, som dess värre inte kan betraktas som uteslutande retorisk, tvingar sig fram i ett sammanhang vilket — som jag ser det — måste betecknas som ytterst uppseendeväckande. Jag skall omedelbart förklara varför.

En minoritet i konstitutionsutskottet har ansett att statsrådet och chefen för justitiedepartementet underlåtit att ingripa i ett visst fall, där ett ingripande enligt såväl lagens bokstav som dess andemening varit uppenbart påkallat.

Saken är alltså utomordentligt allvarlig.

Vad som avses är fallet Salama eller närmare bestämt statsrådets vägran att föranstalta om tryckfrihetsåtal mot den veterligt enda tidning här i landet som funnit för gott att in extenso återge just det avsnitt i romanen Mid-sommardansen, som i författarens hemland, Finland, föranlett åtal för hädelse. En ledamot av denna kammare, herr Dickson, fann sig böra rikta en anmälan till konstitutionsutskottet i saken, då han för sin del ansåg att det här förelåg anledning till anmärkning jämlikt regeringsformens § 107. Det är således handläggningen i konstitutionsutskottet av denna anmälan som nu redovisas i avdelning B, punkt 1 i det föreliggande memorialet.

Jag skall nu be att få göra en personlig deklARATION. Jag vill gärna för kammaren omvittna att jag anser att saken i sig, ämnets natur eller hur man vill uttrycka det, är sådan, att man upplevt det som utomordentligt nedstämande, för att inte säga direkt plågsamt, att konfronteras med detta ärende, och frågan är, om det i detta hänseende egentligen finns mer än en mening i utskottet. Jag tror det knappast; alla kände sig förmodligen mer eller mindre illa berörda.

Först och främst tvingas man att rent allmänt reflektera över de faktorer — psykologiska eller andra — som kan driva en människa dithän, att alla hämningar, alla normala hänsyn och alla i ett kultursamhälle — som man inbillade sig — självklara och allmänt accepterade anständighetsbegrepp kastas över bord. Men i den problematiken skall jag kanske inte fördjupa mig just nu.

Vad som är väsentligt att omedelbart stryka under är, att det vi i utskottet haft att begrunda och ta ställning till givetvis varit den rent juridiska, konstitutionella sidan, alltså frågan om huruvida justitieministern i denna sak

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

fullgjort sina ämbetsåligganden eller inte.

Mina medreservanter och jag har alltså vid den prövningen kommit till slutsatsen, att det påtalade fallet är just så otvetydigt, innebär just ett så kvalificerat och flagrant överträdande av gällande rättsregler, att om lagen alls skall tillämpas, måste den tillämpas just i en situation som denna.

Jag kan nämligen inte förstå, herr talman, att man i tryckt skrift kan komma längre i skymfandet av heliga ting än vad det här är fråga om. Kristendomens centralgestalt, det namn som i vårt land och världen över är föremål för miljoner och åter miljoner människors tro och tillbedjan, det namn, med vilket hela vår västerländska kultur i grunden står och faller och i kraft av vilket en levande kyrka, en levande församling ur snart sagt alla folkslag och tungomål spirat upp och vuxit sig stark runt hela vår jord, det namnet dras alltså — i en skrift som av justitieministern lämnas opåtalad — ned i smutsen, placeras in i ett även från rent mänsklig synpunkt sett vanärande sexuellt förhållande. Såvitt jag förstår, är det verkligen här fråga om ett framställnings sätt, som till alla delar svarar just mot de kriterier i fråga om straffbarhet, som svensk lag ställer upp. I tryckfrihetsförordningens kapitel 7, § 4 betecknas nämligen uttryckligen som otillåtet varje yttrande som innefattar »skymfande av sådant som av svenska kyrkan eller annat, här i riket verksamt trossamfund hålles heligt». Denna punkt har, som alla här i kammaren väl har sig bekant, en direkt motsvarighet i brottsbalkens stadgande om trosfrid. Detta sistnämnda inom parentes sagt i mitt tycke ett utomordentligt expressivt och — vågar jag säga gammaldags — meningsfullt ord.

Herr talman! För egen del är jag — om nu detta alls skall behövas framhållas av en som på grund av sin dagliga gärning som tidningsman har kan-

ske alldeles speciell anledning att tala om omistlighet i samband med vår grundlagsfästa tryckfrihet — alltså djupt medveten om vad denna betyder för ett fritt meningsutbyte och för säkerställandet av en allsidig upplysning, för att nu begagna ordalydelsen i tryckfrihetsförordningens 1 kap. 1 §.

Jag är också fullt medveten om att den som är ålagd att döma över missbruk eller eljest att vaka över lagbudens efterlevnad, har skyldighet att göra detta under — som bestämmelserna säger — aktgivande på att tryckfriheten utgör grundvalen för ett fritt samhällsskick, att det gäller att mera se till syftet än till framställningssättet samt att i tveksamma fall hellre fria än fälla.

Allt detta har vi som inte kunnat undgå att ställa justitieministern till ansvar, oss väl bekant. På den punkten behöver vi således inte särskilt upplysas. Men vi har också av övertygelse och jag vill säga inte utan indignation sagt oss, att ett ingripande från justitieministerns sida i det här diskuterade, konkreta fallet borde varit självklart just med hänsyn till de krav tryckfrihetsförordningen uppställer i fråga om rätt efterlevnad.

Nu hör till saken att den finländske hädaren under processen i sitt hemland öppet vidgätt, att uppsåtet varit just att häda och sära, att skymfa och kränka. Men därmed har också så eftertryckligt och så auktoritativt som gärna är tänkbart, blivit fastslaget, att inte bara framställningssättet utan även syftet står i strid även med gällande svensk lag.

Nu invänder man kanske, att detta öppna erkännande kom *efter* det att justitieminister Kling hade att ta ställning till den här föreliggande åtalsfrågan. Ja, det är riktigt. Tidsmässigt förhåller det sig obestriddigen så. Men såvitt jag förstår, fritar inte detta statsrådet från ansvar. Detta att författaren öppet vidgätt hädelseuppsåtet, styrker ju endast tesen att justitieministern

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

vid det aktuella tillfället gjort en svår felbedömning, alltså gjort sig skyldig till just det vi i vår reservationsanmärkning velat påtala och för riksdagen tillkännage.

Men det finns, herr talman, ytterligare en del att säga i denna sällsynt beklämmande affär, något som särskilt skall observeras. Och det är att vad utskottet vid sin granskning haft att ta ställning till — jag betonar det ännu en gång — har inte varit frågan om huruvida vi med lagbestämmelser över huvud taget skall reglera förhållanden, som avser den enskildes attityd och beteende i — låt oss uttrycka det så allmänt — trosfrågor. Den debatten hade vi här i riksdagen i viss mån i fjol, då frågan om brott mot trosfrid enligt brottsbalken och den däremot svarande punkten i tryckfrihetsförordningen förevar till behandling i riksdagen.

Här är, ärade kammarledamöter, att märka, att departementschefen själv i det sammanhanget uttryckligen förordade att brott mot trosfrid skulle kunna beivras även när det förövats genom tryckt skrift, och utskottet och riksdagen hade inte heller för sin del i denna fråga någon annan mening, även om det i utskottsutlåtandet fördes ett något nyanserat och i mitt tycke inte alldeles oanripligt resonemang med avseende på rättstillämpningen. Men det är nu, som sagt, en annan historia.

Vad det i dag gäller, är om de klara rättsregler som här bevisligen existerar, i ett uppseendeväckande, konkret fall efterlevts eller inte. Det är i det avseende vi reservanter menar att justitieministern, som ytterst bär ansvaret, betänkligt blundat.

Den andra frågan, om något rättskydd på detta område alls skall finnas eller om det fyller någon meningsfull uppgift, faller — det kan inte nog kraftigt understrykas — egentligen vid sidan om dagens överläggningsämne. Den frågan är helt enkelt inte riktigt

relevant. Men det är ändå lätt att konstatera att den inte alldeles oväntat fått ett betydande utrymme i den allmänna debatten, i pressdebatten. Jag förmodar att temat kommer igen också här i dag, kanske redan i nästa anförande. Vad vet jag? Låt mig då föregående del göra en deklaration, en distinktion även på den punkten.

Självfallet kan det inte förhålla sig så att kristendomen, den kristna tron och de kristna kyrkorna, för sin existens och sitt fortbestånd skulle vara beroende av statsmakterna, utav av lagstiftaren erbjudna eller konstruerade kryckor, t. ex. i form av på det ena eller andra sättet formulerade paragrafer och rättsregler. Förvisso inte! Kristendomen kommer med säkerhet att leva vidare och klara sig utan dylika kryckor. Det visar hela dess exempelösa historia. Det ligger i kristendomens väsen att den följer helt andra lagar. Och det skall väl också kunna sägas — på grundval av historiens egna otaliga vittnesbörd — att det inte finns någonting som motsäger antagandet, att dagens förföljare mycket väl kan bli morgondagens efterföljare, att dagens hädare mycket väl kan bli morgondagens bekännare. Vad som en gång i ett sällsamt förvandlingsunder utspelade sig på vägen till Damaskus, upprepar sig ständigt i historien, även in i våra dagar.

Men frågan är ändå, om det inte i ett kultursamhälle, såvida detta alls skall göra skäl för namnet, måste sättas en gräns för vad som kan tolereras och inte tolereras. Ett faktum är ju också att hela vår lagstiftning realistiskt räknat med nödvändigheten och ofrånkomligheten av vissa stopptecken. För att bara ta ett enda exempel från ett annat område än det vi här närmast diskuterar, kan erinras om att den som i skrift förtalar eller smådar folkgrupp med viss härstamning eller trosbekännelse, begår brott mot svensk lag. Man får inte sära eller utlämna en medmänn-

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

niska för hennes hudfärgs skull. Jag kan omöjligt tänka mig att någon här menar, att de rättsregler vi har på detta område, är överflödiga eller i förekommande fall bör betraktas som döda bokstäver som inte skall tillämpas. Det kan lyckligtvis ingen mena.

Jag kan inte heller förstå annat än att ett kultursamhälle skall ha både rätt och skyldighet till självförvar, rätt att värna om de kulturvärden som vi väl ändå betraktar och upplever som gemensamma, oavsett på vilken sida av barrikaden vi än befinner oss i *andra* hänseenden. Jag vet över huvud taget inte, hur den mänskliga samlevnadens problem skulle kunna lösas och hur det alls skulle bli möjligt att utvärda och finna trivsel i ett samhälle, där det med nödvändighet måste anses höra till de mänskliga fri- och rättigheterna att ohämmat få spotta på allt och alla, att driva den andliga exhibitionismen till dess yttersta gräns.

Nu säger man att det här är fråga om ett område, där det i praktiken ändå inte går att åstadkomma någon riktig gränsdragning. Det är fråga om bedömanden och värderingar som skiftar från tid till annan, från ett utvecklingskede till ett annat, ett område där allt flyter. Men förhåller det sig verkligen så?

Ärade kammarledamöter! Jag utgår från att alla gjort sig informerade om så att säga corpus delicti, själva den materia, det stycke text som vi i dag har att bedöma och ta ställning till. Att införliva den texten med konstitutionsutskottets memorial eller med riksdagens protokoll har inte kunnat komma i fråga på grund av dess djupt anstötliga natur. Här är det verkligen inte fråga om ett av lagstiftarna uppdraget kritstreck som överträtts med någon enstaka millimeter eller så. Här är det fråga om ett det mest flagranta och utmanande fall av vad som i lagen kallas skymfande av heliga ting som gärna kan tänkas. Det rör sig alltså inte om

något känsligt gränsdragningsproblem eller om någon tveksamhet i fråga om bedömningen. Den tidning som tog sig för att införa det påtalade avsnittet, måste ha förstått att effekten skulle bli just vad den blev. Tidningen måste rimligen också ha räknat med eventualiteten av ett tryckfrihetsåtal.

Men landets justitieminister har alltså förhållit sig passiv och vägrat att ingripa. Landets främste rättsvårdare har föredragit att se mellan fingrarna. Gällande lagregler har, som vi reservanter ser saken, satts ur spel. Detta beklagas djupt av stora grupper inom vårt folk.

Herr talman! Det finns följaktligen enligt reservanternas mening anledning till anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling på grund av hans beslut att lämna ifrågavarande artikel utan åtgärd.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Det ämne herr Hamrin här har tagit upp inbjuder lätt till en omfattande moraldebatt, en debatt om vilken lagstiftning vi skall ha på detta område och om vilka samhällsåtgärder som skall vidtagas, en debatt om hur staten skall bete sig på detta område. Det är en debatt som kan komma att ompänna många områden från vapenvägrare, abortlagstiftning och pornografi, för att nämna några som är synnerligen aktuella och där det råder mycket delade meningar ute bland vårt folk, en debatt där det inte behövs vara fråga om att sätta etiketten moral eller omoral på den ena eller den andra sidan. Det är en debatt, där man kan ha respekt för olika meningar och olika synsätt, och det finns som jag här nämnde, mera aktuella anknytningar än dem som finns i herr Dicksons anmälan till konstitutionsutskottet av artikeln »Hädelse — vad tycker Ni?» Jag vill erinra om den i dagarna utkomna uppviglingsboken »Att vägra döda — Att vägra värnplikt», jag kan

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

erinra om böckerna Fanny Hill, Kärlek I och Kärlek II o. s. v. Här är det fråga om vad som är sårande för tukt och sedlighet; i de fall som herr Hamrin nämnde gäller frågan, om trosfriden berörs eller ej.

Man kan då ställa frågan: Skall då inte samhället vaka över de moraliska principerna för ett folk? Har inte samhället en uppgift på detta område? Till detta skulle jag vilja svara, att samhället kan sätta vissa gränser, men som pastor Joel Sörenson, ledamot i första kammaren, i en tidningsartikel i dagarna har sagt: »Men den lagstiftande församlingen kan svårligen styra den moraliska utvecklingen i ett folk.» Ur kristen synpunkt är det enligt hans mening mindre fråga om att ropa på lagar och polis än att besinna ansvaret för den folkmoraliska situationen. Jag vill erinra herr Hamrin om att herr Sörenson har deltagit i ärendets behandling i konstitutionsutskottet och att han inte befinner sig bland reservanterna.

På detta område anser jag att vi har anledning att respektera att vi tycker och känner olika, och jag kan i långa stycken dela den mening som herr Sörenson har gjort sig till tolk för i dessa frågor i den artikel jag här åberopat.

Men jag har inte sett som min uppgift att som utskottets talesman ta upp en mera allmän debatt i dessa frågor. Utskottet har endast haft att pröva herr Dicksons anmälan mot statsrådet Kling för att denne enligt hans uppfattning icke vidtagit någon åtgärd i anledning av den berörda tidningsartikeln. Vid granskningen i konstitutionsutskottet var det endast fem av de tjugo ledamöterna som delade herr Dicksons mening, och till dem hör herr Hamrin. Han inledde sitt anförande i dag med att säga: »Skall brott mot landets lagar beivras eller inte?» Ja, så enkel är väl inte frågan, herr Hamrin. Det gäller ju också att söka bedöma syftet från författarens sida, d. v. s.

journalistens i detta fall. Det är inte lätt att skapa sig någon säker bild av detta; det skall medges, men man har ingen anledning att tro att han hade samma syfte som vad sedermera författaren till boken har uppgivit. Detta var i varje fall icke känt vid den tidpunkt då artikeln infördes och inte heller vid den tidpunkt då justitieministern hade att handlägga ärendet.

Nu tycker jag — och det gör väl utskottets majoritet också — att man i ett så intrikat ärende som det här är fråga om hellre bör fria än fälla. Utskottet säger i sitt utlåtande: »Olika meningar kan råda i frågan, om artikeln inneburit brott mot trosfrid. Departementschefen har vid sitt ställningstagande haft att iakttaga stadgandet i 1 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen och sålunda att vid tvekan hellre fria än fälla.» Att i en sådan situation rikta anmärkning mot statsrådet har utskottets majoritet inte funnit något skäl för.

Jag skall, herr talman, inte gå närmare in på sakfrågan, eftersom det finns en rad talare antecknade som förmodligen kommer att gå in på denna mera i detalj. Jag vill bara ha sagt att utskottets majoritet för sin del inte har kunnat finna något fog för anmärkning mot justitieminister Kling.

Herr KEIJER (fp):

Herr talman! Med anledning av att jag satt mitt namn under reservationen till punkten B 1 i konstitutionsutskottets memorial nr 27 vill jag göra en personlig deklaration.

Det är uppenbart att det här är en ytterst kontroversiell fråga, där personer som annars finner varandra i angelägenheter som gäller kristen tro och bekännelse intar olika ståndpunkter. Det är då angeläget att inte den enes samvetspräglade övertygelse utdömes av den andre. Vi är alla begränsade i vår bedömning av frågor som denna.

Det är också uppenbart att kristendomens Herre är oberörd av de angrepp

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

och nedsättande skildringar han varit och är föremål för. Bibeln säger om honom: »När han blev smäddad, smädade han icke igen, och när han led hotade han icke.» Beskyllningar mot honom studsar tillbaka mot hans rena lysande personlighet. Därför är alla lagbestämmelser som skydd för honom och hans lära ganska onödiga. Man kan aldrig med straffsatser skydda eller främja den andliga makt som kristendomen och dess Herre utgör. Jag tror inte att Salama eller någon annan med öppna angrepp eller nedvärderande skildringar kan skada den kristna tron. Det är därför egentligen en alltför stor ära att uppmärksamma dem i en riksdagsdebatt.

Men nu har vi en lagstiftning som tar upp frågan om, som det formuleras. »skymfande av sådant som av svenska kyrkan eller annat, här i riket verksamt trossamfund hålles heligt». Den har tillkommit så sent som 1948 och är ett uttryck för vad straffrättskommittén och sedan lagstiftarna ansett höra till skyddet av den kristna tron och läran i vårt land.

Att det som publicerades i en kvällstidning under rubriken »Hädelse — vad tycker ni?» är en skymf mot sådant som de kristna trossamfundet i vårt land håller heligt är alldeles uppenbart. Skymfligare har sällan Kristus skildrats.

Därför är det, enligt min mening, en underlåtenhet av justitieministern att inte ingripa. Det är inte rådligt att på detta sätt sätta tryckfrihetsförordningen och brottsbalken ur kraft.

Med detta har jag, herr talman, gett en motivering för min anslutning till den till punkten fogade reservationen.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Man kan grubbla över orsaken till att vi i vårt land har fått en sådan störtflod av angrepp på tidigare allmänt accepterade normer och uppfattningar. Är det verkligen så, att vårt

lands kulturliv har varit så viktorskt, att alla andar som vill markera sin frihet och frigjordhet måste späcka sina framställningar med hel- eller halvpornografiska skildringar, med hädande formuleringar? Vi har ju i alla fall haft en Strindbergsepok, vi har haft Hjalmar Söderberg, Agnes von Krusenstjerna — långa rader av allmänt respekterade författare och publicister som har intagit en gentemot kristna värden och gängse moraluppfattningar mycket avvikande ståndpunkt.

Men vi kan konstatera, att man nu tydligen ytterligare måste höja rösten för att märkas när det gäller detta område. Jag vill inte insinuera att varje författare som finner nya möjligheter till hädelse, nya möjligheter till än expressivare sexualskildringar, gör detta i kallt ekonomiskt syfte — det visar sig ju att redan möjligheten att bli åtalad kraftigt ökar upplagorna — utan jag föreställer mig att det mera sammanhänger med att man vill föra fram ett budskap, man vill bli läst och debatterad och då underlättas detta i hög grad av några saftiga sexualskildringar och några remarkabla smädelser. Jag skulle föreställa mig att vi under de närmaste åren kommer att få se en tävlan — jag vill inte kalla den ädel — mellan författare att nå så långt fram man kan intill de gränser som ändå varje samhälle måste uppställa. Det kan nog hävdas, att varken i England eller i Tyskland — för att nämna två andra kulturländer — föreligger med denna frekvens ett skrivande av den typ som vi har här i Sverige. Det finns alltså verkligen skäl att tala om de här tingens och att söka bilda sig en uppfattning.

För egen del har jag icke deltagit inom KU i avgörandet av detta ärende, och jag tar alltså inte till orda för att jag känner mig uppfordrad att försvara något som KU har kommit fram till, utan därför att det är så viktiga och intressanta principfrågor som här har kommit fram.

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

Det första man bör observera är att det är mycket svårt att få ett grepp om detta område. Vi är alla överens om att man skall få göra debattinlägg även i mycket från form. Dessa debattinlägg kan inte gärna undgå att, när det gäller författare med fantasi, utformas på ett sådant sätt, att de kan verka i skymfande riktning för annorlunda troende, annorledes tänkande. Vi kan inte begära att de som exempelvis har en kristen livsåskådning skall få vandra genom framtidens samhälle utan att bli motsagda och ibland bli motsagda på ett sätt som de själva uppfattar som ytterligt skymfande.

Däremot finns det vissa gränser, och det konkreta fall som i dag behandlas gäller helt enkelt om den artikel som Aftonbladet tog in var av den arten att den borde ha påkallat ett initiativ från justitieministerns sida. Herr Adamsson nämnde herr Sörenson i vår medkammare som exempelvis på att den kristna opinionen är delad. Därutöver vill jag nämna att i det senaste numret av Vår Lösen har en av de främsta kristna kulturdebattörarna, psalmdiktaren m. m. professor Karl-Gustaf Hildebrand, tagit upp detta konkreta fall och framställer frågan om det här kan röra sig om en hädelse från Salamas sida. Hildebrands artikel återgavs delvis i går i Svenska Dagbladet. Tillåt mig att citera något av vad professor Hildebrand säger: »En sak är uppenbar: att författaren inte, i ordets vanliga mening har gjort sig skyldig till någon hädelse. Han berättar om en som hädar, en berusad och djupt olycklig man, hos vilken det mindre passande språkbruket är ett naturligt uttryck för situationen. Det finns ingen antydning om att författaren instämmer i vad hans romanfigur säger, och det som sägs är för övrigt sonderbrustet och oredigt. Angreppen på Salama kan sålunda inte med fog knyta an till något smädande eller förhånande av det heliga från hans sida.» — »Frågan om hädelse och om olika sätt att bedöma den har med andra ord inte mycket att

göra med fallet Salama, eftersom han inte har hädat i sin bok.»

Sedan kommer han in på en diskussion om huruvida Salamas senare uttalade mening, att han avsett att häda, här kan ha någon relevans. Professor Hildebrand slutar sin artikel med att uttala den meningen att detta inte bör tillmätas någon avgörande vikt. Den person vars mening här skulle ha någon vikt för bedömandet av ärendet skulle vara redaktören i Aftonbladet.

Här råder alltså skilda meningar även från kristen sida. Det har sagts mig — jag har inte själv läst det — att någon tidning i går uttryckte sig beklagande däröver. För min del tycker jag det är ett sundhetstecken att vi på ett sådant här område kan komma till skilda meningar även om vi har gemensam utgångspunkt. Det är alldeles uppenbart för mig att om det råder tveksamhet, om för att nu nämna exempel, herr Sörensons och herr Hildebrands röster ljuder i en riktning, herr Keijers och någon annans i en motsatt riktning, visar detta tydligt att vi behöver resonera och diskutera för att nå fram till en klar ståndpunkt, innan vi kan gå vidare.

Jag delar herr Hamrins åsikt att kristendomen klarar sig utan det lagskydd som staten här kan ge. Herr Keijer gav uttryck för samma mening. Hårtill vill jag endast foga att jag tror att det ger en mycket falsk, så att säga halvpolisiär image åt kristendomen, när kristna representanter med livlig vaksamhet ständigt följer hädelser och pornografiska uttryck. Det ger en svensk allmänhet det intrycket att de kristna representanterna framför allt är ute för att vårda goda seder. I själva verket är kristendomen framför allt ett sätt att nalkas människor när de har upplevt brustenhet eller att ge dem ett handlingsmönster. Den är däremot inte någon allmän övervakare av moral.

Vad det här gäller — och det var även herr Hamrin inne på — är ändå att det måste finnas vissa gränser.

Han sammanställde detta, vilket jag

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

finner riktigt, med det förbud vi har mot förhånande av ras, religion och folkgrupper. Det kommer att bli nödvändigt i framtiden att precisera vad vi skall skydda, samtidigt som vi låter en öppen debatt äga rum. Egentligen kan man säga att det är ett dilemma som icke någon lagstiftning kan precisera. Det måste bli fråga om ett omdöme av en person eller en grupp av personer, och sedan får vi notera hur vi reagerar. Ingen av oss kan med någon större grad av självklarhet uppträda och säga: »Så här måste detta avgöras.» Vi har nämligen ett allmänt stadgande om att »hellre fria än fälla» och det rör sig om mycket svåravgjorda frågor.

Jag vill alltså än en gång understryka att det inte är något speciellt kristet intresse att här gå fram som någon värnare av allmänt goda seder. Däremot kan det vara ett allmänt medborgarintresse att få till stånd någon form av begränsning av de smädelser som en del människor kan uppleva inför vissa uttryck i t. ex. tidningar.

I går fick vi läsa, också i någon av aftontidningarna, att ett program hade stoppats i TV emedan texten, som skulle ha framförts, innehöll några verser som var av smädande art på det religiösa området. Det föranleder mig att säga att för min del ser jag läget annorlunda beträffande å ena sidan det tryckta ordet och å andra sidan radio och TV. När jag köper en bok eller en kvällstidning vet jag ungefär dess intresseriktning. Jag har då valfrihet.

När däremot utsändningar från radio och TV kommer in i min familjekrets i vardagsrummet, så har jag en annan rättighet att bli skyddad, så att jag inte behöver bli överhöljd av varjehanda smädelse av sådant som man håller heligt. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till några sidor i radioutredningens betänkande, där just dessa ting diskuteras och där det understryks att även i debattinlägg och underhållnings-

program i radio och TV bör man beakta att återhållsamhet här visas, att respekt för annorlunda tänkande och troende skall iakttas.

Dagens Nyheter hade häromdagen en mycket intressant ledare där man sade att moral-, religions- och hädelsefrågor kommer att bli alltmera aktuella. Vi kommer att få många sådana här debatter i riksdagen. Och det intressanta, säger tidningen, är att de gamla partilinjerna sannolikt kommer att genombrytas. Det kommer att finnas personer inom socialdemokratien som sympatiserar med mera kulturkonservativa meningar, och det kommer att på den borgerliga sidan finnas sådana som mera sympatiserar med kulturradikala meningar. Jag tar nu orden i deras vedertagna mening utan att gå in på i vad mån de alltid används korrekt.

Jag tror inte att det ligger riktigt så till som man gör gällande i Dagens Nyheter. Det finns nämligen ett egendomligt samband mellan konservatism i politiska former och moralkonservatism. Man kan stöta på det i många olika sammanhang. Det ingår i det allmänna kverulantiska mönstret att tala om den nya tiden som så ofördelaktigt skiljer sig från äldre tider. Det är den allmänna nivelleringen som påtalas, ibland t. o. m. den alltför starka omgestaltningen av stadskärnorna som man inte längre känner igen, den låga moralen eller den sekularisering som utmärker tiden. Allt detta sammanförs ofta till en enhet som exempel på tidens uselhet, och då blir genast sådana här frågor av litet större intresse, därför att det gäller ett helt mönster, i vilket detta kommer att ingå.

Nu är att bemärka, som också herr Adamsson sade, att av utskottets tjugo ledamöter är det bara fem som står för reservationen. Detta antyder ju att även borgerligt sinnade personer på denna punkt — och jag tillåter mig förmoda även i andra frågor av liknande art — inte delar reservanternas mening.

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

Men risken är onekligen att just angrepp av denna typ på moralområdet kan bli en del i ett mera konservativt mönster. Personligen står jag för den uppfattningen att kristen tro måste företrädas i vårt land på ett sådant sätt att vi är beredda på ständiga angrepp, att vi är beredda att ständigt bli utsatta för förlöjligande av våra meningar, men jag tror att i denna starkare luft, denna fränare stämning kommer de kristna meningarna inte att få mindre möjligheter att föras fram. Tvärtom kommer kristen tro att appellera till andra människor än under närmast föregående tiotalet år.

För att återgå till den fråga vi diskuterar nu vill jag, herr talman, säga att jag ansluter mig till utskottsmajoriteten som inte finner anledning till den anmärkning som reservanterna har ansett vara påkallad.

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte neka till att det var med en viss undran, för att inte säga spänning, jag motsåg vad herr Zetterberg skulle säga i denna debatt, detta på grund av den ställning han intar i vårt offentliga liv och inte minst i vårt kyrkliga liv. Jag satt länge och undrade, till vilken slutsats han skulle komma. Det fick vi så småningom klart besked om. Det blev klarsignal efter ett resonemang, som i hög grad kännetecknades av »å ena sidan» och »å andra sidan».

Jag vill, herr Zetterberg, gärna medge att ingenting har vållat mig så djup besvikelse som att konstatera att människor som man rimligen tycker skulle närma sig denna fråga från samma utgångspunkter, ändå inte har kommit till samma slutsatser. Men, herr Zetterberg, att konstatera detta innebär för mig på intet sätt någon tveksamhet i fråga om bedömningen i detta fall. Herr Zetterberg åberopar herrar Sörenson och Hil-

debrand. Låt mig säga ett ord om herr Hildebrand. Jag finner hans resonemang i den påtalade artikeln mycket säregnet och sätter många frågetecken efter det. Men det bör väl observeras att vad han där anför, inte träffar den sak vi i dag diskuterar. Vad vi i dag diskuterar, är det faktum att en enskild tidning — en enda tidning i vårt land — funnit med sina intressen förenligt att bryta ut just det stycke, det avsnitt i denna bok som det här är fråga om och som ur svensk lagtillämpnings synpunkt framstår som förkastligt.

Det är alltså detta isolerade fall, denna utbrytning av det hädande stycket som jag anser det gäller att ta ställning till, inte någonting annat. Jag skulle till herr Zetterberg ändå vilja säga, att den dag då det i vårt moderna samhälle inte finns någonting som aktas för heligt eller oantastligt, även ur lagens synpunkt, den dagen kommer — det är jag övertygad om — den stora ödsligheten att lägga sig över tillvaron. Jag tror att vi allesammans känner, att vi då djupt skulle vantrivas.

Herr **ZETTERBERG** (s) kort genmäle:

Herr talman! Då herr Hamrin gjorde gällande att herr Hildebrands artikel inte hade avseende på detta fall, vill jag bara än en gång återge vad han säger, nämligen att Salamas deklaration i efterhand är en handling för sig utan direkt samband med boken. Han menar alltså att man inte skall fästa det avseende vid Salamas senare uttalande som det har framgått att herr Hamrin själv gjorde. Så uppfattade jag hans första anförande.

Vidare är jag ense med herr Hamrin om att det kan bli en stor ödslighet i detta land, om det tänkesätt som t. ex. Salama gör sig till tolk för och som många andra inom de s. k. kulturradikala grupperna i vårt land också företräder, får slå igenom.

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

Herr HAMRIN i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Zetterbergs resonemang i hans tidigare anförande gick ut på att man i tveksamma fall hellre skall fria än fälla. Även om jag är medveten om att den fråga jag nu kommer att ställa, är övervägande retorisk, skulle jag vilja fråga: »Hur ser det lågvattenmärke ut som herr Zetterberg skulle vilja acceptera såsom ett kriterium på en fällande dom i ett tryckfrihetsåtal?»

Herr ZETTERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Om jag fattat rätt, så betecknade herr Hamrin den fråga han ställde som retorisk och det är ju rätt befogat. Skulle jag svara på hans fråga, skulle jag ifrån talarstolen nu konstruera några otroliga händelser, vilka alltså skulle fylla det kriterium vi här talar om, och det är väl ändå en aning för mycket begärt, herr Hamrin!

Får jag bara än en gång understryka att om det står »hellre fria än fälla», bör man väl ändå bli ganska tveksam att fälla när två så prominenta personer, som här tidigare åberopats i debatten på den kristna sidan och som har penetrerat frågan och skrivit om den, intar en från herr Hamrin avvikande ställning. Nog gör det att tveksamheten bör bli mycket stor, och är tveksamheten mycket stor, då pekar det i riktning mot den ståndpunkt justitieministern har tagit.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag vill börja med att komplimentera herr Zetterberg för att han uppfattade att herr Hamrins fråga var retorisk. Men han lämnade denna talarstol utan att vi fick något bestämt intryck av att han verkligen skulle kunna ge exempel på någonting som mera svarar mot lagens mening i detta fall. Jag betvivlar att han kan det.

Sedan vill jag också säga, herr talman, att jag skulle ha kunnat nöja mig med att instämma med allt vad herr

Hamrin har sagt inklusive hans repliker. Det har framförts på ett så riktigt och skickligt sätt att jag ett ögonblick kände tveksamhet om jag över huvud taget borde tillägga någonting. Det är f. ö. så mycket av det han har sagt som jag har antecknat såsom nödvändigt att säga, så att det är mycket stor förvirring i mina papper.

Jag vill emellertid säga något.

När man strax innan 1920-talet skulle flyga i moln, då hände det egendomliga fenomenet, eftersom apparaturen i planen på den tiden bara utgjordes av en varvräknare, en oljetrycksmätare och en termometer, att man efter en stund tappade varje hållpunkt för att bedöma om man satt i lod- eller vågrätt läge. Man kunde få fortsätta sin flygning med den fysiska känslan att huvudet riktades nedåt, medan de enda indikationer man hade att navigera på utgjordes av om det blåste in luft från vänster eller höger, eller om motorns varv ökade eller minskade. En fullständig förvirring sålunda i balansen, om uppfattningen om vad som var upp eller ner, därför att man saknade hållpunkter.

Detta har sin motsvarighet på det andliga området. Från en hel del håll önskar man få bort alla absoluta ting, alla fixa punkter, alla absoluta normer och dessutom predikas också en relativitetslära, som innebär och måste leda till att ingenting är gott eller ont, upp eller ner, rätt eller orätt. Detta medför också en förvirring, fastän den är värre än på det fysiska området när man flyger i moln. Man rör sig som i en dimma och inbillar sig att man står på fötterna, medan man i verkligheten kanske står på huvudet.

Allmänt sett befinner vi oss nu i en situation där en part har en med den andra parten fullständigt oförenlig mening, d. v. s. rent kontroversiella inställningar, som gör att förnuftet säger att någon måste ha fel. Jag tror att det enda korrektiv som finns i ett sådant

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

läge är samvetet, såvida man har dess funktioner kvar. Detta har man inte om betraktelsesättet är relativistiskt. Om som jag sade ingenting är rätt och orätt, gott och ont, upp och ner, fungerar inte samvetet längre. Samvetet kan då justeras in efter bekvämlighet. Man kan efter önsketänkande nå den situation som man själv eftersträvar.

Nu korrigeras ju det allmänna fysiska livet av vissa praktiska regler. Jag kan ta en mycket klar regel. Visserligen skall regeln ändras, men den blir lika klar efteråt. Om man kör på vägen skall alla hålla sig på samma sida, vare sig det nu är höger eller vänster.

Mentaliteten hos många på det mellanmänskliga området är den, att man skall kunna göra vad man vill. Om man gör så på vägen och säger att man inte bryr sig om vad de andra tycker utan tänker köra efter eget gottfinnande, begriper varenda människa att det går galet. Jag tror att det ändå är förnuftmässigt vedertaget att det måste finnas regler även beträffande den mellanmänskliga samvaron.

Det är så riktigt som det är sagt att lagar, polis och bestämmelser inte kan utrota det onda, men de kan utgöra ett skydd mot det onda för andra medborgare, skydd mot en hypertrofierad själviskhet. De flesta brott och de flesta övergrepp som sker beror på själviskhet. Jag vill ha en bil, jag ser en bil på gatan, och går då och tar den. Våldtäkter, stöld, — man kan läsa hela listan — är prov på själviskhet. Jag vill ha saker eller göra saker som andra människor skadas av — det är detta lagarna är till för att förhindra.

I fråga om vägtrafiken uppenbarade sig här i Stockholm en skylt på vilken det stod någonting om fasta normer i trafiken. Bara detta att det stod fasta normer uppväckte ett gallhojtande i en del tidningar, även om var och en måste begripa att det är nödvändigt. Men så irriterande är det med bara dessa ord om att det skulle finnas regler, att det

stör sinnesjämvikten hos en hel mängd människor, som i och för sig är mycket intelligenta och mycket skickliga och som därför drar med sig vissa andra människor som inte reflekterar så mycket.

Vi behöver sålunda ett skydd mot övergrepp. Jag ser också denna bestämmelse om trosfrid på detta sätt. Det har framhållits här både av herr Hamrin, herr Keijer och också av herr Zetterberg att Herren Jesus Kristus inte behöver något lagskydd, han klarar sig ändå. Det är många som har angripit honom före herr Salama och före alla de andra som försöker komma åt honom. Jag vill också gärna understryka det som herr Hamrin sade — jag hade det faktiskt på mitt papper. Det är en positiv, optimistisk och riktig syn på saken. Den som nu står och hädar för full maskin kan om få dagar visa sig bli en Paulus i stället för en Saulus. Sådant har jag sett ske med många människor under mina egna ögon.

Vad som stör mig är just det som herr Hamrin började med. Skall det fastslås här i denna kammare att vi i vår lagbok har en lag som är så urvattnad och svampig att den aldrig kan tillämpas? Jag lämnar nu en reservation för om herr Zetterbergs fantasi kan framtrolla någonting som är värre än det som herr Zetterberg själv läst, och som dess värre en stor del av det svenska folket har bjudits på genom tidningen Aftonbladets generositet. Det är dessa människor man skulle vilja skydda mot ett återupprepande — eller vi borde åtminstone påpeka att sådant tolererar vi inte.

Det finns många ateister här i kammaren. Jag känner flera och har resonerat mycket med dem. De förfäktar sina åsikter, och det skall de naturligtvis få göra. Men här gäller det sättet. De smädar inte så som skett i detta fall. Att smutsa ned och att på ett så eländigt och erbarmligt sätt tillgripa

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

slag under bältet som här skett är en ovärdig och som jag ser det otillåten metod att föra fram sina åsikter. Hur djupt man därmed sårar människor som står vacklande i vår osäkra tid kan vare sig jag eller någon annan säga.

Jag skall här hjälpa herr Zetterberg på traven och erinra om att för bara omkring två månader sedan skedde ett ingripande med tillämpning av den lagparagraf som här är aktuell. Men detta var hela två månader sedan. Justitieministern är säkert medveten om att nivån sjunker, och på två månader hinner den sjunkna kraftigt i det här landet. Inte heller hör justitieministern till dem som inte vet vad som är upp eller ned, även om han i denna fråga har bedömt saken som han gjort. Den gången för två månader sedan var det ett heligt ting som utsattes för begäbelse i ett plumt sammanhang, nämligen nattvarlden. Denna gång är det ett ännu mera heligt ting som är centralpunkten i debatten.

Herr talman! Vi når ju inte fram till något beslut i denna fråga, men jag hade faktiskt tänkt att ställa ett yrkande. Jag tror det skulle ha varit av värde för svenska folket — som inte är så förvirrat som man förutsätter på många håll — att visa hur dess representanter ställer sig i denna fråga. Det skall jag emellertid inte göra — av flera skäl. Det kan ligga motiv bakom som jag inte är alldeles säker på är hållbara. Jag vill bara ännu en gång understryka att en strid med blanka vapen gärna må äga rum på detta område. Men när den urartar till ren sadism, när man söker de mest sårande uttryck man kan finna på och ritar upp de mest anskrämliga bilder fantasien kan frammana, så har man fört in ett sadistiskt element, en avsikt att såra, som är ett slag under bältet. Den sortens strid är ovärdig.

Vi får heller inte glömma, ärade kamrater här i kammaren, att Sverige på detta område har hunnit längre än nå-

got annat land på den här sidan järnridån. Vi har ögonen riktade på oss, och vad vi gör kan därför bli till föreläse för andra. Vi har mycket positivt att lära ut men också mycket negativt, som vi borde tänka över mer innan vi håller upp det inför offentligheten.

Jag återkommer till vad som redan framhållits ett par gånger, nämligen att hundratals miljoner människor håller de begrepp heliga som här skymfats. De begreppen är kanske dessa människors enda tröst och hållpunkt i tillvaron. Jag önskar bara att även en så olycklig och förvirrad människa som skribenten Salama i sinom tid skall nå fram till en ståndpunkt, som gör att han ser klarare än i dag på dessa ting.

I detta anförande instämde herr *Hedin* (h).

Herr *FRIDOLFSSON* i Stockholm (h):

Herr talman! I sitt inlägg försökte herr Adamsson att vrida debatten in på helt andra områden, och han gjorde jämförelser med den lagstiftning som gäller för värnpliktsvägran, pornografi m. m. Men den fråga vi här behandlar är ju en helt annan och betydligt allvarligare. När vi diskuterar frågan om hädelse mot kristendomens centralgestalt, förstår jag inte varför någon försöker föra över debatten på andra områden, som ligger på ett betydligt lägre plan.

Vi är alla ense om att i ett samhälle som skall kunna fungera måste lagar och förordningar respekteras. Begår man en lagöverträdelse, det må vara på vilket område som helst, så träder lagen i tillämpning. Om man exempelvis gör sig skyldig till en så relativt enkel överträdelse som att felparkera sin bil, ställes man till ansvar härför. Om man begår ett mera avancerat brott, t. ex. ärekränker en människa genom att pådyvla honom handlingar som är grovt förolämpande, slår lagen också resolut och bestämt, till straff för dem som begått brottet och för samhällets skydd. Där-

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

vidlag spelar det heller ingen roll om den som utsatts för den nesliga handlingen är statsråd eller annan offentlig person, eller om han är en anonym människa i folkhavet.

Det är inget märkligt med det, utan det är fullt naturligt. Men när man efterlyser lagens tillämpning i fråga om ett enligt min mening mycket allvarligt lagbrott, nämligen hädande av kristendomens centralgestalt, då stämplas man på många håll i dagens Sverige som en mörkman. Det är ändå att observera att den lag som åberopas är stiftad i detta hus, av Sveriges riksdag.

Jag kan inte finna något skäl till att lagen inte skulle tillämpas i det här aktuella fallet. Det enda argument, som möjligen skulle kunna vara gångbart, för att ingen åtgärd skulle vidtas är påståendet att det här inte föreligger något skymfande av Kristus. Utskottets majoritet har ju också varit inne på denna linje och hänvisar till tryckfrihetsförordningens första kapitel, som talar om att man i tveksamma fall hellre skall fria än fälla. Man har alltså sträckt sig så långt att man medger att det här ändå gäller ett tveksamt fall. Det finns verkligen skäl att liksom tidigare talare ställa sig undrande. När det inte anses nog komprometterande och kränkande med Kristus invecklad i ett perverst sexuellt förhållande, som konstitutionsreservanternas uttrycker det, hur grov och fräck skall den hädelse vara som skall beivras?

Herr Zetterberg nämnde att man får vara frän, det är spelets regler. Ja, det får man vara. Men enligt stadgandet om brott mot tryckfriheten skall den fränheten — om jag får använda samma ord — och den kritiken vara framförd i en värdig form. Hur kan man nämna någonting om fränhet och dylikt, när en så klar lagtext talar om hur den skarpa kritiken får vara utformad?

Herr Zetterberg tyckte även att bevakningen var för intensiv från vissa håll. Herr Zetterberg vågar nog inte gå upp

i denna talarstol och säga att bevakningen är för intensiv på andra områden i samhället där lagen har till uppgift att skydda medborgarna.

Herr Zetterberg nämnde även, liksom en annan talare, att inte heller de ledamöter av konstitutionsutskottet, som tillhör den kristna gruppen, var helt eniga. Därför vill också jag uttrycka min förvåning över konstitutionsutskottets röstsiffror. Sammansättningen borde ha givit helt andra siffror, eftersom det i konstitutionsutskottet sitter åtta personer som tillhör riksdagens kristna grupp och som väl därigenom offentligen deklarerat sin tro på Kristus. Hur tre av dessa kan tolerera att den centralgestalt, som är grunden för deras tro, på ett så förnedrande sätt vanäras, är för mig obegripligt. Jag vågar påstå att dessa ledamöter i den här speciella frågan inte är representativa för folk med kristen livsåskådning.

Till sist, herr talman, vill jag åberopa vad jag framhöll när jag häromsistens ställde en enkel fråga till justitieministern beträffande hädelse. Det är enligt min mening inte avgörande vad statsrådet Kling anser vara skymfande eller ej, utan det avgörande är vad svenska kyrkan och andra trossamfund anser vara heligt och därför inte får skymfas. Detta säger jag även i dag, trots att statsrådet har fått stöd från vissa håll för sin uppfattning.

Jag delar med andra ord, herr talman, till fullo reservanternas uppfattning att statsrådet Kling i det aktuella fallet borde ha ingripit och att därför en anmärkning mot justitieministern är nödvändig.

I detta anförande instämde herr *Nilsson* i Bästekille (h).

Herr **ADAMSSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Med mitt anförande ville jag inte egentligen säga någonting annat, herr *Fridolfsson*, än att diskussionen på detta område inte bara omfattar

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

frågan om trosfrid, eftersom det här ytterst gäller samvetsfrågor. Jag vet inte om herr Fridolfsson någon gång i sitt liv har träffat någon vapenvägrare som tillhör Jehovas vittnen. Har han gjort det, tror jag han delar min uppfattning att deras inställning till frågan om bärande av vapen sammanhänger med deras tro och att samhällets krav på att de skall delta i vapentjänst uppfattas som kränkande för dem. Någoting annat avsåg jag inte med mitt anförande på den punkten.

Eftersom herr Fridolfsson nämnde att reservanterna hade sagt att det här var fråga om ett perverst sexuellt förhållande, vill jag ändå säga att det ju kunde tänkas att reservanterna hade läst det avsnitt som stod i tidningen. Gör man det behöver man inte nödvändigtvis få den uppfattning som reservanterna anför.

Jag skall inte gå in på formuleringarna — jag tycker att det är en sak för sig, som egentligen inte hör hemma i denna debatt. Men jag vill ändå ha antecknat till kammarens protokoll, att efter att ha läst artikeln kan man få en annan uppfattning än den reservanterna gör sig till talesmän för.

Herr ZETTERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är i första hand herr Dickson som uppkallat mig att säga ett par ord.

Talet om fasta normer och ordning på vägarna och överförande därav på samhällets reaktioner kan onekligen lämna efter sig ett ganska förvirrande intryck. Är det inte skäl, herr Dickson, att skilja mellan samhällets agerande och den enskildes? För den enskilda människan är det fråga om de normer hon behöver för sitt liv, men när det gäller samhället får ju herr Dickson gå tillbaka till 1600-talet för att finna riktigt fasta och rejäla normer på livsåskådningsområdet. Då var det förenat med risk för dödsstraff att avfalla från den rena lä-

ran — då ansåg samhället att man skulle ta ett ansvar för medborgarna i trafiken på de ideologiska vägarna.

För min del får jag säga, att när jag läser om t. ex. den rättegång som år 1617 hölls med några personer, som sedermera avrättades för avfall från den rena evangeliska läran, så finner jag detta vara något av det mest beklämmande som har skett i vår historia. Och jag är självfallet övertygad om att herr Dickson inte tänkt sig en återgång till 1600-talet — men där var verkligen den ideologiska trafiken ordnad.

Vi har ju nu accepterat ett samhälle med skiftande meningar, skiftande livsåskådningar, och även accepterat att vi kan bli angripna. Om allt detta är vi överens. Jag bara avböjer att få exemplet om trafiken applicerat på denna fråga.

Så några ord om »urvattning av en lagstiftning». Det är här en balansgång. Jag tror att de i justitiedepartementet som skall läsa allt som härvidlag framstår som tveksamt har en mycket trist sysselsättning — de har ju själva antytt detta — och ställs inför mycket svåra avvägningsfrågor. Är det orimligt att en människa, som har en mot min egen uppfattning avvikande mening, vill uttrycka den i form av för mig kränkande fantasi?

Ingen av dem som deltagit vid konstitutionsutskottets behandling och som nyss utpekades av herr Fridolfsson har funnit denna artikel vara annat än fruktansvärt motbjudande och utgöra ett tarvligt angrepp på en annan livsåskådning. Men därmed följer inte att man automatiskt skulle vara förpliktad att anmärka på det statsråd, som inte fört frågan till åtal.

Vidare är det ganska intressant att höra påståendena om att antalet ingripanden ständigt sjunker. Har det verkligen sjunkit hela tiden? För två månader sedan ingrep man och strök ur TV-programmet ett inslag om nattvarden. Så sent som i går läste jag, att

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

det återigen gjorts en strykning av liknande skäl.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Att tala om lagens »urvattning» är för lindrigt i detta fall. Det torde stå helt klart att lagen är definitiva sätt ur spel.

Beträffande de av mig i mitt föregående anförande nämnda utskottsmedlemmar, vilka hade gått på utskottets linje, är det föga tröst att de ansåg att detta angrepp var »fruktansvärt motbjudande». Jag upprepar vad jag sade i mitt förra anförande. Hur komprometterande kan ett uttalande vara, som avser kristendomens centralgestalt, för att inte föranleda någon annan reaktion än att det är »fruktansvärt motbjudande»?

Herr DICKSON (h) kort genmäle:

Herr talman! För undvikande av missförstånd vill jag gärna framhålla för herr Zetterberg att jag inte alls tycker att 1600-talets metoder bör tillämpas nu.

Jag vill här gärna återge en uppfattning som hyses av en nära vän till mig, en medlem av kikuyustammen i Afrika. Han har tidigare deltagit i Mau Mau-rörelsen men har sedermera blivit en mycket varmt troende och kämpande kristen. Jag tycker att dennes uppfattning kunde ha varit något att begrunda även för 1600-talets människor. Han anser nämligen, att det är mycket mera revolutionärt att förvandla en människa än att skära halsen av henne.

Herr ZETTERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill närmast säga några ord till herr Fridolfsson och som jag inte hann framföra i min första replik. Herr Fridolfssons andra replik hade inte något sakligt nytt att tillfoga.

Jag vill dock, herr Fridolfsson, påpeka att det är mycket betänkligt att herr Fridolfsson ockuperar den kristna opinionen. Mot detta vill jag protestera.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte ockuperat den kristna opinionen, utan jag har bara påpekat att jag inte tror jag säger för mycket när jag påstår, att de som tillhör riksdagens kristna grupp och som bevisligen i denna offentligt deklarerat sin inställning, icke är talesmän för Sveriges kristna folk i stort.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! I tryckfrihetsförordningen 7 kap. 4 § elfte stycket talas om »skymfande av sådant som av svenska kyrkan eller annat, här i riket verksamt trossamfund hålles heligt». Detta stadgande har åberopats i den nu debatterade frågan om hädelse.

Finns det längre något som av den stora massan i vårt land betraktas som heligt? Att det för åtskilliga författare, journalister och programframställare inte existerar något som kan kallas heligt, det är tydligt. Jag tror dock att det finns ett mycket stort antal medborgare — även icke kristet engagerade — som har en känsla av vördnad och aktning för det gudomliga, för Kristus och för Gud.

I och för sig behöver — och det har flera talare redan framhållit — Kristus och hans lära inte stöd av lagar och förbud. Kristus har blivit skymfad alltsedan han vandrade här på vår jord. När han hänades och plågades säger bibelordet ofta, att han »öppnade icke sin mun». Han mötte våldet med »icke våld» — hatet med kärlek. Å andra sidan var hans dom hård över synden och ondskan. »Synd är ett folks fördärv» — den sanningen gäller än i dag. Men där Kristi ande och sinnelag får inflytande, där sker en förvandling — såväl i de enskilda människornas som i nationernas liv.

Kristendomen behöver, som jag sade, i grund och botten inga mänskliga försvarsmedel. En hög moral kan för övrigt inte åstadkommas genom riksdags-

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

beslut och lagstiftning. Det andliga livet har andra vägar. Hur ofta har det inte hänt att hädare blivit förvandlade, när de konfronterats med Kristi kärlek, hans renhet och helighet! En hädande Strindberg kom till sist fram till be-kännelsen: »Ave crux, spes unica — var hälsat, kors, du mitt enda hopp.» En förföljande Saulus har många gånger blivit en bekännande Paulus.

Men, ärade kammarledamöter, härav följer inte att vi och samhällets ledande på olika områden inte skulle ha något ansvar för det moraliska läget i vårt land. Förvisso har vi ett mycket stort ansvar.

En huvudstadstidning, som redan tidigare återopats i debatten, skrev här-omdagen: »Efter trygghetsproblemen kommer social-moraliska frågor i poli-tikens centrum — och ställer partierna i knipa.» Ja, visst är det sant att de moraliska aspekterna på dagens frågor mer än tidigare ställts under diskus-sion. Om detta kan bli en tankeställare för vårt folk och leda till en djupare insikt om vad som är rätt och vad som är orätt, vore detta tacknämligt.

Hannu Salama, den finske författare som för sin bok Midsommardansen fått ett hädelseåtal i sitt hemland, har nu öppet erkänt att han skrivit för att »hä-da och kränka medborgarnas gudsupp-fattning och religiösa känslor — — — samt ifrågasätta de s. k. kristna vär-dena och att sönderbryta kyrkans och kristendomens inflytande så långt som möjligt».

Det avsnitt ur boken, vilket under rubriken »Hädelse? Vad tycker Ni?» varit infört i Aftonbladet och vilket den ifrågasatta anmärkningen mot justi-tieministern avser, är utan tvivel ett uttryck för hädande. Det måste, såvitt jag kan bedöma, falla under »hädelse-paragrafen». Vad Salamas tecknade ro-manfigur häver ur sig under rusets in-flytande är inte bara hädande mot det gudomliga och sårande för kristen åskådning — det måste också vara stö-

tande för varje känsligt sinne och för alla, som över huvud taget bär på en längtan efter skönhet och renhet.

Jag tror att ganska stor enighet råder om det neddragande och simpla i detta och i andra liknande alster, som föres ut till en större allmänhet på olika vägar. Skiljaktigheterna i uppfattning rör väsentligen de medel som bör användas för att råda bot på det onda.

Jag har velat föra fram min åsikt häröfver men har givetvis respekt för tankegångar, som har andra vägar att anvisa. Det är sålunda här enligt min mening inte bara fråga om ett hädan-de av sådant, som av kristna bekännare betraktas som heligt. Det är också fråga om hyfs och anständighet. Skall vårt svenska kultursamhälle med återopan-de av tryckfrihet och annan frihet, som vi för övrigt alla så högt värderar, till-låta vad som helst i fråga om smuts och fulhet i litteratur, film och mass-media? Är inte tiden inne för oss i riksdagen — kristna, humanister eller andra bekännare — att säga: Nej tack, nu får det vara nog av nedsmutsning på det andliga området. Nu får kvas-ten gå!

Jag tycker att Nils-Erik Bæhrendtz bör ha ett tack för att han stoppade TV-programmet med 17 minuter av chockerande nakenbilder, vilka enligt hans bedömning kunde uppfattas som kränkande.

Justitieministern borde också få ett tack för att han drog in boken »Bekän-nelser av en homosexuell» — en bok vars innehåll han fann så ömtåligt att han gick till aktion samma dag som boken kom på departementets bord. Sä-kert borde åtskilliga andra besudlande alster röna samma öde.

Vaksamhet mot nedsmutsning i natu-ren är ett bra valspråk för vårt um-gänge med en skön och vacker natur. Skärpt vaksamhet mot det fula, råa, simpla och neddragande i litteratur, film och massmedia är också på sin plats för att inte känsliga sinnen och

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

ömtåliga själar skall såras och befläckas. De moraliskt nedbrytande tendenser som kommit till synes på olika områden och som alltmer tycks gripa omkring sig har hos en mycket stor del av vårt folk väckt oro. En allmän väckelse, en andlig lyftning hos vårt folk är en nåd att stilla bedja om.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Sterne* (fp), *Rimmerfors* (fp), *Gomér* (cp), *Hedin* (h), *Gustafsson* i Stenkyrka (cp), *Nilsson* i Lönsboda (fp), *Löfgren* (fp), *Källstad* (fp), *Börjesson* i Falköping (cp), *Hylltander* (fp), *From* (fp), *Persson* i Heden (cp), *Hector* (k), *Westberg* (fp), *Jonsson* (fp), *Berglund* (fp), *Johansson* i Växjö (cp), *Gustavsson* i Alvesta (cp) och *Larsson* i Norderön (cp).

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Jag skall inte i mitt inlägg ta upp frågan om innehållet i den bok som många talare här har kommit in på, och då herr Zetterberg redan har bemött en del av de senaste talarna skall jag inte göra det också. Jag hade tänkt ta upp frågan med tanke på den reaktion vår debatt här i dag kan åstadkomma utanför detta hus.

Det ärende som vi nu behandlar avser återgivandet av ett avsnitt ur en utländsk bok. Jag måste säga att jag helst hade sett att ärendet inte tagits upp till behandling med tanke på att all debatt om anledningen till återgivandet kommer att medföra ökad reklam för den citerade boken, och en roman av sådan betydelse att den är förtjänt av extra reklam anses ju inte boken vara av dem som läst den. Herr Keijer ansåg också att boken vederfors en stor ära i och med att vi nu diskuterar den här i dag, och det kan jag instämma i.

Bakgrunden till artikeln i en svensk tidning — Aftonbladet har ju sagts vara

den nämnda tidningen, vars ansvarige utgivare enligt herr Dickson och reservanterna borde ha åtalats av justitieministern — är ju den att åtal väcktes i utgivarlandet för ett litet avsnitt i boken, och som orsak för angivelsen angavs hädelse. Diskussionen kom i gång även här i Sverige om vad som ansetts vara hädelse och vad som föranlett åtalet. I det läget publicerades en tidningsartikel, där man återgav det aktuella avsnittet ur boken och utan egna kommentarer införde artikeln med rubriken: »Hädelse — vad tycker Ni?». Jag har ingen anledning att tro att avsikten var tendentiös.

Artikeln i fråga föranledde ingen åtgärd från justitieministerns sida, och jag tror uppriktigt sagt att de riksdagsledamöter som nu aktualiserat frågan och — av etiska och religiösa skäl — tagit upp den till behandling bättre skulle ha nått vad jag tror är deras syften om de gjort som justitieministern.

I debatten har man framställt tidningsartikeln i fråga som stötande och sårande och ansett den sakna nyhetsvärde, därför att ingen annan tidning publicerat det aktuella avsnittet. Man har ansett att detta förhållande borde ha föranlett justitieministern att ställa ansvarige utgivaren till svars för artikeln. Alla tidningar försöker väl ändå att komma med något som de andra inte har när det gäller nyheter — och jag tror inte alls att det vad några etiska skäl som avhöll de övriga. Herr Hamrin uttryckte i sitt första inlägg saken så att Aftonbladet vederligen var den enda tidning som återgivit denna passus. I sitt andra inlägg sade herr Hamrin att Aftonbladet var den absolut enda tidningen. Jag är i dag i tillfälle att meddela att även en tidning av annan politisk färg har publicerat samma avsnitt på sin kultursida och därtill en lång artikel kring ämnet. Den tidningen borde väl ha drabbats av samma bannbulla.

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

Herr talman! Tidigare åtal och debatter kring artiklar och böcker med innehåll som ansetts stötande och kränkande har ofelbart resulterat i ökade upplagor, och var det det som avsågs också med denna debatt, så tror jag syftet kommer att nås.

Jag är övertygad om att de flesta som tagit till orda i debatten här i dag anser det påtalade avsnittet — ordalydelsen i den utländska boken alltså — vara anstötligt och osmakligt, och som jag sade inledningsvis så torde boken inte tillhöra den värdefullare litteraturen vad jag kan förstå. Men då borde man inte ge boken reklam med denna debatt — eller tror herrarna att press och radio kommer att avstå från att kommentera dagens debatt?

Jag är inte ensam om att tro att debatten liksom ett eventuellt åtal från justitieministern skulle få en sådan verkan. En av våra kvällstidningar skrev i går på tal om åtal: »God reklam i efterhand har Liberala studentklubben fått för sin sexkonferens sedan åklagarmyndigheten i Stockholm beslöt att åtala styrelsen för visningen av en pornografisk film.» I sak har uttalandet mer att göra med ett annat avsnitt, men jag ville med citatet bevisa att den allmänna meningen är att alltför mycket publicitet eller, som i detta fall, åtal, ger reklam i stället för att väcka avsky. I det aktuella fallet får man troligen i dag den reklam som helt säkert skulle ha uteblivit om det stannat vid justitieministerns beslut i ärendet.

Herr talman! Justitieministern kunde enligt min åsikt inte ha handlat på annat sätt än han gjorde vid sin bedömning av sättet för tidningens återgivande av ett avsnitt ur en utländsk bok. Jag finner därför anmärkningsyrkandet ogrundat.

Herr DICKSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag hörde inte den senaste ärade talarinnans hela anförande, men jag uppfattade att hon sade nå-

gonting om Aftonbladets syfte med att publicera det ifrågavarande avsnittet. Hon tycktes mena att det var fråga om en vanlig nyhetsförmedling och att publiceringen därmed borde vara legaliserad.

Jag är inte lika övertygad som hon om att tidningen är så oskuldfull. Om man studerar denna tidning genom tiderna — vilket sker med en viss risk för den andliga hälsan — skall man finna att den håller en bestämd och klar linje. Chefredaktören har i år skrivit upprepade artiklar i ateistisk anda — de är sobert hållna, och man kan alltså inte rikta någon anmärkning därvidlag. Men det ingår i hela tidningens politik att försöka komma åt de värden vi nu talar om.

Fru Thunvall sade också att en annan tidning, vars namn inte nämndes, skulle ha publicerat det aktuella avsnittet in extenso. Jag vet att Expressen — om det är den tidningen som åsyftades — dagen efter justitieministerns frikännande återgav detta avsnitt. Jag vet inte om tidningen räknade med att man skulle gå i fällan och aktualisera ett åtal även mot Expressen, varigenom också den tidningen skulle få litet reklam.

Detta med reklamen är ett ofta använt argument. Bråka inte om saken, brukar man säga, ty då blir det reklam. Vi får komma ihåg att vi har att göra med en stark offensiv och målmedveten drive för att bryta ned de moraliska värdena. Mot en offensiv part förlorar alltid den defensiva om den kompromissar.

Jag förstår väl justitieministerns besvärliga situation. Jag känner åtminstone en av dem som haft den motbjudande samhällseliga uppgiften att studera de aktstycken som ideligen hamnar på departementets bord, och jag förmodar att den personalen måste utökas vad det lider. Jag förstår emellertid inte hur man vid denna granskning skall kunna hålla en lämplig ba-

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

lans i detta saxande, där det ofta sägs att den och den boken har gått fri och varför skall då den och den boken för- anleda åtal? Det har släppts efter för mycket på detta område. Det är därför jag med svidande hjärta — jag uppskattar mycket justitieministern — måste säga, att han varit för efterlåten. Han har inte stämt i bäcken, och nu kan han inte stämma i ån.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Det sades nyss att publiceringen av det aktuella avsnittet var att betrakta som nyhetsförmedling och att hädelseparagrafen därför inte kunde tillämpas. Det är väl en orimlig bortförklaring. Man menar alltså att en publicering av detta aktstycke, som blivit indraget i Finland och vars författare blivit åtalad för hädelse, skulle vara en nyhetsförmedling och att svenskar- na får vara så goda och tåla denna publicering, även om en del känner sig illa berörda.

De grupper, som håller kristendomen och dess centralgestalt för heliga, anser att det är en skymf att låta Kristus figurera i denna förnedrande situation, och de skall ha rätt att kräva att hädelseparagrafen tillämpas i sådana fall. Vad fru Thunvall anförde kan närmast anföras som en försvarande omständighet, inte som en förmildrande.

Fru THUNVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Dickson trodde att det var Expressen jag syftade på. Det var det inte. Det aktuella avsnittet stod att läsa i Uppsala Nya Tidning den 19 mars — på kultursidan.

Det är ju ändå på det sättet, att just den ytterligare publicitet som boken får genom denna debatt ger gratisreklam åt detta alster, som vi helst skulle vilja slippa se i våra boklådor.

Jag har hört berättas — jag kan inte säga om det är sant, men jag har anledning att tro det — att utgivaren av

Kärlek I och Kärlek II har sagt, att han inte behöver göra reklam för dessa böcker, ty det gör pressen åt honom. Det var med den utgångspunkten jag beklagade, att den nu aktuella boken fått denna uppmärksamhet. Jag har eljest den uppfattningen att man helst sluppe se att detta aktstycke kom under folks ögon. Jag tror att boken fallit mer i glömska, om vi låtit frågan bero med det beslut som justitieministern fann vara det rätta.

Jag respekterar mycket herr Fridolfs- sons i Stockholm åsikt, men det är just för att jag anser att vi inte bör dra ned dessa värden i smutsen som jag beklagar att vi genom att ta upp denna debatt här i riksdagen får boken att väcka större uppseende än den eljest skulle ha gjort.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Denna debatt har i varje fall givit klart vid handen att man inte behöver anses varken pryd, intolerant eller inskränkt på något annat sätt därför att man starkt reagerar mot det aktstycke som vi här diskuterar. Det är gott och väl. Det är verkligen många i detta land som i likhet med herr Dickson menar att justitieministern borde ha ingripit på ett mera fast sätt i detta ärende.

Jag kan ge fru Thunvall rätt i att ett sådant ingripande skulle givit viss reklam. Men om vi uppnått vårt syfte, att svensk lag skall få fungera, hade man också stoppat en mängd av det material som nu besudlar svenska hjärtan. I vissa lägen är det, fru Thunvall, brottsligt att tiga.

Det har framförts en hel del synpunkter som bör vara vägledande när man tillämpar den s. k. hädelseparagrafen — synpunkter som man finner redan i förarbetena till strafflagsreformen 1948. Det heter där att man inte med lagens hjälp har rätt att ingripa mot kritik som är frän och skarp om den bara framföres i värdig

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

form. Inte heller har man rätt att ingripa mot en kritik som använder ironien som vapen. I tveksamma lägen skall man hellre fria än fälla, heter det. Allt detta är naturligtvis alldeles riktigt. Men tyvärr saknar det helt relevans i det föreliggande fallet.

Nu kan man naturligtvis, herr Adamsson, tolka in vad man vill i de satser som publicerats ur Salamás bok. Det vore härligt om många kunde läsa inantill så som herr Adamsson. Men annars är väl den insinuation ganska klar som går ut på ett tidelag mellan Frälsaren och en åsninna. Det är inte kritik, inte ens stark kritik, och rakt inte en kritik i värdig form. Där är inte ironien använd som vapen utan det är bara fråga om grov och gemen råhet eller, för att använda lagens ord, »skymfande av sådant som av kyrkan och trossamfunden hålles heligt». Något heligare finns inte för världens många kristna än Kristus själv. Även den människa som inte kan omfatta Människosonen med kärlek och tro har mycket stor anledning att visa honom heder och ära. Det är denne man som smutskastas medan vi tittar på.

Jag är övertygad om att det är många människor i detta land som i likhet med oss reservanter frågar sig, såsom också skett här i dag: Hur långt skall man gå i fråga om nedbusning och vandalisering i gamla Sverige innan ansvarigt folk sätter en gräns?

Jag vill erinra om hur vi i valkampanjer står upp från alla partier och frimodigt bekänner att vi vill försvara de kristna värdena. När det emellertid sedan kommer till kritan vill det verkligen till att de kristna värdena kan försvara sig själva. Och det kan de också. Frälsaren har fått värre slag än de som utdelats i detta sammanhang och ändå stått rycken. Men man kunde väl få fordra i ett kulturland att det visades hänsyn till andras tro och känsla. Jag tänker i synnerhet på en inte liten grupp i detta land som inte nämnts,

nämligen de många som försöker ge sina barn kristna hem med Mästaren som det stora föredömet. Man må säga vad man vill om våra kollektiva institutioner för barntillsyn etc.; det kristna hemmet är en fantastiskt fin miljöfaktor när det gäller att skapa riktiga och trygga människor i detta land.

Jag instämmer alltså helt i herr Dicksons synpunkter att justitieministern i det föreliggande ärendet borde ha visat en långt större fasthet och därmed gett stöd åt de människor som har ansvaret för den nya generationen, hjälpt oss i kampen mot det dravel som nu sås ut av oansvariga ordproducenter.

Skall tryckfrihetsförordningens 7 kapitel och 4 § någonsin komma till användning bör det vara här, herr Zetterberg. När jag hörde min vän Åke Zetterbergs första inlägg tänkte jag: Har han inte konfirmander? Hade han haft det, skulle det säkert ha varit någon konfirmandpojke som frågat: »Säg pastorn, får man skoja så här med Jesus?» I en sådan situation kan man inte hålla föredrag som man kan göra i denna kammar ty ett barn vill ha svar på tal och det måste vi präster kunna ge.

Det är sant att Herren klarar sig i alla fall. Men jag tror inte att vi klarar oss så bra. Han klarade sig på långfredagen också. Men det är väl ingen som tror att han var belåten och glad när hans trogna teg utanför Pilatii palats då hopen ropade: »Korsfäst, korsfäst!» Det tigan-det var också en del av Frälsarens lidande, det är alldeles säkert.

Vi brukar ta nog så allvarligt på kränkande uttalanden om medmänniskor — och det med all rätt, även om det inte blir en hel Helander-affär varje gång sådant sker. Vi är fullt överens om att nästans heder och ära skall ha lagens skydd. Man kunde göra det tankeexperimentet att det nu inte varit Jesus från Nasaret som blandats in i ett sådant här tveivelaktigt sammanhang utan en känd kulturpersonlighet, ett statsråd måhända. Vad hade man då sagt? Hade

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

man då hänvisat till att det är fråga om en litterär form, som man måste ta hänsyn till, att det gäller nyhetsförmedling o. s. v.? Jag är inte övertygad om detta. Men nu är det inte något statsråd det gäller utan det är »bara» Konungarnas konung, och honom kan man spotta på — ett tag till. Man skulle kunna säga, att händelsen ligger i ärekränkningens förlängning och att den i all rimlighets namn måste vara ett allvarligt brott. Jag vet väl att man inte utrotar hädelsetilltag med lagens hot om straff lika litet som man på den vägen utrotar tjuveri och dråp, men man stävjar i någon mån eländet och skyddar oförvitliga medborgare emot angrepp.

I detta sammanhang har pastor Sörenson apostroferats, vilket kanske inte är rätt eftersom han är frånvarande. Han höll i konstitutionsutskottet ett fint anförande, som en from och bildad man gör. Han sade bl. a. att dessa skrivelser vittnar om författarens egen nöd; därför skulle man hjälpa honom på annat sätt än med lagens ingripande i sådana här lägen.

Det är klart att det är sant, men det är väl så med varenda brottsling, tjuvar och dråpare. Deras handlingar vittnar om deras egen nöd. Men därför måste vi också ha möjlighet att med lagens hjälp begränsa denna nödens förmåga att fördärva för andra människor. Det verkliga botemedlet är naturligtvis fostern till medmänsklighet och hänsyn. På den fronten vill vi alla också kämpa. Men det är långt till målet, och innan vi är där kan vi inte undvara lagen.

Herr DICKSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det föreligger en särskild anledning till att jag har begärt ordet. Från tidningen Expressens redaktion har jag fått en biljett, i vilken man meddelar att vad jag sade om att Expressen hade publicerat det anstötliga utdraget är oriktigt. Expressen hade erhållit förhandsrätt till materialet men tvärtom medvetet avstått från varje pu-

blicering. Det tillfogas i biljetten med all rätt: »Det är anmärkningsvärt att Ni såsom fakta sprider helt grundlösa uppgifter.»

Jag har fortfarande ett minne av att jag har rätt, men mitt minne är skralt och jag beklagar därför att jag sagt detta, om det skulle visa sig vara felaktigt. Visar det sig däremot att jag skulle ha rätt, hoppas jag att detta kommer att kunna läsas i Expressen i morgon.

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! I en gammal bön, som betts under mer än tusen år här i landet, heter det: »Fader vår som är i himmelen, helgat varde Ditt namn.» Den ljöd också vid denna riksdags öppnande, och den har betts vid morgonbönen i dag i detta hus när representanter för fem partier var närvarande.

Det är ett heligt namn, som också må hållas heligt bland oss. Nu har det sagts någonstans ute i landet: För oss är intet heligt. Det uttalandet har smärtat många, men det tog kanske inte så djupt, eftersom man kunde tänka att det ropades ut av omogna studenter, som snart skall veta bättre.

Allvarligare är det att man tydligen också inom vår regering är tveksam om huruvida något är heligt. Är intet heligt, då finns det ingen Gud. Anser Sveriges riksdag, att det inte finns något heligt? Finns det inte någon Gud? Då skall vi säga det till det svenska folket! Vet folket att vi inte längre har något heligt? Är folket tillfreds med det?

Det är ur denna aspekt jag vill tala här i dag. Jag är inte övertygad om att folket i stort är nöjt därmed. Det är min övertygelse att flertalet svenskar har Gud heligt. Hur skall man eljest förklara att man döper barnen i Jesu namn, att vigsel sker i kyrkan, där Guds heliga namn välsignar detta förbund, att de flesta föres till den sista vilan i ljust av den Heliga skrifts löften om uppståndelse och evigt liv?

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

När nu vår frälsare Jesus Kristus, den helige guden, skymfats i tryckt skrift i vårt land utan att lagen tillämpats och hädarna ställts inför rätta, protesterar jag, tvingad av mitt samvete, mitt ansvar som kristen och människa. Det har visserligen sagts i kammaren, att vårt land är sekulariserat, men vad innebär det? Det innebär, att man i många stycken brutit mot Guds ord och kristen sed. Det innebär att icke-kristna tankar mest höres. Men sekulariseringen betyder nog trots allt ännu i dag främst att de s. k. massmedia kommit i händerna på en alltför omdömeslös grupp människor, som tycks hata Kristus och det heliga. De älskar att häna kristendomen, de söker tillfällen att framföra sin kritik mot det heliga. Det är fråga om människor som här är tongivande. Detta är djupt olyckligt.

De kristna, Jesu Kristi bekännare, till vilka jag räknar mig, beklagar djupt detta förhållande och hoppas på en förändring, så att radio, TV och press tar avstånd från bespottelsen av det som för många är heligt.

Det finns ännu, det är min övertygelse, flera miljoner människor i vårt land, som trots allt vänder sig mot hädelse och skymf av det heliga, även om de inte kan eller vill eller törs uttala det. De beder ännu: »Helgat varde Ditt namn.» De är inte sekulariserade i den meningen, att de gillar att vi är flathänta mot hädare. Ty skulle det vara sant att vårt folk inte håller något heligt, då står vårt folk inför undergången. I längden kan intet folk bestå utan att hålla något heligt. Det som intill i dag varit heligt är djupast sett vårt rikets grundval. Vårt Sverige har byggts upp av kristendomen. »Kristus är först i vår lag», har det länge hetat med sanning. Kulturen i dess sanna mening är baserad på det heliga. Demokrati — ett ord som vi älskar — människovärde — ett begrepp som vi sätter högt — kommer från den Helige, som en gång fattig gick på jorden och dog på en påle. Hans

namn är alltfört heligt för oss i Sverige, och för Honom vill jag vittna.

Och om det namnet en gång icke mera är heligt i vårt land, då måste något annat bli heligt. Jag kan inte se annat än att det då måste vara människans eget namn — människan utan Gud. Men människan utan Gud och utan något heligt har vi sett, och hon bär vilddjurets bild. Hon fanns i ett grannland i söder, och där föddes man, där levde man och där dog man i människans namn: i Adolf Hitlers namn. Där fanns inget heligt. Vem vill ha den tiden tillbaka? Vårt folk svarar i dag: Vi vill det inte. Vi vill inte ha människan utan Gud. Vi vill förbli kristna och ha något att hålla heligt. Och därmed vill jag uttala vår sorg över att brott mot trosfriden icke längre beivras i Sverige. Jag har svårt att fatta att den kristna opinionen här kan vara delad. Om detta är sant, är det kanhända allvarligare än justitieministerns felbedömning.

Det sades här att det skulle vara ett sundhetstecken att opinionen är delad, men jag har svårt att förstå det. Det gäller ju inte Kristus' vara eller icke vara — Kristus klarar sig alltid, har många talare sagt här, och det är sant — utan det gäller vårt folks ödesfråga. Det är inte sant att vårt folk kan bestå utan att ha något heligt.

I denna stund kanske man även törs nämna något om reklamen. Skulle man driva detta begrepp in absurdum, så skulle man ju inte kunna beivra något brott. Det är sant att också debatten i dag ger reklam åt boken, men om det kunde bli en ändring, så att sådana alster stoppades i tid — i rätt tid — så skulle det snart inte behöva upprepas att det gjordes reklam för dem.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! På grund av att jag har interPELLERAT angående Salamas bok, som nu säljs på svenska bokhandelsdiskar, skall jag inte säga många ord.

Att tryckfriheten hör till ett lands

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

omistliga tillgångar kan inte sägas nog tydligt och nog starkt. Men, herr talman, lagstiftarna har ju aldrig tänkt sig att vad som helst när som helst och på vad sätt som helst skulle fritt få sägas, och därför har vi en tryckfrihetslag som i 13 punkter stadgar vissa inskränkningar. Lagen säger, att den granskande och dömande myndigheten skall i utövningen av sitt ämbete se mera på ämnets och tankens än på uttryckets lagstridighet; med andra ord mera på syftet än på framställningssättet.

Men nu har den författare det gäller i detta fall ärligt sagt ifrån, att han just velat häda, kränka och skymfa kyrkan och allt det heliga. Han har velat sönderbryta kyrkans och kristendomens inflytande både i vad han skrivit i »Midsommardansen» och i vad han aviserat skall komma i framtiden. Jag tycker att man skall hålla Salama räkning för denna öppna deklaration. Det är ärligt, det är renhårigt talat. Då vet man vad syftningen är. Han har med andra ord identifierat sig med sin diktade skymfare. Här är fråga om en medveten, viljestyrd handling, och det är klart att den ende som faktiskt vet någonting om syftet, det är väl ändå författaren själv. Han har rätt att bli tagen på allvar, och ingen bör förmena honom denna rätt. Jag har bara velat peka på detta enkla faktum, och jag tycker att Salamas deklaration har rensat luften. I det fallet har Dagens Nyheter rätt. Stycket i Aftonbladet är alltså inte »fyllsnack», utan det är någonting helt annat och mera. Det är en kvalificerad handling, en skymfning av det heliga i den mening som lagstiftaren har tänkt sig.

Jag vill, herr talman, instämma i herr Hamrins i Jönköping förnämliga huvudanförande och likaså i vad herr Nelander yttrat. Som jag ser det gäller frågan i detta speciella och konkreta fall helt enkelt: skall lag vara lag, eller skall den det inte?

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman! Jag tillhör inte dem som

har förberett sig för att säga något i denna fråga. Vad som uppkallade mig var herr Fridolfssons i Stockholm anförande; herr Fridolfsson har visst nu gått ut ur kammaren, men han får väl så småningom läsa protokollet från detta sammanträde.

Herr Fridolfsson sade bl. a., att de åtta kristna ledamöterna i konstitutionsutskottet helt har missförstått sin egentliga uppgift och att de inte kan anses representera svensk kristenhet i dag. Senare ändrade han det till att de inte kan anses vara »talesmän» för den. Jag skall inte så mycket uppehålla mig vid detta yttrande. Jag vill bara sätta in det i sitt sammanhang, den fråga kammaren diskuterar, nämligen justitieministerns handläggning av ett visst avsnitt i en artikel i Aftonbladet.

Mig förefaller det fullständigt klart, att justitieministern ser allvarligt på sådana här frågor. Huruvida så är fallet också med herr Fridolfsson är jag mera tveksam om — i varje fall förefaller han se det som en mycket enkel sak att pröva vilka åtgärder som skall vidtas i olika sammanhang. För mig framstår det inte som helt otänkbart, att många finner herr Fridolfssons yttrande här i kammaren vida mera kränkande än den artikel som har föranlett så mycken diskussion. Enligt min mening är det att i hög grad övervärdera betydelsen av vad som står i tidningarna, om man ger en sådan sak dessa proportioner.

Eftersom det inte är Salamas bok diskussionen gäller, tycker jag knappast heller att det finns särskilt stor anledning att särskilt uppehålla sig vid den. Den har ju skrivits av en författare med hemvist i ett annat land än vårt och utgivits i författarens hemland. Alltså är det inte boken vi har att ta befattning med. Vad som bör diskuteras är huruvida Aftonbladet har gjort sig skyldigt till överträdelse av de bestämmelser som finns på detta område eller inte.

Man har också gjort stort nummer av att Salama numera har tillkännagivit att han skrivit boken i syfte att häda. Det

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

är ju en sak som inte var känd när justitieminister Kling hade att pröva den här frågan. Jag är inte säker på att prövningen skulle ha lett till ett annat utslag om saken varit känd då. Men inte heller detta är något som hör hemma i den här diskussionen, vad Salama numera sagt sig ha menat med sin bok.

Justitieministern har efter sin som jag kan förstå ingående prövning av frågan ansett att han hellre borde fria än fälla. Det är väl en väg man ofta väljer, när man står inför svåra avgöranden. Från mina kristna utgångspunkter kan jag inte se att justitieministern på något sätt handlat felaktigt.

Jag har gärna velat säga detta därför att herr Fridolfsson har räknat hur många representanter för de kristna som sitter i konstitutionsutskottet. De sitter väl för övrigt inte där i just den egenskapen, utan de är ditsatta av sina partier för att rykta ett värvt som många gånger inte är så enkelt som herr Fridolfsson tycks tro.

Herr **FRIDOLFSSON** i Stockholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade inte, att de åtta kristna medlemmarna av konstitutionsutskottet hade missförstått sin uppgift. Och för övrigt verkar det som om man var otroligt känslig för att namnge dem — det är ju ingen hemlighet vilka de är. Jag namngav dem inte, utan jag sade att tre riksdagsmän tillhörande den kristna gruppen anslöt sig till utskottsmajoriteten. Det är ingen hemlighet — det finns ju protokoll på saken — att dessa tre inte ansåg sig ha anledning reservera sig.

Jag vidhåller fortfarande min uppfattning, att de kristna, som många talare redan sagt, bygger sin tro på Kristus som centralgestalten. De anser inte vara det skedda vara mycket otrevligt, eller hur herr Zetterberg uttryckte saken, utan de ser det som ett klart skymfande. Därför sade jag att dessa tre, som offentligt anslutit sig till utskottsmajo-

ritetens uppfattning, inte är representativa för de kristna, som alla bygger sin tro på Kristus som den heliga centralgestalten. Det har jag sagt, det står jag för, och jag tror jag vågar påstå att det är rätt.

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Detta skall verkligen bli ett mycket kort genmäle. Det var en enda passus i herr Henriksons anförande som uppkallade mig.

Som redan sagts i debatten, kom Salamas öppna erkännande av uppsåtet med sin bok först efter det att justitieministern tagit ställning i åtalsfrågan, och det har gjorts gällande att detta skulle vara en förmildrande omständighet. Nu uppträder herr Henrikson och förklarar, att han för sin del presumerar att justitieministerns ställningstagande förmodligen inte blivit ett annat, även om han känt till Salamas deklARATION. Detta är en ur många synpunkter utomordentligt uppseendeväckande deklARATION, som föranleder mig att även till herr Henrikson ställa den fråga som jag tidigare ställt till herr Zetterberg: När skall då lagen om trosfrid över huvud taget tillämpas?

Herr **HENRIKSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tar herr Hamrins i Jönköping fråga först. Lika litet som troligtvis herr Hamrin eller någon annan i denna kammare kan jag ge ett entydigt svar på den frågan. Och uppriktligt sagt — nu deklarerar jag min egen uppfattning — är jag mycket tveksam om huruvida detta är ett område som är lämpligt för lagstiftning. Från många håll har framhållits att de kristna värdena är av sådan kvalitet att de i hög grad försvarar sig själva. Det är bara tråkigt att det finns så många skröpliga efterföljare — däribland jag — som så dåligt lever upp till de kristna idealen. Detta har vi kanske i någon mån fått erfara här i dag. Man behöver alltså

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

inte lägga in något annat i ett yttrande än vad vederbörande i verkligheten har sagt. Huruvida justitieministerns prövning — jag reserverade mig på den punkten, herr Hamrin — blivit en annan därest detta varit känt var en fråga som jag för min del ville lämna öppen.

Herr Fridolfsson i Stockholm sade att det inte är någon hemlighet hur de kristna ledamöterna har ställt sig. Det är inte alls det som frågan gäller, herr Fridolfsson. Frihet att ta ställning trodde jag att vi var helt överens om att var och en hade med det ansvar som följer därmed. Men därifrån och till att sätta betyg på hur den ene eller den andre har ställt sig är steget långt, och det är det senare som jag har reagerat emot. Herr Fridolfsson anser nu att han från början sade att dessa åtta ledamöter i konstitutionsutskottet inte är representativa för »alla» kristna i landet. Det är jag fullständigt på det klara med utan att det behöver sägas. Bl. a. har ju herr Fridolfsson anmält reservation på den punkten, och säkert finns det flera än han som har den uppfattningen. Så föll emellertid inte orden i det första anförandet.

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Huvudfrågan i dag gäller uppenbarligen inte, herr Henrikson, huruvida vi på detta område skall ha lagstiftning eller inte. Enligt min mening kan vi inte undvara en lagstiftning — det har jag deklarerat klart och tydligt. Frågan gäller i stället om den lagstiftning vi bevisligen har, skall fungera, om den skall efterlevas eller inte. Det är det ställningstagandet som är det enda relevanta.

Herr **LARSSON** i Luttra (cp):

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt begära ordet på detta avsnitt, men med den utveckling debatten har tagit är det kanske riktigt att var och en de-

klarerar sin ståndpunkt i detta ärende och hur han kommit fram till den.

Min uppfattning om hur man ur kristen synpunkt bör reagera sammanföll nästan helt och hållet med vad herr Sörenson deklarerade i konstitutionsutskottet. Han kom fram till att man lika gärna kunde låta bli att åtala.

Frågan är naturligtvis ur olika synpunkter mycket svår att bedöma. Nu gäller det emellertid Aftonbladets artikel. Salamas bok har funnits på svenska någon månad och säljes alltså här. Det avsnitt som Aftonbladet återgivit är, som framhållits här tidigare i dag, en berusad persons lallande. Därmed är det klart att själva uttalandet inte har någon auktoritet, det är för att välja herr Gustafssons i Borås vokabulär ett fyllesnack. Jag har därför kommit fram till samma uppfattning som det har sagts här i dag att professor Karl-Gustaf Hildebrand givit uttryck för, nämligen att den omständigheten talar för att uttalandet inte skall värderas på samma sätt som om det hade uttryckt författarens åsikt.

Mycket av det som nu distribueras genom det tryckta ordet är sådant att man måste beklaga utvecklingen och den nedbusning av litteraturen som utan tvivel pågår. En annan fråga är emellertid huruvida åtal skall väckas eller inte. Olika personer kan självfallet vid sina bedömanden komma fram till olika ståndpunkter.

Det är vidare en annan fråga, om ett åtal i detta fall skulle ha lett till en fällande dom. Det har sagts tidigare här i debatten att det ändå måste sättas en viss gräns mellan vad som kan tolereras och vad som inte kan tolereras. Ja, går den gränsen mellan vad som återgavs i Aftonbladet och vad som står i Salamas bok, där detta avsnitt kommer in i sitt sammanhang? Det är en fråga som kan diskuteras. Jag har svårt att finna att skillnaden här är så stor. Det har inte på samma sätt ifrågasatts att boken skulle föranleda åtal.

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

Det har fällts en del ganska hårda och onyanserade omdömen i denna debatt om olika utskottsledamöters ställningstaganden. Med anledning därav vill jag säga, att jag förutsätter att samtliga ledamöter har fattat sin ståndpunkt efter en noggrann prövning och har försökt att komma fram till vad de anser vara riktigt. Jag tror att man på grund av dessa omdömen behöver erinra om en av kristendomens grundsatser, »dömen icke». Vi skall ha klart för oss att det i konstitutionsutskottet inte är och egentligen aldrig har varit fråga om några partipolitiska bedömningar utan det är personliga bedömningar av de frågor som kommer upp vid utskottets granskning eller såsom i detta fall efter en anmälan. Jag tror att man kan säga att i konstitutionsutskottet sker en noggrann bedömning, där personliga uppfattningar får leda fram till den ståndpunkt som man tar i en fråga.

Herr **JOHANSSON** i Trollhättan (s):

Herr talman! Inte heller jag hade tänkt yttra mig om denna del av dechargememoriet, men debatten har tagit en sådan vändning att jag ändå velat säga två saker.

För det första reagerar jag mot dem som så lätt sätter likhetstecken mellan sin egen moraliska indignation över en artikel och ett ingripande enligt tryckfrihetsförordningen. Man kan mycket väl vara indignerad över en artikel och ta bestämt avstånd från den men ändå inte begära att tryckfrihetsåtal skall anställas. Och ännu mera: det måste ändå finnas en gräns mellan denna personliga indignation å ena sidan och en anmärkning mot justitieministern för att han inte har ingripit å andra sidan.

Det verkar nu som om de som inte sluter upp kring anmärkningarna är ett sämre sällskap. Dem bedömer man i ordalag som är ytterst ovanliga i denna kammare. Var och en må ju välja sina egna uttrycksätt, men det verkar knap-

past som om en del av dessa uttrycksätt hör till de vardagsparlamentariska.

För min del har jag varit med om att handlägga detta ärende inom konstitutionsutskottet, och jag har försökt att göra det med samma noggrannhet som i fråga om andra ärenden. Utgångspunkten har inte varit min egen indignation inför artikeln. Jag tar bestämt avstånd från den. Även jag kände indignation, när jag läste den. Men, herr talman, här gäller det ju huruvida justitieministern med utgångspunkt från gällande tryckfrihetsförordning har gjort rätt, när han inte anställt åtal på grund av denna artikel. Det finns en del som är säkra på att det inte var rätt och för att styrka sig hänvisar till ett uttalande av den finländske författaren. Men det är inte hans bok det här gäller utan en nyhetsartikel i tidningen Aftonbladet. Även om — jag kanske genom att säga följande irriterar herr Hamrin i Jönköping — denne finländske författares uttalande hade gjorts före justitieministerns ställningstagande, kunde inte justitieministern med utgångspunkt från gällande rätt bygga på detta uttalande, därför att här gällde det att bedöma syftet med en artikel i Aftonbladet, inte den finländske författarens opus. Jag förvånar mig över att en del är så säkra i fråga om detta syfte. För min del vågar jag inte ha någon bestämd mening på den punkten, men jag åberopar vad som står i tryckfrihetsförordningen, nämligen att i tvivelsmål skall man hellre fria än fälla. Det har lett mig fram till att jag anser att justitieministern har gjort rätt, när han inte har väckt åtal i denna fråga.

Det andra jag skulle vilja anföra här är att det är tydligt att det går en viss skiljelinje mellan dem som å ena sidan likt herr Werner ropar till justitieministern: »Hjälp oss mot allt dravel som produceras», och å andra sidan oss som anser att man inte här i första hand skall lagstifta och ingripa genom domstolsutslag utan på andra sätt skall för-

Ifrågasatt tryckfrihetsåtal

söka verka opinionsbildande. Jag håller helt med herr Hamrin i Jönköping och andra om att det behövs en viss lagstiftning, men jag kan aldrig gå med på en lagstiftning som fyller de fordringar som herr Werner ställer på en sådan, nämligen att allt vad han betecknar som dravel skall justitieministern ingripa mot. Det skulle vara ganska intressant att göra sig en bild av alla de många åtal som då skulle följa och vilka normer som skulle tillämpas. I varje fall kan ett sådant handlingssätt inte bygga på den nu gällande tryckfrihetslagstiftningen. Det har gällt för konstitutionsutskottet att avgöra, om justitieministern följt denna lag eller inte, och då har en överväldigande majoritet kommit fram till att han gjort detta.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! Till sist bara ett par synpunkter som jag tycker bör komma med.

Till en början vill jag konstatera att även om denna debatt kan ha verkat gå fram och tillbaka, har den dock givit vissa resultat. Ett av dem är att herr Fridolfsson i Stockholm ändå har modererat sina formuleringar när det gäller den kristna opinionen därhän, att det finns kristna människor i vårt land, och säkerligen inte få, som delar den uppfattning som han har givit uttryck för. Så långt är vi alla överens.

Jag har också av herr Nelanders modesta anförande sett att det för honom är fråga om på vilka vägar man skall möta företeelser av den art som vi i dag diskuterar. Det gör att skillnaden mellan oss inte blir av så djupgående art som den eljest skulle behöva vara. Jag tror inte att t. ex. vi inom den kristna gruppen, som har tagit till orda i dag, skiljer oss när det gäller den iver varmed vi sluter upp kring våra kristna ideal.

Däremot snuddade herr Nelander vid ett problem som vi får anledning ta upp mera ingående längre fram. Det är

helt enkelt detta att man, som ibland sker, sammanför tidningar och böcker samt radio och TV. Jag har redan i mitt första anförande understrukt att jag anser att det här finns en betydande skillnad. Som sagt: vi får anledning återkomma härtill.

Vad vi behöver resonera om och få klarare begrepp om, inte minst inom kristenheten i Sverige, är vad ett öppet samhälle betyder. Vad har vi själva att påminna oss när det gäller öppenhet för andras meningar? Det är många ateister som under århundradenas lopp har dömts till helvetet i predikningar i vårt gamla land, varvid smädandet inte har varit långt borta. Jag tycker att vi i någon mån skall ta detta med i bilden med tanke på vad som nu åberopats för att den kristna övertygelsen inte skall utsättas för smädelse. Vi är på väg in i ett öppnare samhälle där problem som man tidigare inte ifrågasatte har blivit brännande ting att diskutera och där vi med vår egen övertygelses kraft får gå fram och förkunna det vi uppfattar som rätt och riktigt. Och där får vi vara mycket måttliga när vi skriker på utomståendes hjälp.

Herr Werner, jag har verkligen under min tid haft många hundra konfirmander och det har varit en mycket inspirerande verksamhet, men jag försäkrar att jag aldrig sagt till någon konfirmand: Vandra nu med lugn ut i det svenska samhället och i den mån det beror på de politiska instanserna skall ni inte behöva läsa någon smädelse mot vår Herre Jesus i tidningar eller böcker. Sådana utfästelser har jag aldrig gjort. Däremot har jag vid varje dop som förrättats bett en bön som innehåller orden: »De skola vandra genom en farlig värld.» Detta har jag talat om för mina konfirmander, och den världen blir farligare och farligare. Har man inte en egen övertygelse och står man inte för den är man ett rov för vindarna runt omkring sig, men det är inte av dessa bräckliga lagparagrafer

Ifrågasatt underhandsdirektiv till statens hyresråd

som man kan få hjälp. Vi återföres mer och mer till det läge som rådde under den urkristna tiden. Då var de kristna hänvisade till den fostran till och den utbildning av ett livsmönster som skedde i hemmen och församlingarna. Jag gissar för min del att det är åt det hållet som vårt samhälle utvecklar sig, och då tycker jag att herr Werner skall göra sina konfirmander beredda för detta samhälle.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Herr Zetterberg vet nog att jag försöker göra mina konfirmander beredda på det samhälle som de har att möta. Men pojkarna fick inte genom herr Zetterbergs anförande något svar på den fråga de ställde: »Får man skoja så här, pastorn?» medan de visar upp den omdiskuterade tidningsartikeln. Det är i det avseendet som vi måste tala i klara ord.

Det finns en tendens att hårdra de uttalanden som göres i den här debatten. Även den kloke herr Johansson i Trollhättan föll för den frestelsen då han ville placera mig i någon speciell grupp av människor, som gör justitieministern ansvarig för allt möjligt dravel som publiceras. Jag tillhör, herr Johansson i Trollhättan, bara dem som menar att den lag som finns skall tillämpas; sedan får det bli fråga om ingrepp på hur många punkter som helst.

Herr Larsson i Luttra slutade sitt anförande med det tänkvärda skriftordet »Dömen icke». Ja, det är riktat till oss alla men det kan inte riktas till staten som just har befogenheten att döma.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Skall den svenska tryckfrihetslagstiftningen fungera sådan den nu är, då kan inte, herr Werner, justitieministern ingripa mot en nyhetsartikel av det slag det här gäller.

Herr ZETTERBERG (s):

Herr talman! På frågan om man får skoja med kristna värden vill jag svara: Ja, i det svenska samhället är det inte förbjudet att göra detta. En annan sak är, i vilka ordalag man får skoja eller icke, och det är just justitieministerns bedömning av den frågan som vi har diskuterat hela dagen. Det kan inte finnas anledning för varenda konfirmandgrupp att ta fram ett exemplar av Aftonbladets artikel och fråga, om det är tillåtet att skriva på det sättet. Enligt svensk lag får man ge uttryck för en kritisk, ironisk inställning till kristna värden, och jag ämnar inte vara med om att begära någon lagändring i det avseendet.

Vi bör i detta sammanhang observera ett ganska intressant förhållande. Omdömen som uttrycktes i vanliga teoretiska satser låter ofta inte lika illa som om en diktare omformar dem till en viss diktad situation, och det är detta senare som i det här fallet har skett. De gamla hädelseåtalen och domarna, som förekom tidigare under detta århundrade, var byggda på hädelser som uttrycktes i teoretiska satser. Vad vi nu bevitnar är ett bildmässigt målalande hädande. Det är där skillnaden ligger. I sak finns det däremot inte någon skillnad, och svensk lag förbjuder ingen att ironiskt tala om kristna värden och inte heller om Herren Kristus.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Det är litet beklämande att erfara att pastor primarius talar om en rätt att skoja med kristna värden just med hänvisning till den tidningsartikel som vi i dag diskuterar.

Punkten 2**Ifrågasatt underhandsdirektiv till statens hyresråd**

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Punkt nr 2 i konstitutionsutskottets memorial gäller under-

Ifrågasatt underhandsdirektiv till statens hyresråd

handsdirektiv som inrikesminister Johansson givit hyresrådet i en viss fråga.

Vi är säkerligen alla här i kammaren på det klara med att vår författning icke accepterar ministerstyre inom förvaltningen. Ett enskilt statsråd skall inte ha rätt att ge direktiv till domstolarna, och i detta fall är hyresrådet att betrakta som en förvaltningsdomstol.

Det är synnerligen viktigt att den enskilde medborgaren kan sätta tro till att myndigheterna intar en självständig, oberoende och objektiv ställning. Enskilda statsråd skall inte genom skriftliga eller muntliga underhandsdirektiv eller genom påtryckningar på förvaltningsdomstolar eller andra myndigheter kunna påverka lagtillämpningen. Förtroendet för myndigheterna kan då allvarligt skadas.

Förevarande anmärkningsärende gäller inte sakfrågan, huruvida rivning av en fastighet skall kunna förhindras eller icke, men jag måste ändå något beröra själva sakfrågan.

I inrikesdepartementet upprättades en promemoria, daterad den 13 november 1964, som gällde frågan om huruvida rivning av fastighet kan förhindras när fastigheten befinner sig i sådant skick att den ännu några år kan utnyttjas. I promemorian framfördes också ett förslag om att arbetsmarknadsmyndigheterna i sådana fall måste lämna rivningstillstånd.

I det remissyttrande, som statens hyresråd lämnade i anledning av denna promemoria, framhöll man lämpligheten av att i vissa fall kunna förhindra rivning. Men hyresrådet gav också uttryck åt den uppfattningen, att det fanns andra utvägar. I första hand kunde hyresregleringslagstiftningen tolkas på sådant sätt, att hyresnämnderna fick andra direktiv än de förut fått. Jag citerar remissyttrandet: »Hyresrådet är emellertid berett att till hyresnämnderna utfärda anvisningar av innebörd, att nämnderna vid prövning av giltigheten av uppsägning, som grundas på före-

stående rivning av fastighet, även skall beakta huruvida godtagbara skäl föreligger för rivning i fråga.»

Hyresrådet önskade också att Kungl. Maj:t skulle lämna besked i saken. Inrikesdepartementet sände därefter till hyresrådet ett brev, som är daterat den 30 december 1964 och varav klart framgick att inrikesministern rekommenderade införandet av ny praxis vid tillämpningen av hyresregleringslagstiftningen. Jag citerar: »På förekommen anledning får jag enligt uppdrag meddela att inrikesministern för sin del finner den av hyresrådet anvisade utvägen för att komma till rätta med för tidiga rivningar böra prövas framför den som angivits i promemorian.»

Nu säger konstitutionsutskottets majoritet att det var naturligt, ja, till och med nödvändigt att statsrådet gav detta besked. Denna inställning förefaller märklig, ty den innebär ju att utskottsmajoriteten anser att departementscheferna skall lämna direktiv om hur domstolar skall tolka lagen. Jag hoppas att detta uttalande icke för framtiden kommer att återopas i andra sammanhang.

Konstitutionsutskottets uttalande på s. 6 i memorialet är ännu mer besynnerligt. Låt oss först konstatera vilka uppgifter hyresrådet har, och det gör också utskottet i sitt utlåtande. Man säger att hyresrådet är en besvärinstans och verkar i egenskap av domstol. Hyresrådet avgör tvister mellan hyresvärd och hyresgäst och tillämpar därvid lagen och ingenting annat — det är den ena uppgiften. Den andra uppgiften för hyresrådet är att vara en administrativ myndighet, som skall utöva tillsyn över hyresregleringen. I den egenskapen meddelar hyresrådet föreskrifter efter Kungl. Maj:ts bemyndigande. Det kan gälla tekniska och ekonomiska frågor, t. ex. generella hyreshöjningar eller bränsleklausuler.

Nu säger konstitutionsutskottets majoritet: »Det av hyresrådet i detta fall

Ifrågasatt underhandsdirektiv till statens hyresråd

föreslagna förfarandet grundade sig på sistnämnda befogenhet.» Här har, såvitt jag förstår, konstitutionsutskottets majoritet bedömt detta ärende fel. Men om det skulle vara rätt, så skulle ändå inte direktiven eller bemyndigandet kunna ges av ett enskilt statsråd utan endast av statsrådet eller Konungen i konselj. Redan detta innebär alltså ministerstyrelse, och det är beklagligt att majoriteten i konstitutionsutskottet förbisett den saken.

Låt mig också, herr talman, få säga att det finns en annan part i detta ärende som förfar felaktigt, men som bekant kan inte detta diskuteras i kammaren.

I fråga om hyresrådets dömande uppgift vill jag återigen påminna om att inrikesdepartementets skrivelse av den 30 december 1964 till hyresrådet enligt min uppfattning inte kan tolkas på annat sätt än så, att det innehöll direktiv och godkännande av statsrådet beträffande tolkningen av hyresregleringslagen i en viss situation. Statsrådet Johansson avgjorde här införandet av en ny praxis för denna lags tillämpning.

Jag är inte jurist, och jag är inte expert i dessa frågor, men så mycket har jag hittills lärt mig att förstå, att jag kan säga att skälen för en anmärkning är synnerligen välgrundade.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det dröjde inte länge i dag efter herr von Friesens inlägg förrän vi kom in på bedömningar där även moralfrågorna i hög grad fick härska. Högerledaren herr Heckscher gjorde en deklARATION, där han framhöll att åtskilligt av vad som från början varit har blivit helt annorlunda i utskottets arbetssätt. Han uppehöll sig särskilt vid att anmärkningar som framställts skall riktas mot statsrådets sätt att handlägga sina uppgifter enligt grundlag och andra förordningar och att man inte i detta sammanhang får anmärka mot att statsrådet fört en annan politisk linje än den man själv gillar. Jag delar

helt herr Heckschers uppfattning i dessa stycken.

Sedan utvecklade sig debatten mera som en moraldebatt, och den fortsatte ganska länge. Jag kan inte frigöra mig från intrycket — i likhet med vad herr Johansson i Trollhättan sade — att man här försöker sätta en stämpel på olika partigrupper beträffande deras moraliska kvalitet. Jag måste, herr talman, säga ifrån att det finns skäl att reagera mot detta. Det finns i denna kammare högermän, folkpartister, socialdemokrater, centerpartister och kommunister, men ingen får förledas att tro att man, därför att man hamnat i ett visst politiskt parti, har en helt annan moralisk grund att stå på än de övriga. Jag tycker att man skulle kunna vara överens om detta och inte komma med sådana påståenden om en viss moralisk nivå. Det är den enskilda människans personliga resning som betyder något i det stycket, och det har ännu inte uppfunnits något parti som ger bakgrund för påståenden om lägre eller högre moralisk halt. Jag vet att vi får tillfälle att återkomma till detta litet senare i dag, men jag vill gärna ha sagt att det måste vara vår klara rätt att deklarerar att sådana gränsdragningar, som man ibland försöker införa angående den moraliska halten, inte har plats i den svenska riksdagen.

Beträffande den fråga som nu behandlas måste jag säga att jag är mycket förvånad över herr Wennerfors' inlägg. Det var nämligen ett typiskt exempel på sådana inlägg, i vilka man söker rikta anmärkningar mot statsrådet därför att man inte tycker om den vidtagna åtgärden. Om herr Wennerfors har tittat i de papper, som funnits tillgängliga för oss i utskottet, måste det ändå stå fullständigt klart för herr Wennerfors, att statsrådet med sin promemoria avsåg att utvidga den lag som redan fanns, så att rivningstillstånd skulle inpassas i den lagstiftningen.

I det sammanhanget gick förslaget på

Ifrågasatt underhandsdirektiv till statens hyresråd

remiss bl. a. till hyresrådet. Hyresrådet fann då att det var möjligt för rådet att ingripa på ifrågavarande punkt utan någon som helst ändring av lagstiftningen. Man svarade helt enkelt, att man icke ansåg någon annan lagstiftning behövlig än den som redan fanns. Men, herr Wennerfors, det måste väl ändå vara klart att hyresnämnden ville veta huruvida man i inrikesdepartementet skulle komma att föreslå den lagändring som man syftade på i sin PM eller inte. Om man gjorde det, behövde hyresrådet inte ingripa. Men gjorde man det inte, så ville hyresrådet veta det för att kunna ge de direktiv till hyresnämnderna som detta föranledde. Det är den saken man här har riktat anmärkning mot. Men jag tycker man skall vara på det klara med att inrikesministern i det fallet inte har gjort någonting som kan betecknas som otillbörligt ställningstagande. Det finns ingen grund för det.

Herr Wennerfors säger att utskottet har misstagit sig, men det är herr Wennerfors som gjort det, när han tror att denna fråga ligger till på ett annat sätt än den i verkligheten gör.

Jag skall inte gå in på några detaljer. De är välkända tidigare, eftersom frågan också har behandlats i samband med en interpellation. Men det är alldeles orimligt att göra gällande att här föreligger någon form av ministerstyre. Betecknande är också, att inte mer än tre högermän har velat skriva på denna anmärkning.

Slutligen vill jag säga att om herr Wennerfors tycker det är rimligt att på denna grundval rikta en anmärkning enligt § 107 regeringsformen, så har jag lust att fråga herr Wennerfors. Vad står det i § 107 regeringsformen?

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Jag förbigår herr Henningssons lilla insinuation om varför vi har tagit upp denna fråga. Herr Henningsson vill tydligen hellre diskutera

sakfrågan. Detta var emellertid varken min eller reservanternas avsikt, utan här gäller det att hyresrådet har föreslagit en ändrad praxis och vill ha besked om det, samtidigt som man vill ha direktiv från inrikesministern. Detta är fullt klart, och därför vidhåller jag de skäl jag tidigare anfört.

Sedan tror jag inte att jag behöver svara på frågan vad som står i § 107 regeringsformen. Det känner både herr Henningsson och jag till. Däremot vill jag ställa en motfråga: Hur bedömer herr Henningsson utskottsmajoritetens uttalande på s. 6 i konstitutionsutskottets memorial, där det står: »Det av hyresrådet i detta fall föreslagna förfarandet grundade sig på sistnämnda befogenhet?»

Jag anser detta vara fel. Men låt oss säga att det är riktigt. Är det inte då så, att de bemyndiganden hyresrådet skall få från Kungl. Maj:t skall komma från statsrådet i konselj? Så har inte skett i detta fall.

Jag skulle mycket gärna vilja höra herr Henningssons svar på den frågan.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Den som i detta fall har ändrat praxis, herr Wennerfors, är hyresrådet. Där har man ansett sig ha nämnda befogenhet genom den tidigare lagstiftningen. Herr Wennerfors får inte uppfatta det så, att den PM som det här är tal om har ändrat direktiven eller givit hyresrådet nya direktiv. Det har den inte alls gjort, utan rådet har ansett att man med den befintliga lagstiftningens hjälp kunde förhindra onödiga rivningar. Därför är det enligt min mening alldeles riktigt när det står att det av hyresrådet föreslagna förfarandet grundade sig på nämnda befogenhet. Den befogenheten fick hyresrådet redan vid sin tillblivelse, inte i den PM som utgått från inrikesministern. Där ligger skillnaden.

Ifrågasatt underhandsdirektiv till statens hyresråd

Herr WENNERFORS (h) kort genmäle:

Herr talman! Då måste väl herr Henningsson ändå medge att det var ganska onödigt att hyresrådet begärde besked av inrikesdepartementet. Dessutom var det märkligt att inrikesministern besvarade frågan och t. o. m. gav det önskade beskedet. Det var väl egentligen fullkomligt onödigt.

Det är någonting som inte stämmer.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Ja, herr Wennerfors, jag håller med om att det är någonting som inte klaffar, men det är sättet på vilket man uppfattat åtgärderna. När man i en PM föreslagit en lagändring, som eventuellt skulle förstärka den tidigare lagen, och när man sedan vid remissbehandlingen får beskedet att det redan finns täckning för vad man vill åstadkomma med lagändringen, så är det väl rimligt att den som sedan skall vidta åtgärderna vill veta, om det kommer en ny lag eller om man i inrikesdepartementet rättar sig efter vad hyresrådet i det fallet har svarat. Det är väl fullt naturligt att man vill ha detta klarlagt, så att vederbörande inte springer om varandra och båda instanserna utfärdar föreskrifter med ungefär samma lydelse. Det var detta som borde undvikas, och fördenskull ville man veta i vad mån det fanns relevans för ifrågavarande handlingsätt.

Herr WENNERFORS (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att än en gång få citera vad inrikesdepartementet skrev: »På förekommen anledning får jag enligt uppdrag meddela att inrikesministern för sin del finner den av hyresrådet anvisade utvägen för att komma till rätta med för tidiga rivningar böra prövas framför den som angivits i promemorian.»

Detta innebar en ny praxis — det

innebar att man gav hyresnämnderna nya anvisningar. Jag tycker att det står fullt klart. Och om inte detta skall uppfattas som direktiv, vad är då direktiv?

Vidare vill jag påminna herr Henningsson om vad som uttalas i konstitutionsutskottets memorial. Medger inte herr Henningsson att anvisningar från Kungl. Maj:t skall utfärdas i konselj och inte av ett enskilt statsråd? Är det ändå inte så att konstitutionsutskottets majoritet har misstagit sig i detta fall?

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag är också förvånad över denna debatt. Det är nämligen ingen skillnad på direktiven härvidlag — det är bara den praktiska tillämpningen som är olika på skilda orter. Jag hävdar bestämt att man med gällande direktiv har möjlighet att bemästra svårigheterna, och på många ställen har man helt enkelt följt bestämmelserna sådana de finns angivna. Jag har själv suttit i en hyresnämnd under femton år, och jag har även varit med i hyresrådet, så jag vet att tolkningen dock kunnat vara olikartad.

På sina håll har man helt enkelt varit för generös när det gällt att tolka bestämmelserna rörande rivningsärenden medan man på andra orter följt en anvisning enligt cirkulär nr 141 från statens hyresråd, där det bl. a. heter: »Generella regler för bedömningen av byggnads saneringsmognad kan inte angivas utan detta får prövas från fall till fall, varvid samråd även kan ske med vederbörande kommunala myndigheter.» Denna praxis tillämpas på många orter, bl. a. i min hemstad. Ingen hyresnämnd — vi har fyra stycken — brukar fatta beslut om rivning förrän hälsovårdsnämnd och bostadsförmedling kontaktats.

Anvisningar har givits från de kommunala myndigheterna om att man kan bemästra rivningsverksamheten genom att exempelvis bara tillåta att ett par hundra lägenheter rives varje år. Det är

Frigivandet av handlingarna i Wennerströmaffären

således endast tillämpningen som inte varit överensstämmande på alla orter.

Därför menar jag att inrikesministern, när han tillskrev hyresrådet, hade bort meddelas, att olika möjligheter finns uttalade i gällande direktiv och att man på detta område har kunnat göra en tillämpning antingen i generös anda eller strikt efter bestämmelserna i hyresregleringslagen.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag hävdar ändå mycket bestämt att herr Wennerfors gjort sig skyldig till en felbedömning. Herr Wennerfors har nämligen för sig att den PM, som utgick från inrikesdepartementet, var ämnad för hyresrådet. Verkligheten är, herr Wennerfors, att handlingen inte var avsedd för hyresrådet. Detta papper gick ut på remiss i samband med att fråga väckts om vidgad tillämpning av 1963 års lag om igångsättningstillstånd.

Den 29 maj 1964 kompletterades denna lag med en fullmakt för Kungl. Maj:t att vidta speciella anordningar för att motverka att byggnadsarbetskraft på ställen, där man ansåg att det förelåg brist på sådan, användes till mindre angelägna ändamål än bostadsbyggnade. Jag citerar från inrikesdepartementets PM: »Med stöd av denna fullmakt har Kungl. Maj:t, med giltighet från och med den 18 juni 1964, i lagens tillämpningskungörelse förordnat att igångsättningstillstånd skall fordras inom vissa närmare angivna områden, i huvudsak storstadsregionerna. Enligt kungörelsens 3 § får följande slag av byggnadsarbete inte påbörjas utan sådant tillstånd, nämligen arbete avseende» — och så kommer det — »bensinstationer och parkeringshus, varuhus och hus, som helt eller till huvudsaklig del inrymmer kontors- eller banklokaler, kommunala förvaltningsbyggnader m. m.»

Till denna lag, som skulle tillämpas av arbetsmarknadsmyndigheterna, ville

man eventuellt tillfoga att igångsättningstillstånd skulle kunna fordras även för rivning av hus. Detta gällde arbetsmarknadsmyndigheterna.

Vid remissförfarandet fann den andra myndigheten på detta område, nämligen hyresrådet, att denna lagändring skulle vara onödig, eftersom det redan i hyresrådets fullmakt fanns möjlighet att ingripa i samma riktning. Hyresrådet ville därför, herr Wennerfors, förhöra sig hos statsrådet huruvida han ville att hyresrådet skulle ta hand om sådana ärenden eller om det skulle skapas en ny lagstiftning för arbetsmarknadsmyndigheterna.

Det är detta som skett och inget annat. Att rikta en anmärkning på grundval av detta är en praktisk omöjlighet. Det finns inte det minsta belägg för att i detta fall statsrådet har inverkat på någon form av beslut. Han har uttryckt en klar tanke om att lägenheter, som är fullt beboeliga, icke skall rivras i onödan. Denna tanke har vi väl inte något att invända emot. Den måste vi förstå i dagens situation. Inrikesministern har använt det enklaste sättet för att nå detta syfte efter det att han fått skrivelsen från hyresrådet.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Jag tycker inte det finns mycket mer att tillägga. Jag vill bara med anledning av herr Henningssons senaste replik säga att jag vidhåller vad jag framfört tidigare.

Punkten 3**Frigivandet av handlingarna i Wennerströmaffären**

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h):

Herr talman! Den tredje punkten gäller frigivandet av handlingarna i Wennerströmaffären. Eftersom detta ärende behandlades i riksdagen under förra årets dechargdebatt, har vi reservanter inte för avsikt att nu ta upp frågan i hela dess vidd.

Frigivandet av handlingarna i Wennerströmaffären

Men under årets dechargearbete har det dock visat sig, att frigivandet av handlingarna i denna affär inte skett på ett tillfredsställande sätt, varför vi ansett att skäl för en anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot justitieministern och inrikesministern föreläggas.

Det är riktigt, att Wennerströmaffären var av så allvarlig art, att det var både befogat och önskvärt med största möjliga insyn från allmänhetens och pressens sida.

Vi kritiserar således inte själva frisläppandet av handlingarna. Vad vi anmärker mot är sättet därför och den omfattning vari det skett.

Efter att först ha varit mycket restriktiv frisläppte regeringen först den 26 och 27 maj förra året betydande delar av dels förundersökningsprotokollen, d. v. s. polisförhören med Wennerström, och dels den s. k. juristkommissionens förhørsprotokoll. Frigivningen av dessa papper kom därmed så sent, att fullständiga exemplar av det frigivna materialet icke fanns tillgängliga för riksdagens ledamöter, när dechargedebatten ägde rum i denna kammare den 28 maj i fjol.

Även om konstitutionsutskottet hade alla handlingar tillgängliga, kunde innehållet inte åberopas, förrän man fått veta vad som fortfarande var hemligstämplat och vad som var frigivet. Det fanns alltså ingen möjlighet för någon enskild ledamot av riksdagen att sätta sig in i detta vid den tidpunkten.

Genom detta frisläppande av ett stort material, som tydligen skedde utan att ett noggrant övervägande medhunnits i alla detaljer, uppstod onekligen skador i olika avseenden. Bl. a. bragtes till offentligheten en obestyrkt uppgift av Wennerström, innehållande en ytterst allvarlig beskyllning mot en avliden person, vars namn och rykte sålunda skadades. Någon möjlighet till gensaga eller genmäle fanns inte för hans efterlevande, vilket måste djupt beklagas.

Utomstående erhöi genom publice-

ringen också inblick i detaljer rörande polisens spanings- och undersökningsarbete, till skada för säkerhetspolisens fortsatta verksamhet. Kammarens ledamöter torde lätt inse att några exempel härvidlag inte kan lämnas.

Vidare fick utomstående genom den alltför vidsträckt publiceringen inblick i försvarets verksamhet på sådant sätt att missbruk av uppgifterna kan befaras.

Sammanfattningsvis finns det alltså gott fog för påståendet att justitieministern och inrikesministern vid publiceringen i maj i fjol icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta på grund av det sätt och den omfattning i vilken publiceringen skedde.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottets högerledamöter har tillsammans med två av de fyra folkpartistiska ledamöterna velat rikta en anmärkning mot statsråden Herman Kling och Rune Johansson för det sätt varpå handlingarna i Wennerströmaffären har frigivits. Övriga ledamöter har avvisat en sådan anmärkning.

Det gäller här närmast en avvägningsfråga. Å ena sidan har man de krav på offentliggörande av handlingarna som är naturliga att resa inom en demokrati, å andra sidan de hänsyn som ovillkorligen måste tas till främmande makter, rikets säkerhet, polisens arbetsmetoder, enskilda personers integritet o. s. v. Olika meningar kan naturligtvis alltid råda vid dylika avvägningar, och publicerandet av ett sådant här material innebär vissa vanskligheter. Men jag vill erinra om att det har skett en mycket ordentlig prövning av materialet; inom departementet har verkat experter på detta område som noggrant gått igenom materialet.

Det är otvivelaktigt av stort värde att så mycket aktmaterial har kunnat offentliggöras i frågan. Det gör att var

Frigivandet av handlingarna i Wennerströmaffären

och en som är intresserad har möjlighet att genom studium av materialet bilda sig en egen mening om vad som hänt i Wennerströmaffären. Han behöver inte lita enbart till de rapporter som två granskningskommissioner avlämnat och det utlåtande som konstitutionsutskottet avgav vid fjolårets riksdag.

För mig framstår det som ett mycket stort värde, att varje medborgare genom att själv ta del av aktmaterialet kan bilda sig en mening.

Anmärkningarna nu gäller dels tidpunkten för publicerandet, dels de förmenta skadorna av publicerandet.

När det gäller tidpunkten vill jag erinra om att det var en allmän mening här i riksdagen att man borde slutbehandla ärendet vid vårriksdagen i fjol. På grund av materialets omfattning var det svårt för juristkommissionen att offentliggöra sitt betänkande tidigare än den gjorde; det fanns ingen annan möjlighet än att publicera materialet vid den tidpunkt som nu skedde.

Man säger nu att riksdagens ledamöter inte hade någon större nytta av materialet när det kom så sent. Det är klart att riksdagsledamöterna över lag inte kunde gå igenom detta material — det är även jag medveten om. Men för oss som deltog i debatten tror jag att det var av ett visst värde att vissa delar var frigivna. Vi kunde meddela vissa fakta inför kammaren utan att överträda sekretessbestämmelserna. Men framför allt var det av värde för den stora allmänheten; den kunde mot varandra ställa vad som sades i riksdagsdebatterna och vad som framkom direkt ur aktmaterialet.

När det gäller de skador, som man menar att offentliggörandet av detta material medförde, har jag ett mycket bestämt intryck av att de som nu vill rikta en anmärkning överdriver risken för sådana skador. Det är självklart att vad Wennerström själv sagt uppfattas som hans relation av händelseförlop-

pet, och det bedöms också av alla läsare med hänsyn härtill. I förbigående vill jag säga att såvitt jag kan utläsa ur materialet ligger inte den beskyllning det talas om i öppen dag. Det fordras en hel del kunskaper utöver dem som aktmaterialet ger för att man skall kunna dra några slutsatser.

När det gäller polisens arbetsmetoder liksom försvarets verksamhet har herr Magnusson i Tumhult otvivelaktigt rätt när han säger, att det inte går att föra en öppen debatt om sådana saker här i kammaren. Men jag har personligen fått det intrycket, att offentliggörandet av detta material inte medför risk för några nämnvärda skador.

Herr talman! Jag skall inte fortsätta denna diskussion. Herr Magnusson i Tumhult hör ju till de i ordets verkliga mening moderata här i kammaren. Men kanske man just därför att han var så återhållsam i sin kritik ändå bör markera, att vad han och övriga reservanter åsyftar är en anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot de båda statsråden. Detta ter sig egendomligt mot bakgrunden av de upprepade krav på publicering av aktmaterialet som restes i fjol. Det ligger nära till hands att fråga sig: Hur skulle man ha reagerat om regeringen inte låtit publicera aktmaterialet i den omfattning som skedde? Skulle man då inte ha sagt att regeringen ville hemlighålla saker? Skulle detta inte ha blivit något av en visa under valrörelsen? Skulle vi som sysslat med detta ärende egentligen ha känt oss tillfredsställda med att vi fått del av ett material som det alldeles övervägande antalet svenskar inte hade möjlighet att ta del av och tränga in i, hur gärna de än ville?

Mot bakgrunden av de starka yrkanden på offentliggörande som framkom och framför allt mot bakgrunden av det krav på offentlighet som kännetecknar demokratien ter det sig för mig egendomligt att man velat framställa denna anmärkning; och den har som nämnts

Frigivandet av handlingarna i Wennerströmaffären

avisats av en stor majoritet i konstitutionsutskottet.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan synes bli mer och mer blygsam i sina anspråk. Härondagen godtog han ett uttalande från regeringshåll om att kamrarna omedelbart borde kunna ta ställning i en viss fråga efter det regeringen redogjort för sina motiveringar vid pågående plenum. I dag har herr Johansson i Trollhättan heller inte något att anmärka mot det sätt, varpå regeringen frisläppt handlingarna i Wennerströmaffären, d. v. s. så sent som endast en dag före dechargede-batten i ärendet. På så kort tid hinner riksdagens ledamöter emellertid inte sätta sig in i en stor fråga.

Jag har svårt att förstå, hur en ledamot av konstitutionsutskottet kunnat nöja sig med denna ordning, särskilt med hänsyn till de konsekvenser som uppstått. Man kan ju inte gärna avvisa alla anmärkningar med hänvisning till att det gäller avvägningsfrågor.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Magnusson i Tumhult får ursäkta mig om jag inte kan följa med honom på hans anmärkningsstråt. Han klagat över att detta material offentliggjorts bara en dag före den stora Wennerströmdebatten. Men den anmärkning som nu framställts tar i första hand sikte inte på tidpunkten utan på de säkerhetsrisker som skulle vara förenade med offentliggörande. Vad skulle herr Magnusson ha sagt om regeringen skyndat och offentliggjort materialet några dagar tidigare och alltså inte hunnit granska det så ingående? Skulle herr Magnusson då ha sagt: »Det är bra att vi fått materialet

i tid; säkerhetsriskerna får vi bortse från»? Skulle man följa det recept som herr Magnusson skrivit ut, borde väl materialet ännu inte ha offentliggjorts.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Publicitetsfrågor får väl — som inte minst den långa debatt vi tidigare fört här i dag visar — sägas vara känsliga ting som kräver ytterst noggranna överväganden, därför att de ju berör våra relationer till medmänniskor och till allmänheten och därför att verkningarna av ett misstag av vad slag det vara må, i det enskilda fallet kan få mycket allvarliga konsekvenser. Alldeles särskilt känsligt är av naturliga skäl ett område som det som berörs av det Wennerströmska spioneriet, där sekretesshänsyn av alldeles speciell art med nödvändighet måste göra sig gällande.

För min del har jag emellertid inte kunnat ansluta mig till den reservationsanmärkning som här föreligger, eftersom jag har den uppfattningen att övervägande skäl trots allt talade för en publicering sådan som den som kom till stånd, låt vara att det skedde i brådskans tecken och att därav uppenbarligen följde vissa olägenheter. Särskilt illa var naturligtvis att mitt i den strida pappersflod, som genom frisläppandet av handlingarna plötsligt välldes fram, förekom uppgifter som i ett enskilt fall kom att skada död mans rykte. Det kan naturligtvis inte nog beklagas — det är jag den förste att understryka. Men de för publiceringen närmast ansvariga inom regeringen handlade under de dagarna utan tvivel under inflytande av en mycket stark opinion som krävde största möjliga publicitet. Till skillnad från de av mina kolleger inom pressen — herr Hernelius och fru Segerstedt Wiberg — som i utskottet ställde sig bakom anmärkningen, så hyser jag inte minst som tidningsman förståelse för att en eller annan uppgift som kanske bort innehållas råka-

Frigivandet av handlingarna i Wennerströmaffären

de komma med i det stora svepet. Låt mig säga att man som tidningsman kanske ändå bör ha större förutsättningar än de flesta att uppskatta snabba och generösa åtgöranden från myndigheternas sida i publicitetsfrågor. Man skall kanske inte ond göra sig alltför mycket, om ett missöde i ett sådant sammanhang skulle inträffa.

Herr talman! Av bl. a. dessa skäl har jag i denna fråga kunnat ansluta mig till utskottsmajoritetens ståndpunkt.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! De som biträder utskottsmajoriteten säger i utlåtandet: »Att vissa olägenheter kunde följa av offentliggörande av sådant material var att förutse.» Samma tankegångar var herr Johansson i Trollhättan inne på. Det är väl inte alldeles säkert att det behöver vara så, men om det är så, så är det väl särskilt angeläget att det sker en ordentlig prövning av materialet innan det släpps ut. Jag kan inte se att det har skett i detta fall, och det är väl just det som anmärkningen från reservanterna går ut på.

Inte bara reservanterna utan också utskottsmajoriteten påpekar att förhörsprotokollen lämnades ut från justitiedepartementet utan något protokollfört eller eljest skriftligt beslut. Allt tyder på att det har förelegat speciella skäl härför. Just den förestående dechargede-batten i Wennerströmfrågan har tydligen gjort att man så hastigt släppt ut detta material, och det i sin tur gjorde att frisläppandet inte blev så noggrant förberett som man haft anledning önska.

Herr Johansson i Trollhättan frågade om reservanterna skulle ha varit glada om materialet kommit ett par dagar tidigare, så att vi hade haft förutsättningar att hinna ta del av det. På det vill jag svara, att det tror jag inte. Då hade ju tiden för granskning av materialet, innan det släpptes ut, blivit ännu kortare. Man kan ju i stället peka på

det material som släpptes ut senare — ett halvår eller mer efteråt; det hade man förutsättningar att noga gå igenom.

Av utskottsutlåtandet framgår att det material som kom från inrikesdepartementet noga granskats av vissa personer, men det framgår inte om en sådan granskning över huvud taget ägde rum när det gäller det material som kom från justitiedepartementet. Det är alldeles klart att offentliggörandet har orsakat viss skada och att en del av den skadan icke kan repareras. Det gäller den avlidna persons rykte som det talats om här tidigare, och det gäller också uppgifter som berör både säkerhetspolisens och försvarets fortsatta verksamhet. Mot denna bakgrund tycker jag att reservanternas anmärkningsyrkande har stort fog för sig, och jag ansluter mig till det.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det anförande som herr Hedin nyss höll visar hur oförenliga reservanternas olika ståndpunkter är. Å ena sidan klagar man över att det inte förelåg ett material när Wennerströmaffären behandlades i kammaren. Å andra sidan är man fullt medveten om att skulle materialet ha släppts ut snabbare, så kunde det ha uppstått större risker för att det skulle innehålla sådant som kunde vara till skada. Man bör enligt min mening välja antingen den ena eller den andra ståndpunkten.

Jag vill inte förneka att publicerandet av detta material kan ha vållat vissa olägenheter. Detta var väl förutsett från början. Det hör delvis samman med den tekniska beskaffenheten av materialet. Man kunde inte skilja bort så mycket utan att ge en stympad och felaktig bild av verkligheten. Olika delar är starkt fogade samman med varandra vilket hör ihop med det sätt på vilket detta material kom till.

Nu tror jag emellertid inte att kammaren är intresserad av en detaljdiskussion kring ifrågavarande material.

Återkrav av medel som utlagts för svenskar i utlandet

Men låt mig till sist, herr talman, än en gång få konstatera att det är en mycket stor skillnad mellan å ena sidan de små påpekanden man här gör och å andra sidan kravet på en anmärkning enligt § 107 regeringsformen.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Det ligger ingen motsägelser i vad jag nyss sade.

Det fanns två vägar att gå, nämligen att antingen frisläppa materialet tidigare — för det fanns uppenbarligen inga som helst förutsättningar — eller att låta så ske långt efter den debatt som fördes här i kammaren. Man gick en medelväg som egentligen var den minst lyckade, ty den medförde också en ojämn balans mellan statsråden, som hade tillgång till materialet, och kammarens ledamöter, som icke i tid hade tillgång till detta material. Debatten blev på det sättet inte så jämn som den skulle ha blivit om materialet inte funnits tillgängligt för någon eller framlagts tidigare.

Efter härmed slutad överläggning lades avdelning B till handläggarna.

Föredrogs utskottets i *avdelning C* gjorda anmälan, att utskottet vid behandlingen av åtta ärenden (punkterna 4—11) funnit anledning till uttalanden utan åberopande av § 107 regeringsformen; och yttrade därvid:

Punkten 4**Återkrav av medel som utlagts för svenskar i utlandet**

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! När jag nu tillmötesgår herr Heckschers önskemål om att statsråden skall uppträda inför kammaren även när det gäller tillkännagivanden, gör jag inte det för att därigenom vilja införa en ny praxis för vårt vidkommande. Jag anser det emellertid nöd-

vändigt att göra vissa påpekanden angående det tillkännagivande som konstitutionsutskottet här har gjort.

Konstitutionsutskottet behandlar under punkten 4 gällande bestämmelser och tillämpad praxis i fråga om återkrav av medel som utlagts för svenskar i utlandet. Utskottets ärade talesmän har här tidigare anfört att det inte alls vore fråga om någon kritik gentemot vederbörande statsråd, som man uttryckt det, utan det vore endast vissa påpekanden man velat göra. Utskottet anser att bestämmelserna och tillämpad praxis inte är helt tillfredsställande. Enligt utskottets mening bör som grundprincip gälla att krav på återbetalning av medel, som utlagts för den som råkat i nödsituation under utlandsvistelse, inte skall resas mot andra anhöriga än dem av vilka socialhjälp under motsvarande förhållanden kunnat återkrävas enligt nu gällande lag om socialhjälp av år 1956. Denna mening anser utskottet stämma överens med den som kom till uttryck när 1952 års riksdag bemyndigade Kungl. Maj:t att efterge återkrav av sådana medel.

Man uttalar vidare att gällande bestämmelser om bistånd i utlandet för vissa fall föreskriver att den nödställda skall lämna referenser på personer som kan tänkas vara villiga att garantera återbetalning av utgivna belopp. Givna garantiförbindelser har i praxis begagnats för att återkräva lämnat bistånd när den som mottagit det själv saknat erforderliga medel. Utskottet uttalar att denna praxis, att grunda återkrav på garantiförbindelse, stämmer mindre väl överens både med grunderna för riksdagens bemyndigande och med de allmänna värderingar som råder i samhället. Man framhåller slutligen att den som anmodas garantera återbetalning av bistånd åt en i utlandet nödställd anhörig därigenom kan försättas i ett moraliskt tvångsläge som staten inte bör medverka till att skapa.

Herr talman! Bakgrunden till garanti-

Återkrav av medel som utlagts för svenskar i utlandet

förbindelserna skall jag ange med några ord.

I början av 1950-talet växte strömmen av svenska turister till utlandet. Det uppkom då allt oftare fall där ansökningar om bistånd berodde på situationer som uppenbarligen måste anses självförvällade. Det började bli allt vanligare med hemtransport av liftare, ofast ungdomar utan egna tillgångar. Obetalda hotell- och restaurangräkningar figurerade alltmer i biståndsansökningarna. Inom UD ansåg man sig inte utan vidare kunna förskottera statsmedel för utgifter av det slaget, särskilt med tanke på att valutarestriktioner i princip var gällande.

Man har haft flera exempel på fall där personer har begivit sig till avlägset belägna länder — i ett fall till Sydafrika, i ett annat till Mellersta Östern — utan reskassa och sedan påfordrat att få bli hemsända på det allmännas bekostnad.

Än flera är de fall, då en livlig alkoholkonsumtion eller inköp av souvenirer till släktingar och vänner har gjort slut på respengarna.

En tredje typ representeras av bötesbelopp, som utdömts i utlandet för förseelser mot ordningsbestämmelser eller andra föreskrifter.

Utskottet återoppar nu till stöd för sitt tillkännagivande 1952 års riksdagsbeslut men hänvisar inte — och detta tycker jag är märkligt — till att praxis numera grundar sig på ett beslut av 1957 års riksdag, som på grundval av proposition 165 detta år och statsutskottets utlåtande nr 142 samma år beslöt nya riktlinjer för tillämpning av bemyndigandet att efterge återkrav. Syftet med 1957 års proposition var just att bringa eftergiftsreglerna i överensstämmelse med 1956 års socialhjälpslag. Detta har man helt bortsett ifrån av allt att döma; jag skall erkänna det till min personliga överraskning. Som huvudregel angavs i propositionen, att frågan om eftergift av lämnat biståndsbelopp skall avgöras efter samma grunder som skulle ha gällt

för återbetalningsskyldighet för lämnad socialhjälp, om biståndstagaren vid tiden för hjälpbehovet befunnit sig i Sverige. Denna huvudregel stämmer överens med vad förslagsställaren — utrikesdepartementets understödsnämnd — föreslagit. Som motivering för regeln anförde nämnden, enligt propositionen, att man inte kunde lämna bistånd utan generell återbetalningsskyldighet och fortsatte: »En dylik ordning skulle nämligen förutsätta, att utlandsmyndighetens utbetalningsbeslut föreginges av en verklig socialundersökning, ägnad att klarlägga den hjälpsökandes situation över huvud taget, icke blott det nödläge på den utländska vistelseorten, som föranlett hans ansökan om ekonomiskt bistånd. I det stora flertalet fall äro de hjälpsökandes uppehåll på den utländska orten tillfälliga. Uppgifter om den hjälpsökande måste då inhämtas genom myndigheter i hemorten. Först sedan dessa uppgifter erhållits, skulle ett definitivt beslut kunna fattas. Detta skulle medföra en onödig omgång vid biståndsärendenas handläggning. Härtill kommer att sloandet av den generella återbetalningsskyldigheten i nu ifrågakvarande fall skulle innebära, att hjälpformen ekonomiskt bistånd ändrade karaktär och kom att utgöra en verklig socialhjälp i utlandet. En så genomgripande och vittutseende förändring synes icke påkallad. Nämnden förordar därför att ändring icke vidtages i nuvarande regler om generell återbetalningsskyldighet för ekonomiskt bistånd. Socialhjälpslagets principer om återbetalningsfri socialhjälp bör i stället vad beträffar hjälpformen ekonomiskt bistånd genomföras genom en anvisning till nämnden att eftergift skall beslutas i fall då biståndstagaren i motsvarande situation under vistelsen i Sverige skulle varit berättigad till socialhjälp, för vilken han enligt socialhjälpslagen icke blivit ersättningskyldig.»

Föredragande departementschefen ansåg liksom nämnden vissa förtydligan-

Återkrav av medel som utlagts för svenskar i utlandet

den och modifikationer av huvudregeln erforderliga. Han påpekade bl. a. att en svensk medborgare som befinner sig i utlandet och saknar medel på vistelseorten ofta kan ha sådana i Sverige eller på annan utländsk ort. Vid prövningen huruvida eftergift skall medges för belopp, som lämnats under sådana förhållanden, bör, fortsatte departementschefen, uppenbarligen tas i betraktande vederbörandes inkomstförhållanden och tillgångar på annan ort än den utländska vistelseorten. Departementschefen återopade härvid vad understödsnämnden anfört i ärendet.

Allt detta förelades sålunda riksdagen vid den tidpunkten, och sedan dess har riksdagen inte fattat något annat beslut.

Vad nämnden, som var förslagsställare, anfört återgavs i propositionen: »Dessa personer hava ofta tillgångar på annan ort, som emellertid ej kunna disponeras bland annat av valutatekniska skäl. Deras nödläge är tillfälligt. De kunna icke blott 'antagas inom kort åter komma i god ekonomisk ställning' utan måste rent av — totalt sett — anses hava god ekonomisk ställning oaktat den tillfälliga penningförlägenheten på utländsk ort. I fall av denna typ förfar utrikesförvaltningen nu på så sätt, att den hjälpbehövande får lämna anvisning på person eller företag, varifrån erforderliga medel eller garanti för dessa kunna erhållas. Härigenom söker utrikesförvaltningen att i första hand lösa den uppkomna hjälpfrågan genom att förmedla en penningförsändelse eller att åtminstone erhålla godtagbar säkerhet för biståndet, ehuruval åtgärden att lämna biståndet självfallet icke kan göras beroende av att försöken att från annat håll få medel eller garanti lyckas.»

Mina damer och herrar! Riksdagen godkände förslagen i propositionen. Några invändningar mot att garanti begärdes i vissa fall framställdes inte.

Det förefaller alltså, herr talman, som om rådande praxis står i full överensstämmelse med riksdagens beslut. Den

kan knappast — jag understryker det — ändras utan nytt riksdagsbeslut.

Som exempel på att utnyttjande av lämnad förbindelse kan framstå som stötande återopar konstitutionsutskottet ett fall där statens fordran utkrävdes i rättegång mot en brorsdotter till den som erhållit biståndet.

Utskottet har lämnat en redogörelse för fallet i den promemoria som fogats till utlåtandet, men till uppgifterna i promemorian vill jag lämna ytterligare några upplysningar.

Brorsdottern hade utfärdat garantiförbindelsen på begäran av sin fader, d. v. s. en broder till den nödstälde. Under de sju år som föregick rättegången — man kan inte säga att myndigheterna gick hårt fram, eftersom det dröjde sju år innan det hela kom fram till ett avgörande — hade hon vid ett tiotal tillfällen förklarat sig beredd att betala. När hon ändå inte betalade beslöt man att genom rättsliga åtgärder ta reda på om det fanns några förutsättningar för att kunna få betalningen — märk väl innan ärendet hänsköts till understödsnämnden för slutligt bedömande. Det var först under rättegången som hon gjorde invändning mot kravet.

Herr talman! Det är ytterligare en märklig sak som förekommer i anslutning till detta tillkännagivande. Detta ärende redovisades — nu talar jag alltså om det senaste ärendet, om betalningsansvaret — redan i fjol för riksdagen i en promemoria som överlämnades till statsutskottet i samband med dess behandling av anslaget till bistandsverksamheten för innevarande budgetår. Detta föranledde *inte* något uttalande från statsutskottets sida.

Till slut vill jag erinra om att frågan om bistandsbestämmelserna är under utredning. Understödsnämnden beslöt redan den 4 februari 1964 — alltså föregående år — att ta upp frågan. Även detta meddelades statsutskottet i fjol och framgår av dess utlåtande nr 3 för år 1964.

Återkrav av medel som utlagts för svenskar i utlandet

Herr talman! Såvitt jag kan se torde en ändring av gällande bestämmelser och praxis helt enkelt fordra ett nytt riksdagsbeslut. Ett sådant beslut bör självfallet grundas på en utredning av frågan, och förslag bör därför *inte* föreläggas riksdagen förrän utredningen har slutförts och remissbehandlats.

Herr talman! Jag har ansett mig böra göra dessa förtydliganden till riksdagens protokoll i anledning av det tillkännagivande som konstitutionsutskottet har velat göra.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Det har fallit på min lott att föra utskottets talan i denna del. Jag åtog mig det gärna, eftersom jag inte trodde att det skulle behöva bli någon lång debatt i denna fråga.

Vi hade till behandling i utskottet tagit upp ärenden angående återkrav av medel som utlagts för svenska medborgare under deras utlandsvistelse. Det var ju inte bara det ärende, som utrikesministern nu har relaterat, som behandlades, utan det var även en hel del andra som vi såg på samtidigt. Vi fann att det vore önskvärt att bestämmelserna rörande återkrav av utlägg för utlandsresenärer kunde harmoniera med lagen om socialhjälp. Utrikesministern talar här om en proposition av år 1957. Jag måste erkänna att jag inte kan minnas att den har kommit fram vid vår utskottsbehandling av ärendet. Det är ändå så, att när vi har sett på detta ärende, så har vi även studerat det bakåt i tiden. Vi har därvid funnit, att gäldenärer mycket sällan begär eftergift av en fordran, och utskottet finner det principiellt riktigt att de utlagda beloppen återbetalas, om ekonomiska möjligheter därtill föreligger.

Den kungörelse som har legat till grund för vår behandling ligger så långt tillbaka i tiden som 1928 — det gäller 56 § i Kungl. Maj:ts förordning av den 3 februari 1928 angående beskickningar och konsulat, vari det stadgas hur kon-

sul skall förfara om svensk medborgare har »råkat i nödställd belägenhet». Det cirkulär som därefter har utfärdats så sent som den 16 januari 1964, kompletterar den förut nämnda 56 §.

Biståndets primära syfte är att utgöra hjälp till självhjälp — det har vi också ansett i utskottet — och den nödställda hänvisas i första hand att själv söka anskaffa medel för att reglera de ekonomiska svårigheter han råkat i. Utrikesministern har också klaggjort detta och sagt att man skall undersöka de ekonomiska förhållandena för den nödställda i hans hemland och ta reda på om det är en akut svårighet som han har råkat i och huruvida han har erforderliga medel där att ersätta utlägggen med.

I de gällande bestämmelserna framhålls särskilt att »ekonomiskt bistånd — oavsett beloppets storlek — under inga omständigheter får lämnas annat än efter biståndsansökan jämte återbetalningsförbindelse enligt fastställt formulär». Detta har inte utskottet någonsin att erinra emot. Det lilla cirkuläret »Råd för utlandsresan», med uppgift bland många andra om gällande bestämmelser vid behov av ekonomiskt bistånd torde väl ha en uppgift att fylla, och det vore helt säkert av stort värde för utlandsresenärerna att erhålla en broschyr före utresan. Hur detta skall kunna ordnas så att alla får det, vet emellertid inte jag.

Bestämmelserna om återkrav har varit föremål för riksdagens behandling vid flera tidigare tillfällen — och tydligen vid flera än vad vi i utskottet vid behandlingen har dragit oss till minnes. Vid 1951 års riksdag väcktes motioner, vari hemställdes om införande av bestämmelser som skulle möjliggöra prövning av återkrav på sådant belopp som det är fråga om, medan propositionen vid 1952 års riksdag föreslog att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att eftergiva belopp som utgivits som ekonomiskt bistånd av utlandsmyndig-

Återkrav av medel som utlagts för svenskar i utlandet

het. I denna proposition förutsattes att den understödsnämnd, som också utrikesministern här talade om, skulle handlägga frågorna och noggrant iakta den praxis som utbildats beträffande prövningar av fattigvårdsärenden och att eftergift icke skulle medgivas i större utsträckning än som förekom i sådana ärenden. Vid den tidpunkten reglerades frågan i lagen om fattigvård. Enligt denna lag ansågs vissa anhöriga skyldiga att försörja varandra, så att de inte föll fattigvården till last. Lagen ersattes 1956 med lagen om socialhjälp, och enligt den är hjälptagaren oförändrat ersättningskyldig för socialhjälp som lämnats honom efter det att han fyllt sexton år, men den offentlighetsliga försörjningsplikten har inskränkts till att principiellt gälla enbart make i förhållande till den andra maken och föräldrar i förhållande till barn under sexton år.

Vid granskningen av detta ärende har konstitutionsutskottet alltså, med det material som stått utskottet till buds, funnit att krav på återbetalning av medel som utlagts för dem som råkat i nödsituation under utlandsvistelse enligt nu gällande bestämmelser kan resas även mot andra anhöriga än dem som innefattas i socialhjälpslagen beträffande återkrav. Utskottet har därför uttalat som sin uppfattning, att som grundprincip bör gälla att sådant krav inte skall resas mot andra anhöriga än dem av vilka socialhjälp under motsvarande förhållanden kan återkrävas.

Nu säger utrikesministern att frågan just när det gäller det speciellt omnämnda fallet och fall liknande detta har förelagts riksdagen och att riksdagen vid dessa tillfällen inte har haft något att erinra. Vi har i vårt memorial redovisat en hel del av de fall där belegg har utbetalats och sedan återkrävts. Vi märker att det inte är så stora belegg som ligger ute nu som tidigare, i varje fall vid den tidpunkten när de strängare reglerna infördes. Av utrikes-

ministerns anförande att döma, förefaller det som om en förbättring skulle ha skett på den punkten, och jag hoppas att den utvecklingen i så fall skall fortsätta.

Utrikesministern framhåller också att dessa frågor är under utredning och att förslag kommer att föreläggas riksdagen. Det har inte varit vår avsikt — i varje fall absolut inte min — att lasta någon myndighet för att den följt gällande bestämmelser, men vi fann det önskvärt att bestämmelserna skulle bringas i harmoni med socialhjälpslagen när det gäller hur långt man skall kräva garantiförbindelser och ansvarighetsförbindelser. Detta är bakgrunden till utskottets ställningstagande.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Min avsikt har inte varit att framkalla någon längre debatt om denna fråga. Fru Thunvall kom in på det kanske allra väsentligaste i detta sammanhang, nämligen att utskottet inte kände till propositionen av år 1957. Konstitutionsutskottet har förbigått en proposition som innebar att praxis anpassades till 1956 års socialhjälpslag och riktlinjer drogs upp för denna verksamhet. Det är detta jag har velat påtala, och det är detta jag finner uppseendeväckande. Man skulle kunna formulera saken så, att om vi hade börjat tillämpa en annan praxis än den som fastställdes 1957, så skulle det ha funnits anledning för konstitutionsutskottet att säga att detta vore mindre tillfredsställande, eftersom det inte stode i överensstämmelse med de riktlinjer som riksdagen hade uppdragit. Vi kommer nu, vilket fru Thunvall var inne på, att tillsätta en utredning, som kanske kommer fram till att man bör tillämpa en annan praxis. Läget är då inte det, att riksdagen har förbisett detta tidigare, utan läget är detta, att jag inte anser mig kunna asidosätta riksdagen i detta sammanhang utan vill få denna

Registrering av partibeteckningar

nya praxis godkänd av riksdagen. Eftersom konstitutionsutskottet skall tillvarata riksdagens intressen, är det enligt min mening uppseendeväckande att utskottet finner det mindre tillfredsställande att vi har följt de anvisningar som riksdagen givit och att jag av konstitutionella skäl ansett det nödvändigt att, om utredningen kommer fram till en annan ordning, förelägga riksdagen denna ordning innan vi börjar tillämpa den.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Den proposition som utrikesministern nu återopade skulle alltså innebära att bestämmelserna bringades i överensstämmelse med vad socialhjälpslagen säger. Men då har det ju blivit en inskränkning i förhållande till den tidigare fattigvårdslagen, enligt vilken man kunde kräva en vidare krets av anförvanter eller sådana som hade skrivit på garantiförbindelse. Enligt 1956 års lag om socialhjälp har emellertid försörjningsplikten inskränkts till att principiellt gälla enbart make i förhållande till andra maken och föräldrar i förhållande till barn under 16 år. En socialnämnd äger en allmän befogenhet att meddela eftergift från ersättningskyldighet, både gentemot den som mottagit bidrag och gentemot anhörig till denne.

Det var med detta förhållande för ögonen som konstitutionsutskottet ansåg att det var önskvärt att praxis i fortsättningen blir den, att man inte kräver återbetalning av andra än dessa nära släktingar.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag tvingas göra ytterligare ett förtydligande.

Anledningen till att vissa inskränkningar gjordes var helt enkelt att dessa understödsfall oftast inte var socialhjälpfall. Just av det skälet ansåg den dåvarande departementschefen att man inte kunde följa socialhjälpslagens all-

männa bestämmelser utan, på grund av att man måste handla snabbt och inte kunde utreda om det rörde sig om socialhjälpfall eller inte, fick göra utläggen. Då måste man emellertid också skaffa sig vissa garantier för återbetalning. De flesta betalar själva, ty har de varit ute på galej betalar de gärna när de kommer tillbaka. Men detta är inte socialhjälpfall, och det är det som är det väsentliga. I den mån de är socialhjälpfall går de till understödsnämnden, och då kan eftergift göras för betalningen.

Detta är vad jag velat påpeka. Jag tror säkert att det varit ett missförstånd på något sätt. Efter vad jag kan första har utskottet framför allt förbigått det faktum att en proposition framlades 1957 om att praxis skulle anpassas efter den nya socialvårdslagen. Inte heller har från konstitutionsutskottets sida uppmärksamats att vissa av de fall man tagit upp varit föremål för riksdagens prövning och bl. a. förelagts statsutskottet så sent som föregående år.

Herr talman! Jag har endast velat göra dessa förtydligande påpekanden.

Punkten 7

Registrering av partibeteckningar

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att något kommentera vad utskottet skriver under punkten 7, registrering av partibeteckningar.

I årets remissdebatt hade jag ett meningsutbyte med herr Regnéll om huruvida Medborgerlig samling var att betrakta som ett politiskt parti och om denna organisation hade några medlemmar. Jag erinrade om att lagen om registrering av partibeteckning inte känner någon annan form härför än ett parti, och frågan — på vilken jag fick ett ganska undanlidande svar — gällde om Medborgerlig samling uppfyller vad

som kräves av en organisation för att den skall utgöra ett parti. »Såvitt jag förstår är inte detta fallet ur allmän demokratisk synpunkt, men jag förutsätter att det ur rent juridisk synpunkt finns täckning för den inregistrering som gjorts.» Detta anförde jag i årets remissdebatt, och jag vill gärna ha det infört i dagens protokoll. Jag signalerade då även att granskningen i konstitutionsutskottet kommer att visa hur det förhåller sig härvidlag. Denna granskning är nu verkställd och redovisas i utskottets memorial. Den har omfattat förutom Medborgerlig samling även Kristen Demokratisk Samling och Mellanpartierna.

Jag har inte anledning att i detta sammanhang ta upp frågan till närmare granskning. Den intresserade vill jag hänvisa till bilaga 4. Efter utskottets enhälliga uttalande om att uppta lagstiftningen på detta område till närmare prövning i höst avstår jag från att mera i detalj gå in på sakfrågan.

Alla i utskottet är överens om att gällande bestämmelser är i behov av översyn på flera punkter. Detta gäller den fastställda beslutsordningen — man kan fråga sig huruvida ärendet behöver behandlas av inrikesdepartementet — preciseringen av begreppet parti och frågan om hur partibeteckningar, som inte längre begagnas, skall kunna avföras ur registret. Det är ganska uppseendeväckande att konstatera att vi i vårt land fortfarande har sex nazistiska organisationer registrerade som partier, trots att de under många år inte uppträtt i offentliga val.

Man kan ha delade meningar om formerna för styrkandet av väljaranslutning och hur stor denna skall vara. Beträffande det sistnämnda vill jag gärna göra kammaren uppmärksam på att Medborgerlig samling använt sig av möjligheten att hemligstämpla sin hemställan till justitiedepartementet genom att i stället för att visa upp en förteckning över vilka som står bakom organi-

Registrering av partibeteckningar

sationen hänvisa till ett intyg från notarius publicus. Det är i och för sig ganska uppseendeväckande med hänsyn till bakgrunden för denna lagstiftning. Då den på sin tid diskuterades i riksdagen ansåg man att det borde vara konstitutionell insyn på detta område. Jag har i varje fall fått den uppfattningen, eftersom man lade beslutsmässigheten hos justitiedepartementet och uppdrog åt det beslutande statsrådet att avgöra frågan.

Jag har emellertid, herr talman, egentligen inte begärt ordet för att närmare kommentera detta utan endast för att konstatera — vilken glädje herr Regnéll nu hava kan därav — att herr Regnéll bör uppmärksamma att utskottet är helt enhälligt i sin bedömning att formella hinder kan anses ha förelegat mot registrering av partibeteckningen Medborgerlig samling och att konstitutionsutskottet har den enhälliga uppfattningen att vallagens krav på 1 000 medlemmar inte uppfylles av organisationen. Att måhända den beslutande departementschefen haft en annan och mera liberal tolkning och därför inte på grund av formella grunder avslagit ansökan är givetvis en sak som får stå för hans räkning.

Detta är, herr talman, vad jag skulle vilja kommentera den föreliggande punkten med.

Herr statsrådet **HERMANSSON**:

Herr talman! Jag ämnar inte ta upp någon debatt rörande konstitutionsutskottets tillkännagivande på denna punkt i fråga om registrering av partibeteckningar, men jag känner ett behov av att förklara varför jag inte gör det.

Utskottets skrivning går ut på att det skulle ha stått klart i ärendet att organisationen inte uppfyllde vallagens krav på 1 000 medlemmar. Det framgår nu av herr Adamssons anförande att utskottet inte har menat riktigt så, utan att utskottet har menat att det för sin del anser att organisationen inte uppfyllde detta krav. Detta är en sak som man kan

Registrering av partibeteckningar

ha olika meningar om, som också herr Adamsson sade. Jag för min del fann med hänsyn till dels syftet med registrering, som är att skydda mot illojalt utnyttjande av partibeteckningar, dels grunden till kravet på 1 000 medlemmar, som är att hindra att alltför obetydliga organisationer kan vinna registrering, att detta krav kunde anses uppfyllt.

Att jag ändå inte tar upp en diskussion i frågan beror på följande. Utskottet har inte kunnat finna det rimligt att framställa anmärkning för att jag inte på formella grunder avslag ansökningen. Det innebär att även om beslutet skulle vara formellt oriktigt, anser utskottet, att det var sakligt riktigt, att det stod i överensstämmelse med lagens grunder. Utskottet finner vidare, att lagbestämmelserna om registrering av partibeteckningar är i behov av översyn på flera punkter. Det gäller bl. a. precisering av begreppet parti. Jag kan för min del inte gärna tolka utskottets uttalande på annat sätt än att utskottet anser att lagen bör förtydligas så att det klart framgår att registrering skall ske i ett sådant fall som det som behandlas i denna punkt av utskottets memorial. Även om jag anser att det med en rimlig tolkning av lagen inte behövs någon lagändring, har jag självfallet ingen invändning mot att lagen förtydligas på denna punkt. Detta är, herr talman, skälet till att jag inte går in i en debatt i denna fråga. Det väsentliga för mig är att utskottet inte vill införa en mera restriktiv praxis i dessa frågor.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Ärendet om inregistrering av Medborgerlig samling är en fråga om formalism eller förnuft. Formalismens företrädare är herr Adamsson. Hans aktion har i hans egen partipress betecknats som löjlig. Statsrådet har däremot behandlat ärendet som vanligt förnuft bjuder. I utskottet har herr

Adamsson lidigt ett totalt nederlag. Hans tanke på anmärkning har avvisats som icke rimlig, som statsrådet Hermansson nyss citerade ur utskottets memorial. Den översyn av bestämmelserna som utskottet förordat kommer, får man hoppas i fortsättningen att hindra formalism à la Adamsson.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag skulle till herr Regnéll vilja säga att det här kan betraktas som en diskussion angående frågan om ärlighet i politisk propaganda. Herr Regnéll har företrätt ett parti. Det är inregistrerat som sådant. I sin propaganda har han talat om att Medborgerlig samling har inga medlemmar och är inget parti, och man använder sig i valpropagandan av folkpartiets, högerns och centerpartiets valbeteckningar. Det kan medges att en viss tidning, som kanhända karakteriseras som socialdemokratisk, har ansett det löjligt att jag i årets remissdebatt riktade uppmärksamheten på detta förfaringsätt.

Det har emellertid inte med denna fråga att göra. Det yrkande jag har ställt var att man skulle se efter hur det förhöll sig med herr Regnélls propaganda, om den var riktig eller felaktig, huruvida Medborgerlig samling hade eller inte hade medlemmar. Det är fortfarande oklart, herr Regnéll. Efter ert sätt att hemligstämpla den anmälan som har gjorts i justitiedepartementet är det inte möjligt för konstitutionsutskottet att få någon klarhet i frågan huruvida organisationen Medborgerlig samling har några medlemmar eller inte. Att den har sympatisörer är alldeles klart.

Sedan vill jag för en gångs skull ha sagt, eftersom det här utspunnit sig en ganska omfattande debatt, att den egentligen inte alls har att göra med frågan huruvida Medborgerlig samling skulle uppträda i valrörelsen eller inte. Denna gruppering kunde uppträda utan att organisationen var inregistrerad som

politiskt parti. Det finns ingenting som säger att detta erfordras för att man skall upprätta en lista i ett andrakammarval. Det har nu också medgivits av den press som står herr Regnéll nära, att man förstår att lagstiftningen måhända på detta område måste reformeras. Jag kan här hänvisa till uttalanden i tidningen Kvällsposten.

För mig är denna fråga inte någon fråga om formalism. Det är fastmera en fråga om ärlighet i politiska sammanhang, där det klart görs gällande, huruvida en organisation är ett parti eller inte och om man uppfyller de krav som ställs på detta eller inte gör det. Mera egendomligt är det inte.

Herr Regnéll försöker göra gällande att resultatet här innebär ett totalt nederlag för mina strävanden. Det förhåller sig tvärtom så, att jag är alldeles nöjd med utskottets enhälliga konstaterande av att Medborgerlig samling inte uppfyller de krav som har ställts på organisationen för att bli antagen som parti. Jag är också alldeles överens med utskottet om behovet av en översyn av denna lagstiftning.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Man är tvungen att läsa noggrant innan till när man skall diskutera dessa saker. Därför har jag trycket med mig där utskottet skriver: »Det är enligt utskottets mening tydligt, att formella hinder kan anses ha förelegat.» Det är inte detsamma som att formella hinder förelegat, utan det är fråga om en mer eller mindre liberal tolkning av ordalagen. Detta uttryck — »liberal tolkning» — använde herr Adamsson själv i sitt första inlägg. Han sade att statsrådet hade bedömt ärendet mera liberalt. Jag betraktar liberalt som ett honnörsord, ett ord som kan användas om den som ger en klok och fördomsfri tolkning av en formulering.

Herr Adamsson har däremot hängt upp sig på orden som sådana. Paralleller kan kanske vara nyttiga. Det fö-

Registrering av partibeteckningar

rekommer i våra skolor och vid våra universitet att kvinnliga studerande åtnjuter stipendier som enligt bestämmelserna skall tillkomma skötsamma ungdomlingar. Jag förstår att herr Adamsson menar, att man begår upprörande fel när man tillerkänner studerande flickor sådana stipendier.

Här har nu Medborgerlig samling i vallagens betydelse framträtt som ett parti helt enkelt därför att vallagen kallar en organisation med politiskt syfte, som skall inregistreras, för »ett parti». På motsvarande sätt står vår kollega herr Rubin i den trevligt ljusblå riksdagskatalogen upptagen under beteckningen »mbs» i spalten för partibeteckning. Det finns inget annat att tillgå, ingen spalt som är tillämplig för dem som tillhör den organisation som strävar att få till stånd ett samarbete mellan oppositionspartierna.

Så har herr Adamsson också tagit upp till diskussion vad begreppet »medlemmar» innebär. De politiska partierna har sina medlemmar, mer eller mindre regelbundet och mer eller mindre motsträvt betalade personer, som i övrigt är knutna till organisationen med en större eller mindre grad av aktivitet. Vi redovisade i stället till departementet över ett tusen personer som med sin egen namnunderskrift hade förklarat sig intresserade av att stödja Medborgerlig samlings ansökan om att bli registrerat. Detta föreställer jag mig vara en värdefullare form av aktivitet än bara ett registrerat medlemskap, noterat efter inbetalning av så och så många kronor. Det är dock en viljeyttring från en stor grupp medborgare som skall ligga till grund för att kravet på inregistrering skall kunna tillgodoses. Ungefär så förstod jag statsrådets framställning av hans syn på saken, och den sammanfaller helt med den syn som jag privatim tillåter mig ha. Att sedan herr Adamsson är belåten med utskottets ställningstagande har jag mindre lätt att förstå, men att han är det är enbart glädjande.

Registrering av partibeteckningar

Herr statsrådet HERMANSSON:

Herr talman! Jag skall fortfarande inte blanda mig i denna diskussion om vilka som är medlemmar eller inte och vilka som är partier eller inte. Det är för mig tillräckligt att man godtar att det kan finnas olika ståndpunkter i denna fråga.

För undvikande av alla missförstånd vill jag säga, att det är alldeles självklart att beslutet i ett ärende om registrering av partibeteckning inte kan innefatta något ståndpunktstagande för eller emot ett politiskt parti, i detta fall MbS. Beslutet innebär att jag har funnit att MbS genom sin ansökan självt har klassificerat sig som ett politiskt parti i vallagens mening, och jag har som registreringsmyndighet godtagit denna uppfattning.

Mitt beslut innebär också att de som skrivit på listorna är medlemmar i detta parti i vallagens mening. Om de formuleringar som partiet har valt för att hindra att någon på detta sätt skulle bli medlem i två partier får åsyftat resultat är en sak som inte ankommer på registreringsmyndigheten att pröva. Och beslutet innebär framför allt inte någon ståndpunkt i sak till MbS' politik. Det är helt otänkbart att sådana synpunkter skall ingå i ett registreringsärende, och jag utgår från att detta också är konstitutionsutskottets mening.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Redan i remissdebatten konstaterade jag i mitt sista anförande att MbS är ett parti, vars valda medlemmar sedan företräder helt andra partier i riksdagen. Herr Regnéll företräder högern, herr Sjöholm folkpartiet och herr Rubin, den ende som är kvar på skansen, representerar MbS.

När herr Regnéll nu säger att MbS är ett parti i vallagens mening därför att det har ett politiskt syfte måste det framhållas — jag skall inte besvåra kammarens ledamöter med uppläsning — att var och en i handlingarna kan se

vilket MbS' politiska syfte är. Man kan starkt ifrågasätta om det kan kallas ett politiskt parti som har till uppgift att förebbringa en lista med representanter från de tre oppositionspartierna. Jag tycker att en sådan definition på ett parti inte överensstämmer med den som vi i allmänhet använder.

Sedan till namnunderskrifterna! Herr Regnéll, varför hemligstämplades dessa? Detta gjorde ju varken mittenpartierna eller Kristen Demokratisk Samling. Som sagt, varför hemligstämplades de? Varför skulle det inte kunna tänkas att konstitutionsutskottet åtminstone skulle ha fått möjlighet att se på de tusen namnunderskrifterna? Om personerna nu är medlemmar eller inte spelar ingen roll i sammanhanget. Kanske fanns det skäl för en hemligstämpel?

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Genom vad herr Adamsson sade i sitt senaste inlägg blev det lustigt nog så att han själv förklarar att Medborgerlig samling enligt sina stadgar inte gärna kan betraktas som ett politiskt parti. Dessa stadgar finns avtryckta på sid. 66 i konstitutionsutskottets memorial, och vi kan där konstatera att organisationens syfte är att utforma valsedel, upptagande representanter för de tre demokratiska oppositionspartierna, samt att genomföra valrörelse. Herr Adamsson framhåller nu att detta inte rimligen kan konstituera ett politiskt parti. Ja, det är precis vad jag tidigare har sagt, herr Adamsson. Det är inte fråga om ett politiskt parti, utan om en organisation med politiskt syfte.

På denna punkt tycks alltså herr Adamsson och jag vara överens.

Vidare frågar herr Adamsson, varför inte Medborgerlig samling överlämnade namnlistorna i sådan ordning att vem som helst kunde få ta del av dem. Anledningen därtill var att jag bedömde det såsom viktigt att valhemligheten tillgodosågs beträffande de personer

Vissa frågor rörande kommunblocksindelningen

som var intresserade av att med sin namnunderskrift stödja Medborgerlig samlings ansökan om inregistrering och som alltså kunde anses ha indirekt förklarat att deras avsikt var att rösta på Medborgerlig samling.

Längre fram på dagens föredragningslista finns ett utlåtande från allmänna beredningsutskottet, där det talar om den politiska integriteten och där det göres ett uttalande om att det i vårt demokratiska samhälle är fullt naturligt att kravet på skydd för valhemligheten tillgodoses. Detta var också skälet till att notarius publicus blev förmedlande länk mellan justitiedepartementet och Medborgerlig samling.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Frågan om offentliggörandet av namnunderskrifterna på Medborgerlig samlings ansökan om registrering har icke något som helst samband med frågan om valhemligheten. Dessa underskrifter gjordes ju av medlemmar som var beredda att gå ut och kämpa för Medborgerlig samlings strävanden och de behövde väl inte gömma sig bakom en hemligstämpel, herr Regnell. Så känsliga i politiska sammanhang är vi väl ändå inte här i landet.

Herr REGNELL (h):

Herr talman! Av de nära 65 000 väljare i fyrstadslokalsrådet, som röstade med Medborgerlig samling, var det påfallande många som inte drog sig för att öppet framträda såsom sympatisörer med och förespråkare för Medborgerlig samling. I själva verket kan ifrågasättas om det vid någon tidigare valrörelse har förekommit att så många personer varit beredda att öppet säga ifrån att de ville arbeta för en viss lista, d. v. s. i detta fall för Medborgerlig samlings lista. Litet till mans har vi nog gjort den erfarenheten att det alltid finns personer som skyggar tillbaka för att tala om vilket politiskt parti som de ger sin röst. Den skyggheten var näs-

tan försvunnen när det gällde Medborgerlig samlings framträdande.

Som ordförande i organisationen bedömde jag det likväl såsom viktigt att utnyttja den möjlighet som fanns att skydda valhemligheten. Ettusen sympatisörer, medlemmar eller vad man vill kalla dem, kunde redovisas i samband med vår ansökan om registrering. Detta skedde med betryggande marginal i fråga om antalet, men också på ett sätt som gav tillräckliga garantier för att valhemligheten tillvaratogs.

Punkten 9**Vissa frågor rörande kommunblocksindelningen**

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Med lottens hjälp har de borgerliga kommit i majoritet inom utskottet när det gäller det kritiska tillkännagivande beträffande kommunblocksindelningen som man har velat göra och som vi från socialdemokratiskt håll inte har kunnat ansluta oss till.

Utskottsmajoriteten menar att den kommunala självstyrelsen i detta sammanhang har blivit åsidosatt, men sedan man konstaterat detta slår man delvis sönder sin egen argumentering genom att fortsätta: »Som det är uppenbart, att alla önskemål inte kunnat bli tillgodosedda vid ett avgörande av detta slag, och det ändock är kommunerna själva som avgör om de vill medverka till samarbete inom kommunblocken, har utskottet ej funnit skäl till anmärkning mot handläggningen av dessa ärenden.»

Detta är givetvis alldeles riktigt. Kommunerna inom ett samarbetsblock kommer aldrig att läggas samman utan att de enskilda kommunerna har hörts i frågan.

Utskottsmajoriteten bryter också udden av sin egen skrivning, när man i inledningen säger att det är angeläget

Vissa frågor rörande kommunblocksindelningen

att »kommunernas synpunkter blir prövade och i möjligaste mån beaktade, innan beslut om kommunblocksbildning genomföres». Denna sats kan vi alla skriva under, särskilt uttrycket »i möjligaste mån», som ju innebär en stark uppmjukning.

Emellertid gör utskottsmajoriteten i ett mellanliggande stycke i utlåtandet det påståendet att det har skett genomgripande ändringar av en kommunblocksbildning utan att kommunerna har informerats om att någon ändring varit ifrågasatt. Det är på den punkten jag vill anföra en avvikande mening.

Tillkomsten av kommunblocken föregicks som bekant av mycket långa diskussioner. Länsstyrelserna hade överläggningar med kommunerna, och olika meningar framfördes därvid. Man nådde ingalunda alltid fram till någon enighet. I vissa fall hade flera kommuner en annan mening än den som blev utslagsgivande för länsstyrelsens förslag. I en del fall rådde det också oenighet inom de olika kommunerna. Det är lätt att finna exempel på att det ena eller andra alternativet biträdades av den kommunala fullmäktigeförsamlingen med mycket små marginaler. När sedan detta förslag kom till inrikesdepartementet, var det naturligt att man prövade det från olika utgångspunkter. I de allra flesta fall förelåg olika alternativ. Man hade vid sidan av länsstyrelsernas förslag de olika önskemål och synpunkter som kommunerna hade fört fram. Det fanns alltså redan från början opinionsyttringar från de olika kommunernas sida.

I vissa fall gjorde sedan Kungl. Maj:t om den kommunblocksbildning som länsstyrelsen hade föreslagit. Ibland berodde det helt enkelt på att Kungl. Maj:t hade möjlighet att gå ut över länsgränserna, vilket var svårt för de enskilda länsstyrelserna att göra. Detta medförde att man fick göra om kommunblocksbildningen i några län. I andra fall kunde inte Kungl. Maj:t ta

så stor hänsyn till de säregna förhållanden som kommunerna åberopade och som länsstyrelserna från sina mer begränsade perspektiv hade accepterat. Den som följde denna debatt vet att kommunerna ofta började med att förklara att de skulle växa mycket snabbt. Även om man inte hade det befolkningstal som förutsetts, skulle man relativt snart uppnå det. I andra fall hänvisade man till att just den kommun man företrädde hade en sådan särart att just den skulle kunna stå utanför blockbildningen. När materialet från hela landet ställdes samman, visade det sig att det var ett stort antal kommuner som skulle vara särpräglade, och det var över huvud taget inte möjligt att helt följa önskemålen.

Sedan förekom, såvitt jag är rätt underrättad, överläggningar mellan departementet och länsstyrelserna. Även enskilda kommuner fick möjlighet att föra fram sina synpunkter. Det var mig bekant att statsrådet, statssekreteraren och andra inom departementet tog emot ett mycket stort antal deputationer från kommunerna, som där fick möjlighet att lägga fram och diskutera sina synpunkter.

Såvitt jag förstår har det inte skett några väsentliga förändringar utan att kommunerna har underrättats om de nya förslagen. När man från början rörde sig med flera alternativ, kunde ju kommunerna lätt uppfatta dem. I andra fall har de på det ena eller andra sättet blivit informerade. Men det är självklart, herr talman, att denna diskussion måste ta slut någon gång. Om man hade tagit hänsyn till alla de önskemål som kommunerna fört fram, hade man i vissa län säkerligen inte kunnat genomföra en kommunblocksindelning, därför att meningarna var så delade och därför att man höll så hårt på de meningar man förde fram. Då skulle Kungl. Maj:t ha åsidosatt riksdagens uttalande — någon gång måste man ändå nå fram till ett beslut. Detta är

Vissa frågor rörande kommunblocksindelningen

säkert även utskottet medvetet om. I annat fall hade man väl inte skjutit in orden »i möjligaste mån».

I denna diskussion har man ibland kommit tillbaka till resonemanget att man inte skulle skapa kommunblock av städer och landsbygd. Denna uppfattning bygger inte på vad konstitutionsutskottet anförde vid 1962 års riksdag och som blev kamrarnas beslut. Visserligen hävdades här i debatten liksom tidigare i motioner, att man inte skulle lägga samman stad och landsbygd. Denna uppfattning underkändes. Jag är fullt medveten om att man i vissa landskommuner inte är särskild nöjd med att ha blivit placerad i ett block tillsammans med en stad. I andra fall är man mycket nöjd med detta.

På sidan 82 i konstitutionsutskottets memorial anføres ett exempel från Älvsborgs och Skaraborgs län. Då jag antar att herr Larsson i Luttra skall tala efter mig, bör det vara ett exempel som vi med viss lokal kunnighet kan resonera om. Vi vet dessutom att det finns en tredje ledamot i denna kammar som kan korrigera oss om vi tar alltför grundligt miste. Det gäller Bjärke kommun, som från början var tänkt som ett kommunblock men ansågs vara för liten. Då lade man samman delar av denna kommun med Essunga kommun i Skaraborgs län. Det har väl inte väckt enbart förnöjsamhet utan också en hel del kritik, men den kritiken hade kommit fram även vid andra alternativ. I det beslut som Kungl. Maj:t fattade ingick vidare att Långareds församling skulle föras samman med Alingsåsblocket. Där skulle alltså en landsförsamling föras in i ett block tillsammans med en stad. Såvitt jag vet är man i Långared mycket nöjd med detta beslut. Det visade sig att sammanläggningen av kommun med en stad i en del fall mottogs med största tillfredsställelse av kommunens invånare. Jag nämner detta därför att det leder fram till den slutsats jag vill dra av mitt re-

sonemang, nämligen att det är omöjligt att genomföra en kommunblocksindelning som tillfredsställer alla.

Men det är också omöjligt att fortsätta diskussionen om blockbildningen så länge att man når full enighet. Vid någon tidpunkt bör man fatta beslut i överensstämmelse med vad riksdagen uttalade år 1962. Och det har gått att göra det även när kommunerna haft möjlighet att göra sin mening gällande på det sätt som här skett. Därför finner jag det fel att man velat göra detta kritiska tillkännagivande. Det saknar grund.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Jag vill börja med några invändningar mot vad herr Johansson i Trollhättan här anförde.

Det är självklart att man vid indelning i kommunblock inte alltid har kunnat följa länsstyrelsernas förslag eller tillgodose kommunernas önskemål. Men det är inte där våra meningar bryter sig, utan det är när kommunerna i vissa fall inte har fått tillfälle att yttra sig i det så att säga avgörande ögonblicket, när man i Kungl. Maj:ts kansli har kommit fram till ett nytt förslag. Detta har kanske skett på mycket goda grunder. Det är inte heller om den saken vi här diskuterar.

Indelningen i kommunblock skall innebära en plan för en framtida frivillig kommunindelning. I och för sig innebär den inte något annat än att det erforderliga interkommunala samarbetet i huvudsak skall ske inom blocket. Genom detta arbetes inriktning blir blockindelningen avgörande för respektive kommuners framtida öden, när det blir aktuellt att göra en sammanläggning. Därför var det av största vikt att förberedelsearbetet blev grundligt och att det utfördes i nära kontakt med respektive kommuner.

Detta förberedelsearbete ankom det på länsstyrelserna att utföra. Där står man på olika sätt i kontakt med de

Vissa frågor rörande kommunblocksindelningen

kommunala myndigheterna — i någon mån kanske också med den kommunala opinionen; i en del kommuner finns det självfallet olika meningar — innan förslaget till blockindelning upprättades av länsstyrelsen. Dessutom hade kommunerna tillfälle att yttra sig över länsstyrelsens förslag, när detta var färdigt.

När blockindelningen fastställdes av Kungl. Maj:t frångick Kungl. Maj:t emellertid länsstyrelsernas förslag i ett ganska stort antal fall och ibland på ett genomgripande sätt, utan att i denna sista omgång ny kontakt togs med kommunerna för att höra deras mening.

Från mitt eget hemlän, Skaraborgs län, vill jag ta ett exempel, som statsrådet säkert kommer att känna igen. Det gäller Hova kommun i länets norra del. Enligt länsstyrelsens förslag skulle Hova bilda kommunblock tillsammans med Tivedens och Amnehärads kommuner med Hova som centralort i blocket. Förslaget hade tillkommit efter ett ganska intensivt förberedelsearbete, där olika alternativ undersökts och yttrande inhämtats från de berörda kommunerna.

När Kungl. Maj:t fastställde blockindelningen, skedde det emellertid på ett annat sätt, delvis beroende på att Tivedens kommun tidigare hade förts till ett block i Örebro län. Den lösning som Kungl. Maj:t stannade vid bestod i att Hovadelen av Hova kommun — om jag så får uttrycka det — fördes till Amnehäradsblocket och Älgaråsdelens till Törebodablocket. Enligt vittnesbörd från kommuninvånarna hade den lösningen aldrig prövats av länsstyrelsen under utredningens gång, och följaktligen hade kommunerna inte heller fått yttra sig över förslaget. Kungl. Maj:t fann sig inte heller böra inhämta kommunernas mening innan beslut fattades.

För Hova kommun fick Kungl. Maj:ts beslut synnerligen allvarliga för att in-

te säga ödesdigra följder, därigenom att kommunens huvudort inte blev centralort i blocket och att kommunen klövs i två delar, som fördes till olika block. Så länge den nuvarande kommunindelningen består i detta område kommer denna kommunuppdelning i olika block naturligtvis att skapa speciella och svårbemästrade problem.

Den sakliga innebörden av Kungl. Maj:ts beslut skall jag inte här diskutera men väl Kungl. Maj:ts sätt att handlägga ärendet. Då ett helt nytt och tidigare icke aktuellt förslag framlades i Kungl. Maj:ts kansli, borde kommunerna självfallet ha beretts tillfälle att säga sin mening om detsamma, innan det fastställdes. Nu blev kommunerna hänvisade till att uppvakta Kungl. Maj:t i efterhand, och då fanns det självfallet inte mycket att göra åt saken.

Det finns en grundregel i vårt rättssamhälle som säger, att ingen skall dömas ohörd. Men i detta fall har man alltså inte tillvaratagit möjligheterna att höra kommunerna i vad jag skulle vilja kalla det avgörande ögonblicket. Genom det tillkännagivande, som utskottet velat göra till riksdagen på denna punkt, har utskottet alltså bara velat understryka, att man är uppmärksam på att den i den kommunala självstyrelsen innefattade rätten att få säga sin mening i detta fall inte blivit tillvaratagen på det sätt som man skulle ha önskat.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Visst kan man hävda att ett tillkännagivande i och för sig inte har den karaktären att jag skulle behöva förklara mig i frågan. Men jag har ändå velat göra detta, framför allt med hänsyn till att vår ambition i samband med uppgörandet och fastställandet av länsplanerna för indelning i kommunblock var att alla kommuner som berördes av en eventuell ändring — ett alternativ till de presenterade lösning-

Vissa frågor rörande kommunblocksindelningen

arna från länsstyrelserna — skulle få tillfälle att ge till känna sin reaktion på det ena eller andra sättet.

Därför vill jag gärna, herr talman, ta till orda för att påpeka, att vad som åtgjorts från regeringens sida på mitt förslag till fastställande av länsplanerna självfallet av många kan bedömas från kritiska utgångspunkter. Det är en fråga om värderingar. Våra meningar kan vara delade. Men det är inte detta som frågan nu gäller. Riksdagen har givit fullmakt åt Kungl. Maj:t att slutgiltigt fastställa planerna. Under handläggningen i riksdagen föreslogs i en motion från högerhåll, att denna fullmakt inte skulle tilläggas Kungl. Maj:t utan att det slutgiltiga fastställandet skulle äga rum i länsstyrelserna. Detta yrkande gick inte igenom, utan riksdagens majoritet beslutade, att Kungl. Maj:t skulle få det begärda bemyndigandet. Skälen härtill var framför allt hänsyn till möjligheterna att få en så långt möjligt enhetlig tillämpning av de grundläggande principer, om vilka riksdagen bestämt.

Kritiken riktar sig i detta fall mot min kontaktverksamhet gentemot kommunerna. Låt mig i denna del redovisa den praxis i förberedelsearbetet, vilken vi sökte tillämpa. Först och främst hade vi till vårt förfogande länsstyrelsernas utarbetade förslag till länsplaner, uppgjorda efter samråd med företrädare för kommuner och andra berörda myndigheter. Det var stadgat god tid för kommunernas, landstingens och andras yttranden.

Sedan dessa planer inkommit till inrikesdepartementet och materialet granskats hade vi överläggningar med varje länsstyrelse för sig med undantag av två länsstyrelser. Beträffande dessa två län rådde inga delade meningar mellan länsstyrelser och kommuner och inte heller vi hade någon erinran att framföra. Vid dessa överläggningar med länsstyrelserna diskuterades alternativ i fråga om blockplanerna i vissa fall.

Nästa steg i våra åtgärder blev att i samråd med och i regi av länsstyrelserna anordna konferenser med kommuner, som berördes av alternativa lösningar, vilka vi hade framfört och vilka diskuterats med länsstyrelserna. Ett fyrtiotal sådana konferenser hölls runt om i landet, och sammanlagt cirka 300 kommuner var representerade vid dessa.

I några fall ägde kontakterna med kommunerna rum genom att länsstyrelsen själv hade överläggningar och lämnade underhandsbesked om reaktionerna till oss. Efter dessa överläggningar fick kommunerna tillfälle till uppvaktningar i departementet i den mån de så önskade. Något över 150 kommunala delegationer hade tillfälle att sammanträffa med företrädare för inrikesdepartementet. Jag hade själv att sammanträda med i det närmaste ett hundratal delegationer, och statssekreteraren tillsammans med andra medarbetare inom departementet tog emot de övriga.

I dessa överläggningar framfördes självfallet synpunkter från kommunernas sida på de föreliggande planerna och diskuterades även de alternativa lösningar som var aktuella.

Vi beflitade oss alltså om att alla kommuner skulle vara underkunniga om de blockplaner som berörde dem.

Utskottet framhåller alltså att Kungl. Maj:ts beslut i vissa fall innebär lösningar, vilka inte varit aktuella under den förberedande behandlingen. Naturligtvis har jag sedan jag läst konstitutionsutskottets memorial ställt mig frågan vilken kommun eller vilka kommuner det kunde vara fråga om. Det har nu anförts en kommun, nämligen Hova. Men det var ändock inte hela sanningen, som herr Larsson i Luttra presenterade. Amnehäradss kommun i samma län och inom samma område föreslog nämligen i sitt yttrande över länsstyrelsens förslag till blockindelning till Kungl. Maj:t en blockplanelösning, som innebar att Amnehärad och Hova för-

Vissa frågor rörande kommunblocksindelningen

samling skulle bilda ett block. Älgårås församling i Hova skulle i detta förslag föras till annat block. Detta var alltså en offentlig handling från en kommun, som berördes av sammanläggningsproblemen i samband med de blockplaner, vilka nu diskuteras. I detta ögonblick var ifrågasvarande alternativ tillgängligt för Hova kommun.

Vid våra diskussioner kom vi så småningom fram till — det är alldeles riktigt — en lösning som sammanföll med förslaget från Amnehärads kommun, men innan detta fastställdes hade vi i departementet överläggningar med företrädare för såväl Amnehärads som Hova och Töreboda kommuner. Jag ledde inte själv dessa överläggningar, men dåvarande statssekreteraren och de tjänstemän i övrigt som deltog har klart angivit att i sammanhanget diskuterades de skilda alternativ som var under debatt och som offentligligen hade framförts. Genom det beslut som regeringen slutgiltigt fattade blev det ju ändå på det sättet att två kommuner som protesterade mot länsstyrelsens förslag blev tillgodosedda, nämligen Amnehärads och Tivedens kommuner. En kommun som varit nöjd — d. v. s. Tova kommun — blev missbelåten och begärde senare ändring i beslutet.

Jag vill bara, för att ange reaktionen på detta beslut, nämna att i anslutning till Hova kommuns skrivelse till regeringen med begäran om ändring i beslutet hade vi att mottaga en skrivelse från personer i Älgårås församling, i vilken framhölls att man där var helt nöjd med den lösning som slutligen hade åstadkommit.

Herr talman! Jag har gärna velat redogöra också för detta enskilda ärende för att visa att det inte var någonting nytt, inte någonting obekant — det var en alternativ lösning, diskuterad under den förberedande handläggningen. Och jag väntar fortfarande på ett besked: I vilket fall har det förekommit att en kommun inte har fått kännedom

om vad som diskuterats? Det är därvidlag som i tillkännagivandet görs ett påstående, och jag är fortfarande intresserad av att få veta vad det gäller.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Det är ju känt att i alla de yttranden som kom in från kommunerna och i de uttalanden som gjordes vid överläggningarna med kommunernas representanter, så fanns självfallet ett stort antal förslag. Jag är litet överraskad över att det har förekommit ett yttrande där man anvisat den utväg som Kungl. Maj:t senare tillgrep. Länsstyrelsen har tydligen inte velat vara med om en lösning efter de linjerna.

Jag skulle i detta sammanhang också vilja beröra ett uttalande av herr Johansson i Trollhättan, som förvånade mig något. Herr Johansson sade att det rådde delade meningar mellan kommuner och städer rörande sammanläggningar. Men i princip var väl meningarna inte så delade på den punkten, eftersom hela förslaget gick ut på att man skulle bilda kommunblock kring centralorter, vilka ju i ett ganska stort antal fall var städer. Om en annan sak har det rätt delade meningar. Det gällde vissa städer som nämnts i propositionen, större städer — man exemplifierade med residensstäder o. d. Statsrådet anvisade i dessa fall den utvägen att en krans av block skulle bildas kring de större städerna och att dessa block, om det blev aktuellt i framtiden, skulle kunna slås samman med den stora staden. På den punkten har som sagt meningarna varit i de berörda kommunerna ganska delade i vissa fall; det gällde bl. a. Borås och Örebro.

Självfallet kan det också föreligga olika uppfattning om huruvida Kungl. Maj:t gick den klokaste vägen eller inte. Men det är inte detta vi diskuterar i dag, utan vi diskuterar kommunernas rätt att säga sin mening i dessa indelningsärenden. Vissa kommuner, exem-

Vissa frågor rörande kommunblocksindelningen

pelvis Hova, fick faktiskt det intrycket, att beslutet kom som en blixtnedslag från klar himmel; man hade inte räknat med att ifrågakvaranden beslut verkligen skulle bli aktuellt.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Herr Larssons i Luttra uttalande, att beslutet kom som en blixtnedslag från klar himmel, förvånar mig i mycket hög grad efter all den diskussion som förts i dessa ärenden. Men man trodde kanske att man skulle kunna få vänta ytterligare en tid, och därför upplevde man beslutet som en blixtnedslag från klar himmel. Men om kommunalmännen studerat riksdagstrycket hade de nog funnit att beslut skulle fattas inom en ganska snar framtid.

Vidare tog herr Larsson i Luttra upp frågan om stad och landsbygd, som jag var inne på. Jag konstaterar att herr Larsson och jag torde ha varit överens i det stycket, men det fanns också andra meningar i kammaren. I den efterföljande debatten har hävdats att Kungl. Maj:t i alltför hög grad lagt samman stad med landsbygd och inte iakttagit vad riksdagen uttalade. Det var detta som föranledde min reflexion.

Jag konstaterar också, herr talman, att sedan statsrådet lämnat sina upplysningar och sedan herr Larsson i Luttra hållit sitt senaste anförande, står det klart att man inte längre kan påstå att kommunerna inte erhållit uppgifter i frågan. Tvärtom har många och vidlyftiga kontakter tagits.

Det är klart att man mycket väl, om man vill driva formalismen till sin spets, kan säga att kommunerna inte har fått yttra sig i den betydelsen att ärendet har sänts ut till kommunalfullmäktige för avgivande av ett yttrande. Jag ser det emellertid på det sättet, att om man drivit den linjen så skulle man ha hamnat i en mycket egendomlig situation med hänsyn till den praxis som har utbildats i vårt land på detta område. Man inforrdar först ett yttrande,

men det är därför inte säkert att man alltid följer rekommendationerna i detta yttrande. Hade man följt den väg som utskottet här åtminstone antytt, hade man kommit i den situationen även i framtiden att om Kungl. Maj:t inte beaktar ett yttrande, så skulle Kungl. Maj:t tvingas inforrdra ett nytt yttrande på grundval av ett nytt förslag som Kungl. Maj:t upprättat. Det förefaller mig vara en verkligt omöjlig väg att gå.

Herr Larsson konstaterade i sitt första inlägg att det inträffat att kommuner inte blivit hörda, och han sade att inga kommuner ohörda borde åläggas en annan indelning. Jag tror ändå, herr Larsson, att vi kan vara överens om att kommunerna hörts i detta ärende. Jag förstår att herr Larsson menar att man borde ha fortsatt att överlägga med kommunerna mycket länge i dessa frågor. Men detta hade inte varit i överensstämmelse med riksdagens beslut.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag vill bara göra en kort slutkommentar, sedan jag nu har lämnat en redovisning för det ärende som herr Larsson i Luttra tagit upp. Det är väl ändå här fråga om den skrivning som återfinns i konstitutionsutskottets memorial, där det heter: »Emellertid innebär Kungl. Maj:ts beslut i vissa fall lösningar, vilka icke varit aktuella under den förberedande behandlingen.» Jag tolkar ordet »aktuella» så att dessa lösningar över huvud taget inte varit kända under den förberedande behandlingen och att detta inte ger en rättvisande bild av vad som förevarit.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Vi har väl nu nått ett stadium i debatten då vi försöker tolka vad det innebär att säga att kommunerna har blivit hörda. Av vad herr Johansson i Trollhättan senast anförde

Beredningen av ärende om gåva till Marocko

föreföll det som om han skulle se detta som ett något lösligt institut.

För att man skall få ett yttrande från en kommun är det självfallet nödvändigt att man hör kommunens beslutande organ. Jag tror inte att det i detta fall skulle behöva innebära alltför många omgångar. Man kom ju så småningom fram till att det område inom vilket Kungl. Maj:t kunde anvisa lösningar var ganska snävt. Genom att infordra ett yttrande från kommunen hade man då kunnat uppfylla kravet på att kommunen skulle höras. Om man inom kommunen har intrycket att man inte blev tillfrågad i det avgörande ögonblicket, så innebär ju det att man tycker att en fråga som för all framtid kommer att ha avgörande betydelse för kommunens geografiska omfattning, för kommunens möjligheter i fråga om expansion och annat, avgjordes utan att kommunen fick säga sin mening på ett representativt sätt. Det är att hoppas att antalet fall där situationen varit denna skall vara mycket begränsat.

När man diskuterade vem som skulle fastställa blocken — utredningen och Kungl. Maj:t var överens om att det fanns mycket starka skäl för att den uppgiften skulle ankomma på Kungl. Maj:t — hade man nog den uppfattningen att det normalt inte skulle behöva bli fråga om så förfärligt stora avvikelser från länsstyrelsernas förslag.

Jag har inte heller nu någon anledning att gå in på frågan om den blockindelning som Kungl. Maj:t har gjort är gjord på ett riktigt och förståndigt sätt; vi diskuterar ju i detta sammanhang endast handläggningen av ärendet.

*Punkten 10***Beredningen av ärende om gåva till Marocko**

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Även när det gäller punkt 10 i konstitutionsutskottets me-

morial har utskottets borgerliga ledamöter haft tur vid lottningen. De socialdemokratiska ledamöterna har inte velat stödja det nu aktuella kritiska tillkännagivandet.

Låt mig från början få fästa uppmärksamheten på att kritiken gäller den formella handläggningen av ärendet och ingenting annat.

Kritiken avser två saker.

För det första kritiseras att regeringen inte hört NIB i denna fråga före beslutets fattande. I den allmänna debatten har det t. o. m. gjorts gällande att regeringen använt pengar som varit NIB:s. Detta är fel. Det anslag som avses har ställts till regeringens förfogande, och denna kan alltså fritt disponera över det. Såvitt jag förstår har regeringen inte heller någon skyldighet att i detta fall höra NIB. Från början gällde det nämligen endast att bestämma storleken på gåvan. På ett senare stadium uppdrogs åt NIB att föreslå den mest ändamålsenliga utrustningen — gåvan skulle nämligen utgöras av viss medicinsk utrustning. Följaktligen fick NIB möjligheter att påverka händelseförloppet och säga sin mening om hur dessa pengar på bästa sätt borde utnyttjas.

För det andra gäller kritiken användningen av detta anslag. Det är fråga om ett reservationsanslag för humanitärt bistånd. När man tar del av den framställning som det föredragande statsrådet gjort i detta ärende, finner man att det inte bara skall avse katastrofhjälp utan att ur detta anslag även skall kunna lämnas bidrag för flyktigändamål. Det framhålles i fortsättningen att härunder även skall kunna inrymmas bidrag till humanitära insatser. Som exempel på de organisationer som skall kunna få bidrag ur anslaget nämns missionen, Rädda barnen och Röda korset. Ingen vill väl hävda att dessa organisationer träder in enbart vid katastrofsituationer.

Man kan därför inte påstå att detta anslag har använts på ett otillbörligt

Beredningen av ärende om gåva till Marocko

sätt. Det kan utnyttjas för sådana här ändamål, och det står till Kungl. Maj:ts förfogande. Följaktligen anser jag inte att det finns någon grund för ett kritiskt tillkännagivande på denna punkt.

Nu har utskottet tagit upp ytterligare en sak, som jag vill antyda genom att ställa en fråga till den högt ärade talare som följer efter mig. Det heter i memorialet: »Den beslutade gåvan måste med hänsyn till dess storlek vara att betrakta som ett led i den hjälpverksamhet till utvecklingsländerna, för vilken nämnden för internationellt bistånd är centralt organ.»

Utskottet anser att med hänsyn härtill nämnden borde ha fått yttra sig. Det har nämnden också fått göra när det gäller användningen av dessa medel. Får jag fatta detta yttrande så, att konstitutionsutskottsmajoriteten vill införa en ny konstitutionell praxis, nämligen den att om ett anslag har en viss storlek, så skall vederbörande organ höras även när medlen står till Kungl. Maj:ts förfogande? Om så är fallet, vore det utomordentligt intressant att få veta vilken storleksgräns som skall gälla. Detta är en konstitutionell fråga av mycket stort intresse, och därför tycker jag att det kan vara lämpligt att ta upp den.

Sammanfattningsvis vill jag säga att jag alltså inte kan finna att det finns någon grund för ett kritiskt tillkännagivande på denna punkt.

Herr förste vice talmannen **von FRIESEN** (fp):

Herr talman! Eftersom det var jag som ursprungligen föreslog att det skulle riktas en anmärkning under denna punkt, känner jag mig manad att svara på det som herr Johansson i Trollhättan sagt om den marockanska resan och dess ekonomiska konsekvenser.

Låt mig då, herr talman, påpeka, att det rör sig om ett officiellt besök i Marocko av statsminister och fru Erlan-

der. Förberedelserna för detta besök hade bl. a. gjorts på diplomatisk väg. Man hade gjort sig underrättad om vilka önskemål mottagaren i värdlandet till äventyrs kunde ha. Det finns en, vågar jag påstå, ganska festlig korrespondens i ärendet, som jag inte kan läsa upp för kammaren men som i sina huvuddrag kan återges.

Det framhålles i denna skriftväxling, att de vanliga presenterna nog inte är tillräckliga när det gäller ett land som detta, utan att man här nog måste räkna med att ta till ordentligt. Man diskuterar orreforsvaser och eskilstunaknivar men avvisar sådana gåvor som otillräckliga. Ett pikant inslag är att den naturliga utvägen med ordensförläningar också avvisades. Jag är, herr talman, inte någon vän av det svenska ordensväsendet; jag tycker att det har många löjeväckande drag. Men ett av de argument som vännerna för ordensväsendet brukar anföra kan man inte bestrida riktigheten av, nämligen att ordnar är ett utomordentligt betalningsmedel för internationella tjänster. Det är faktiskt tradition att man vid sådana här tillfällen — statsbesök eller vänbesök eller vad det nu kan vara — delar ut utmärkelser. Men även den utvägen stötte på patrull i detta sammanhang. Man hade gjort vissa diskreta förfrågningar, och en mycket hög dignitär förklarade sig ointresserad av detta förslag, emedan han förut hade fått den dekoration, vars devis i svensk översättning är: »Hon vet icke av sin nedgång.» Sannolikt var hans motivering, att han inte ville veta av någon uppgång för andra. Det kunde uppstå inflation i ordnar, och han ville vara ensam om glansen av denna utmärkelse.

Man hade i beskickningen haft kontakt med en läkare. Jag vet inte alls om vederbörande var känd av NIB, men han var tydligen intresserad för thoraxkirurgi och hade här i Sverige sett på anordningar som används i denna specialitet. I det regeringsbeslut, som fat-

Beredningen av ärende om gåva till Marocko

tades på föredragning av statsrådet Ulla Lindström, nämndes som en av möjligheterna att man skulle pröva lämpligheten att överlämna ett belopp på inte mindre än 200 000 kronor som bidrag till utrustning av en thoraxklinik. Jag tror inom parentes sagt att detta kan vara förenat med mycket stora svårigheter, och jag har mig inte bekant, huruvida denna gåva ännu har överlämnats och vilket resultat man kommit till vid den efterprövning som NIB haft att göra i det aktuella fallet.

Nu säger herr Johansson i Trollhättan att det är alldeles klart att regeringen hade pengar till sitt förfogande att användas för sådana ändamål. Ja, jag har inte påstått, att regeringen gör inbrott i bankerna eller på något annat ohederligt sätt tillägnar sig medel. Det är klart att den anser sig ha rätt att förfoga över dessa reservationsanslag. Men jag kan inte gå med på herr Johanssons i Trollhättan resonemang att detta anslag för humanitärt bistånd skulle vara tillämpligt i ifrågavarande fall.

Om man läser föreskrifterna för anslagets användande finner man att det, som herr Johansson också sade, i främsta rummet är ett anslag att användas vid jordbävningar, naturkatastrofer och översvämningar. Jag tillät mig i utskottet säga att inte ens statsministerns ärgaste motståndare vill jämföra hans och hans hustrus besök med någon naturkatastrof. Det är emellertid för detta senare ändamål som anslaget egentligen skulle användas. Det har också kommit till användning vid Skoplje-olyckan och vid andra liknande tillfällen. Det är ett anslag som skall ligga i reserv för dylika tillfällen.

Herr Johansson pressar innehåller i anslagsbrevet alldeles för hårt då han säger att anslaget också kan användas vid officiella vänskapsbesök statsmän emellan. Jag tror inte att man från början tänkt sig att det skulle kunna brukas på det sättet. De mera traditionella

vängåvorna skulle nog kunna vara tillämpliga i detta fall.

Vi har också inom utskottet anmärkt på beredningen av detta ärende. Vi tyckte att det gick alltför snabbt att besluta om detta anslag under julveckorna. Det ansvariga ämbetsverket skulle ha beretts tillfälle att yttra sig i förväg. Det är dock där som man har att planera alla våra bidragsprojekt över hela världen. Det hade varit naturligt att man fått undersöka denna sak i förväg och inte i efterhand, såsom nu i själva verket har skett.

Med nuvarande miljardrullning tycker kanske inte statsministern att 200 000 kronor är något större belopp. Men det finns nog många i detta land som betraktar beloppet som ganska stort för att användas i samband med officiell representation. Anledningen till att vi inom utskottet velat göra en invändning i denna fråga är att det sannoligen inte får bli någon vana, när våra statsmän reser omkring, att de på detta sätt förgyller sin närvaro i värdländerna med presenter av detta slag och av denna omfattning.

Skall man överlämna gåvor — det är ett orientaliskt bruk som används mycket mindre och är mindre känt på våra breddgrader — får man anpassa sig efter de förhållanden som råder här hemma och efter de vanor som vi har i detta land. Anledningen till att vi velat göra en erinran på denna punkt är att vi anser att vad som här förekommit inte bör upprepas. Frågan om ärendenas beredning är en klassisk anmärkningsanledning och har tidigare varit föremål för dechargeutlåtanden från konstitutionsutskottet. Det är en sak som utskottet sin plikt likmätigt har att ta upp till avgörande.

Ärendet har sålunda inte beretts på ett tillfredsställande sätt. Vi förmenar att beloppet på 200 000 kronor inte lämpligen kunde tas ur detta anslag vid det tillfälle som det här gäller. Anslaget är med säkerhet inte avsett för sådana

Beredningen av ärende om gåva till Marocko

här resor och statsbesök. Det blir nog mycket svårt att övertyga svenska folket om motsatsen.

Herr **JOHANSSON** i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! I det yttrande som finns i utskottets memorial anläggs bara formella synpunkter, men i det anförande som herr von Friesen nyss hållit vidgas perspektivet högst avsevärt till att omfatta också den reella sidan av saken.

Huvudtesen i herr von Friesens anförande var att detta anslag inte skall användas för resor och statsbesök. Nej, självfallet inte. Men det är inte för den saken det har använts. En del av anslaget har utnyttjats för ett humanitärt ändamål och rubriken för anslaget är ju »Humanitärt bistånd».

Anslaget avser inte bara katastrofinsatser. I anvisningarna för anslagets användande finns, jag upprepar det, missionen nämnd. Här gällde det en humanitär insats och nog är det bättre, herr von Friesen, med humanitära insatser i form av en gåva än att ge bort eskilstunaknivar — inget ont om dessa för övrigt — till folket där nere. Detta har säkerligen större nytta av en modern sjukhusutrustning än av några knivar som delas ut som gåva.

I övrigt skall jag bara tillägga att vi socialdemokrater i utskottet naturligtvis är glada för att herr von Friesen inte uppfattar regeringens användande av detta anslag som jämställt med inbrott i en bank. Men herr von Friesen vill ändå göra gällande att anslaget inte skulle få utnyttjas för det ändamålet som det här använts till. Varför ställer då riksdagen sådana anslag till regeringens förfogande om riksdagen inte avser att de skall få utnyttjas för humanitära ändamål? Det är det saken gäller.

Jag har redan tidigare svarat på den klassiska anmärkningen om beredningen. Innan anslaget användes får NIB möjligheter att yttra sig i ärendet och

lägga fram sina synpunkter utifrån de erfarenheter som NIB har vunnit.

Herr förste vice talmannen von **FRIESEN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag upprepar ännu en gång vad jag sagt, nämligen att jag i och för sig inte har någonting emot att Marocko får dessa pengar, men i överensstämmelse med svensk praxis och med vad som är vanligt i detta land och vad som är självklart för oss skulle ärendet ha beretts inom NIB innan denna gåva överlämnades. Och här finns ett samband mellan gåvans storlek och användandet av medlen.

Det är alldeles klart att detta ämbetsverk, som är det enda som kan ha en överblick över hjälpbehoven ute i världen, gärna vill ha ett ord med i denna fråga. Och så bråttom var det inte! Ärendet kunde ha beretts på ett långt mera tillfredsställande sätt än som skett. Det är ärendets bristande beredning som jag i främsta rummet vänder mig emot och mot den praxis som här har inaugurerats, nämligen att man inte i förväg hör ett ämbetsverk utan först efteråt.

Herr **WAHLUND** (cp):

Herr talman! Av skäl som jag strax skall redovisa skulle jag helst ha önskat att detta ärende inte hade kommit på riksdagens bord. Vad som här kommit från utskottet har i någon mån, såsom herr von Friesen sade i sitt första anförande, blivit en kompromiss. Herr von Friesen har velat gå hårdare fram än utskottet gjort. I sitt första anförande i dag gav herr von Friesen också en alldeles riktig redogörelse för de resonemang som förts i utskottet. Jag har ingenting att säga om det. Kanske skulle jag vilja tillägga något som för mig tett sig rätt betydelsefullt, nämligen att vi inte skulle företaga oss någonting som utomlands kunde tolkas som en desavuering av statsministern och som där nere i Marocko kanske

Beredningen av ärende om gåva till Marocko

t. o. m. skulle kunna uppfattas som en ovänlig inställning gentemot deras stat.

Nu kan herr von Friesen naturligtvis säga att detta är aspekter som är irrelevanta i dechargesammanhanget. Jag skall gärna gå med på att man kan se saken så, om man betraktar frågan formellt. Jag är emellertid, herr talman, mycket angelägen om att inledningsvis slå fast, att här inte föreligger någon som helst anmärkning mot statsministerns intentioner och naturligtvis inga som helst anmärkningar heller mot att en vängåva har överlämnats till Marocko. Jag instämmer med herr von Friesen i att det är det tillvägagångssätt man här använt som kan bli föremål för kommentarer.

Statsbesöken börjar bli alltmer frekventa i en ständigt kedjereaktion och det är kanske inte så mycket att göra åt den saken. Statsbesök görs också i länder där, som tidigare har sagts, sederna kan vara andra än de är hos oss. Det är tydligt att det många gånger inte räcker med »Orreforsvaserna» och »Moraknivarna» och kanske inte ens med att man byter ordnar. Jag skulle inte anse det vara så galet om det för sådana här ändamål ställdes ett belopp till statsministerns fria förfogande. Han skulle få bestämma över det, och det skulle efteråt inte vara någon diskussion om hur han handhaft pengarna. Det är inte alls orimligt. Det förekommer rätt ofta i svenska bolag att man ställer en summa till förfogande för styrelsens ordförande eller verkställande direktören till fri disposition, d. v. s. pengarna måste redovisas men man behöver inte stå till svars för hur de använts. Jag skulle mycket väl kunna tänka mig att firman Sverige skulle tillämpa något sådant inom rimliga gränser.

Men här har pengarna tagits ur ett anslag, som otvetydigt är avsett för humanitärt bistånd. Då ställer sig saken litet annorlunda. Då vill man att varje ärende och inte minst ärenden på detta

område skall ges en mycket noggrann beredning. Men här fick NIB i uppdrag att i efterhand tänka ut vilken utrustning som kunde vara erforderlig och sedan ombesörja att den anskaffades och skickades ner till Marocko. Det är detta som man från konstitutionsutskottets utgångspunkter har anledning att föra på tal, detta att yttrande inte inhämtades från NIB före det beslut det här gäller.

Herr talman! Kanske jag till slut skulle säga några ord litet mer allmänt. Jag gör det därför att jag vet att det i går från vissa organisationers sida inlämnades en skrivelse till regeringen, vari det heter att det utomlands är vanligt när man har ett bilateralt hjälpsavtal att man ser till att också exportmöjligheter skapas för det egna landet. Man säger att Sverige är ett av de få länder som inte har en sådan praxis. Jag skulle från denna talarstol i samband med detta ärende vilja varna för detta. Det är gunås vanligt internationellt att man försöker skaffa sig egna fördelar genom den bilaterala hjälpen på det handelspolitiska området, men det är kanske ännu vanligare att man är ute efter allmänpolitiska fördelar. Jag menar att vi i vår svenska bilaterala hjälp skall hålla oss fria från detta. Nu har emellertid det jag sagt inte någon direkt tillämpning på detta ärende, men det skorrar ändå illa för mig när den humanitära hjälpen, u-hjälpen, som här skett kopplas ihop med en vängåva till annan stat.

Herr talman! Jag vill stanna vid detta. Jag ville bara redovisa aspekter på ämnet som kanske avviker någon nyans från inställningen hos utskottsmajoriteten.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det är mycket möjligt att herr Wahlunds senaste anförande avviker på åtskilliga punkter från vad utskottsmajoriteten tänkt säga. Ty det

Beredningen av ärende om gåva till Marocko

är många saker som utskottsmajoriteten har övat sig med här. Betänkandet gäller en anmärkning mot den formella handläggningen av ärendet, och det är klart att vi kan diskutera den. Det förefaller som om utskottet vill bryta en praxis här. Herr von Friesens anförande hade ju ingen som helst kontakt med utskottsmajoritetens skrivning. Han konstaterade att det är fel anslag som har använts: sådana här saker borde inte förekomma i samband med utländska statsbesök o. s. v. Han tillrättavisades av herr Johansson i Trollhättan och återgick då omedelbart till ett sätt att uttrycka sig som närmare överensstämde med utskottets skrivning.

Jag tror att konstitutionsutskottet bör vara angeläget om att undvika sådana här besynnerliga piruetter under dechargedebatten. Jag tillhör ända sedan min statssekreterartid den grupp av tjänstemän, numera politiker, som anser att konstitutionsutskottets granskning är mycket betydelsefull, men då skall också konstitutionsutskottet veta vad det vill. Avser ni ett tillkännagivande om en felaktig praxis, då skall vi diskutera det. Anser ni däremot att föredragande statsrådet har begått ett allvarligt formellt fel och använt ett anslag som regeringen inte haft rätt att använda, då skall det anmärkas på det. Man skall inte inta alltför många olika ståndpunkter i samma fråga.

Herr talman! Jag kanske bör motivera varför jag dyker upp här. Jag har inte med saken att göra formellt sett. Men det är endast rent formellt som statsrådet Lindström står som den skyldiga. Jag hoppas därför att det tillåtes mig att säga några ord. I sakfrågan ligger det till på följande sätt.

Vi har vanan, att vi delar ut gåvor i samband med statsbesök. Det kan ligga mycket i herr von Friesens synpunkter i det sammanhanget. Däremot tror jag inte att ordnar — hur förtjust herr von Friesen än var i att hänga sådana på utländska medborgare — utgör en full-

god ersättning till stöd för ett lands sjukhusväsen. Här får man vara varsam. Inom parentes sagt talade herr von Friesen så utförligt om dessa ordnar, att jag hoppas att kammarens ledamöter fick klart för sig att det är ett mycket väl förberett ärende som nu behandlas, eftersom en sådan detalj kan ägnas så stor uppmärksamhet.

Ett faktum är, att dessa gåvor ingår som ett led i de officiella besöken, vad man än tycker om det. Jag har för min del alltid försökt få dessa gåvor meningsfyllda. Jag vill erinra om att när jag besökte Indien för några år sedan, överlämnade jag till Indiens regering löften om stipendier till indiska studerande här. Jag har träffat en del av dem, och jag tror att det var en meningsfull gåva, även om den togs från samma anslag som nu diskuteras, och den föranledde ingen anmärkning. Det var värdefullt att den gåvan kom till stånd.

I andra fall har det inte varit lika naturligt att gå till väga på det sättet. Stipendieverksamheten har ökat kolossalt sedan jag var i Indien. Det är inte lika naturligt att man använder den formen numera. Det finns andra vägar än att underlätta hitresan för begåvade, unga studerande. Vi har frågat oss om det kan finnas någon möjlighet att ge gåvor som är meningsfyllda i dubbel betydelse, som å ena sidan verkligen är värdefulla för mottagaren och å andra sidan kan innebära en liten påminnelse om Sverige, om svensk kultur — det har t. ex. överlämnats bokverk till bibliotek — om svenskt konsthantverk o. s. v. Vi har på det viset kunnat stödja en del av de svenska konsthantverkarna på ett effektivt sätt. Framför allt har vi tagit hänsyn till om det funnits någon specialitet inom svensk industri som det kunnat vara lämpligt att fästa utlandets uppmärksamhet på samtidigt som man gör vederbörande land en tjänst genom att ge en värdefull gåva.

Beredningen av ärende om gåva till Marocko

När jag planerade min resa till Marocko var det dessa synpunkter som var utslagsgivande. Jag frågade vår ambassadör i Rabat i Marocko, herr Siegbahn, som är väl känd för riksdagens ledamöter, om han kunde ge ett förslag från denna utgångspunkt, att det skulle vara en gåva som samtidigt var värdefull för mottagaren och innebar en erinran om något som vi ansåg att man borde fästa den internationella världens eller det gästade landets uppmärksamhet på. Han gjorde då en undersökning. Det var delar av denna undersökning som herr von Friesen hade så roligt åt. Ambassadören kom fram till att det skulle vara oklokt att komma med några småsaker som t. ex. konsthantverk. Det skulle vara oklokt att komma med ordnar. Det fanns behov av vissa ting på hälso- och sjukvårdens område, där vi har en industri som arbetar med utomordentligt stor effektivitet. Jag tyckte för min del att det var ett utmärkt uppslag. Jag resonerade med statsrådet Lindström och sade att det kan hända att vi skall göra detta och att vi då kanske kunde ta ett större belopp än om vi t. ex. valt en bokgåva.

Vi undersökte vad Sverige givit Marocko, och det visade sig att det var väldigt litet. Alla de omkringliggande länderna hade fått stora belopp, miljonbelopp kan man lugnt säga. Marocko hade av svenska staten fått 100 000 kronor, nämligen efter katastrofen i Agadir. Däremot har frivilliga organisationer, framför allt Rädda barnen, gjort utomordentligt betydelsefulla insatser. Jag skulle verkligen önska att de som avhånar dessa medicinska gåvor på det sätt som doktor von Friesen gjort reste ned och såg efter i Agadir, vad ett svenskt barnsjukhus där betyder. Det har inte lämnats ett öre i statsmedel till det, utan det är Rädda barnen som har skapat det. Den insatsen har betytt mycket för Sveriges anseende, när den statliga hjälpen har varit så liten.

Jag föreställer mig att kammarens

ledamöter inte har någon svårighet att förstå varför vi mot bakgrund av herr Siegbahns mycket noggranna undersökning kom fram till att vi borde göra något så ovanligt som att ta ett så stort belopp som 200 000 kronor från detta anslag, som har använts till liknande ting förut och som man alltså har rätt att använda till detta. Det var den politiska delen av beslutet. Ingen annan än regeringen kunde ju fatta det beslutet. Det var förberett på det vanliga politiska sättet av den ambassadör som hade undersökt förhållandena där nere, som hade varit i kontakt med de medicinska myndigheterna i Marocko och som förklarat att detta var en bra och mycket rimlig sak.

Vilken annan beredning skulle kunna företas på det politiska planet? Inte har NIB någon speciell sakkunskap beträffande vad som kan vara klokt att göra rent politiskt. NIB är en utmärkt organisation i många avseenden och blir väl ännu bättre nu när den ändrar namn, men på det politiska planet har NIB ingen större sakkunskap än regeringen — vad ni än tänker om den eljest — och ambassadören i Rabat. Däremot är det självklart att varken fru Lindström eller jag kan gå i god för att just det uppslag som ambassadören har lämnat var det enda möjliga. Man måste skilja på den *politiska* delen av beslutet, som har tillkommit på det sätt som jag har skildrat här — det är noggrant förberett — och *verkställigheten*. Verkställigheten av beslutet skall naturligtvis göras av det organ som har speciell sakkunskap på det området. Jag vill inte på något vis ifrågasätta dess sakkunskap.

Jag tror det är nödvändigt att läsa in till kammarens protokoll vad detta omtalade beslut innehåller. Det står så här: »Kungl. Maj:t uppdrager åt NIB att närmare utreda vilken utrustning» — här menas utrustning på det medicinska området — »som är mest ändamålsenlig. Bland olika tänkbara alter-

Beredningen av ärende om gåva till Marocko

nativ bör ett förslag om utbyggnad av en klinik för thoraxkirurgi vid sjukhuset i Rabat, vilket av ambassaden i Rabat ifrågasätts, särskilt undersökas.» Det är det hela.

Det finns inget som helst direktiv, att just denna thoraxklinik skall överlämnas, utan NIB har i uppdrag att fullgöra det på politiska grunder fattade beslutet att 200 000 kronor skall användas för en medicinsk institution — eller för utrustning. Men NIB har fullkomligt fria händer att ta någonting annat, om den undersökning som nu görs visar, att det är olämpligt att följa ambassadör Siegbahns förslag och olämpligt att följa det förslag som de medicinska myndigheterna i Marocko tyckt vara klokt. Om man kommer till det resultatet, så ligger den saken helt i NIB:s händer.

Herr von Friesen frågade, om gåvan har överlämnats. Nej, den har inte avgått. Det är mycket sannolikt att det inte blir någon thoraxklinik. Det finns ingenting som ålägger NIB att lösa frågan på just det sättet. Hur man kan påstå att detta ärende skulle vara dåligt förberett är för mig obegripligt.

Herr förste vice talmannen von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det borde inte alls vara obegripligt för statsministern. Varför kunde han inte ha tagit ett samtal med sin vän generaldirektör Michanek i NIB och hört hans synpunkter, eftersom denne i alla fall överblickar hela detta fält? Det är detta utskottet har vänt sig mot. Varför hålls *han* utanför detta ärende? Det är alldeles klart att ambassadörens synpunkter, med de kontakter ambassadören har med Marocko, måste bli skäligen ensidiga. Chefen för NIB måste ju kunna bedöma detta ärende på ett helt annat sätt än vad vår beskickning i Marocko kan göra.

Jag trodde — och jag framhöll detta i mitt första anförande, som statsminis-

tern kanske inte hörde — att jag ursprungligen hade riktat en anmärkning mot vederbörande statsråd därför att jag tyckte att det var principiellt riktigare att göra på det sättet och därför att jag betraktade denna present som en isolerad företeelse. Nu får jag emellertid höra talas om att statsminister Erlander reser omkring som en annan sultan och ger gåvor än här och än där i de olika orientaliska länderna, följande de sedvänjor som råder där nere. Det gör mig utomordentligt betänksam. Jag trodde faktiskt att det var en isolerad företeelse och inte administrativ praxis och att det alltså skulle bli ett anmärkningsärende.

Därför är jag, herr talman, nog ganska oroad av den tankegång som herr Wahlund gav uttryck för, nämligen att ett större belopp skulle anvisas för statsministerns fortsatta reseverksamhet i en tid då regeringens krafter så väl behövs för att sköta det departementala arbetet, framläggandet av propositioner m. m. Jag kommer bestämt att motsätta mig ett sådant förslag, även om det kommer från en så sympatisk man som herr Wahlund.

Hans excellens herr statsministern ERLANDER:

Herr talman! Herr von Friesen svävar ut och riktar indirekt en anklagelse mot mig för att jag var i Marocko och inte drev fram propositionerna i tid till denna riksdag. Jag kan försäkra att, även om jag tillmäter min betydelse i hemlandet en viss roll, jag inte tror det är någon risk för denna del av arbetet — jag skriver inte propositionerna själv — om kammaren låter mig resa någon gång. Det är typiskt för herr von Friesen att inte kunna föra en debatt i sakfrågan utan att sväva ut på de mest ovidkommande fält.

Herr von Friesen hade oförsiktigheten att fråga varför jag inte tog ett samtal med min vän Michanek. Det gjorde jag den 29 eller 30 december, före beslu-

Beredningen av ärende om gåva till Marocko

tet. Jag talade om att det var vår avsikt att på politiska grunder fatta ett sådant beslut. Han har inte anmält detta för NIB, men det är inte min sak. Det var ingen remiss till NIB, NIB var inte tillfrågat av de skäl som jag nämnt. Det politiska ansvaret för beslutet är det regeringen som får ta.

Men, herr talman, hur frestande det än vore att fördjupa sig häri skall jag inte förstöra hela middagsrasten. Jag vill endast konstatera två ting. Herr von Friesen har nu i sina tre anföranden medgivit att hans avsikt ingalunda var att bryta en praxis, hans avsikt var att framställa en anmärkning mot regeringen för att regeringen hade använt fel anslag och för att regeringen handlat, inte formellt felaktigt — det kan vi diskutera — utan i sak felaktigt.

Han har nu nödgats konstatera att detta avvisades av utskottet. Herr Wahlund har givit motiveringen härför. Jag tycker att det är ett intressant medgivande, och vill herr von Friesen fortsätta sin informationsverksamhet om sin tankevärld tror jag att kammaren skulle emotse det med största intresse.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det finns en aspekt på denna fråga som ännu inte berörts, nämligen hur mottagaren av en gåva känner det sedan han erfarit, att det blivit en sådan debatt i riksdagen. Jag kan livligt föreställa mig att om vår statsminister vid något tillfälle kommer till en främmande stat och överlämnar någonting — det må vara en »krascha», en praktpjäs eller någonting för låt oss säga humanitär verksamhet — det emottagande statsöverhuvudet då tänker: »Jag undrar hur det kommer att gå när detta skall behandlas i riksdagen». Det är ganska osmakligt att vi skall handlägga dessa frågor så, att sådana tankar kan få belägg bland mottagarna av en hedersbevisning, som vi ändå erkänner är en realitet i dessa sammanhang.

Jag kan inte underlåta att göra en

jämförelse. Jag vet inte vid vilken tidpunkt herr von Friesen fyller år, men av hans sätt att tala och tänka är det lätt att tro att det är mitt i högsommaren. Jag kan mycket väl tänka mig att herr Ohlin då finner det angeläget att vid jämna år uppvakta herr von Friesen med en gåva. Efter herr von Friesens insatser i riksdagen skulle gåvan nog inte bli obetydlig, utan herr Ohlin skulle komma med en verklig praktpjäs och säga: »Dina insatser i riksdagen är sådana att jag vill belöna dem med denna praktpjäs.» Men så kommer detta att det har hänt mitt på sommaren. Jag kan mycket väl förstå den glädje som skulle besjåla herr von Friesen om han efteråt fick läsa i Aftonbladet och Expressen: »Var det nödvändigt att ge herr von Friesen en så kraftigt tilltagen gåva? Kunde han inte ha nöjt sig med en tulpan?» Jag är övertygad om att det skulle kännas ganska obehagligt.

Jag tycker inte att det är riktigt honnet att i en fråga som denna behandla en gåva staterna emellan på sätt som skett — allra helst som vi kan vara överens om att den hjälp som i detta fall skänkts till Marocko inte på något sätt kan sägas ligga utanför det behov som finnes och som vi i andra sammanhang gärna sluter upp kring i samband med hjälpen till de underutvecklade länderna.

Herr förste vice talmannen von FRIESEN (fp):

Herr talman! Under handläggningen av detta ärende i utskottet riktades ett par vädjanden, framför allt från socialdemokratiskt håll, om att talan skulle läggas ned på grund av att man i Marocko kunde bli så ledsen och därför att våra förhållanden till Marocko skulle bli försvårade om denna fråga togs upp.

Jag måste verkligen säga att jag inte kan ta hänsyn till sådant. Om jag anser att en sak är felaktigt handlagd från

Beredningen av ärende om gåva till Marocko

regeringens sida kan inte någon mörkläggning skydda regeringen — vilket uppenbarligen var avsikten.

Till mitt försvar skulle jag ytterligare vilja säga att det inte var jag som först förde denna fråga på tal. Jag uppmärksammade den i en artikel i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, en utmärkt tidning, en värdig representant för det fria ordet, och om marockanerna har blivit sårade så bör de ha blivit det redan av den artikeln. Olyckan enligt uppfattningen hos de socialdemokrater som ville mörklägga detta hade faktiskt redan skett. Frågan var redan under debatt i den svenska pressen, och jag tror att det är viktigt att den svenska pressen får insyn i frågor av detta slag och att de blir offentliggjorda.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talan! Om statsministern är förvånad, så måste jag säga att jag blev mer och mer förvånad, när jag lyssnade till en del av vad han sade och nu senast till vad herr Henningsson yttrade. Herr Henningsson vill införa en alldeles ny konstitutionell princip. När Sverige skall visa välvilja och uttrycka vänliga känslor mot andra stater skall vi inte vara så noga med formerna. Då gäller inte vanlig praxis, utan då skall man tänka på de varma känslorna hos mottagaren och inte ägna frågorna sedvanlig granskning i kammaren. Jag undrar om herr Henningsson vill skriva in i den nya grundlagen — som han säkert i likhet med statsminister Erlander och mig varmt önskar att riksdagen skall anta 1968 och 1969 — att det skall tillämpas ett särskilt förfarings sätt i fråga om sådana här vänliga gåvor.

I övrigt skall jag bara, herr talman, eftersom debatten blir lång i dag, inskränka mig till att ge statsministern en liten replik. Han var denna gång mycket sträng; man får inte göra någon utvikning i sina yttranden vilket herr von Friesen hade gjort. Det gör aldrig statsministern själv. Men tillåt mig ändå att

säga att när herr Erlander betonade att han inte har någonting att göra med propositionerna och deras ankomst till kammaren, i varje fall inte när han reser till utlandet, ty han skriver dem inte själv, så fanns det väl de som gjorde sig själva en fråga: Har regeringens chef något att göra med ledningen av arbetet inom regeringen?

Herr **HENNINGSSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker inte att herr Ohlin har anledning att vara så nervös för att en ny praxis skulle införas. Statsministern har nyss klargjort hur tydligt som helst att det har förfarit på samma sätt tidigare mot Indien. Då har medel tagits ur samma fond. Därför kan jag inte se, att det är någonting som behöver ändras i statuterna om hur granskningen av statsrådets verksamhet skall ske i kammaren. Men jag måste säga, herr Ohlin, att jag skulle finna det mycket mer förvånande, om den praxis skulle införas att det sätt, på vilket gåvor överlämnas i samband med främmande statschefers besök här eller våra ministrars besök i andra länder, skulle i efterhand granskas här i kammaren. En sådan ordning tycker jag skulle vara mycket mer fatal än den motsatta ordningen.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Det är väl bara vi deltagare som tycker denna debatt är rolig, men jag kan inte låta bli att fortsätta den, ty den blir faktiskt roligare och roligare ju fler inläggen blir, i varje fall för mig.

Herr Ohlin upptäckte en möjlighet att växla in debatten på fel spår, och det är ju hans specialitet att när det finns ett sidospår som inte har någonting med frågan att göra kasta sig in på det och tycka att det är mycket viktigt. Nu upptäckte han att det kanske går att sammanställa denna gåva till

Interpellation ang. geologiska undersökningar i uranhaltiga områden i västra Ångermanland

Marocko med att propositionerna har avlämnats sent i år. Vad jag har sagt är ju ingenting annat än att min närvaro krävs här i landet, när de politiska besluten fattas. Det har jag sagt, och det är självklart att det är mycket olyckligt när jag, som jag då och då tvingas göra, mitt under viktiga budgetberedningar måste resa utomlands. Det försöker jag till det yttersta att undvika. Men sedan statsverkspropositionen är gjord, sedan riktlinjerna har uppdragits för arbetet under vårriksdagen, är faktiskt de politiska ställningstagandena därmed i stor utsträckning gjorda.

Det gläder mig emellertid mycket att herr Ohlin har den uppfattningen att min närvaro är absolut nödvändig här i landet för att någonting skall kunna göras. Jag har många gånger sagt att jag tycker att herr Ohlin är bäst när han är utomlands.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag måste tyvärr blanda mig i detta replikskifte på grund av det inlägg herr von Friesen nyss gjorde. Han sökte framställa sig i en litet mindre framträdande roll än han har spelat genom att hänvisa till att saken först har påtalats i Handelstidningen. Det förnekar jag inte. Även jag läste den där först. Men jag kunde aldrig tänka mig, när jag tog del av detta i Handelstidningen, att herr von Friesen därav skulle lockas att göra detta till en stor konstitutionell fråga.

I anknytning till vad herr Ohlin nyss har sagt kan jag konstatera att herr von Friesen inte har kunnat visa att man här har växlat in på en ny praxis och infört en ny ordning, utan man har helt enkelt följt hittillsvarande praxis.

Herr von Friesen gjorde gällande att från socialdemokratiskt håll i utskottet framhållits att man med hänsyn till reaktionen i Marocko kanske inte borde ta upp denna fråga. Det gällde ju

inte den formella handläggningen utan det gällde de linjer som herr von Friesen gled in på i ett andra anförande. Jag tror fortfarande, herr von Friesen, att det knappast är riktigt att ta upp sådana saker och raljera över behovet av sjukvård i samband med detta ärendet.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen angående avdelning C till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 8

Interpellation ang. geologiska undersökningar i uranhaltiga områden i västra Ångermanland

Ordet lämnades på begäran till

Herr LORENTZON (k), som yttrade:

Herr talman! AB Atomenergi har sedan år 1957 företagit geologiska undersökningar i västra Ångermanland och angränsande områden i Västerbotten och Jämtland där man inregistrerat höga uranhaltiga bergarter med ända upp till 1 000 gram per ton eller tre till fyra gånger så hög uranhalt som fallet är vid Ranstad. Vid företagna provborrningar har även hittats en uranhaltig zon, vilken kommer att ge fosforit som biprodukt. Hittills har borrats 75 diamantborrhål ned till 200 meters djup. Arbetet med dessa borringar kommer att fortsätta under innevarande vår och sommar.

AB Atomenergi anser enligt uppgift att dessa undersökningar bör fortsätta. I och med september månads utgång detta år är emellertid de ekonomiska anslagen för fortsatta arbeten slut. Ansökan om anslag har tillställts Norrlandsfonden. Om anslag inte beviljas

måste AB Atomenergi inställa sina undersökningar i området trots att man till sitt förfogande har skicklig personal och tidsenlig utrustning. Personalen måste i så fall avskedas eller omplaceras.

Som bekant är den geologiska karteringen så väl som den geologiska undersökningen i övrigt av Västernorrlands län synnerligen efterbliven. Med stöd av de resultat som AB Atomenergi gjort i de västra delarna av Ångermanland har länsstyrelsen hemställt om ekonomiska anslag för en forcerad geologisk undersökning av i främsta hand de inre delarna av länet. Lönnande fyndigheter med därpå följande malmbrytningar skulle givetvis ha väsentlig betydelse för sysselsättningen i dessa bygder, som sedan lång tid tillbaka är drabbade av arbetslöshet och undersysselsättning. Men inte endast ur rent lokal

synpunkt är dyrbara malmfyndigheter av betydelse utan också för vårt land som helhet och kan därför inte betraktas som en speciell norrlandsfråga.

Med stöd av vad som ovan anförts anhallar jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få ställa följande fråga:

Överväger statsrådet några initiativ till att från statens sida lämna ekonomiskt stöd i syfte att trygga ett fullföljande av fortsatta provborrningar jämte övriga undersökningar i de uranhaltiga områdena i västra Ångermanland?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.01.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 12 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1965 den 12 maj sammanträdde den nämnd, som äger att döma, huruvida högsta domstolens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, varvid röstades över följande proposition:

Den, som vill, att omröstning på det i § 69 riksdagsordningen föreskrivna sätt skall anställas till utslutande av någon bland högsta domstolens ledamöter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bliva högsta domstolens samtliga ledamöter bibehållna.

Och befunnos efter omröstningens slut, sedan voteringssedlarna öppnats, rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 0;

Nej — 46,

i följd varav nämnden ansett högsta domstolens samtliga ledamöter böra vid deras ämbeten bibehållas.

Ebon Andersson *Emil Ahlqvist*

Sven Antby *Gustaf Svensson*

År 1965 den 12 maj sammanträdde den nämnd, som äger att döma, huruvida regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga

Beslut om abolition

kall bibehållas, varvid röstades över följande proposition:

Den, som vill, att omröstning på det i § 69 riksdagsordningen föreskrivna sätt skall anställas till uteslutande av någon bland regeringsrättens ledamöter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bliva regeringsrättens samtliga ledamöter bibehållna.

Och befunnos efter omröstningens slut, sedan voteringssedlarna öppnats, rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 0;

Nej — 44,

i följd varav nämnden ansett regeringsrättens samtliga ledamöter böra vid deras ämbeten bibehållas.

Ebon Andersson *Emil Ahlkvist*
Sven Antby *Gustaf Svensson*

Protokollen lades till handlingarna; och skulle innehållet av dessa protokoll delgivas riksdagens kanslideputerade med anmodan att låta i ämnet uppsätta och till kamrarna avgiva förslag till skrivelse till Konungen.

§ 2

Granskning av statsrådsprotokollen
(forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande avdelning C i konstitutionsutskottets memorial nr 27, angående granskning av de i statsrådet förda protokollen, nu komme att fortsättas.

*Punkten 11***Beslut om abolition**

I sitt yttrande anförde utskottet bl. a. följande.

Med hänsyn till 1938 och 1954 års be-

slut och utskottets ställningstagande till det förstnämnda i 1939 års decharge-memorial har utskottet funnit sig inte böra ifrågasätta abolitionsinstitutets grundlagsenlighet i och för sig.

Uppenbart är emellertid, att abolition inte bör beslutas annat än i alldeles exceptionella fall. Vid prövningen av förevarande ärende från denna synpunkt har utskottet funnit sig inte ha anledning att framställa anmärkning mot att abolition beslöts beträffande de berörda kvinnorna, även om dessa enligt gällande rätt kunnat på annat sätt undgå påföljd.

Beträffande abolitionsbeslutets utsträckande till att även gälla förmedlare av abort gör sig andra synpunkter gällande. Av de i ärendet inblandade förmedlarna bör särskild uppmärksamhet fästas vid den person, som i brev utbjöd abortresor och utfäste ersättning till den som anvisade deltagare i resorna. Vederbörande drev sina försök att affärsmässigt utnyttja tänkt abortklientel så långt, att han sökte få in annons om sin verksamhet i en dagstidning. Utformningen av Kungl. Maj:ts beslut om abolition medförde, att den av åklagaren inledda förundersökningen mot denne person måste nedläggas. Detta kan av allmänheten uppfattas som om affärsmässig förmedling av aborter skulle kunna försiggå utan efterspel, även om detta självfallet inte avsetts. Det fattade beslutets omfattning framstår som stötande för rättsmedvetandet.

Det är tydligt, att ett ärende av förevarande beskaffenhet, särskilt med hänsyn till abolitionsinstitutets extraordinära karaktär, påkallade noggrann och grundlig beredning. Den utomordentliga brådska, varmed ärendet handlades, framstår därför som högst anmärkningsvärd. Man kan inte frigöra sig från intrycket, att de brister, varmed Kungl. Maj:ts beslut enligt utskottets mening är behäftat, kan ha berott på bristande omsorg vid ärendets beredning.

Utskottet vill slutligen anteckna, att

Beslut om abolition

det kan ifrågasättas om inte abolitionsinstitutet lika väl som nådeinstitutet borde med hänsyn till de konstitutionella aspekter, som därtill anknyter, regleras i grundlag. Det bör därför enligt utskottets mening omfattas av övervägandena i författningsfrågan, något som också framhållits i remissyttranden över författningsutredningens betänkande.

Vad sålunda uppmärksammats vid granskningen och sin uppfattning där- om har utskottet velat för riksdagen tillkännagiva.

Reservation hade avgivits av herrar *Georg Pettersson, Damström, Erik Olsson, Dahl, Dahlberg, Adamsson, Nilsson* i Östersund och *Henningsson, fru Thunvall* samt herr *Johansson* i Trollhättan, vilka ansett, att utskottets ovan intagna yttrande bort ha följande lydelse:

»Med hänsyn till 1938 och 1954 års beslut och utskottets ställningstagande till det förstnämnda i 1939 års dechargememorial har utskottet funnit sig inte kunna ifrågasätta grundlagsenligheten av det nu ifrågasattade abolitionsbeslutet.

Uppenbart är emellertid, att abolition inte bör beslutas annat än i alldes exceptionella fall. Vid prövningen av förevarande ärende från denna synpunkt har utskottet funnit sig inte kunna framställa någon anmärkning mot att abolition beslöts i detta fall. Härvid har utskottet tagit hänsyn särskilt till den rättsvillfarelse, som tydligen förelåg hos de berörda kvinnorna.

Det är tydligt, att ett ärende av förevarande beskaffenhet, särskilt med hänsyn till abolitionsinstitutets extraordinära karaktär, påkallar en noggrann och grundlig beredning. Med hänsyn till att avsikten med beslutet var att förekomma, att de berörda personerna blev utsatta för fortsatt lidande, talade starka skäl för ett snabbt avgörande. Utskottet har därför inte funnit fog för erinran mot sättet för ärendets handläggning.

Utskottet vill slutligen anteckna, att det kan ifrågasättas om inte abolitions-

institutet lika väl som nådeinstitutet borde med hänsyn till de konstitutionella aspekter, som därtill anknyter, regleras i grundlag. Det bör därför enligt utskottets mening omfattas av övervägandena i författningsfrågan, något som också framhållits i remissyttranden över författningsutredningens betänkande.

Vad sålunda uppmärksammats vid granskningen och sin uppfattning där- om har utskottet velat för riksdagen tillkännagiva.»

Ordet lämnades, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr NILSSON i Östersund (s), som yttrade:

Herr talman! Punkt 11 i konstitutionsutskottets memorial gäller de s. k. abortresorna till Polen och det abolitionsbeslut som fattades i anledning av dem. Här har den borgerliga utskottsmajoriteten och de socialdemokratiska reservanterna stannat vid olika bedömningar, och jag kommer så småningom att framställa ett yrkande på denna punkt.

Utskottet har vid behandlingen av detta ärende haft tillgång till ett omfattande källmaterial. Detta framgår av bilaga 6 i utskottets memorial, till vilket jag ber att få hänvisa. Efter den omsorgsfulla prövning som skett i utskottet har de socialdemokratiska ledamöterna inte kunnat ansluta sig till den kritik som den borgerliga lottmajoriteten framfört mot justitieministern. Jag skall senare återkomma till skälen för vårt ställningstagande.

Först vill jag emellertid understryka, att reservanterna och utskottet är helt eniga på en väsentlig punkt, nämligen den att man icke ifrågasätter grundlagsenligheten i det fattade abolitionsbeslutet. Vi kan alltså tills vidare lägga den frågan åt sidan och konstatera att regeringen har handlat i full överensstämmelse med utbildad praxis och gällande grundlag.

När debatten om abortresorna till Po-

Beslut om abolition

len aktualiserades i början av februari, kom den att omfattas av ett mycket stort intresse bland allmänheten. Framstående jurister, läkare, politiker, tidningsmän och andra engagerade sig i en i och för sig säkert välgörande diskussion om den svenska abortlagstiftningen i allmänhet men även om rättstillämpningen i fråga om gärningar som är otillåtna i hemlandet men fullt lagliga i det land där vederbörande för tillfället befinner sig. Framstående experter redovisade helt skilda uppfattningar i skuldfrågan, och det var ganska förklarligt om en viss rättsvillfarelse spred sig bland allmänheten beträffande polenresornas laglighet eller icke laglighet.

När vår främsta juridiska expertis från början tydligen inte kunde ge ett entydigt besked, huruvida abortresorna till Polen var straffbara eller inte, kan man knappast fordra att de kvinnor det här var fråga om skulle ha klart för sig om de begått brottslig handling eller inte. Polen har som bekant en mera liberal abortlagstiftning än vi, och kvinnorna hade helt legitimt behandlats av framstående polska läkare. I dag vet kvinnorna att sådana handlingar är åtalbara. Men enligt reservanternas mening talar starka skäl för att de, när resorna företogs, handlade i god tro och var offer för samma rättsvillfarelse som även många framstående jurister hade hamnat i.

Man behöver inte vara utrustad med något större mått av fantasi för att förstå vilken stark psykisk press de kvinnor, som blivit behandlade av polska läkare, blev utsatta för under de veckor som debatten om abortresorna till Polen rasade som värst. Frågan hade förstörats genom debatten i press, radio och TV. Riksåklagaren hade så småningom förklarat att gärningarna var åtalbara och att straff kunde komma att utmätas. Förmedlaren av resorna satt i polisförhör och husrannsakan verkställdes. Kvinnorna hade all anledning befara

att nästa steg kunde bli att de själva ut-sattes för förhör och att deras namn kanske så småningom publicerades.

Personligen är jag helt övertygad om att den stora allmänheten i den situationen väntade på ett snabbt ingripande från regeringen med besked om att åtalet skulle nedläggas. Och jag är lika förvissad om, att när regeringens aboli-tionsbeslut kom, kändes detta som en lättnad inte bara för dem som var be-rörda av beslutet utan även för den stora allmänheten ute i landet.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att beklaga, att man i samband med polisundersökningarna på visst håll försökte göra polispersonalen till syndabockar för den husrannsakan som gjordes. Liberal ungdom spred 30 000 flygblad i Stockholm med rubriken »Stoppa människojakten» och med bilden av en polisman med dragen sabel. En aktad ledamot av denna kammare, tillika medlem av folkpartiet och ord-förande i första lagutskottet, gjorde i Dagens Nyheter ett uppmärksammat ut-fall mot poliskåren under rubriken »Po-lisen bär sig illa åt. Lagen misstolkas!» Sådana inslag i en i övrigt överhettad debatt är beklagansvärda ur den syn-punkten, att det som alla vet inte är polispersonalen som bestämmer de åt-gärder som skall vidtagas. Den har bara att verkställa de beslut som fattas av åklagarmyndigheten.

Om jag sedan går över till att säga något om de skillnader som redovisats mellan lottmajoriteten och reservanter-na i bedömningarna av detta ärende, så kan de sammanfattas i några punkter.

För det första anser utskottsmajori-teten tydligen att förmedlarna inte skul-le ha omfattats av aboli-tionsbeslutet. I varje fall betraktar man det som stö-tande för rättsmedvetandet att så har skett. För att börja med den person, som i brev utbjöd abortresor och ut-fäste ersättning till den som anvisade deltagare i resorna, finns det naturligt-vis i och för sig ingen anledning att för-

Beslut om abolition

svara hans handlingssätt. Men det blev ju ändå klarlagt vid polisutredningen, att ingen av dem som fått hans brev nappat på erbjudandet. Under sådana omständigheter kunde han inte ställas till ansvar, vilket även bekräftades av länsåklagaren i Jönköpings län.

Vad den andre förmedlaren beträffar föreställer jag mig att man vid ett rättsgångsförfarande mot honom inte hade kunnat undvika att utsätta även de berörda kvinnorna för närgångna frågor, förhör, vittnesmål och publicitet. Det var ju detta man ville undvika genom abolitionsbeslutet.

För det andra säger lottmajoriteten, att den utomordentliga brådska, varmed ärendet handlagts, framstår som anmärkningsvärd och att de brister med vilka Kungl. Maj:ts beslut är behäftade kan bero på bristande omsorg vid ärendets beredning.

Det var ändå på det sättet, herr talman, att man i pressdebatten i anslutning till denna diskussion yrkade från många håll, inte minst från folkparti-håll, att regeringen skulle ingripa och ingripa snabbt. Man skulle stoppa män-niskojakten, som det hette. Nu säger de borgerliga utskottsledamöterna, att regeringen i stället handlat för snabbt i detta ärende.

Detta tycker jag är en anmärkningsvärd slutsats av utskottsmajoriteten. Hela ärendet låg väl i stället till så, att om abolition skulle beviljas skulle detta ske med största skyndsamhet. Läget vid den aktuella tidpunkten var ju, att husrannsakan hade skett och att man höll på att försöka spåra upp namnen på de berörda kvinnorna för att ställa dem under förhör. Polisen hade vissa led-trådar, bl. a. i de brev som några av kvinnorna hade skrivit till förmedlaren. Tidningspressen och övriga massmedia var på jakt efter färsk-a nyheter i ären-det. Man förstår den hårda press som kvinnorna i den situationen var utsatta för.

Eftersom avsikten med ett abolitions-

beslut var att förekomma att de berörda personerna blev utsatta för fortsatt lidande, borde ju rimligen regeringsbe-slutet komma innan de blev utsatta för polisförhör och publicitet. Reservanterna tillbakavisar därför utskottsmajori-tetens anmärkningar även på denna punkt.

Slutligen säger både utskottet och reservanterna, att abolitionsinstitutet inte bör användas annat än i alldeles exceptionella fall. Så har ju inte heller skett hittills. I modern tid har abolition beviljats endast tre gånger, nämligen 1938 då generell abolition beslöts för personer, som lagstridigt deltagit i det spanska inbördeskriget, 1954 då kollektiv abolition beslöts för en grupp arbe-tare, anställda vid LKAB:s gruvförvaltning i Kiruna, som förfarit oriktigt vid invägning av gråberg, samt i år med det nu ifrågavarande beslutet. Eftersom reg-lerna för abolitionsinstitutet är ganska oklara och på den grunden varit före-mål för skiftande tolkningar, förutsätter både utskottet och reservanterna vidare, att institutet kommer att omfattas av de övervägningar, som kommer att göras i författningsfrågan.

Herr talman! Reservanterna har alltså inte på någon punkt kunnat ansluta sig till den kritik som utskottet riktat mot justitieministern beträffande denna punkt, och jag ber därför att få yrka att kammaren måtte lägga punkten C.11 i konstitutionsutskottets memorial nr 27 till handlingarna med gillande av reser-vationen.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Därefter anförde:

Herr förste vice talmannen von FRIESEN (fp):

Herr talman! Beträffande det sist framställda yrkandet har jag i ett tidi-gare anförande uttalat mitt beklagande över att socialdemokraterna, tydligen stödda av regeringen, har kommit till

Beslut om abolition

den slutsatsen, liksom de gjort i första kammaren, att de vill ha en omröstning i denna rättsfråga. De måste betrakta denna angeläget som en fråga av alldeles utomordentlig vikt. Jag erinrar kammaren om att i tre olika fall har utskottet med lottens hjälp kritiserat — låt vara i mild form — några statsråd. I de föregående fallen — nämligen gåvan till Marocko och kommunblocksindelningen — har man inte tillgripit denna ganska exceptionella utväg. Men när det gäller att försvara en åtgärd av justitieministern anser man det nödvändigt att — såsom jag tillät mig säga i mitt första anförande i dag — etablera en form av närvaroförteckning för de socialdemokratiska ledamöterna.

Jag tycker att detta är ett tillvägagångssätt, som misskrediterar utskottets arbete och försvårar för utskottet att utöva den sakliga kritik av regeringsärendenas handläggning, vilken är nödvändig.

Efter detta skall jag säga några ord i själva sakfrågan. Det är en verkligt svår och besvärlig fråga vi har att ta ställning till, och jag medger gärna att jag då jag begärde att utskottet skulle infordra handlingarna i ärendet från början var mycket tveksam om vilken ställning man skulle inta. Så småningom kom jag genom den av utskottet förebragta utredningen fram till det ställningstagandet, att man kunde anmärka på två saker, dels själva förfarandet med abolition, vilket enligt min i motsats till den föregående ärade talarens uppfattning inte ter sig som en tvingande nödvändighet för de högsta juridiska myndigheterna i vårt land, dels den anmärkningsvärda brådska vilken jag med beklagande måste konstatera att justitieministern visade i detta avseende.

Det var särskilt en sak som kom mig — och som jag tror även utskottets övriga ledamöter — att reagera vid föredragningen av detta ärende, nämligen de upplysningar, som vi fick beträffande en av förmedlarna av dessa aborter.

Herr Nilsson i Östersund har redan berört denna sak.

Man kan i detta avseende skilja på två slag av eventuella lagbrytare — vi vet inte om de varit det — nämligen dels kvinnorna, dels de s. k. förmedlarna. Vad kvinnorna beträffar förstår jag, att justitieministern av medkänsla med dem har velat handla så snabbt som det över huvud taget är möjligt, även om jag samtidigt i detta avseende måste göra den reservationen, att hela den situation i vilken kvinnorna blivit försatta för dem ter sig allvarligare än det eventuella fortsatta rättsliga förfarandet.

Den situation i vilken den abortsökande kvinnan befinner sig är svår och besvärlig. Hon hotas av den man, som medverkat till uppkomsten av denna situation, och hon känner sig övergiven och isolerad. Det är förvisso synd om henne och hon är förvisso att beklaga. Men jag har anledning att understryka att det beklagansvärda i hennes situation inte ligger i de polisiära åtgärderna, vilka för henne många gånger ter sig som sekundära, utan fastmera i det läge, som hon hamnat i.

Jag har, herr talman, som läkare kontakt med åtskilliga kvinnor i denna situation — inte med några polenresenärer utan med vanliga abortsökande kvinnor — förtvivlade, upprörda människor vilka det som sagt förvisso är synd om. Jag tror mig dock kunna säga att det väsentliga för dem är hela den situation i vilken de befinner sig. Frågan om eventuella polisförhör, vilka för övrigt bedrivs med den försiktighet och den humanitet, som situationen kräver, är av mera underordnad betydelse.

Jag är därför inte helt överens med justitieministern, när han anser att skyndsamheten i detta ärende krävde ett så snabbt beslut, som han var beredd att fatta. Inom utskottet hade vi i allmänhet såvitt jag kan bedöma den uppfattningen, att kvinnorna intog en särställning. Lika väl som de kvinnor,

Beslut om abolition

vilka hade underkastat sig illegal abort inom landet, praktiskt taget aldrig blir föremål för påföljder, lika väl ansåg vi att det inte fanns någon anledning till att de som gjort detta utanför landet skulle utsättas för legala repressalier.

För att ytterligare gå in på kvinnornas situation kan man väl tillägga att det, när riksåklagaren vid ett visst datum hade förklarat att det förelåg en så kallad rättsvillfarelse och att han för sin del tillstyrkte abolition, hade varit naturligt om justitieministern ägnat denna fråga ett något längre och noggrannare övervägande än han i själva verket gjorde.

Det finge väl betraktas såsom uteslutet att de lokala åklagarna skulle fortsätta med aktioner mot kvinnorna. Det är den hast, med vilken justitieministern handlade i detta ärende, som vi finner vara ganska anmärkningsvärd. Därvidlag kan vi i likhet med vad som skedde i marockoärendet säga, att beredningen kunde ha varit mera fullständig och noggrann.

Uttrycket rättsvillfarelse tror jag är ganska farligt. Det är något som man skall använda med den allra största eftertanke och försiktighet. Varken justitieministern eller övriga rättsvårdande instanser har kunnat analysera dessa kvinnors tänkesätt och reaktioner. Man kan inte med bestämdhet göra gällande, att det förelåg en rättsvillfarelse i så måtto, att de inte kände till huruvida fosterfördrivning begången i en annan stat, i vilken sådan är tillåten, också var tillåten enligt svensk lag. Därvidlag gör nog minoriteten rätt obestyrkta påståenden. Det har inte förebragts någon utredning som styrker att rättsvillfarelse förelåg.

Detta om kvinnorna. Jag tror att vi har all anledning att med största varsamhet handlägga detta ärende, med vetskap om kvinnornas särskilda situation. Men så kommer vi till förmedlarna.

Förmedlarna intar ju en helt annan

ställning än kvinnorna. Vad som kom utskottsmajoriteten att reagera alldeles särskilt var den vetskap vi fick om den förmedlare, som av rent kommersiella skäl hade haft förbindelse med en dansk resebyrå och som, under åberopande av sin tryckta ekonomiska situation, ville tjäna pengar på förmedling av fosterfördrivningar utanför vårt land. Någon särskild medkänsla med denne person kan vi väl omöjligen ha.

Det har gjorts gällande — även av herr Nilsson i Östersund nyss — att mannen i fråga inte hade gjort sig skyldig till något brottsligt. Han hade skrivit brev till olika kvinnor, och den enda reaktion han fick från dessa kvinnors sida var ovettiga brev. Det visar ju en viss sund inställning hos kvinnorna, som kritiserade honom därför att han hade erbjudit dem att företa vad som med en i sammanhanget något besynnerlig beteckning kallas hälsoresor. Ingen av kvinnorna hade *veterligen* nappat på förslagen i dessa brev; vi vet inte med säkerhet huruvida någon gjort det. Länsåklagarens uttalanden i detta avseende är inte alldeles entydiga, och jag erinrar kammaren om att när länsåklagaren beslutar att inställa förundersökningen i detta fall sker det direkt med åberopande av det fattade abolitionsbeslutet.

Vi vet ju inte heller om det har funnits andra förmedlare, som kunnat undgå upptäckt av polismyndigheten. Den situationen skulle mycket väl kunna tänkas, att någon person uppträder och säger att han har bedrivit sådan verksamhet, som ju bör vara ganska känd — folks förmåga att tjäna pengar i vissa situationer är ju rätt väl utvecklad. Vi vet sålunda inte huruvida det också funnits andra förmedlare, som inte har blivit ertappade av polisen. Om de finns har de ju gynnats av abolitionsbeslutet.

Så till den andre av de kända förmedlarna! Det är en person med samma grundåskådning som jag själv, herr

Beslut om abolition

Hans Nestius, vars motiv jag inte på något sätt vill förringa. Jag är helt övertygad om att han hade ideella bevekelsegrunder när han, som han erkänt, medverkade till aborterna. Men jag kan omöjligen förstå att det skulle ha varit något större lidande för honom att underkastas den legala procedur som vi är vana vid när det gäller rättsligt förfarande. Han gynnades emellertid av detta avbrytande av det rättsliga förfarandet i stället för att behöva få sin sak prövad inför domstol.

Hans roll ter sig för mig kanske inte alltför imponerande. Han hörde ju till dem som hos justitieministern begärde abolition, d. v. s. begärde nåd. Jag tycker inte det är särskilt heroiskt av Sankt Görän att begära nåd. Man kan ha förståelse för om draken begär nåd, men jag måste ärligt säga ifrån att jag inte tycker det inger alltför stor respekt, om Sankt Görän begär att det polisiära ingripandet av nåd inte skall fortsättas mot honom.

Jag framhåller detta därför att herr Nilsson i Östersund sade att det var Liberala studentförbundet som hyste den uppfattning det här är fråga om. Jag vill bara säga ifrån, att jag inte delar de liberala studenternas uppfattning på denna punkt. Inom vårt parti råder åsiktsfrihet. Jag tror inte att vare sig jag eller någon annan inom folkpartiets riksdagsgrupp har samma inställning som dessa studenter i denna fråga. Det är naturligtvis vår rättighet att hysa en från deras uppfattning avvikande mening, även om vi naturligtvis inte förmenar dem rätten att hysa sin uppfattning.

Låt mig sammanfatta mina slutsatser rörande beslutet om abolition — ett förfarande som tillämpats tre gånger sedan vår grundlag antogs år 1809.

Jag vill först och främst ifrågasätta om det var nödvändigt att tillgripa abolutionsförfarandet. Jag är mycket tveksam på den punkten. Jag tycker att man kunde ha lugnat sig, och under alla förhållanden tycker jag att justi-

tieministern kunde ha låtit frågan bli föremål för en bättre beredning än den som skedde under trycket av den starkt upphetsade opinion som var rådgivande vid tillfället. Man kan inte frigöra sig från intrycket, att det var en viss pressopinion som kom justitieministern och andra agerande att falla till föga och tillgripa abolitionen som ett bekvämt avslutande av ett rättsligt förfarande. Enligt min mening hade det varit till större gagn för rättssäkerheten, om våra domstolar i vanlig ordning hade fått pröva ärendet.

Jag har tidigare — och jag skall säga det avslutningsvis — här i kammaren framhållit, att jag ansåg att denna sak, då det är en unik företeelse, hade bort behandlas såsom ett anmärkningsyrkande inom utskottet. Här rör det sig dess bättre inte om någon administrativ praxis utan om en enstaka åtgärd från regeringens sida.

Jag tycker att det hade varit mera logiskt och riktigt, om man gått på anmärkningsförfarandet, men på grund av de politiska styrkeförhållandena inom utskottet fann jag — som jag tidigare framhållit — det lämpligaste vara att yrka på ett tillkännagivande, inte minst med hänvisning till det obestridliga faktum, som också herr Nilsson i Östersund påpekade, att man inte kan påstå att justitieministerns åtgärd i och för sig är grundlagsstridig. Ett liknande förfarande har ju tidigare godkänts. Jag har emellertid ansett, att varje gång något sådant sker, så bör man inom riksdagen lystra; man bör uppmärksamma saken och man bör mycket energiskt framhålla vådorna för vårt lands rättsprocedur av en sådan åtgärd.

Det är alldeles klart att då utskottsminoriteten, den minoritet som uppstod genom lottningen, inte ville vara med om en samskrivning — någonting som jag hade förhoppning om under arbetet inom utskottet — så kom vi att gå på olika skrivningar.

Det kan också hända, att det av herr

Beslut om abolition

Nilsson i Östersund nu ställda yrkandet gör att vi från den tillfälliga utskottsmajoritetens sida får anledning att skärpa tonen gentemot justitieministern. Jag är emellertid övertygad om att det med god vilja från utskottsminoritetens sida hade varit möjligt att framhålla allvaret i den företagna åtgärden, att framhålla vikten av att detta bör vara en isolerad företeelse, som knappast bör upprepas i framtiden. Skall sådant förekomma, herr talman, bör det, som utskottet också framhåller, regleras i vår författning. På den punkten tror jag att majoriteten och minoriteten i utskottet är eniga.

Jag ställer inte något yrkande. Jag kommer emellertid inte att delta i den omröstning, som man från minoritetens sida är beredd att genomdriva.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Det väckte förvisso stort uppseende när den inflammerade abortaffären fick en så oväntad vändning genom regeringens ingripande. Många kände inte alls till det nådeinstitut som abolitionen innebär och som ju inte heller är reglerad i grundlagen utan bara förekommer i praxis. Ingen vill emellertid bestrida regeringens rätt att begagna sig av abolition. Men man kan verkligen ställa sig tveksam i frågan, huruvida institutet nödvändigtvis hade bort komma till användning i denna abortaffär och i den utsträckning som skedde.

Visst har man anledning att hysa medlidande med de kvinnor, som i förtvivlan och i god tro grep möjligheten att få abort i Polen. Vad som inträffat är ju också ett vittnesbörd om att vi behöver förstärka stödet och rådgivningen åt abortsökande kvinnor. Men de i detta fall berörda kvinnorna löpte ju ingen direkt risk för åtal. Enligt brottsbalken 3 kap. 11 § har åklagaren möjlighet att ge åtalseftergift.

Men jag vill också säga ett par ord om de övriga i affären inblandade —

förmedlarna av Polen-resorna. De borde allt i vanlig ordning ha fått sin sak prövad av domstol.

Vid utskottsbehandlingen hade man till en början ett material som omvittnade att förmedlarna drevs av starkt ideellt intresse. Men vid ett senare sammanträde kunde man påvisa, att det inte var så helt beställt med idealiteten på alla håll; abortaffären hade verkligen blivit en abortaffär. Den i utskottsutlåtandet omnämnde förmedlaren, som erbjöd de danska »hälsoresorna», hade fixerat priset till 1 170 kronor, och han erbjöd också mottagarna av brevet 150 kronor för varje anskaffad intressent.

Nog hade det väl varit ganska motiverat att en sådan herre fått sin sak prövad i laga ordning. Men nu avstyrdes i stället alla ytterligare undersökningar genom abolutionsbeslutet. Man kan verkligen befarat att det finns personer som kommer att försöka ta upp den företagsamme förmedlarens fallna mantel. Rättsfrågan är i detta avseende fortfarande tveksam; här finns en marknad för spekulation av företagsamt folk. Vad man än har för uppfattning om hur abortfrågan bör lösas i framtiden — t. ex. om vi bör ha fria aborter eller inte — så reagerar man väl ändå kraftigt mot tanken att detta skall bli en resebyråfråga.

Reservanterna anför hänsyn till de berörda kvinnorna som motiv för abolition. Men dessa kvinnor hade, som tidigare nämnts, kunnat få sin sak bärgad på annat sätt. Nog hade hela denna fråga gagnats av att regeringen skyndat något långsammare och inte låtit sig påverkas eller dirigeras av presskampanjen eller av Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund. En regering bör verkligen hålla sig med högre ledstjärnor.

En sak är emellertid alla överens om, nämligen att abolutionsinstitutet bör regleras i grundlagen, något som också högsta domstolen, regeringsrätten och hovrätterna har förordat. Abolutionsbe-

Beslut om abolition

slutet i samband med denna abortaffär är ett starkt argument för en sådan reglering.

I detta anförande instämde herrar *Heckscher*, *Magnusson* i Tumhult, *Ringaby* och *Hedin* (samtliga h).

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag vill först slå fast att herr von Friesen tar avstånd från Liberal ungdom och den uppfattning som man från det hållet har fört till torgs i denna fråga.

Jag vill sedan säga att jag inte har någon anledning att fortsätta diskussionen om den formella handläggningen av denna fråga. Den debatten fördes här i morse. Representanter för de olika politiska partierna gjorde deklarationer i den frågan, och jag tror inte att vi kommer längre om vi fortsätter den diskussionen.

Från utskottsmajoritetens sida skju- ter man in sig på den brådska, varmed detta ärende handlagts, och säger att man skulle ha kunnat dröja ännu någon tid med att fatta beslut i frågan. Jag vill klart deklarerat att jag på den punkten har en alldeles motsatt uppfattning. Jag tror att det var brådskande att fatta abolutionsbeslutet och därigenom befria dessa kvinnor från den hårda psykiska press som de under ganska lång tid otvivelaktigt varit utsatta för. Jag kan alltså inte dela den mening som herr von Friesen gör sig till tolk för på den punkten. Det vore intressant om herr Ullsten, som ju representerar samma parti som herr von Friesen, ville begära ordet och deklarerat sin uppfattning när det gäller brådskan i handläggningen av denna fråga. Jag skulle vilja fråga honom, om han delar den uppfattning som herr von Friesen gjort sig till tolk för.

Man har sedan tagit upp förmedlarna. När det gäller det första fallet, marian- nelundsbon, har vi i utskottet haft att hålla oss till de handlingar som har presenterats. I utskottsutlåtandet står det:

»I beslutet om förundersökningens nedläggande anfördes: 'Den hittills gjorda utredningen giver ej vid handen att (N. N.) gjort sig skyldig till brottsligt förfarande...'. Det är vad vi haft att hålla oss till i det första fallet. Vi menar att polisundersökningen har visat att denne förmedlare inte kunde bli föremål för åtal och fällande dom.

När det sedan gäller redaktör Nestius vidhåller jag vad jag sade i mitt inledningsanförande, nämligen att jag som lekman har svårt att tro annat än att om man skulle ha fortsatt förhören med redaktör Nestius så hade man förmodligen varit tvungen att plocka fram de aktuella kvinnorna och anställa förhör även med dem.

Herr von Friesen säger att den formella handläggningen av denna fråga kan föra med sig att man från oppositionens sida måste skärpa tonen i utskottsarbetet. Det är möjligt att det blir på det sättet. Jag hoppas emellertid att det goda samarbete som har rätt skall bli bestående även i framtiden. Jag vill bara erinra om att herr Heckscher under förmiddagens debatt satte ett mycket nedsättande betyg på de tio socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet. Han sade att dessa ledamöter vägladdes av en absolut lydaktighet och osjälvtändighet och att de i alla situationer betraktade regeringen som ofelbar. Det är möjligt att sådana uttalanden från oppositionen kan leda fram till att även de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet måste skärpa tonen.

Av herr Wernar hade jag för min del väntat mig en humanare ton i hans anförande. Jag trodde att han skulle lägga upp sitt anförande i denna fråga på ett helt annat sätt och åtminstone visa något medlidande med de aktuella kvinnorna. Hans uppfattning är tydligen att man borde ha fortsatt polisundersökningarna, att man borde ha sakfört kvinnorna. Jag tror att de aktuella kvinnorna vid det tillfället hade lidit nog och

Beslut om abolition

att det var riktigt med ett snabbt ingripande från regeringens sida.

Jag vill sedan bara erinra om att den som följde pressdebatten i denna fråga lade märke till att många borgerliga tidningar om justitieministern uttalade: Han sitter i Reykjavik med armarna i kors, när han borde vara hemma och agera i denna sak. Justitieministern kom hem och agerade, och sedan får han en mycket hård kritik från borgerligt håll för att han har vidtagit för snabba åtgärder!

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Konstitutionsutskottets granskning av regeringens arbete under det gångna året har resulterat i ett omfångsrikt memorial, som innehåller åtskilligt som kan vara värt att diskutera. Självt har jag varit föremål för en ingående undersökning i 5 av de 14 ärenden som utskottet redovisat och har ägnats nästan hälften av materialet.

Vid en genomgång av resultatet av denna ingående uppmärksamhet av mitt fögderi måste jag få det intrycket, att det intensiva felsökeri som här bedrivits givit mycket klen resultat. I två av ärendena har ingen utskottsledamot funnit anledning att ställa något som helst yrkande. I två andra ärenden har 5 av utskottets 10 borgerliga ledamöter framfört yrkande om anmärkning mot mig. I det femte fallet har de borgerliga ledamöterna med lottens hjälp kommit fram till ett tillkännagivande i fråga om mitt beslut om abolition.

Herr talman! När jag nu tar till orda på denna punkt, tillåter jag mig att omedelbart deklarerat att det finns ingenting i de mina åtgöranden som varit föremål för konstitutionsutskottets granskning som jag känner så stor samvetsfrid med som just mitt beslut om abolition i abortaffären.

Under loppet av ett år ställes en de-

partementschef inför många vanskliga avgöranden. Det är så lätt att efteråt sitta i en kyligt diskussionsmässig atmosfär och tycka och tänka och kanske komma till andra resultat än den, som i en given situation måste fatta sitt beslut utan dröjsmål. Jag vill därför innan jag går in på sakfrågan ha klart deklarerat, att jag själv känner stor tillfredsställelse med att jag har fått ha förmånen att på ett avgörande sätt medverka till det beslut vi nu diskuterar och till utformningen av detta beslut.

Vad som har sagts här förut i kväll från utskottsmajoritetens sida har inte tillfört debatten några nya synpunkter utöver vad som framgår av decharge-memoriet. Jag tror emellertid att det kan finnas anledning att ge ytterligare belysning åt denna fråga. Med lottens hjälp fann sig den borgerliga delen av konstitutionsutskottet till dess egen obehagliga överraskning plötsligt enad i tre majoritetstillkännagivanden. Det för åtskilliga i denna majoritet allra mest obehagliga var väl just frågan om ett angrepp mot mig i abolitionsfrågan. De måste omedelbart ha insett att deras ställningstagande, som helt och hållet bottnar i principen att man måste visa att man kunde ena sig om åtminstone *något*, var grundat på mycket lösa boliner; de kunde inte inför den allmänna opinionen försvara sin inhumana ståndpunkt.

Denna majoritet som i punkt efter punkt är så angelägen att betona vikten av att ärenden i förväg beredes så noggrant som möjligt — vi hörde det upprepas gång på gång före middagspausen — visar i detta fall att den inte alls berett sitt eget ärende före ställningstagandet. Jag skall så småningom återkomma härtill. Men innan jag går in på sådana detaljer skall jag behandla ett par principfrågor.

Utskottsmajoriteten och reservanterna är ense om abolitionsinstitutets grundlagsenlighet och om att institutet bör beaktas vid övervägandena i författ-

Beslut om abolition

ningsfrågan. Så långt är allting gott och väl, även om jag ställer mig något tveksam inför frågan hur abolitionsinstitutet skall kunna regleras i grundlagen. Men ännu ett steg sträcker sig i varje fall den formella enigheten enligt memorialet. Reservanterna anser att mitt beslut i dess helhet var riktigt. Lottmajoriteten anser att det var riktigt endast beträffande de berörda kvinnorna. Det tycks inte vara så helt ens med det sedan vi hörde herr förste vice talmannen hålla sitt anförande. Men detta beslut skulle enligt lottmajoritetens mening vara felaktigt beträffande förmedlare av de utländska resorna. Och denna punkt, herr talman, är en väsentlighet när det gäller det principiella ståndpunktstagandet till det aktuella abolitionsbeslutet.

Det är alldeles självklart att jag — när jag återkom till Stockholm efter Nordiska rådets session i Island och ställdes inför den väldiga opinionsstorm som hade uppkommit här under min vistelse i Island — i första hand hade i åtanke den kategori, som utskottet uppenbarligen åtminstone formellt varit helt enig om, nämligen de abortsökande kvinnorna.

Problemet var på sätt och vis inte nytt för mig. Redan när jag första gången hade anledning att sätta mig in i vår abortlagstiftning — det var i samband med regeringsförslaget beträffande de s. k. neurosedynfallen — fick jag den uppfattningen, att vi borde se litet närmare på denna del av vår lagstiftning, i varje fall dess tillämpning i praktiken. Denna uppfattning förstärktes med åren, och när jag gav mig i väg till Nordiska rådets session i Reykjavik den 12 februari, hade jag i min portfölj ett av mina medarbetare utarbetat förslag till direktiv för en utredning om vår abortlagstiftning.

De abortsökande kvinnornas situation och deras problem var således vid min återkomst den 18 februari ingen nyhet för mig. En nyhet för mig då jag åter trädde i tjänst var däremot den våld-

samma protestreaktion, som inte minst inom folkpartipressen hade förekommit under min bortovaro mot att åklagarmyndigheten och på dess order polismyndigheten sin plikt likmätigt hade inlett förundersökning i anledning av de s. k. Polen-resorna. Jag ber i det här sammanhanget bara att få hänvisa till det våldsamma utfall, som folkpartiets ordförande i första lagutskottet riktade mot polispersonalen.

Samma dag, alltså den 18 februari, var i tidningen Expressen publicerad en intervju, som en medarbetare i tidningen fått med mig dagen innan i Reykjavik. Redan då nämnde jag regeringens möjlighet att ge abolition. Den utomordentliga och högst anmärkningsvärda brådska som det talas om i utskottsmajoritetens skrivning förelåg alltså inte. Tanken på abolition var uppe redan vid min första konfrontation med problemställningen.

De abortsökande kvinnornas ställning var som sagt ett förstahandsintresse. En generell åtalseftergift för dem framstod för mig som självklar. Men kunde jag slå mig till ro med att genom ett abolitionsbeslut försäkra dem att de själva inte skulle bli straffade? Jag förstod ganska snart att deras situation inte i någon nämnvärd grad skulle underlättas genom ett abolitionsbeslut av sådan innebörd, att endast de befriades från åtal. De kunde, som jag också framhöll i Reykjavik-intervjun, på goda grunder räkna med att inte bli drabbade av lagens straffhot.

Jag kunde alltså inte inskränka mig till att tänka på enbart deras risk att bli åtalade och straffade. Med den erfarenhet jag under årens lopp hade fått av de abortsökande kvinnornas situation var det uppenbart att ett abolitionsbeslut, om det över huvud taget skulle ha någon mening, måste vara så utformat, att det skyddade dessa kvinnor från den offentlighet som måste följa av att åklagar- och polismyndigheterna sin plikt likmätigt fullföljde förunder-

Beslut om abolition

sökningarna i fråga om andra inblandade.

Redan innan några framställningar om abolition hade inkommit till justitiedepartementet stod det alltså klart för mig att ett eventuellt beslut om abolition inte kunde inskränkas till de abortsökande kvinnorna.

Det är här de s. k. förmedlarna kommer in i bilden. Skulle jag utforma abolutionsbeslutet så, att det omfattade endast de abortsökande kvinnorna måste de ju dras in i förundersökningarna för att man skulle kunna utröna om förmedlarna medvetet hade gjort sig skyldiga till brottslig handling. Det var detta som dessa olyckliga kvinnor i första hand ville undvika. Ett abolutionsbeslut som omfattade endast de abortsökande kvinnorna skulle ju ha utsatt dem för ingående förhör om hur de hade kommit att företa ifrågavarande resor o. s. v. De skulle ha dragits in i offentliga rättegångar till vilka de kallats att vittna om sina egna förhållanden. Därmed hade de kommit till en offentlighet som de till varje pris ville undvika.

Ett abolutionsbeslut av den inskränkta innebörd, som även lottmajoriteten inom konstitutionsutskottet uppenbarligen anser befogat, skulle alltså ha varit meningslöst. Det skulle ha utsatt dessa kvinnor för ett fortsatt meningslöst lidande. Redan härav följer att abolutionsbeslutet måste utsträckas till att gälla också förmedlarna. Att det i detta speciella fall förelåg också andra skäl att låta beslutet avse även andra än de abortsökande kvinnorna skall jag strax återkomma till.

Herr talman! Av den principiella sidan av den fråga vi diskuterar återstår endast sättet för handläggningen av ett ärende av denna art.

Konstitutionsutskottet, som enligt memorialet ingående har undersökt min praxis i nådeärenden, måste vara väl medvetet om att i ärenden av detta slag — de må gälla nåd, amnesti eller abolition — kan man inte ha en enda för

alla fall tillämplig mall. I vissa fall kan man ta god tid på sig och låta utreda ärendet i varje detalj. I andra fall ligger det i sakens natur att ärendet måste behandlas med all möjlig skyndsamhet. Detta fall, ärade kammarledamöter, var just ett sådan fall där skyndsamhet var påkallad, om ett beslut från min sida över huvud taget skulle ha någon inverkan eller någon betydelse. Ett uppskov med beslutet skulle helt enkelt ha inneburit att de lidanden, som beslutet skulle avse att skydda de abortsökande kvinnorna ifrån, inte skulle upphöra. Dessa kvinnor skulle ha försatts i en situation där de under en oviss tid skulle ha utsatts för de lidanden som abolutionsbeslutet avsåg att befria dem från. Det gällde alltså att handla snabbt om man över huvud taget skulle handla.

Inom folkpartiet låter det litet annorlunda nu än i februari. Det förtjänar att komma till kammarens protokoll vad en av kammarens ledamöter uttalade i Dagens Nyheter fredagen den 19 februari 1965: »Myndigheternas handlande är upp och nedvända världen. Vad som skett är förfärligt, ja, tragikomisk om man kan använda ett sådant ord i ett så allvarligt sammanhang. Jag och mina riksdagskolleger sätter nu vårt hopp till att justitieminister Kling omedelbart skall ingripa när han kommer hem från Nordiska rådet i Reykjavik. Det är sannerligen angeläget att den högste ansvarige för rättsväsendet i Sverige omedelbart rättar till vad som skett.»

Vad är det som har skett därefter som gjort att man inom folkpartiet nu resonerar på ett helt annat sätt? Efter tankens kranka blekhet!

Herr talman! Jag lämnar härmed de principiella synpunkterna och övergår till det aktuella ärendet. Det gäller här de s. k. förmedlarna. Lottmajoriteten har fäst särskild uppmärksamhet vid den person som i brev utbjöd abortresor och utfäste ersättning till dem som anvisade deltagare i resorna. Beslutet om abolition fattades i konselj

Beslut om abolition

den 26 februari i år. Lägg märke till detta datum! Det framgår av den på denna punkt litet tendentiöst skrivna reciten i dechargememorialet, att lottmajoriteten har haft tillgång till förundersökningsmaterialet beträffande denna person. Man har ordagrant låtit återge vederbörande åklagares slutliga beslut att nedlägga förundersökningen, men man har sorgfälligt underlåtit att återge vad åklagarmyndigheterna i övrigt har ansett om detta fall. Av akten i ärendet framgår emellertid att vederbörande chefsåklagare redan den 11 februari — alltså femton dagar före abolitionsbeslutet — skrev till länsåklagarmyndigheten i Jönköping och anmälde: »Enligt min mening föreligger knappast grund för vidare utredning i saken.» Påföljande dag, den 12 februari, skrev länsåklagaren i Jönköpings län ett brev till riksåklagarämbetet och förklarade att han avsåg att nedlägga förundersökningen. Att abolitionsbeslutet, *rent formellt*, avsåg även denne man, som åklagarmyndigheten fjorton dagar tidigare hade ansett icke vara straffbar, finner konstitutionsutskottets lottmajoritet stötande. Men vad hade han gjort sig skyldig till, om vi noga granskar hans aktivitet? Jo, någonting som vi skulle kunna kalla för stämpling till fosterfördrivning, men stämpling till fosterfördrivning är någonting som riksdagen enhälligt har beslutat icke skall vara straffbart.

Jag sade nyss att det framgår av reciten på denna punkt i dechargememorialet, att lottmajoriteten har haft tillgång till förundersökningsmaterialet i fråga om detta särskilda fall. Man frågar sig, varför inte denna utskottsmajoritet med utnyttjande av § 46 riksdagsordningen hos statsrådet Hermansson, som regeringen i budgetkonseljen gav vederbörligt förordnande, har begärt att också få ta del av förundersökningsmaterialet i fallet Nestius. Majoriteten i konstitutionsutskottet skulle säkerligen även ha fått ta del av det materialet. Det beklagliga för majoritetens del är

bara, att den då skulle ha funnit att dess resonemang om förmedlarna är rent absurt. Det framgår nämligen att herr Nestius *kanske* var *en* förmedlare, men han har inte alls spelat den betydelsefulla roll som man i en del tidningsalster har velat tilldela honom. Det finns goda grunder för antagande, att det i själva verket var en kvinna som själv hade fått abort i Polen som förmedlade s. k. Polen-resor. Utan någon som helst omgång hade utskottsmajoriteten kunnat få tillgång till dessa upplysningar. Om den hade velat! Men den föredrog att ta in upplysningar om ett annat fall, där inga som helst förutsättningar för åtal fanns.

Ärade kammarledamöter! Vi kan vara överens om att detta är helt belysande för hur de borgerliga ser på sin grundlagsvårdande funktion. Hade majoriteten i utskottet gjort sig mödan att begära att få in förundersökningsmaterialet i fallet Nestius, så hade denna majoritet omedelbart insett att abolitionsbeslutet inte kunde inskränkas till enbart de abortsökande kvinnorna. En av dem kunde ju vara både abortsökande och förmedlare. Hela grunden för beslutet hade ju i detta speciella fall undanröjts, om man skulle ha fått infallet att handla enligt oppositionens tankegångar. Deras linje skulle ha inneburit att man i detta fall skulle ha tvingat åklagar- och polismyndigheterna att identifiera och förhöra varje kvinna som varit i kontakt med förmedlarna och att sedan vid en eventuell följande rättegång åberopa dem som bevis. Vad hade då varit meningen med varje beslut om abolition?

Herr talman! Det talas i detta memorial så ofta om nödvändigheten av att ärenden noga och sorgfälligt beredes före deras avgörande. Hur skulle det ha varit, om konstitutionsutskottets majoritet i detta fall hade åtminstone nödtorftigt satt sig in i ärendet, innan denna majoritet gjorde sitt ställningstagande?

Beslut om abolition

Herr förste vice talmannen von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Justitieministern har en taktik, då han är trängd i en debatt, att påstå att motståndaren har gjort ofullständiga och mindre tillförlitliga undersökningar. Jag känner igen detta resonemang från tidigare sammanhang, och det är alldeles klart att det är mycket bra, då man blir anfallen, att försvara sig på det sättet.

Jag kan emellertid försäkra justitieministern, att utskottet mycket noggrant har tagit del av det material som förelåg och haft många föredragningar i ärendet. Allt detta om den här småläningen, som var förmedlare, var oss bekant, och lika väl var det oss bekant vad länsåklagaren sade vid ett tidigare tillfälle. Men vi har också fäst oss vid hur han formulerade sitt slutliga beslut, som vi inte tycker är i överensstämmelse med det första och där han talade om att det just var abolitionen som gjorde att han nedlade målet mot småläningen.

Justitieministern har inte sagt någonting som har kommit oss att ändra vår uppfattning. Justitieministern säger att vi är efterkloka när vi så här långt efteråt tar ställning till beslutet, men samtidigt påstår justitieministern att hans samvete är rent; han har precis samma uppfattning nu som han hade när han fattade sitt något hastiga beslut, dagen efter det att riksåklagaren och Socialdemokratiska ungdomsförbundet hade kommit med sin framställning. Han ångrar alltså ingenting; det hade alltså varit värdelöst om han fått flera dagars längre tid på sig att fundera över saken som vi inom utskottet ansåg att han borde ha fått.

Sedan gör justitieministern en del reflexioner om folkpartiets inställning till den här frågan. Det är ett underligt exempel på ett kollektivistiskt tänkande! Det är inte folkpartiet som har tagit ställning inom konstitutionsutskottet, utan det är enskilda ledamöter i ut-

skottet, som har försökt pröva denna angelägenhet på det sätt som vi har varit vana vid att göra. Att det även inom denna meningsriktning funnits olika uppfattningar om handläggningen av ärendet förefaller icke mig på något sätt orimligt. Jag har tidigare förklarat att jag inte kan dela de liberala ungdomarnas uppfattning, varken i fråga om fri abort eller i fråga om nödvändigheten av abolition. Jag vill också gärna säga, att den som gav uttryck åt kritik av polisens handläggning av detta ärende inte har mitt stöd — det är inte min uppfattning i denna fråga. Jag tror att man får lov att skilja litet grand på den politiska aktionen i form av ett politiskt partis åtgärder och frågan om de individuella reaktionerna från utskottsledamöters sida.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag vill först i anledning av herr förste vice talmannens senaste anförande slå fast, att konstitutionsutskottets majoritet har haft tillgång till förundersökningshandlingarna i smålandsfallet men inte brytt sig om att ta del av det ännu mera väsentliga materialet i Nestiusfallet. Herr förste vice talmannen medgav att majoriteten i utskottet mycket väl känt till vad åklagarmyndigheten nere i Småland haft för uppfattning om saken. Då slår jag fast, att utskottsmajoriteten uppenbarligen handlat mot bättre vetande, när den författat sitt utlåtande.

Herr förste vice talmannen vill nu också i väsentliga delar springa ifrån den del av majoritetens utlåtande som godkänner att åtminstone kvinnorna fick abolition. Han gjorde i ett inlägg gällande att man inte kunde veta om rättsvillfarelse förelåg. Jo, herr talman, det kan man visst veta. Det framgår av sid. 85 i utskottets memorial, där riksåklagarens utlåtande i ärendet återges. Riksåklagaren säger där, att dessa kvinnor, och inte bara de utan även för-

Beslut om abolition

medlarna, synes ha svävat i rättsvillfarelse.

Hur kan riksåklagaren komma med detta påstående? Jo, i motsats till utskottsmajoriteten hade han tagit del av förundersökningshandlingarna.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag skall endast helt kort yttra mig om omröstningsförfarandet i denna fråga. Naturligtvis kunde jag ha gjort det i förmiddags, men jag hade redan då på känn att herr förste vice talmannen genom sin framställning, när vi komme fram till sakbehandlingen av ärendet, liksom skulle bädda för en omröstning. Han har nu själv konstaterat att han önskat ställa ett anmärkningsyrkande, men när han inte ens med lottens hjälp kunde vinna majoritet för detta bland de borgerliga inom konstitutionsutskottet, växlade han in på ett nytt spår och framställde ett yrkande om tillkännagivande. Samtidigt har herr von Friesen förklarat, att här gäller det inte i första hand ett uttalande om praxis utan ett direkt ställningstagande i ett bestämt ärende. På det sättet har herr von Friesen själv suddat ut gränserna mellan anmärkning enligt § 107 och ett tillkännagivande utan åberopande av denna paragraf. Det förefaller mot denna bakgrund egendomligt att herr von Friesen protesterar mot att de socialdemokratiska ledamöterna vill ställa detta yrkande om tillkännagivande under omröstning. Det har närmast karaktären av anmärkning. Skillnaden är endast att man inte åberopar § 107.

Man kan här komma in på en praxis att man, därför att man inte kan vinna gehör för ett yrkande om anmärkning enligt § 107, i stället kommer med ett kritiskt tillkännagivande. Skulle man då hålla på att det inte får företas omröstning i sådana frågor, så skulle ju kammaren inte kunna ge till känna sin mening. I sista hand är det här fråga inte om konstitutionsutskottets rättigheter

utan om kammarens suveränitet, en suveränitet som gör att kammaren bör kunna få ta ställning till det yrkande om tillkännagivande som gjorts. Den situationen kan ju tänkas, att konstitutionsutskottets ledamöter vill göra ett tillgännagivande men deras åsikt inte delas av kammaren. Då bör kammaren ha möjligheter att ge uttryck åt sin opinion. Detta är på intet sätt häpnadsväckande. Kammaren ger ju till känna sin mening i alla andra frågor. Varför skulle detta vara ett undantag, när man genom herr von Friesens sätt att lägga upp det hela i praktiken suddat ut gränserna mellan en anmärkning enligt § 107 och ett tillkännagivande?

Därför ber jag, herr talman, att få ansluta mig till det yrkande om omröstning som herr Nilsson i Östersund har ställt.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Som jag har uppfattat saken, är skillnaden mellan reservanternas och utskottsmajoritetens uppfattning trots allt inte så stor. Flera av de ståndpunkter som herr von Friesen intog i sina inlägg berörs inte i utlåtandet, och jag går därför förbi dem. Reservanterna och utskottsmajoriteten är för det första ense om abolitionsinstitutets grundlagsenlighet. De är för det andra ense om det befogade i att de kvinnor, som, sannolikt utan att ha klart för sig att det var straffbart, åkt till Polen för att få en där fullt legal abort, bör skyddas. Man är också överens om — där är utlåtandena helt identiska — att abolitionsinstitutet snarast möjligt bör regleras i grundlag. I ett avseende har meningarna dock gått isär bland utskottets ledamöter. Oppositionens företrädare har tyckt att regeringen borde ha prövat denna fråga grundligare innan den fattade beslut, medan regeringspartiets representanter har ansett att de åtgärder som företagits innan beslutet fattades är helt tillfredsställande.

Det finns emellertid i detta utlåtande

Beslut om abolition

en svaghet som är påtaglig och som gör det svårt för dem som inte deltagit i utskottets överläggningar att ta ställning. Ingendera sidan har egentligen gjort sig mödan att med fakta belägga de ståndpunkter och slutsatser man kommit fram till. Även om jag alltså menar att man, när man nu ändå tog upp denna fråga, borde ha bestyrkt båda meningarna, kan jag ändå inte komma ifrån att det kanske ligger en något tyngre bevisbörd på dem som velat kritisera det fattade beslutet än på dem som godkänt det.

Vad man t. ex. velat få svar på hade väl varit frågan: Var det möjligt att inskränka abolitionsbeslutet till att omfattade inblandade kvinnorna och att utesluta förmedlarna? Justitieministern har i sitt inlägg i kammaren diskuterat den frågeställningen relativt utförligt, men såvitt jag har kunnat förstå är det fortfarande oklart, huruvida man med ett sådant här selektivt abolitionsförfarande kunnat undgå att röja kvinnornas identitet, även om de kunnat slippa ifrån att bli dömda och kanske också sluppit schavottera inför offentligheten. Man hade också gärna velat få svar på frågan: Hur snabbt har ärendet handlagts inom regeringen? Utskottets majoritet har uppenbarligen utgått från dels att abolitionsbeslutet kunde göras selektivt, dels att regeringens prövning gjordes mellan den 24 februari, då skrivelsen kom från Socialdemokratiska ungdomsförbundet — som man gjorde så stor affär av i pressen och som gavs hela äran av att abolitionsbeslutet över huvud taget fattades — och den 26 februari då abolitionsbeslutet togs i konselj.

För egen del tror jag — i brist på fakta som stöder en annan uppfattning — att abolitionsbeslutet, om det skulle fylla den uppgift som det enligt min och många andras mening hade, att helt och hållet skydda kvinnornas identitet, inte gått att göra selektivt. Jag utgår också från att det var nödvändigt

att beslutet fattades relativt snabbt. Det hade enligt min mening varit omänskligt att låta kvinnorna mycket längre leva i ovisshet om huruvida deras hemlighet skulle röjas — med de risker för tragedier i enskilda fall som det kunde ha medfört — eller om utredningen skulle läggas ned. Det är rimligt att antaga, och jag tycker att justitieministerns anförande ger stöd åt det antagandet, att regeringen och förmodligen även riksåklagarämbetet diskuterade denna möjlighet långt före den 24 februari, då skrivelserna kom dels från SSU, dels från advokaten Francke. Saken hade, som framgått av denna debatt, redan ganska länge diskuterats i pressen.

Om det däremot förhåller sig så att regeringens beslut verkligen fattades på grundval av skrivelsen från SSU den 24 februari och frågan inte hade diskuterats i regeringskretsen tidigare, tycker jag det finns all anledning att rikta kritik mot beslutet. Det är nämligen alldeles klart att abolitionsbeslutet är en exceptionell åtgärd som borde ha föregåtts av ett grundligt övervägande.

Men om regeringen handlagt saken på det sätt jag utgått ifrån — och jag förmodar att även SSU:s ordförande, som är ledamot av denna kammare är benägen att komma till samma slutsats — måste man väl konstatera att SSU:s insats inte var särskilt betydelsefull.

Regeringen behövde tydligen formellt en skrivelse för att kunna fatta detta beslut och det är uppenbart att regeringen dessutom ansåg att SSU behövde litet PR-hjälp i denna fråga. Jag tycker att man mycket starkt kan ifrågasätta om abolitionsbeslutet kan användas i det syftet men, herr talman, jag har inte tänkt framställa någon anmärkning i det avseendet heller.

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp):

Herr talman! Efter att ha lyssnat till statsrådet Kling måste jag säga att det i mitt tycke kanske mest uppseendeväckande är att landets justitieminister

Beslut om abolition

uppenbarligen är på väg att förvandla denna enligt väl allas mening utomordentligt svårbedömbara rättsfråga till en partipolitisk fråga ungefär av det slag som vi här dagligdags handlägger. Det är väl ändå inte på det sättet, herr statsråd, som ett ärende av detta slag skall angripas.

I sakfrågan har jag ingen annan mening än den som herr von Friesen givit uttryck åt. Jag instämmer helt med honom. Men jag skulle för egen del mycket kort vilja anföra några synpunkter av rent principiell karaktär.

Låt mig säga följande. Att abolitionsbeslutet på sin tid föll som en mogen frukt av en propaganda i pressen som i våldsamhet söker sin like, tillhör definitivt inte, som jag ser det, de inslag i bilden, de faktorer, som skulle kunna anföras som en förmildrande omständighet. Tvärtom, med verklig oro frågar man sig, herr statsråd, var vi hamnar, om rättssamhället på detta sätt skall bli mer eller mindre beroende av plötsliga kastningar i folkopinionen eller av politiska påtryckningsgrupper som, när de så finner för gott, etablerar sig som något slags folkdomstol som sätter vårt rättsväsende och hela vår processuella ordning ur spel.

Nu säger herr statsrådet att det gällde att genom ett snabbt avgörande bespara de berörda parterna — tydligen allesammans — ett fortsatt lidande. Men, herr talman, hur blir det med en så generell formulering möjligt att alls hålla lagsamhällets auktoritet vid makt? Jag tillåter mig att ställa den frågan. Vidare: Var hamnar vi genom att knä-sätta principer av detta slag? En enda randanmärkning här! Jag föreställer mig att det inte skulle vara svårt att ur det förgångna — jag skall självfallet inte göra det — leta fram rättsfall, där en systematiskt insatt presspropaganda drivit på i en helt annan riktning och således obevekligt och oblidkeligt utkrävt ansvar, restlöst och utan skon-samhet, och där följaktligen också sam-

hällets rättsmaskineri synts gå fram som en ångvävt i enskilda fall. Men vid de tillfällena, herr statsråd, fanns det förstås ingen som ropade på abolition.

Det lär, herr talman, inte kunna bestridas att det svenska rättsväsendet normalt fungerar i en så human anda, att några som helst extraordinära ingripanden inte skall behövas.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få understryka min oreserverade anslutning till utskottsmajoritetens ståndpunkt.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Det är inte jag som har försökt förvandla en rättsfråga till en partipolitisk fråga. Det är konstitutionsutskottets lottmajoritet som har gjort det, herr Hamrin.

Herr Hamrins i Jönköping egendommiga tal om att rättssamhället har kommit i gungning genom att man här har använt ett extraordinärt rättsmedel är verkligen förbluffande. Herr Hamrin gör gällande att det endast var stormen i pressen som kom mig att fatta mitt beslut. Med anledning därav vill jag erinra herr Hamrin och samtidigt även herr Ullsten — som tycks ifrågasätta att regeringen på något sätt arbetade mot timpenning i detta ärende — att jag redan den 17 februari till en intervjuare från Expressen sade att regeringen kunde i sådana här fall använda abolitionsinstitutet. Då hade jag inte sett en enda svensk tidning sedan fredagen den 12 februari på grund av Nordiska rådets session i Reykjavik. Det hade nämligen inte kommit några svenska tidningar dit på grund av att flygturerna var helt omlagda. Presstormen hade alltså inte på något sätt påverkat mig, när jag först tog ordet abolition i min mun.

Herr CARLSSON i Tyresö (s):

Herr talman! Herr Ullstens balansakt här uppe för en stund sedan, som väl fascinerade oss alla, påminde mig om

Beslut om abolition

folkpartiledarens argumentation häromdagen i en annan fråga, nämligen i debatten om jordförvärvslagen. Herr Ullsten lyckades precis lika skickligt fatta två helt olika ståndpunkter under sitt anförande. Det var emellertid den avgörande och allvarliga skillnaden att det här gäller en fråga där det inte går att ha två ståndpunkter utan där man måste stödja antingen den ena eller den andra linjen.

Herr Ullsten började med att säga att det är mycket svårt att ta ställning utan att ha följt utskottets diskussioner. Men det var inte svårt för de grupper som han företräder att gå ut och kräva i flygblad: »Stoppa människojakten». Det var inte svårt för första lagutskottets ordförande, som tyvärr inte, såvitt jag kan se, kan närvara här i kväll, att göra ett angrepp på vår polismakt. Det var mycket lätt, och det kunde man göra mycket kategoriskt. Men i dag, när vi har tillfälle att här debattera frågan, eftersom det har riktats kritik mot statsrådet, då är det plötsligt svårt att ta ställning. Det är väl sådant som man brukar kalla eftertankens kranka blekhet.

Vidare var herr Ullsten uppenbarligen irriterad över SSU:s insats. Jag förstod inte riktigt vart han ville komma, men jag kan möjligen förstå, om det bottnar i en irritation över att SSU agerade för att bl. a. förre redaktionssekreteraren på Liberal Debatt skulle slippa det åtal som vi ansåg hade varit alldeles felaktigt, liksom det hade varit felaktigt att väcka åtal mot kvinnorna. Jag vill erinra om att abolitionsbeslutet kom till stånd efter en uppvaktnings av SSU och en framställning av redaktör Hans Nestius' advokat. Men den uppvaktningsfrågan från vår sida var inte föranledd av en plötslig ingivelse. Vi inom SSU är inte några juridiska experter, utan hade inhämtat vår kunskap om denna möjlighet genom diskussionen i pressen.

Tanken på abolition är alltså inte

någon hastigt påkommen idé som har forcerats fram. Justitieministern har också här redovisat ett mycket tidigt datum då han personligen började fundera på den utvägen.

När utskottsmajoriteten hävdar att åtalseftergiften inte borde gälla förmedlarna av abort, utan bara kvinnorna, så befinner sig utskottsmajoriteten i en ohållbar situation. Det går inte att anställa ett åtal mot förmedlarna utan att fortsätta den människojakt som man från liberalt håll ville stoppa.

Samma dag som SSU krävde att ett abolitionsbeslut skulle fattas gjorde professor Ohlin ett uttalande — ett referat därav utsändes via TT — där han solidariserade sig med den argumentation som fru Gärde Widemar tidigare framfört. Det var tydligen inte bara herr Ullsten som då hade den uppfattningen — som han kanske i någon mån fortfarande har, fastän han inte givit klart uttryck däråt — att aktionen från myndigheternas sida borde stoppas, utan även folkpartiledaren krävde detta.

Det är därför beklämmande att konstatera den situation som i dag föreligger. Från ett visst partis sida — jag avser alltså folkpartiet — kräver dels framstående medlemmar inom partiet, dels organisationer tillhörande partiet att en viss åtgärd skall vidtagas. När denna åtgärd kommit till stånd, är alla grupper inom partiet beredda att brännmärka det statsråd som vidtagit åtgärden.

Man åberopar nu friheten inom folkpartiet att ha vilken uppfattning som helst. Ja, det är bra med en sådan frihet, men det måste ändå inom ett parti finnas vissa linjer och en viss hållning. På ett mycket åskådligt sätt har i dag klagjorts den hållningslöshet som i allvarliga politiska frågor karakteriserar folkpartiets ställningstaganden.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Carlsson i Tyresö kom även in på frågan om det flygblad som Liberal ungdom utgav och där man

Beslut om abolition

reagerade mot den utredning som vid tillfället pågick och som kunde befaras leda till att de inblandade kvinnornas identitet röjdes. Jag tror att det var sjätte gången den saken togs upp i kvällens debatt, och dessutom har den berörts vid många tidigare tillfällen. De argument som därvid använts har hela tiden gjort ett lika beklämmande intryck på mig.

Flygbladet i fråga vänder sig ju mot samma sak som herr Carlsson i Tyresö och jag tror hela kammaren vänder sig emot, nämligen att kvinnornas identitet skulle röjas. Det är möjligt att ungdomarna vid sammanställandet av flygbladet hade valt en olycklig symbol, men jag tror inte att vare sig herr Carlsson i Tyresö eller statsrådet Palme, som tidigare gjorde ett stort nummer av detta flygblad, och inte heller särskilt många andra fördenskull har missförstått flygbladets budskap. Men man har funnit det politiskt matnyttigt att framställa saken på det sätt som skett. Jag vet inte, om man är ute för att värva röster bland poliskåren eller för att kamma in någon fördel ur allmänna anständighetssynpunkter.

På mig gör det hela intryck av hyckleri. Varken herr Carlsson i Tyresö eller herr Palme tar sig särskilt bra ut, när de här kliver omkring på moraliska styltor.

Herr Carlsson i Tyresö försökte också göra ett stort nummer av att jag skulle ha intagit två ståndpunkter i den här frågan — ett grepp som inte är honom alldeles främmande. Jag kan inte inse att inte problemet skulle kunna diskuteras från två utgångspunkter. Dels kan man diskutera själva sakfrågan, alltså frågan huruvida det fanns anledning att vidta olika åtgärder för att skydda kvinnornas identitet, och abolitionsbeslutet var ju en av dessa åtgärder. Dels kan man ha olika meningar om hur detta beslut kom till. Och det är där som SSU:s roll kommer in.

Herr Carlsson i Tyresö kan inte rimligen hävda både att det var hans skrivelse — uppenbarligen tillkommen i all hast på morgonen den 24 februari — som gjorde att regeringen kunde fatta beslutet om abolition ungefär 48 timmar senare och att regeringen skulle ha handlagt frågan med all omsorg. Det är uppenbart att regeringen också ville dra största möjliga politiska nytta av saken, och att man sedan lyckades på olika vägar få SSU att avge sin skrivelse. Mera komplicerat är nog inte det hela.

Herr CARLSSON i Tyresö (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ullstens insinuation om röstfiske i poliskåren tänker jag verkligen inte bemöta från den här talarstolen.

Med ett försök till en undanlidande manöver sade herr Ullsten: Kan man inte föra diskussionen från två utgångspunkter? Jo, det kan man givetvis göra, men man kan inte ta ställning både för utskottsmajoriteten och för utskottsminoriteten. Jag är fortfarande inte på det klara med, vilken av dessa som herr Ullsten till syvende og sidst har tagit ställning för. Det vore utomordentligt intressant att få ett enkelt och kortfattat besked om att herr Ullsten anser att utskottsmajoriteten har handlat riktigt och att han helt och hållet stöder den.

SSU:s skrivelse är i och för sig en sak av underordnad betydelse i detta sammanhang. Det viktiga är att abolitionsbeslutet fattades. Sedan vi inom SSU kommit till den slutsatsen att det fordrades en uppvaktning hos regeringen för att den formellt skulle kunna ta upp frågan om abolition till behandling, så gjorde vi en sådan uppvaktning. Men det fanns också en annan part som gjorde en uppvaktning och därmed formellt underlättade abolitionsbeslutet. Jag kan fortfarande inte förstå herr Ullstens irritation på denna punkt. Den

Beslut om abolition

har ju mycket litet med sakfrågan att göra, och oberoende av vilken diskussion som förts inom SSU kan ju en diskussion ha förts inom regeringen. Även om herr Ullsten inte tror det är det, lyckligtvis höll jag på att säga, så att regeringen och det socialdemokratiska ungdomsförbundet är två skilda saker.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det sista som herr Carlsson i Tyresö sade var onekligen en upplysning av ett visst intresse i denna debatt. Herr Carlsson i Tyresö tycks vara mycket fascinerad över att man kan diskutera dessa frågor från två utgångspunkter.

Jag vände mig i mitt första anförande emot att utlåtandet var torftigt från sakdokumentationssynpunkt. Varken de som menar att regeringen handlagt denna fråga på ett omsorgsfullt sätt eller de som kritiserade regeringen för dess beslut har visat någon dokumentation.

Sedan har justitieministern under debatten framfört en del synpunkter som är av intresse. Om jag hade haft tillfälle att studera denna fråga sorgfälligt i konstitutionsutskottet med tillgång till alla de handlingar som uppenbarligen har funnits, tror jag inte att jag hade stannat för ett tillkännagivande.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! En liten bit av herr Ullstens anförande var så pass otäckt att jag känner mig nödsakad att kort kommentera det.

Det är riktigt att jag här i kammaren tillbakavisade de övertramp som jag ansåg hade skett vid angreppen på polisen.

Herr Ullsten kommenterar och säger att detta tydligen var tänkt som ett röstfiske bland poliserna. Detta fyller honom med förvåning, därför att poliserna inte är så många. Det är tydligen helt otänkbart för herr Ullsten att man kan ha en uppfattning i sak och en känsla av förpliktelse gentemot de

ämbetsmän, som utför sin skyldighet, samt klargör sin uppfattning, alldeles oavsett politiska bitoner. Herr Ullstens resonemang ger en ganska skrämmande inblick. När man misstänker andra för att ha uteslutande sådana motiv speglar man sig själv. Jag har trott att de aktioner som de liberala ungdomarna gjorde för dessa kvinnors skull var motiverade av en äkta idealitet, och beträffande många av dem gäller väl detta, men enligt herr Ullstens resonemang skulle det ha varit helt andra skäl. Det är det otäcka i detta sätt att resonera som jag i alla fall ville framhålla.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Det är med ett visst vemod som jag konstaterar att jag tyvärr har blivit för gammal för att blanda mig i denna debatt mellan de politiska ungdomsförbunden, och jag har så mycket mindre anledning att göra detta som Högers ungdomsförbund är en av de ungdomsorganisationer som över huvud taget inte har ansett abortfrågan och dessa abortresor till Polen vara någonting som kan ge anledning till partipolitiska diskussioner. Jag skall över huvud taget inte lägga mig i den diskussion som förts i fråga om själva beslutet. Den sköts, tycker jag, på ett fullt tillfredsställande sätt av konstitutionsutskottets ledamöter.

Vad som uppkallade mig var ett anförande för en liten stund sedan av herr Johansson i Trollhättan, vilket avsåg principfrågan beträffande den votering som man nu har för avsikt att anställa i detta ärende.

Herr Johansson sade att kammaren är suverän. Herr talman! Det måste vara ett minnesfel av herr Johansson, som mycket väl vet att i dessa ärenden, d. v. s. i ärenden som avser statsrådets ansvarighet, kammaren, till skillnad från vad som är fallet vid alla andra ärenden, icke är suverän, utan att grundlagen har förbehållit prövningen

Beslut om abolition

åt konstitutionsutskottet, och att kammarens möjligheter att ge uttryck åt en uppfattning är beroende av vad som skett i konstitutionsutskottet. Jag skall inte här ta upp en diskussion om varför 1809 års grundlagsstiftare ordnade saken på detta sätt. Att debattera deras motivering för grundlagsstiftningen kanske ändå skulle föra litet väl långt. Jag vill bara konstatera att hela vårt system innebär att kammaren inte är suverän i dessa frågor.

När det gäller riksriksåtal kan över huvud taget inte kamrarna göra någonting. Där ligger beslutanderätten helt hos konstitutionsutskottet.

Då det gäller skrivelse till Kungl. Maj:t enligt § 107 är det möjligt för kamrarna att besluta om en sådan skrivelse endast om konstitutionsutskottet har framställt anmärkning. Följaktligen är kammaren här inte suverän, och följlaktligen är det över huvud taget så, att i frågor som gäller statsrådsansvarigheten ligger ett betydligt större ansvar hos konstitutionsutskottet än det som åvilar riksdagens utskott i andra frågor, där ju deras åtgöranden ändå kan korrigeras genom beslut av kamrarna.

Nu är man på väg att införa en ny praxis som skall medföra att man kommer bort från denna spärr som konstitutionsutskottets befogenheter innebär. Jag tycker, vilket har sagts tidigare i dag, att det i och för sig kan finnas mycket starka skäl att reformera dechargeförfarandet, kanske också i denna riktning, men jag anser inte att det skall ske på ett sådant sätt att man blir underrättad först kvällen innan om att dechargeförfarandet håller på att göras om. Saken är kanske litet för allvarlig och väsentlig för att handläggas på detta sätt.

När herr Johansson i Trollhättan säger att den nya metod som man skall tillämpa är föranledd av att herr von Friesen i konstitutionsutskottet tidigare yrkade någonting annat än vid ett se-

nare tillfälle, och att man då skall bedöma hans senare yrkande mot bakgrunden av det första, måste det, herr talman, för den, som inte har deltagit i diskussionen i konstitutionsutskottet, te sig som ett mycket krystat och invecklat resonemang. Jag frågar mig vad som skulle ha hänt, om herr von Friesen hade avstått från att yrka någonting alls. Skulle herr Johansson i Trollhättan då, mot bakgrunden av herr von Friesens tidigare yrkanden, ha funnit det nödvändigt att kammaren genom votering ogillat den saken också?

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! När jag i detta fall talade om kammarens suveränitet avsåg jag de frågor som har tagits upp av konstitutionsutskottet. Jag är fullt medveten om att kammaren inte kan ta upp något annat än de punkter som konstitutionsutskottet har dragit fram.

Men när det gäller bedömningen av konstitutionsutskottets yttranden menade jag att kammaren hade rätt att ges sin mening till känna, och herr Heckscher har inte lyckats övertyga mig om att det skulle strida mot vare sig god ton eller mot vad 1809 års grundlagsfäder anført. Här gäller det tillkännagivanden från utskottet, och kammaren bör ha möjligheter att säga ifrån att den gillar det ena eller det andra av de tillkännagivanden som föreligger. Jag håller med herr Heckscher om att detta är en ny praxis, men även själva systemet med tillkännagivanden är ju något av en ny praxis.

På den fråga som herr Heckscher ställde till mig kan jag sedan bara helt kort svara, att om herr von Friesen inte hade ställt något yrkande i denna fråga, så hade det ju inte heller kommit under kammarens prövning. Då hade det inte förelegat något anmärkningsyrkande och inte heller något tillkännagivande, för så vitt ingen annan

Beslut om abolition

ledamot av konstitutionsutskottet hade gjort det.

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Talet om att tillkännagivandena utgör en ny praxis innebär att herr Johansson i Trollhättan tydligen har mycket måttliga anspråk på nyheter, och det är kanske karaktäristiskt för de nya djärva mål som man ibland talar om men som ligger så långt tillbaka i tiden. Om jag minns rätt, förekom tillkännagivanden i form av ingressanmälningar redan under förra århundradet. Men jag medger att det är en ny praxis i jämförelse med 1809 års grundlag. Så till vida har herr Johansson i Trollhättan givetvis rätt.

Vad sedan kammarens suveränitet beträffar, så är den mycket ensidig i detta fall, eftersom kammaren inte har möjligheter att besluta om en framställning till Kungl. Maj:t att avlägsna ett statsråd, för så vitt inte konstitutionsutskottets majoritet har beslutat om en anmärkning. Kammaren har inte heller möjligheter att föranställa om riksrättsåtal.

Jag tycker det är ganska rimligt att ha en sådan spärr, då det här kan röra sig om mycket invecklade saker. Det framgår för övrigt av debatten i dag att läsningen av handlingarna spelar en stor roll i sammanhanget. Men här gäller det att man försöker införa en praxis, som skulle göra det möjligt att underkänna även en i den mest hovsamma form framförd kritik. Och skall man ha det så, får man faktiskt gå igenom hela dechargeförfarandet i stort, inte bara göra sådana här hastiga manövrer.

Herr **JOHANSSON** i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Självfallet kan inte ett tillkännagivande för mig framstå som ett nytt och djärvt mål. Sådana mål får nog vara mera konstruktiva än det försök till felfinnande som kännetecknar tillkännagivandena.

Herr Heckscher talade om att ingressvis framförda tillkännagivanden förekom redan under 1800-talet. Ja, jag tror mig också ha funnit något sådant fall under förra århundradet. Men som det klart framgick av herr von Friesens framställning har man här helt enkelt gjort om en anmärkning till ett tillkännagivande för att få åtminstone en lottmajoritet för det. Man får alltså här en ny form av tillkännagivande, nämligen ett sådant som man växlar in på när det inte finns någon chans att rikta anmärkning.

Vad sedan beträffar möjligheterna för dem som vill kritisera ett statsråd och få detta att komma till uttryck här i kammaren, förefaller det åtminstone mig som om en omröstning, vilken ger majoritet för det tillkännagivande som lottmajoriteten vill göra skulle innebära ett understrykande av den kritik som framförts.

Herr **HECKSCHER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är mycket intressant att vi här får föra en så tekniskt konstitutionell debatt i kammaren. Det är länge sedan det hände. Men jag har litet svårt att förstå det märkvärdiga och nya i att flytta över tillkännagivandena från ingressen till en plats litet längre fram i utskottets memorial. Anspråken på nyhet måtte vara tämligen blygsam i så fall. Det tycker jag att man kan konstatera.

Herr Johansson i Trollhättan går här förbi det väsentliga i argumentationen, nämligen att begränsningen i kammarens suveränitet ligger däri att kammaren inte kan vidta några åtgärder annat än om konstitutionsutskottet har tagit ett initiativ. Det är där skillnaden ligger mellan förfarandet enligt § 107 regeringsformen och förfarandet med dagordningsinstitut, som man kanske ursprungligen avsåg att instifta.

Herr talman! Jag tror att kammarens fålamod med denna tekniskt konstitutionella debatt nu är uttömt, och jag

Beslut om abolition

skall därför inte besvära kammaren vidare när det gäller denna punkt.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag håller med herr Heckscher om att det är ytterligt sällan man får tillfälle till ett resonemang om de konstitutionella frågorna. Det kunde därför vara frestande att fortsätta det meningsutbyte som uppstått mellan herrar Heckscher och Johansson i Trollhättan.

Men jag tillåter mig att konstatera, att herr Heckschers mening måste vara oriktig, därför att det bara är i två avseenden som kammarens suveränitet är begränsad av grundlagen. Det ena gäller hur man skall få ett statsråd ställd inför riks rätt, och det andra gäller frågan om man på ett initiativ i form av en anmärkning i konstitutionsutskottet kan hemställa att Konungen skall skilja ett statsråd från hans ämbete. I övrigt måste kammaren ta på sitt eget ansvar hur den handlar i dessa frågor. Jag medger alltså att om det skulle väckas ett förslag här om att någon av oss skulle ställas inför riks rätt, är det att gå förbi reglerna. Det finns nämligen bestämt i grundlagen hur man då skall förfara. Om någon på grund av den debatt som här förts begär att ett statsråd skall avlägsnas, har naturligtvis kammaren möjligheter att ge sin mening till känna genom instämmanden eller på annat sätt. Till och med då, herr Heckscher, är kammaren suverän. Detta har som bekant hänt under 1900-talet. Men det är riktigt att det var ett exceptionellt fall som då inträffade och att reglerna skall vara de som fastställts av grundlagen i dessa två avseenden.

Att i övrigt kammaren är suverän att uttala sin mening har vi ju visat genom en mångårig praxis. Det finns ingenting i grundlagen som vare sig stimulerar eller förbjuder anmärkningsläggande med gillande eller ogillande till hand-

lingarna. Det är en form av meningsyttring från kammarens sida som jag antar att herr Heckscher vid närmare eftertanke finner vara fullt laglig och riktig. Det är bara i de två nämnda avseendena — riks rätt och statsråds skiljande från sitt ämbete — som grundlagen föreskriver en viss bestämd ordning. Det har t. o. m. inträffat att man beträffande den senare delen, då frågan redan är reglerad av grundlagen, genom omvägar har funnit en omväg för kammaren — i varje fall majoriteten i kammaren — att ge sin mening tillkänna.

Det har varit en bra debatt ur många synpunkter. Jag tror att vi har klarat upp många dimbildningar som tidigare fanns. I varje fall föreställer jag mig att det inte finns någon av dem som gjort sig besväret att lyssna till justitieministern, som inte har fått en känsla av det allvar med vilket regeringen, framför allt justitieministern och justitieministerns medarbetare, har prövat detta ärende. Det är därför som jag måste säga att det enda som var smärtsamt i denna debatt var herr Hamrins i Jönköping yttrande. Justitieministern hade lämnat en utförlig redogörelse för hur invecklad denna fråga är och för den omsorg med vilken den prövats. Att gå upp och säga att justitieministern uppenbarligen har fallit undan för en presstorm, det kunde herr Hamrin ha gjort i går, före denna debatt. Men att detta sagts efter det klarläggande som här gjorts tycker jag är ledsamt.

Vi kan givetvis ha olika meningar om metodiken, men vi borde väl ändå vara överens om att frågan har varit på ett utomordentligt seriöst sätt prövad. Att man därvid har kommit på samma sida som presstormen behöver ju inte av en tidningsman utan vidare uppfattas så att man är på fel sida. Det kan ju tänkas att pressen har rätt. Det kan tänkas att de argument som framförts i pressen — kanske något oartikuläret så att det väckt oro — ändå uttryckte känslor som vi litet var hyser.

Beslut om abolition

Skall man, då pressen för till torgs tankegångar som är besläktade med ens egna, även om det begagnats ett och annat överord säga att vi inte kan ta hänsyn till vad som sagts helt enkelt därför att folk då tror att vi faller undan för en presstorm? Det är också en form av undfallenhet att vara så envis. Jag tror att vi inte kan ha råd med det, om vi skall försöka finna det riktiga i en så invecklad fråga som denna.

Det har, herr talman, vid flera tillfällen under denna debatt uttryckts önskemål om att man skulle kunna finna vägar varigenom man skulle kunna befria dechargegranskningen från det partipolitiska inslaget. Ja, om exempelvis herr Ohlin, som gjorde denna deklARATION, verkligen gör allvar av den, och också vi andra försöker att leva efter den, så tror jag att man skulle kunna komma ganska långt. Men det är ändå orimligt att säga att en votering i konstitutionsutskottet är fri från varje sneglande på partitaktiken, är upphöjd över det partitaktiska stridsvimlet, men så fort som frågan kommer ned till detta låga plan, på vilket kammarledamöterna befinner sig, då bryter man sönder varje spår av objektivitet och då rasar de partipolitiska lidelserna. Nej, herr Ohlin, det förhåller sig inte så. Det är precis lika mycket partitaktik och partispekulation i konstitutionsutskottet som det är här. Jag hyser den största respekt för konstitutionsutskottets ledamöter. Flera av dem är mina vänner — jag tittade ett ögonblick på herr von Friesen, och han såg överraskad ut. Men det är ändå så att när man skrapar på dem är de inte märkvärdigare än vi andra. De är också hemfallna åt det som nu tydligen har blivit så föraktligt — partitaktiska spekulationer.

Det är alltså uppriktigt sagt rent nonsens att som här görs gällande den omtändigheten att kammarens ledamöter får tillfälle att uttala sig om ett ärende, som konstitutionsutskottets ledamöter tidigare kunnat yttra sig om, skulle

medföra att den stora svarta boven kom in i bilden. I detta ögonblick för man nämligen in den förfärliga partipolitiken i sammanhanget.

Det ligger inte till så. Detta är en verklighetsfrämmande konstruktion, vilken inte har någon som helst grund i den goda eller onda verklighet, i vilken vi lever.

Nu kommer jag emellertid över till det kanske intressantaste i dagens debatt. Det är något nytt som inträffat vid årets dechargegranskning, och det nya är att man mera principiellt motiverar tillkännagivandena. Det är lätt att påstå att tillkännagivandena funnits sedan lång tid tillbaka och att det inte skett något annat än att man brutit ut dem och placerat dem något senare i memorialet.

Jo, herr Heckscher, det är något mycket mera påtagligt som inträffat, eftersom det från konstitutionsutskottets sida gjorts ett försök till en analys av vad man avser med tillkännagivandena. Man har uttalat att tillkännagivandena egentligen är uttryck för att konstitutionsutskottet vill ta upp en praxis — ofta en administrativ praxis — till granskning. Vidare kan man vilja bryta en praxis, som man anser är felaktig, eller slutligen, vilja skapa förutsättningar för en ny praxis.

Detta är mycket intressant, och om man nöjer sig med detta är det ett värdefullt tillskott, som jag inte för ett ögonblick skall kritisera. Men kammarens ledamöter skall ha klart för sig att det inte är så oskyldigt som det låter. Detta kan nämligen betyda att konstitutionsutskottet vill bryta en praxis, som vi kanske varit tämligen överens om är riktig. Utrikesministern hade exempelvis tillfälle att visa, att den praxis som konstitutionsutskottet ville bryta när det gällde utlandsresenärerna är antagen av riksdagen.

All right, det kan hända att denna praxis ändå är felaktig. Men det skall vara klart att den linje, som nu konstitu-

Beslut om abolition

tionsutskottet slår in på när det med sina tillkännagivanden vill ändra, pröva eller skapa praxis, är en sak vilken kan vara mycket mer allvarlig, långsiktig och prejudikatsbildande än vad de mycket snälla och vänliga formuleringarna i memorialet kan ge anledning att förmoda.

Jag betonar än en gång att jag inte riktar någon som helst kritik mot att riksdagen på detta sätt skaffar sig ett parlamentariskt organ i konstitutionsutskottet, vilket granskar den administrativa praxis på det område som här antytts. Men att det är fråga om en nyskaps och som sådan en mycket intressantare företeelse än förfaringssättet att begära votering i en fråga, borde ändå ligga i öppen dag, när detta görs så medvetet och så konsekvent.

Men då uppstår ett mycket intressant konstitutionellt problem, som jag inte skall fördjupa mig i. Jag är övertygad om att konstitutionsutskottet tänkt på det. Antag t. ex. att konstitutionsutskottet vill bryta en praxis, som man anser vara felaktig, men att regeringen gör en annan bedömning. Regeringen uttalar att den inte tror att den nya linjen skulle vara bättre. Den kanske t. o. m. anser att den har stöd i riksdagsbeslut för sin praxis. Vem skall då ha rätt?

Ja, i dag har vi nöjt oss med att bara göra invändningar. Det är därför vi gått upp på punkt efter punkt, där vi trott att vi haft något att tillföra diskussionen eller där det i varje fall kunnat råda tveksamhet. Jag vill gärna å regeringens vägnar deklarera att jag uppfattat dagens dechargedeblatt så, att man icke tagit någon definitiv ställning så länge man icke har voterat om saken. Riksdagen har inte tagit någon definitiv ställning till huruvida utrikesministern skall bryta sin tidigare av riksdagen godkända praxis o. s. v. Våra invändningar har alltså helt enkelt inte bara varit avsedda som ett försvar — även om det självfallet legat också något av detta i dem — utan också utgjort påpe-

kanden om att det kan vara fråga om viktiga och vittgående saker, som man kan ha anledning att ett ögonblick fundera över.

Det dilemma som härvidlag uppstår har säkerligen konstitutionsutskottet grubblat över. Tillkännagivandeförarbetet, som förefaller så enkelt och naturligt, för med sig vissa problem när det icke utlöser en voteringshandling. Ty i och med en sådan är saken klar och avgjord. I det ögonblick som voteringen är genomförd har riksdagen, oavsett vilka tidigare beslut den fattat, ställt sig bakom skapandet av en ny praxis.

Jag har velat framhålla detta, eftersom jag tror att det är väsentligt att vi erinrar oss för den kommande diskussionen, att det har hänt något av betydande intresse vid årets dechargegranskning och dechargedeblatt.

Den fråga som vi nu diskuterar har emellertid ingenting med det föregående att göra. Det är nämligen alldeles uppenbart för var och en som har lyssnat till debatten att herr Johansson i Trollhättan har rätt. Vad som föreligger från lottmajoritetens sida är en anmärkning, som bara till klämman skiljer sig från en vanlig anmärkning. Och det är däri som skillnaden ligger i förhållande till t. ex. frågan om gåvan till Marocko, beträffande vilken väl inte ens herr von Friesen lyckades trassla in sig så att han till slut fick det till en anmärkning. Han lyckades åtminstone något så när komma ned på fötterna.

Men i detta fall är det en anmärkning som gjorts. Först och främst har herr von Friesen själv uttalat att avsikten är att det skall vara en anmärkning och att han står bakom den — och det är ju mycket intressant att höra.

Man behöver emellertid vidare bara läsa vad som står i memorialet. Det anförs t. ex., att »det fattade beslutets omfattning framstår som stötande för rättsmedvetandet.» Det är ganska kraftigt uttryckt. Det skrivs om »den utom-

Beslut om abolition

ordentliga brådska, varmed ärendet handlades,» vilken framstår som högst anmärkningsvärd och vidare framhålles det: »Man kan inte frigöra sig från intrycket att de brister, varmed Kungl. Maj:ts beslut enligt utskottets mening är behäftat, kan ha berott på bristande omsorg vid ärendets beredning.»

Det är ingen struntanmärkning, utan anmärkningen skiljer sig, som jag nyss sade, från den vanliga anmärkningen bara i fråga om klämman.

Då har vi sagt inom regeringen och inom den socialdemokratiska riksdagsgruppen, att om detta är ett sätt inte att bryta en praxis utan ett försök att linda in anmärkningarna så att kamrarna inte skall kunna votera om dem, är det också ett försök att kringgå de regler som gällt för kamrarnas granskning av regeringens fögderi. Och låt oss då slå sönder det genom att helt enkelt yrka på votering även i ett sådant här fall!

Det är väl alldeles självklart. Hur skulle vi annars ha gjort? Om man så uppenbart konstaterar att det reellt är en anmärkning — hade det även formellt varit en anmärkning, är det självklart att vi kunnat votera — så varför skulle man på denna rent formella grund avstå från votering?

Jag tror inte det går att driva den tesen, att vi har ändrat vår bedömning. Nej, det är helt enkelt så att tillkännagivandena smugit sig så nära anmärkningen, att man måste höja ett varningens finger. Om detta leder till en skärpning av de politiska motsättningarna visar det, ärade kammarledamöter, att saken är sjuk. Ty votering om ett tillkännagivande, som har karaktären av anmärkning, kan väl i och för sig inte bidra till en skärpning av motsättningarna mer än det sakliga förhållandet, att vi har olika meningar om hur detta ärende handlagts.

Jag föreställer mig att var och en som haft tillfälle att lyssna till justitieministerns analys av ärendets handläggning måste säga sig, att det är mycket

litet kvar av den reella innebörden i anmärkningen. Vi är å vår sida övertygade om att regeringen har handlagt detta ärende med all den omsorg som omständigheterna krävt och medgivit. Och vi är i motsats till konstitutionsutskottets lottmajoritet övertygade om att justitieministerns ställningsstagande överensstämmer med det allmänna rättsmedvetandet, något som däremot inte kunnat sägas om han låtit ärendets behandling dra ut på tiden.

Vi har tyckt att det är ganska rimligt att riksdagen får en möjlighet att säga sin mening i frågan om vår bedömning av justitieministerns handläggning av ärendet är riktig eller felaktig. Nu meddelas det att de borgerliga skall lägga ned sina röster. Det är ganska intressant att konstatera att samma människor som talar om att vi partipolitiserar frågan kan så där utan vidare garantera att deras partier följer dem i alla deras besynnerligheter. Det skall bli roligt att se om det verkligen är sant att varenda borgare i detta ögonblick har klart för sig att han skall lägga ned sin röst. För oss är det naturligtvis mycket bra om så blir fallet. Ty varför lägger ni ned rösterna? Ja, vi har fått en liten föreställning om det genom diskussionen mellan herrar Carlsson i Tyresö och Ullsten: ni är djupt splittrade.

Det parti, som skulle betrakta det som någonting fruktansvärt att behöva ta ställning i en votering om denna fråga, är naturligtvis varken högern eller centerpartiet utan folkpartiet, där man drivit en linje som man vid närmare eftertanke finner sig inte ha en chans att stå för. Det är ju väldigt bekvämt att då lägga ned sina röster. Men ni kommer ju fördenskull inte ifrån vad ni har gjort. Ni kan tappa både rösten och ansiktet, om ni håller på så här en stund.

För oss, formellt och utåt, står det nu klart att riksdagen är enig om justitieministerns bedömande. Ett utmärkt resultat av en god debatt!

Beslut om abolition

Herr HAMRIN i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall självfallet inte ta upp den allmänna problematik beträffande dechargeförfarandet som statsministern för sin del uppehöll sig vid. Jag tror att vi ändå inte kan lösa det problemet här i kväll. Herr statsministern hade emellertid en vändning med personlig adress till mig, och detta uppkallar mig att trots allt säga några ord ytterligare.

Jag vill deklarera, såsom en av dem som deltagit i konstitutionsutskottets handläggning av detta ärende, att vi i utskottet hade ett intryck av att den rent partipolitiska aspekten faktiskt var ganska avlägsen, när vi resonerade om hithörande problem. Vi såg det såsom en rättsfråga, som var svårbedömlig och som vi hade att utifrån en alldeles speciell utgångspunkt söka komma till rätta med.

Justitieministern skyndade sig emellertid att i sitt första anförande driva fram just den partipolitiska aspekten på ett sätt som inte kunde undgå att observeras. Jag tillät mig att uttrycka min stora förvåning däröver, och jag är även förvånad över herr statsministerns sätt att följa upp debatten. Jag vill fästa statsministerns uppmärksamhet på att jag i denna fråga fört ett rent principiellt resonemang. Jag kan inte neka till att den presstorm, som vid det aktuella tillfället svepte fram kring frågan, syntes mig mycket otrevlig. Jag vill understryka att det resonemang jag här fört, kunde appliceras på vilken situation som helst och vilket rättsfall som helst, och inte nödvändigtvis gäller just detta fall. Jag till och med utvecklade saken så, att en annan gång skulle det mycket väl kunna hända att vi fick uppleva en propaganda i pressen som gick i en helt annan riktning, t. ex. en propaganda där man framförde kravet: Slå till utan skonsamhet! Var hamnar vi då?

Justitieministern kan visserligen in-

vända att en justitieminister är alldeles opåverkad av sådan propaganda. Ja, det kan man säga, men vad vet vi om hur en sådan propaganda kan verka? Jag tillåter mig ändå att ställa frågan, eftersom jag anser att det ur rent principiella synpunkter är ett mycket allvarligt problem, som alltså inte behöver ha något samband med just detta fall — jag vill ännu en gång understryka det. Jag skulle, herr talman, kunna exemplifiera vad jag här konkret åsyftar, men av konstitutionella skäl och för formernas skull kan jag alltså inte göra det.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Jag begärde ordet efter herr Ullstens anförande, därför att det egentligen var jag som provocerade herr Ullsten att demonstrera den själsliga vända som han gav uttryck för från denna tribun. Det hör kanske till artigheten att man säger några ord om det svar man fått.

Jag vill kort och gott säga att jag tyckte att det var ett ur folkpartistisk synpunkt utomordentligt anförande herr Ullsten höll. Det var späckat av frågor, det var oklart och gav inget som helst besked om hans inställning. Men herr Ullsten har ju ytterligare en chans att bekänna färg i denna fråga, nämligen genom att rösta med reservationen i den kommande voteringen.

Jag vill sedan bara läsa in i protokollet de krav som framfördes i det flygblad som Liberal ungdom i Stockholm delade ut, därför att det flygbladet har diskuterats. Det innehåller bara några korta punkter:

»Vi kräver att polisjakten på kvinnor som fått abort i Polen stoppas.

Vi anser att polisens hänsynslösa människojakt är ovärdig ett rättssamhälle.

Vi fruktar att människojakten kan följas av personliga tragedier.

Vi kräver att den svenska abortlagstiftningen ändras.

Beslut om abolition

Vi motsätter oss varje åtal i denna fråga.»

Om man ställer sig bakom kraven i detta flygblad, så måste man enligt min mening finna det omöjligt att stödja utskottets skrivning.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Vid den formella bedömningen av detta ärende har man även kommit in på sakfrågan och det händelseförlopp som nu ligger mer än ett år tillbaka i tiden.

När diskussionen om abortresorna pågick hade man en känsla av att det till stor del var sensationslystnad som gjorde att intresset för denna fråga blev så stort. Man hade också en känsla av att de liberala organisationer som sysslade med frågan hade ett intresse av att komma i blickpunkten, och ibland föreföll det rent av som om man lade huvudvikten vid detta. Jag tyckte mig finna att det tyvärr fanns något litet kvar — inte så litet heller förresten — av det intresset när företrädaren för de liberala ungdomarna nyss talade och ville föängtera vilken insats man gjort på liberalt håll. Han tyckte uppenbarligen att det var viktigt att framhålla, att »vi var först» och »vi gjorde det och det».

På dem som tar detta problem litet mer allvarligt gjorde detta ett pinsamt intryck.

Det hände i den allmänna hetsen att även äldre människor just på liberalt håll ryckte ut och hävdade den mening som man trodde var den populära. De människor som nu plötsligt blev så radikala var underligt nog desamma som ganska kort tid dessförinnan i denna kammare hade varit emot ett lagförslag, som skulle medge abort i de fall där man kunde misstänka neurosedynskador hos fostren. Nog blev man förbryllad, men man trodde att dessa personer hade undergått en sinnesförändring. Man väntade sig väl att en del skulle falla tillbaka i sin tidigare uppfattning när de dagsaktuella händelserna var

över. Men inte trodde man att flykten på liberalt håll skulle bli så total som den i dag visat sig vara. Herr von Friesen har sagt, att ingen av riksdagskollegerna i hans parti har samma inställning som de liberala ungdomarna.

Antag att justitieministern inte fattat abolutionsbeslutet och att dessa kvinnor fått schavottera, bli kända för alla och fått sina förhållanden analyserade och det sedan visat sig att bevisen mot Nestius — som ju är huvudfiguren i detta ärende i mycket större utsträckning än kvinnorna, som vi alla hade intresse av att skona — inte varit så starka att han kunnat fällas. Hade man då här i kammaren ansett, att det inte borde riktas någon anmärkning mot justitieministern? Hade man då varit tillfreds?

Jag skulle vilja fråga fru Gärde Widemar, som nu kommit in i kammaren, hur hon ser på det hela. Herr von Friesen har visserligen talat för alla liberala riksdagsmän, men jag räknar med att fru Gärde Widemar kan svara för sig själv. Det skulle vara intressant att få höra, hur hon ställer sig i dag, och om det hon då krävde av justitieministern är någonting som hon nu tar avstånd ifrån och alltså solidariserar sig med dem som vill rikta en anmärkning mot justitieministern. Eller är hon till skillnad från alla karlarna verkligen så ståndaktig, att hon står för sin åsikt. Herr Ohlin biträdde henne vid det tillfället. Att han fallit ifrån är jag inte så förvånad över. Men jag skulle verkligen vilja höra, om fru Gärde Widemar liksom kvinnorna i allmänhet fortfarande anser att det var angeläget att man gick varsamt fram och såg till att de kvinnor, som råkat i denna svåra situation, inte drabbades ännu värre. Den som har den inställningen borde ha svårt att vara med om att rikta någon anmärkning mot justitieministern för hans handlande i detta fall.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Ingen som lyssnar till

Beslut om abolition

denna debatt har väl kunnat undgå att märka hur man i regeringsbänken och på andra håll inom det socialdemokratiska partiet — det gäller nu senast fru Nancy Eriksson — gör våldsamma ansträngningar för att partipolitiseradenna fråga genom att i debatten dra in alla möjliga omständigheter som strängt taget inte har med saken att göra. Ack, herr statsminister — Ni som i dag sade att man inte skall göra några utvinningar — vilken kritik blir Ni inte tvungen att rikta mot Era egna!

Det var justitieministern som tyvärr började dra in i debatten vad en eller annan ledamot — i detta fall fru Gärde Widemar — sagt vid ett tidigare tillfälle i en fråga som inte gällde abolitionen. När fru Nancy Eriksson säger att alla karlarna i folkpartiet har ändrat mening, gör hon inte det minsta försök att underbygga sitt påstående. Fru Eriksson borde verkligen hålla sig för god att dra ned en debatt i en allvarlig fråga i riksdagens andra kammare till en så låg nivå. Vi får väl ändå ställa något krav på att det skall framföras argument. Fru Eriksson vill väl inte ens själv påstå att det var argument hon kom med.

Herr Palme talade med darr på rösten om vilken saklighet och idealitet det var som präglade hans anförande i denna kammare för någon månad sedan. Det var då han inte hade kurage nog att nämna fru Gärde Widemar vid namn, ty han visste att han i så fall skulle få en replik. Han byggde hela sin aktion på ett yttrande av fru Gärde Widemar i en telefonintervju och förbigick helt att fru Gärde Widemar hade lagt saken till rätta nästa dag, d. v. s. två dagar innan saken berördes i denna kammare genom herr Palmes anförande — se det är idealitet det!

Beträffande frågan om det fanns tillräckligt grundade skäl att göra en husrannsakan hos herr Nestius, vilket saken gällde då, skulle jag vilja fråga justitieministern, eftersom här ju frågas

så mycket: Ansåg Ni då och anser Ni i dag att den husrannsakan som företogs hos herr Nestius var uttryck för det slags omdöme som Ni anser önskvärt från myndigheternas sida? Svara mig på det, herr statsråd! Eftersom Ni själv har dragit upp dessa frågor och herr Palme fortsätter, så kan det ju inte vara ur vägen att den frågan ställs.

Många av de resonemang som framfördes av fru Eriksson i Stockholm har ju gått förbi det som herr Ullsten och andra talare underströk, nämligen att här råder enighet om en strävan att skydda de berörda kvinnorna. Såvitt jag förstår har det varit en gemensam ståndpunkt för alla som har yttrat sig i kammaren. Skulle man då inte kunna acceptera det i stället för att polemisera från andra utgångspunkter?

Statsminister Erlander har tagit upp frågan hur man i någon mån skall kunna befria dechargedebatten från partipolitiska inslag. Han har kommit till den slutsatsen att om oppositionen ville medverka, så skulle det nog i viss mån kunna lyckas. Han har tydligen kommit till den slutsatsen att i konstitutionsutskottet socialdemokraterna redan medverkar till att avpolitisera frågorna. Ja, vad man ser beror ju mycket på de ögon som ser. Men den som har varit med i några årtionden och läst konstitutionsutskottets yttranden år efter år kan väl inte utan att småle höra hur statsministern framför en sådan bedömning.

Sedan säger statsminister Erlander att det förekommer lika mycket partitaktik i utskottet som här i kamrarna och att det därför inte finns någon anledning varför man inte skulle rösta här i kammaren. Man kan inte här låta rent formella regler vara avgörande, även om de är gamla, hävdar han. Jag undrar om någon enda grundlagsskrivare — som sådan hoppas jag ibland ännu att herr Erlander så småningom skall bli känd fastän mitt hopp inte är så stort som det en gång har varit —

Beslut om abolition

verkligen på allvar skulle inta ståndpunkten att när det gäller sådana saker som konstitutionell granskning och en del andra frågor i ett parlament, det inte spelar någon roll om man frångår den praxis som tillämpats under många årtionden. Det är alldeles uppenbart att vissa regler, vissa beteendemönster och viss praxis kan vara mycket nyttiga ting i ett parlaments arbete, t. ex. om man vill uppmuntra ledamöterna i ett utskott att fritt ta ställning även mot det egna partiets förtroendemän. Jag tycker att det är en ganska förnuftig idé att inte driva fram voteringar i kamrarna. Om ledamöterna vet att det kan bli votering, kommer detta att utöva ett visst psykologiskt tryck på ledamöterna i konstitutionsutskottet att följa partilinjen. Om man däremot när det gäller denna milda form av tillkännagivanden lät dem stå såsom ett uttryck för den granskning, för de olika meningar som kommit fram i utskottet och tillät en fri debatt men avstod från att ändra praxis i fråga om röstningen, skulle detta onekligen mera medverka till att frågorna inte onödigt partipolitiserades. Om socialdemokraterna i dag driver fram en votering, verkar denna alltså rakt motsatt till vad statsministern sade sig önska.

Han talade här om lottmajoriteten i utskottet. Javisst, alla vet att det var en lottmajoritet. Men vi minns när statsrådet Sven Andersson blev friad av en lottmajoritet. Då talade man inom socialdemokratien inte om »lottmajoriteten». Men det ligger väl något i att skillnaden på den ena sidan och den andra — om det står lika många ledamöter i utskottet bakom vardera sidan — har en betydelse som sannerligen är lätt att överdriva.

Vad blir slutsatsen av detta? Jo, att regeringen borde vara lika angelägen att träda fram, delta i en debatt, att lyssna lika mycket till en debatt när det står en formell minoritet bakom

anmärkningarna som när det står en majoritet bakom. Men det gör inte regeringen. Herr Erlander som för ett antal år sedan ställde i utsikt att man skulle vara mera tillmötesgående och delta i diskussionen även när denna gällde minoritetsanmärkingar — vilket jag tycker skulle vara en god praxis — har infriat mycket litet av detta löfte. Här skulle det finnas en möjlighet till en förbättring av praxis.

Herr talman! Jag tror att den diskussion i övrigt som här har förts i många avseenden varit mycket nyttig. Jag skall inte närmare ingå på den men jag måste ändå säga några ord till herr Carlsson i Tyresö. Herr Carlsson har påstått att jag för några månader sedan hade en inställning, som absolut stred mot och var oförenlig med någon kritik mot justitieministern nu. Han har kastat fram detta påstående utan att göra något försök att bestyrka det. Han har förklarat för mig att det finns ett TT-referat i huset som han har sett i dag, men trots mina ivriga uppmaningar har jag inte kunnat få tillgång till detta TT-referat av mitt yttrande. Herr Carlsson väljer alltså metoden att icke tillhandahålla det TT-referat, på vilket han bygger. Han kan inte återge det ordagrant utan kastar bara ut ett påstående att jag tidigare intagit en ställning som är oförenlig med kritiken mot justitieministern i dag.

Får jag be herr Carlsson att antingen lämna någon grund för Edert påstående genom att redovisa att vad jag sagt inte ger någon möjlighet till kritik mot justitieministern i dag eller att ta tillbaka Edert yttrande. Vi kan inte införa den praxis i kammaren att man skall få komma med obestyrkta allmänna beskyllningar. Vad jag hela tiden har sympatiserat med är tanken att man verkligen på allt sätt skulle skydda de berörda kvinnorna. Det var också den tanke som låg bakom fru Gärde Widemars framträdande. Jag har inte

Beslut om abolition

ändrat mening om att ett försök skulle göras att här skydda kvinnorna, även om lagstiftningen var sådan att den inte annat än i exceptionella fall skulle tillämpas. Jag har inte uttalat mig om abolutionsfrågan och om dess räckvidd eller möjligheterna att enbart låta den gälla kvinnorna och inte förmedlarna.

Herr talman! Jag vet inte vad man vinner genom att här komma med obestyrkta påståenden som såvitt jag kan se inte utgör något tillägg till dagens debatt och därefter vägra att framlägga någon dokumentation.

Det kan ju förefalla betydelselöst, men när statsministern i dag har försökt att kritisera då från vårt håll någon utvikning gjorts i ett resonemang kan jag inte underlåta att tillägga en annan sak, medan jag ändå sysslar med herr Carlsson i Tyresö, som är ny i denna kammare och som kanske behöver ta sig en funderare av ett slag som torde vara så självklart att jag inte behöver nämna det.

Herr Carlsson påstår att jag i fråga om jordförvärvslagstiftningen intagit två oförenliga ståndpunkter. Det är fullständigt nonsens. Herr Carlsson har inte gjort något försök att bestyrka detta påstående. Det är rent trams att här uppträda med sådana påståenden. Vad är det för inslag i en debatt i en viktig konstitutionell fråga? Jag tror att herr Carlsson — låt mig säga det efter många års erfarenhet — skall dra den slutsatsen, om han vill sitt eget väl och sin egen politiska karriärs väl, att lösyckta, obestyrkta och av partisinne präglade yttranden faller tillbaka på den som framställer dem.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag kan trösta kammarens ledamöter med att jag inte skall lämna någon särskilt lång replik med anledning av herr Ohlins anförande. Herr Ohlins omtanke om herr Ingvar

Carlssons karriär glädde mig mycket. Jag antar att herr Ingvar Carlsson kommer att följa råden. Det har ju gått så bra för herr Ohlin!

Vad som i första hand föranledde mig att ta till orda var emellertid följande. Det var inte jag som sade att konstitutionsutskottets socialdemokratiska ledamöter var fullkomligt fria från alla partipolitiska hänsyn. Jag sade att granskar man konstitutionsutskottets ledamöter så är de likadana som vi. Jag har aldrig påstått att jag är fri från partipolitiska hänsyn. Det är nog andra som försöker göra gällande att de är det i större utsträckning.

Jag tog också till orda för att uppehålla mig vid en mera seriös fråga. Herr Ohlin säger nu att det är vi, som begär en votering, som därmed inför en partipolitiserings av denna fråga. Jag har vid mina resonemang i denna fråga inte upptäckt någon socialdemokrat som inte haft den uppfattningen att justitieministern handlat riktigt. Om det finns någon här som har en annan uppfattning är det mycket enkelt att denne vid voteringen som vi kommer att begära ger tillkänna den meningen. Han kommer inte att utsättas för några represalier härför. Skulle inte herr Ohlin kunna vara lika storslagen och säga till dem som har en annan mening än han och herr von Friesen att också de har rätt att delta i voteringen och ge till känna sin mening? Det vore ett mycket intressant exempel på liberala principer.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING:**

Herr talman! Herr Ohlin gjorde i sitt anförande gällande att fru Gärde Widemar med sitt uttalande i Dagens Nyheter för den 19 februari i år, vilket jag citerade tidigare i kväll, inte skulle ha avsett att jag skulle tillgripa abolutionsinstitutet.

Vad skulle jag då ha tillgripit för åtgärd? Kan herr Ohlin tala om det för

Beslut om abolition

mig? Herr Ohlin har väl inte den befängda tanken som en partikollega till honom gav till känna i medkammaren, att jag helt privat skulle ha ingripit och stoppat åklagarmyndigheternas åtgärder? Herr Ohlins partikollega fick omedelbart den tillrättavisningen av konstitutionsutskottets ordförande att sådan ministerstyrelse inte var tillåten i detta land. Jag kan inte tänka mig att första lagutskottets ordförande, d. v. s. ordföranden i det utskott som har att granska bl. a. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning, skulle ha avsett att jag skulle ha gjort mig skyldig till någon grundlagsstridig handling. Vad menar herr Ohlin?

Nästan lika befängd var herr Ohlins fråga till mig om jag anser att det fanns tillräckliga skäl för en husrannsakan. När blev det brukligt att en justitieminister skall stå upp i denna talarstol och uttala sig om huruvida ämbetsmän och tjänstemän har handlat efter lag och författning i ett givet ärende? Jag kan göra detta så mycket mindre som chefredaktör Samuelsson har fäst justitiekanslerns uppmärksamhet på detta ärende. Såvitt jag vet har JK ännu inte tagit ställning i saken.

Herr Ohlin sade också att alla i kammaren var ense om att i varje fall kvinnorna skulle ha fått denna abolition. Hur är det med den saken? Det kan visserligen se så ut när man läser konstitutionsutskottets memorial, men vi hörde här hur herr förste vice talmannen i grund och botten hade en annan uppfattning i likhet med herr Hamrin i Jönköping och herr Werner, i vars anförande herr Heckscher instämde.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag har flera gånger blivit apostroferad i kväll, senast av fru Eriksson och justitieministern. Helt klart kan jag besvara den sista frågan: Det har aldrig varit min avsikt att uppmåna justitieministern att begå en grundlagsstridig handling.

Med anledning av vad professor Ohlin och även fru Eriksson sade vill jag framhålla att det var alldeles riktigt att anledningen till att jag över huvud taget lade mig i den här frågan var att jag ville skydda de kvinnor som hade utsatt sig för abort i Polen. Jag var skrämdd och upprörd över det sätt på vilket deras sak relaterades i pressen och också över de reaktioner som kom från myndigheternas sida; jag kanske får säga så utan att därför angripa någon särskild myndighet. Det var framför allt den snabba husrannsakan som gjordes hos herr Nestius som upprörde inte bara mig utan stora delar av svenska folket. Det är inte alltid husrannsakan tillgrips så snabbt. I och för sig är det alldeles riktigt att det är åklagaren som skall bedöma om en husrannsakan skall äga rum, och naturligtvis skall inte justitieministern lägga sig i det, men då det uttryckligen från åklagarsidan sades ifrån att ingripandet gjordes för att man skulle kunna få fram namnen på de kvinnor det gällde för att sedan åtala dem, så tyckte jag att man gick ifrån syftet med lagstiftningen. Syftet har i alla fall varit att värna om de kvinnor som kommer i sådana här situationer. Man skall bedöma deras gärningar på lindrigast möjliga sätt. Att då utsätta dem för ett sådant offentligt förfarande som här var avsett var knappast lämpligt.

Detta var egentligen vad jag ville säga med mitt uttalande till Dagens Nyheter den gången. Jag tyckte att åklagaren gått alltför bryskt till väga. Jag vill i likhet med herr Ohlin understryka vad de som läst pressinläggen säkert vet, nämligen att den uppfattning som först kom till uttryck, att jag med min artikel velat angripa polisen, blev helt vederlagd i följande dags nummer. Sedan har jag inte heller mött någon anklagelse från polisens sida för den saken. Det var åklagaren som jag ansåg hade varit för bryskt fram.

I det läge som sedan uppkom, då man

Beslut om abolition

önskade att förfarandet mot kvinnorna inte skulle fullföljas, fanns det naturligtvis inte så många möjligheter att välja på. Den utväg som låg närmast till hands var väl abolition. Jag nämnde inte uttryckligen abolitionsinstitutet i mitt uttalande till Dagens Nyheter och hade kanske en tanke på att justitieministern skulle kunna ingripa i åtalsfrågan, eftersom det fordras Kungl. Maj:ts medgivande till åtal i sådana fall det här gällde. Men jag stod inte heller då främmande för att abolition skulle kunna tillgripas, och som saken sedan utvecklade sig kan jag inte se annat än att det var den lämpligaste utvägen. Jag har alltså inte någon anmärkning att rikta mot justitieministern för hans sätt att handlägga detta ärende.

Då det gäller utsträckningen av abolitionsförfarandet till de övriga medverkande, vill jag först säga, att beträffande den person i Småland som erbjöd abortresor mot ersättning till den som anvisade deltagare, har jag inte varit av den uppfattningen att han förfarit brottsligt. Det sades också uttryckligen, även från officiellt håll, att man inte ansåg att han hade gjort sig skyldig till något brott. Jag kan därför inte förstå varför han skulle behöva inbegripas i abolitionen.

Vad gäller herr Nestius medverkan är jag av den uppfattningen att man knappast kunde ha fullföljt undersökningarna mot Nestius utan att riskera allvarliga men för de kvinnor det gällde. Eftersom min önskan framför allt var att inte utsätta dessa kvinnor för större obehag och risker än vad de dittills varit utsatta för, tyckte jag att det kom som en lättnad att inte undersökningarna mot Nestius fullföljdes.

Huruvida man borde ha väntat med abolitionen eller gjort mera ingående undersökningar innan den kom till stånd, är frågor som jag inte tagit ställning till. För min del är huvudsaken att man avbröt förfarandet mot kvinnorna. Därför kan jag inte se annat än att det

var en lycklig utväg som tillgreps, även om det är möjligt att man ur konstitutionell synpunkt kan framställa vissa anmärkningar mot den.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin ansåg att det var »botten» att förmoda att en kvinnlig ledamot av hans parti skulle stå för en uppfattning, när de manliga ledamöterna inte gjort det. Det visade sig att min förmodan, att något sådant kunde hända, var riktig. Jag är glad att fru Ingrid Gärde Widemar vidhåller den uppfattning som hon förfäktade i en tidning och nu inte backar ur. Hon har också på ett sakligt sätt motiverat sin uppfattning. Detta bör herr Ohlin inte beklaga. Han bör tvärtom anse att det höjer hans parti att det finns någon av den sorten där.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Jag vill bara till kammarens protokoll uttrycka min respekt för det anförande som nyss hölls av fru Gärde Widemar.

Herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Jag beklagar, att jag dels på grund av herr Ohlins angrepp mot herr Carlsson i Tyresö och dels på grund av de »vänligheter» man kan säga att han strödde över mig, nödgas ta till orda.

Herr Ohlin sade att jag hade försökt att tala om den idealitet som hade präglat mitt anförande i kammaren för en tid sedan. Jag sade inte något sådant; jag sade att jag hade en uppfattning i sak, och en sådan uppfattning i sak skall man kunna hävda alldeles oberoende av de politiska konsekvenserna — det är en fråga om moral.

Däremot sade jag att jag trodde att de liberala ungdomarna hade en betydande idealitet när de engagerade sig för denna sak, även om de kom litet

Beslut om abolition

snett ibland. Att de skulle vara ideella tycker väl inte herr Ohlin. Såvitt jag finner var detta ett exempel på ett grundlöst påstående, ett obestyrkt referat, som herr Ohlin så kraftigt brännmärkte alldeles nyss. Det var bara en halvtimme mellan herr Ohlins anförande och mitt. Jag har inte alls talat om egen idealitet. Jag vet inte om herr Ohlin kanske borde ta sig en funderrare av det slag som han uppmanade herr Carlsson att göra. Jag vet inte om de funderingarna bör gälla herr Ohlins framtid — det kan ändå vara nyttigt att fundera ibland.

Sedan ägnade herr Ohlin en mycket stor del av sitt anförande åt att rikta anklagelser mot herr Carlsson i Tyresö beträffande ett obestyrkt referat. Eftersom jag har tillgång till detta referat vill jag läsa in i protokollet vad herr Ohlin sade — det var den dag då abolutionsbeslutet fattades. Då sade herr Ohlin, att i stället för att på allvar syssla med inflationen och sådant »äggar sig taktikerna i regeringen åt sådana små manövrer som när herrar Palme och Hans Gustafsson häromdagen i riksdagen spelade sin duett och inte vågade tala klarspråk om politiska motståndare, vars ståndpunkter man valde att grovt felreferera. Det var ett uppenbart röstfiske. T. o. m. i socialdemokratisk press har det påpekats att herr Palme inte visade något som helst sakligt intresse för de praktiska möjligheterna att minska riskerna för onödiga husundersökningar genom felbedömningar från en åklagares sida.»

Detta kan inte tolkas på annat sätt än som en solidaritetsförklaring med fru Gärde Widemar. Hennes uttalande vill jag emellertid inte, inte minst med hänsyn till hennes senaste anförande, ta upp i dag; det får vara passerat. Fru Gärde Widemars uttalande gick bl. a. ut på att justitieministern omedelbart skulle avbryta myndigheternas förfarande, även om hon inte nämnde abolition. I dag har hon tillstyrkt abolition.

Det var svårt att få någon annan uppfattning än att herr Ohlin delade fru Gärde Widemars mening i sakfrågan. Det är inte så konstigt om herr Carlsson i Tyresö fått den uppfattningen; man kan i varje fall inte tolka herr Ohlin på annat sätt. När herr Ohlin inte hade något annat att anföra i sak än att ägna en stor del av sitt anförande åt att försöka tala om herr Carlsson i Tyresö, så tyckte i varje fall jag att detta borde redovisas till kammarens protokoll, så att hans anklagelser inte skulle stå oemotsagda.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag konstaterar — om kammaren ursäktar mig ifall jag inte tar upp alla tänkbara punkter — att herr Palme nu inte har gjort något försök att försvara att han här i denna kammare stod och riktade angrepp, som var baserade på — tydligen, ehuru han inte sade det, men det har vi nu fått veta — fru Gärde Widemars telefonintervju, och att han helt förbigick att fru Gärde Widemar hade, som hon också nu omnämnt, lagt saken till rätta i ett uttalande följande dag.

Det går inte, herr Palme, att säga att detta var uttryck för saklighet och idealitet och vad det var för vackra ord Ni använde om Er själv när Ni underkände motståndarnas motiv.

Herr talman! Vad saken nu gäller, när socialdemokraterna driver fram en votering, är ju frågan, vilka konstitutionella arbetsformer vi skall ha i kammaren. Där har från olika håll av ett stort antal talare skäl angivits, varför det finns stor anledning att slå vakt om att man icke skall votera om tillkännagivanden. Därför måste jag för min del instämma med de talare som har framhållit att det naturliga för oss, som har denna uppfattning, är att inte delta i den voteringen utan att lägga ner våra röster. Detta är en icke oviktig konstitutionell fråga ur bl. a. de syn-

Beslut om abolition

punkter som statsministern nyss berörde.

Herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Detta är naturligtvis pinsamt. Herr Ohlin fortsätter att tala om en idealitet som jag aldrig har nämnt. Har han inte funderat färdigt? Han säger att jag inte tagit hänsyn till fru Gärde Widemars tillrättaläggande. Jag vill ogärna ta upp detta, eftersom jag anser att det är en passerad sak. I själva verket var tillrättaläggandet, som fru Gärde Widemar gjorde, ur varje principiell synpunkt värre än det första uttalandet. Vad hon där sade, nämligen att den polispersonal som ingripit handlat uteslutande på order av åklagarmyndigheten som förundersökningsledare, var knappast något som »jag ansåg mig behöva påpeka i intervjun».

Jag anser att första lagutskottets ordförande framför allt är förpliktad att upplysa allmänheten om saksammanhanget just i ett upprört läge. Men det är som sagt en passerad sak. Jag har dock nödgats säga detta, eftersom herr Ohlin åter talade härom.

Jag vill inte lägga mig i herr Ohlins närmast panikartade vädjanden till kammaren att låta bli att ta ställning i saken.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Vad herr Palmes kritik gick ut på var att en som fru Gärde Widemar själv erkänt inte adekvat formulering i det första yttrandet givit intryck av att kritiken riktades mot polisen och dess handläggning. Herr Palme försvarade polisen mot denna kritik. Fru Gärde Widemar hade emellertid redan i sitt andra yttrande, som publicerades långt före debatten i kammaren, lagt den saken till rätta. Men herr Palme valde att inte låtsas om att detta tillrättaläggande gjorts.

Herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Herr Ohlin söker skydd

bakom det förhållandet att jag av flera skäl inte vill ta upp en allvarlig kritik mot fru Gärde Widemar i dag. Vad jag sade i mitt anförande i kammaren den gången var att politikerna har förpliktelser att gentemot allmänhetens krav på korrekt information tala om hur det förhåller sig. Jag sade också att politikerna är skyldiga att visa lojalitet mot de tjänstemän som är förpliktade att tillämpa de lagar som riksdagen stiftat. Det var dessa två problem jag berörde.

Herr Ohlin befann sig i kammaren vid det tillfället. Ingenting hade hindrat honom att då begära ordet. Han gjorde det inte. Han gör det nu när han tror att folk har glömt det. Och sannerligen förtjänar inte herr Ohlins insatser här att falla i djup glömska, inte minst för den svenska politikens anseendes skull.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Herr Palme aktade sig noga, när han yttrade sig i kammaren, att nämna fru Gärde Widemars namn, tydligen emedan han inte ville ha en belysning från den utgångspunkten. Kan herr Palme säga varför han den gången var så blyg? Sedan har vi fått veta att han tar ansvaret för att anmärkningen siktade på fru Gärde Widemar. Han har också fått ett svar.

Herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Jag lämnade svaret i en principiell form. Var det så att herr Ohlin eller fru Gärde Widemar hade ansett sig träffade av det — vilket uppenbarligen i varje fall herr Ohlin gjorde — hade ingenting hindrat honom från att begära ordet. Han hade säkert fått det. Genom att inte direkt utpeka personen gav jag valmöjligheten att antingen genom tystnad dra sig ur det hela eller ta en debatt. Herr Ohlin valde att vara tyst när det brändes men försöka ta debatten när han trodde att opinionen hade lugnat ned sig. Det är också belysande.

Beslut om abolition

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr Palmes lilla finurlighet bestod däri att han — om fru Gärde Widemar hade tagit till orda med en replik — skulle ha kunnat säga: Jaså, Ni känner Er träffad.

Herr statsrådet PALME:

Herr talman! Någon tanke på att vara så finurlig föresvävade mig inte, men den uträkningen ger en belysande inblick i herr Ohlins tankevärld och känsloliv.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag tror att kammaren eller i varje fall de ledamöter av kammaren som lyssnade på herr Palme den gången är på det klara med att den tankevärld som är mest avslöjad gäller en person på regeringsbanken.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag har bara begärt ordet för en kort förklaring hur jag tänker rösta. Jag kommer att avstå från att rösta. Det innebär inte något ställningstagande i sakfrågan, då jag anser att konstitutionsutskottet har förelagt ledamöterna av denna kammare ett material som är omöjligt att ta ställning till.

Det naturliga är att här yrka återremiss, men då det inte lär ha skett sedan 1880, vill jag inte här i slutsekunderna föra in någon ny diskussion om en ny praxis. Därest det skulle ha varit fråga om en klart framställd anmärkning skulle jag ha röstat för reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav först propositioner beträffande punkten C 11), nämligen dels på att punkten måtte utan särskilt uttalande läggas till handlingarna, dels ock på att punkten måtte läggas till handlingarna med gillande av den vid nämnda punkt fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja

besvarad. Herr Nilsson i Östersund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren lägger punkten C 11) i konstitutionsutskottets memorial nr 27 till handlingarna utan särskilt uttalande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutat att lägga punkten till handlingarna med gillande av reservationen av herr Georg Pettersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för nej-propositionen. Herr Nilsson i Östersund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 1 ja och 118 nej, varjämte 102 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså beslutat att lägga punkten C 11) till handlingarna med gillande av reservationen av herr Georg Pettersson m. fl.

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSSON i Stenkyrka (cp), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag röstade fel. Jag röstade ja men avsåg att avstå.

Härefter lades avdelning C i övrigt till handlingarna.

Föredrogs utskottets i *avdelning D* gjorda anmälan, att utskottet funnit anledning att för riksdagen redovisa tre

Statssekreterarnas bisysslor

ärenden (punkterna 12—14), vilka varit föremål för granskning men inte för-
anlett något utskottets uttalande; och
yttrade därvid:

*Punkten 12***Statssekreterarnas bisysslor**

Herr förste vice talmannen von
FRIESEN (fp):

Herr talman! Jag skall på denna punkt fatta mig kort. Vi har ju haft en mycket lång debatt i dag och den bör väl nu närma sig sitt slut. Jag står som reservant beträffande ett tillkännagivande som rör statssekreterarnas bisysslor. Jag vill erinra kammaren om att statsrevisorerna har avvisat ett förslag om att hos dem uppta denna fråga, och om man läser utskottsmajoritetens motivering finner man att den är av samma uppfattning och inte vill närmare uttala sig i saken.

Man har framför allt från socialdemokratiskt håll sedan åtskilliga decennier mycket starkt intresserat sig för de höga statstjänstemännen och deras bisysslor. Redan på 1920-talet sysslade man med frågan om justitierådens och regeringsrådets bisysslor och på 1930-talet började man diskutera frågan om landshövdingarnas bisysslor och den frågan har tagits upp vid olika tillfällen.

Här har talats om de svårigheter som regeringen har för sitt arbete, besvärligheter med framläggande av propositioner och över huvud taget att bedriva regeringsarbetet på det riktiga sättet. Det har då förefallit mig logiskt att göra en mycket hovsam erinran beträffande de tjänstemän som jämte statsråden är i huvudsak ansvariga i detta avseende och att tala om att man har uppmärksammat denna sak och varnar för en utveckling i fortsatt riktning, d. v. s. för att det lastas på dem ytterligare extrauppdrag.

Jag beklagar att utskottsmajoriteten inte har funnit sig föranlåten att ta ställning till denna fråga. Det synes

mig inte minst med hänsyn till regeringsarbetets rätta bedrivande var en fråga av verkligt stor vikt. Det är, herr talman, den enda deklARATION jag vill göra i detta sammanhang. Jag har insett yrkande.

Herr **ANDERSSON** i Billingsfors (s):

Herr talman! Jag skall försöka vara lika kortfattad som herr von Friesen. Dechargedebatten har redan dragit långt ut på tiden och alla önskar gå över till något annat.

I den reservation, som högern och folkpartiets representanter fogat till denna avdelning i utskottsutlåtandet, har man byggt upp sin argumentation om det alltför stora antalet bisysslor bland statssekreterarna på två förhållanden, nämligen behovet av en omorganisation av departementen och de sent framlagda propositionerna. En konsekvens av detta reservanternas resone-
mang skulle vara att om statssekreterarnas bisysslor försvann, skulle det inte behövas någon omorganisation av departementen och att propositionerna skulle komma tidigare. Men ingen vågar väl påstå att man skulle klara sig utan en sådan omorganisation och att propositionerna skulle komma tidigare bara statssekreterarna miste sina bisysslor. Det är helt andra faktorer som spelar in i detta sammanhang. Utskottet har granskat statssekreterarnas bisysslor och kommit till den uppfattningen, att det inte behövs göras något uttalande i frågan, och till detta ber jag, herr talman, att få ansluta mig.

Herr **HENNINGSSON** (s):

Herr talman! Jag skulle i detta sammanhang vilja beröra en mer allmän synpunkt på dechargebehandlingen.

År efter år har det under decharge-
debatten förekommit att man här från talarstolen framställer den socialdemokratiska delen av konstitutionsutskottet såsom en samling ganska menlösa personer som inte har någon egen uppfatt-

Statssekreterarnas bisysslor

ning utan som helt låter sig kommenteras av regeringen. Denna argumentering har ständigt upprepats, för all del med litet olika styrka. För min del har jag redan tidigare reagerat däremot och jag gjorde det också i fjol när det gällde Wennerströmdebatten genom att klart säga ifrån att vi socialdemokratiska ledamöter av konstitutionsutskottet inte vid något tillfälle hade gemensamt diskuterat hur vi skulle ställa oss i denna fråga. Jag undrade också, om övriga partiets representanter ville deklarera hur de hade förfarit i detta stycke, så att man kunde få klarhet om huruvida det över huvud taget fanns något belägg för påståendet om centraldirigering. Inom det socialdemokratiska partiet hade inte — det framhöll jag mycket bestämt — något sådant förekommit.

Det var ingen som svarade på detta. Däremot fick jag, herr talman, efter debatten ett svar som jag inte hade väntat mig. Vid voteringen hade samtliga statsråd, som var angripna, blivit befriade från anmärkning och med anledning därav vandrade en representant för Sveriges Radio omkring här i riksdagshuset och letade rätt på respektive partiledare för att få höra deras syn på situationen. Herr Heckscher hade därvid den goda smaken att göra följande uttalande, som alltså gick ut till samtliga lyssnare i vårt land utan att någon av de berörda hade den minsta möjlighet att försvara sig eller framföra några beriktiganden.

Herr Heckscher sade: »Ja jag skulle vilja framhålla det att hade regeringen varit beredd att erkänna begångna fel och eftersträva samarbete i den här frågan så tror jag att man kunde ha undvikit att den hade fått en partipolitisk prägel. Som det nu är så har regeringen valt en metod som kanske ibland förekommer i parlamentariska länder att om man har en tillräckligt dålig sak så väljer man att tillämpa sin majoritet och kommandera den att rösta efter önskan. Och det är beklagligt att det

har blivit så i det här ärendet. Det är bara att konstatera att det är den väg som regeringen har valt.»

Ett sådant yttrande fann sig herr Heckscher den gången föranlåten att fälla till Sveriges Radio. I dag vill han försöka få oss socialdemokratiska ledamöter i konstitutionsutskottet att inse värdet av en hög och ren moral. Jag tycker verkligen att herr Heckscher efter sitt framträdande i radio förra året inte är den rätte mannen att tala med oss om moral.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Endast den aktning som jag känner för konstitutionsutskottet såsom utskott gör att jag över huvud taget svarar herr Henningsson.

Dechargedebatten här i kammaren har nu pågått i 10 timmar och 20 minuter. Om herr Henningsson vill upprepa även förra årets dechargedebatt, så sätter han vårt tålamod på litet för stort prov.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Herr Heckscher försöker på ett mycket enkelt sätt komma ifrån ett yttrande för vilket han egentligen borde ha bett hela den socialdemokratiska gruppen om ursäkt.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Ett så enkelt yttrande som herr Henningssons kräver endast ett mycket, mycket enkelt svar.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag ber att ännu en gång få påpeka att detta är ett uttalande helt enligt den bandinspelning som gjordes av Sveriges Radio, och då tycker jag att herr Heckscher skulle förstå bättre än att försöka vifta bort det. Mer är det värt!

Efter härmed slutad överläggning lades avdelning D till handlingarna.

§ 3

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

Föredrogs i ett sammanhang

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., utom såvitt avser lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen och förslagsanslag till folkpensioner, dels ock i ämnet väckta motioner, och

nr 44, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående kommunal skatteutjämning, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m., såvitt avser lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen, dels ock i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtande nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kommunal skatteutjämning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kommunal skatteutjämning, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Andra lagutskottets utlåtande nr 41

Genom en den 5 mars 1965 dagtecknad proposition, nr 45, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll,

A. föreslagit riksdagen att

dels, jämlikt 87 § regeringsformen, antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäk-

ring,

2) lag om ändrad lydelse av 11 och 16 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring,

3) lag om fortsatt försäkring enligt lagen den 17 december 1954 (nr 774) med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjuk-kassa,

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 25 maj 1962 (nr 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension,

2) lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 398) om finansiering av folkpensioneringen,

3) förordning om ändrad lydelse av 2 § 4 mom. uppborðsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272),

dels ock bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt,

B. lämnat riksdagen tillfälle att avge yttrande över de av föredragande departementschefen angivna grunderna för avvecklingen av de s. k. socialförsäkringsbolagens verksamhet.

Propositionen hade hänvisats till statsutskottet, såvitt avsåge förslagsanslag till folkpensioner, samt i övrigt till lagutskott. I vad propositionen hänvisats till lagutskott behandlades den i detta sammanhang av andra lagutskottet utom såvitt anginge lag angående ändring i lagen om finansiering av folkpensioneringen, som behandlades av utskottet i dess nedan redovisade utlåtande nr 44.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll, såvitt nu var i fråga, anfördes följande.

Propositionen innehåller förslag om den lagändring som erfordras för genomförande av standardhöjningen av folkpensioner i enlighet med förslag i statsverkspropositionen. Vid nuvarande antal indextillägg blir fr. o. m. juli 1965 det årliga pensionsbeloppet — bortsett

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

från kommunalt bostadstillägg — för en ensam pensionär 4 000 kr. och för två pensionsberättigade makar tillhoppa 6 250 kr.

Indextillägg som utlöses efter juni månad 1965 föreslås höjda till 85 kr. för ensam pensionär och 130 kr. för två pensionsberättigade makar.

Bestämmelserna om samordningen mellan pensioneringen och yrkesskadeförsäkringen uppmjukas så att den föreslagna standardhöjningen skall kunna utgå till ålders- och förtidspensionärer, vilkas pension bestäms med tillämpning av övergångsbestämmelserna till lagen om allmän försäkring. Indextillägg som utlöses efter juni månad 1965 skall också tillkomma dessa pensionärer.

Reglerna om inkomstprövning av folkpensionsförmåner föreslås ändrade så att de s. k. skärpningsfria beloppen fr. o. m. den 1 juli 1965 höjs från 20 000 kr. till 30 000 kr. för ensam pensionär och från 30 000 kr. till 45 000 kr. för makar.

Ändrade grunder föreslås rörande skyldigheten att erlagga avgift avseende allmän försäkringskassas utgifter för sjukvårdsförmåner. Sådan skyldighet skall föreligga, om till statlig inkomstskatt beskattningsbar inkomst beräknats för den försäkrade själv eller för make med vilken den försäkrade samtaxerats.

Vidare föreslås förlängning på fem år av den s. k. T-försäkringen.

Propositionen innehåller förslag rörande fonderingen i allmänna sjukförsäkringsfonden.

Förslag framläggs om att överskottsmedel i riksförsäkringsverkets fonder skall få användas för förhöjning av livräntor på grund av frivillig yrkesskadeförsäkring.

Slutligen föreslås att riksdagen, med ändring av tidigare ställningstagande, fattar principiellt beslut om att de s. k. socialförsäkringsbolagen inte skall få meddela yrkesskadeförsäkring efter ut-

gången av år 1967. Riksdagen bereds tillfälle att yttra sig rörande huvudgrunderna för avveckling av bolagens verksamhet.

I samband med propositionen behandlade utskottet följande i ämnet väckta motioner, nämligen

A. vid riksdagens början väckta motioner:

1) de likalydande motionerna nr 321 i första kammaren av herr Harald Pettersson m. fl., samt nr 388 i andra kammaren av herr Johansson i Öckerö m. fl.,

2) de likalydande motionerna nr 524 i första kammaren av herr Eric Gustaf Peterson m. fl., samt nr 626 i andra kammaren av herr Jonsson m. fl.,

3) de likalydande motionerna nr 531 i första kammaren av herrar Wikberg och Harald Pettersson samt nr 614 i andra kammaren av herrar Elmstedt och Larsson i Borrby,

4) motionen nr 66 i andra kammaren av herr Sjöholm, samt

5) motionen nr 228 i andra kammaren av herr Holmberg m. fl.

B. i anledning av propositionen väckta motioner:

6) motionen nr 650 i första kammaren av herr Eric Carlsson och fru Olsson,

7) motionen nr 779 i andra kammaren av herr Gustafsson i Skellefteå m. fl., samt

8) motionen nr 780 i andra kammaren av herr Hedlund m. fl.

Motionen under 5) såvitt anginge normerade bestämmelser för utbetalning av kommunala bostadstillägg samt statsanslag till kostnaderna för dessa tillägg samt motionen under 8) såvitt anginge yrkandet under 2) behandlades av utskottet i utlåtandet nr 44.

I *motionerna I: 524* och *II: 626* hade hemställts,

»A. att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring av gällande lag om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension m. m., att gälla fr. o. m. den 1 juli 1965,

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

1) att avdragsfaktorn vid beräkning av inkomstprövat hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg för folkpensionärer skall vara en tredjedel av det belopp som sidoinkomst (extrainkomst vid sidan av folkpension) överstiger 1 200 kr. för gift pensionär och 1 700 kr. för annan pensionär och att således den nuvarande skärpningen av avdraget till två tredjedelar — vid sidoinkomster överstigande 1 700 kr. respektive 2 400 kr. — avskaffas;

2) att de avdragsfria förmögenhetsbelopp som tillämpas vid behovsprövningen av folkpensionsförmåner höjes från nuvarande 15 000 kr. för gift pensionsberättigad (30 000 kr. för två makar som båda har folkpension) och 20 000 kr. för ensamstående pensionär till 22 500 kr. för gift pensionär (45 000 kr. för två makar) och 30 000 kr. för ensamstående pensionär; samt

B. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderlig författningstext».

I *motionerna I: 531* och *II: 614* hade hemställts,

»I. att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring av nuvarande lagbestämmelser, att gälla från och med den 1 juli 1965

a) att avdragsfaktorn vid beräkning av inkomstprövat hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg för folkpensionärer skall utgöra en tredjedel av det belopp, vilket som extrainkomst vid sidan av folkpension överstiger 1 200 kronor för gift pensionär och 1 700 kronor för annan pensionär,

b) att de avdragsfria förmögenhetsbelopp som tillämpas vid behovsprövningen av folkpensionsförmåner höjes från nuvarande 15 000 kronor för gift pensionär och 20 000 kronor för ensamstående pensionär till 20 000 kronor för gift pensionär och 30 000 kronor för ensamstående pensionär; samt

II. att vederbörande utskott måtte ut-

arbeta förslag till härför erforderlig författningstext».

I *motionen II: 228* hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, »att riksdagen måtte besluta, att hemställa om förslag till sådan ändring av lagen om hustrutillägg och kommunala bostadstillägg att reducering av dessa förmåner med anledning av inkomst utöver folkpensionen sker först vid ett betydligt större inkomstbelopp än vad som föreskrives i nu gällande bestämmelser».

I *motionen II: 779* hade hemställts, »att riksdagen vid behandlingen av prop. nr 45 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till 1966 års riksdag avseende en förbättring av folkpensionerna med beaktande av vad i motionen anförts».

I *motionen II: 780* hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, »att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 45 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla 1) om tillsättning snarast av en parlamentarisk utredning av frågan om målsättning och metod för standardhöjningar av folkpensionsförmånerna efter 1968 i enlighet med vad som anförts i motionen; — — —».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte antaga följande genom förevarande proposition nr 45 framlagda författningsförslag, nämligen

I. förslaget till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring;

II. förslaget till lag om ändrad lydelse av 11 och 16 §§ lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring;

III. förslaget till lag om fortsatt försäkring enligt lagen den 17 december 1954 (nr 774) med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkasse;

IV. förslaget till lag angående ändrad lydelse av 5 § lagen den 25 maj 1962

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

(nr 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension;

V. förslaget till förordning om ändrad lydelse av 2 § 4 mom. uppborädsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

B. att riksdagen — med ändring av tidigare ställningstagande — måtte i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag besluta, att bolag, som avsåges i 1 § lagen om yrkesskadeförsäkring, icke efter utgången av år 1967 skulle äga meddela försäkring enligt nämnda lag;

C. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört rörande huvudgrunderna för avveckling av de s. k. socialförsäkringsbolagens verksamhet;

D. att riksdagen måtte medgiva riks-försäkringsverket att disponera till frivilliga försäkringar hänförliga överskottsmedel i yrkesskadeförsäkringsfonden och i fiskarförsäkringsfonden för förhöjning fr. o. m. den 1 juli 1965 av livräntor som på grund av frivillig försäkring utgaves av verket;

E. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 45, såvitt gällde återföring från och överföring till allmänna sjukförsäkringsfonden;

F. I. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

1) motionen II: 779, samt

2) motionen II: 780, såvitt anginge yrkandet under 1)

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående framtida folkpensionsförhöjningar;

II. att följande motioner, nämligen

1) motionen II: 779, samt

2) motionen II: 780, såvitt anginge yrkandet under 1)

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under I. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att följande motioner, nämligen

1) motionen I: 650,

2) motionen II: 66, samt

3) motionerna I: 321 och II: 388

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

H. att riksdagen i anledning av följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 524 och II: 626,

2) motionerna I: 531 och II: 614, samt

3) motionen II: 228, såvitt nu var i fråga,

måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört angående slopande av avdragsfaktorn två tredjedelar och höjning av inkomstbeloppen;

J. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 524 och II: 626,

2) motionerna I: 531 och II: 614, samt

3) motionen II: 228, såvitt nu var i fråga,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under H. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande.

I lagen om allmän försäkring anges folkpensionsförmånerna som procentdelar av basbeloppet. Denna metod att uttrycka folkpensionernas storlek, som är avsedd att träda i kraft den 1 juli 1968, uppfattas i motionen II: 780 som ett hinder mot standardhöjningar av folkpensionerna efter år 1968. Under åren 1963 och 1964 uttalade andra lagutskottet i anslutning till motioner av samma innehåll, att det enligt utskottets mening saknades skäl för denna uppfattning. Utskottet är alltjämt av samma åsikt.

Vidare har årets riksdag vid behandlingen av proposition nr 14 fattat beslut som i skattehänseende gynnar skattskyldiga med låga inkomster. Det förslag som framlagts i proposition nr 43 angående kommunal skatteutjämning bör dessutom ge kommunerna ökade möjligheter att avsevärt höja de kom-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

munala bostadstilläggen och härigenom förbättra läget för berörda kategorier. Utskottet förutsätter att kommunerna, för den händelse förslaget genomföres, kommer att utnyttja dessa möjligheter. Utskottet vill dessutom erinra om att den hittillsvarande riktpunkten för folkpensionernas nivå är avsedd att nås först år 1968 genom årliga förbättringar av folkpensionsförmånerna. I fjolårets statsverksproposition har aviserats, att standardhöjningar inom folkpensioneringen bör genomföras även efter det att den för år 1968 angivna målsättningen har nåtts samt att avsikten är att verkställa utredning av härmed sammanhängande frågor. Utskottet, som är av samma uppfattning, vill som sin mening uttala att utredningen bör företagas under parlamentarisk medverkan samt att de i motion II: 779 berörda kategoriernas problem lämpligen bör tas upp i detta sammanhang. Vad utskottet sålunda anfört bör bringas till Kungl. Maj:ts kännedom. Härigenom anser sig utskottet ha besvarat motionerna II: 779 och II: 780.

De här berörda frågorna om slopande av avdragsfaktorn två tredjedelar och om högre avdragsfria inkomstbelopp har sådant samband med frågan om standardhöjning av folkpensionerna efter år 1968 att det synes utskottet lämpligt att de tas upp i sammanhang med den utredning som ovan nämnts.

Reservationer och ett särskilt yttrande hade avgivits enligt följande.

Reservationer

Vid utskottets hemställan under F.

I. av herrar *Erik Filip Petersson, Kilsmo, Anderson* i Sundsvall och *Wiklund*, vilka ansett,

a) att det ovan intagna avsnittet i utskottets yttrande som började med orden »Utskottet, som är» och slutade med

orden »II: 779 och II: 780» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet, som är av samma uppfattning, vill som sin mening uttala att utredningen bör företagas under parlamentarisk medverkan. De etappvisa höjningarna av folkpensionerna fram till 1968 utgör emellertid enligt utskottets mening inte tillräckliga åtgärder för att förbättra förhållandena för de pensionärer, som har folkpensionsförmånerna som enda eller huvudsaklig försörjningsmöjlighet. Utskottet delar därför den i motionen II: 779 framförda uppfattningen att frågan om en förbättring för de sämst ställda pensionärerna bör snabbutredas så att ett förslag kan föreläggas 1966 års riksdag. Denna utredning bör i första hand överväga att för i motionen berörda kategorier pensionärer införa ett särskilt pensionstillskott vid sidan av övriga folkpensionsförmåner. Utskottet tillstyrker sålunda motion II: 779 och föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t med tillkännagivande av vad utskottet anfört hemställer om utredning och förslag till 1966 års riksdag angående pensionstillskott inom folkpensioneringen till berörda pensionärer. Genom det sagda anser sig utskottet jämväl ha besvarat motionen II: 780.»;

b) att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen med bifall till motionen II: 779 och i anledning av motionen II: 780 såvitt anginge yrkandet under 1) måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående framtida folkpensionshöjningar;

II. att motionen II: 780, såvitt anginge yrkandet under 1) i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad reservanterna under I. hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. av fru *Olsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett,

att det ovan intagna avsnitt i utskottets yttrande som började med orden »I lagen om» och slutade med orden »av

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

samma åsikt» bort ersättas med text av följande lydelse:

»I lagen om allmän försäkring anges folkpensionsförmånerna som procentdelar av basbeloppet. I motionen II: 780 påpekas att denna anknytning till basbeloppet är ett hinder för standardförbättringar av folkpensionerna. Utskottet delar motionärernas uppfattning att fixeringen till basbeloppet möjliggör följsamhet till penningvärdeförändringarna men förhindrar att pensionärerna får tillfredsställande del av den allmänna standardstegringen. Utskottet föreslår därför att dess synpunkter beaktas av den parlamentariska kommittén som skall utreda frågan om målsättning och metod för standardhöjningar av folkpensionerna efter år 1968.»;

III. av fru *Olsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett,

att det ovan intagna avsnitt i utskottets yttrande som började med orden »Vidare har årets» och slutade med orden »härmed sammanhängande frågor» bort ersättas med text av följande lydelse:

»Vidare kommer utskottet att i ett annat yttrande behandla förslaget i motionen II: 780 om införande av ett statligt grundbelopp i det kommunala bostadstillägget. Genom att göra det statliga grundbeloppet förhållandevis stort kan man ge de aktuella pensionärsgrupperna en tillfredsställande pensionering. Därmed kan de sämst ställda pensionärerna erhålla en standardhöjning redan före 1968. Vad gäller tiden efter 1968 bör såsom framhållits i motionen II: 780 den i statsverkspropositionen 1964 aviserade utredningen snarast komma till stånd.»;

Vid utskottets hemställan under H.

IV. av herrar *Erik Filip Petersson*, *Kilsmo*, *Anderson* i Sundsvall och *Wiklund*, vilka ansett,

att den ovan intagna mening i utskottets yttrande som började med or-

den »De här berörda» och slutade med orden »som ovan nämnts» bort ersättas med följande mening:

»De här berörda frågorna om slopande av avdragsfaktorn två tredjedelar och om högre avdragsfria inkomstbelopp har sådant samband med frågan om standardhöjning av folkpensionerna att det synes utskottet lämpligt att det tas upp i sammanhang med den utredning som ovan nämnts.»;

Särskilt yttrande

Vid utskottets hemställan under F.

av herrar *Hübinette* och *Ringaby*.

Andra lagutskottets utlåtande nr 44

Genom en den 26 februari 1965 dagtecknad proposition, nr 43, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag med särskilda bestämmelser om kommuns, landstingskommuns och annan samfällighets utdebitering av skatt; och

2) förordning angående skatteutjämningsbidrag,

dels bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade, såvitt gällde frågan om kostnaderna för folkpensioneringen, hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet.

Såsom framgår av den ovan lämnade redovisningen behandlade andra lagutskottet i förevarande utlåtande även det vid propositionen nr 45 fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 398) om finansiering av folkpensioneringen.

Beträffande propositionernas huvudsakliga innehåll, såvitt nu var i fråga, anfördes följande.

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

I proposition nr 43 föreslås att staten skall överta kommunernas nuvarande kostnader för de statligt reglerade folkpensionsförmånerna, dvs. kostnaderna för förtidspensioner jämte barn-tillägg till sådana pensioner, änkepen-sioner i anledning av dödsfall som in-träffat före den 1 juli 1960 samt hustru-tillägg. Samtidigt föreslås att kommu-nerna skall helt svara för de kommu-nala bostadstilläggen.

I proposition nr 45 föreslås i anslutning till förslag i proposition nr 43 nya regler rörande kommunernas bi-drag till folkpensioneringen. Enligt för-slaget skall kommunerna bestrida kost-naderna för kommunala bostadstillägg medan staten skall svara för övriga folk-pensionskostnader. Betalning av kom-munernas kostnader för bostadstilläg-gen skall ske i samband med utbetal-ningen av förskott på kommunalskatten.

I samband med propositionerna be-handlade utskottet följande i ämnet väckta motioner, nämligen

A. vid riksdagens början väckt mo-tion:

1) motionen nr 228 i andra kammaren av herr Holmberg m. fl.

B. i anledning av proposition nr 45 väckta motioner:

2) de i den del varom nu var i fråga likalydande motionerna nr 661 i första kammaren av herr Bengtson m. fl. samt nr 780 i andra kammaren av herr Hed-lund m. fl.

C. i anledning av propositionen nr 43 väckta motioner:

3) de likalydande motionerna nr 673 i första kammaren av herrar Adolfsson och Lager samt nr 801 i andra kamma-ren av herr Holmberg m. fl.

4) de likalydande motionerna nr 675 i första kammaren av herrar Eric Carls-son och Wikberg samt nr 802 i andra kammaren av herr Larsson i Öskeviksby m. fl.

Såsom framgår av den ovan lämnade redovisningen hade motionen under 1) såvitt gällde inkomstprövningen inom folkpensioneringen och motionen II: 780 såvitt gällde yrkandet under 1) behand-lats av utskottet i dess utlåtande nr 41. Motionerna under 3) hade hänvisats till lagutskott, såvitt avsåge grunderna för de statliga bidragen till de kommunala bostadstilläggen, samt i övrigt till stats-utskottet. Motionerna under 4) hade hänvisats till statsutskottet, såvitt avsåge förslaget om anslag, samt i övrigt till lagutskott. I den mån motionerna under 3) och 4) hänvisats till lagutskott hade de tilldelats andra lagutskottet.

I motionen II: 228 hade, såvitt nu var i fråga, yrkats »att riksdagen måtte be-sluta, att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1966 års riks-dag om normerande bestämmelser för utbetalning av kommunala bostadstill-lägg samt om statsanslag med avsikt att underlätta kommunernas bostadsförsör-jning för äldre personer, — — ».

I motionerna I: 661 och II: 780 hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, »att riksdagen vid behandlingen av propo-sitionen nr 45 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

2) om så skyndsamt prövning av frå-gan om införande av statligt grundbe-lopp i det kommunala bostadstillägget, att redan till 1966 års riksdag förslag kan framläggas i syfte att ge de grupper av pensionärer, som nu icke har en till-fredsställande pensionering, en önsk-värd standardförbättring, i enlighet med vad i motionen har anförts».

I motionerna I: 675 och II: 802 hade, såvitt nu var i fråga, hemställts, »att riksdagen vid behandlingen av propo-sitionen nr 43 måtte

1) besluta att med verkan från och med kalenderåret 1966 statligt grundbe-lopp skall ingå i det kommunala bostads-tillägget med 400 kronor för ensamstå-ende pensionär och 600 kronor för två

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

pensionsberättigade makar tillsammans; — — —».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med avslag å följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 673 och II: 801, samt

2) motionerna I: 675 och II: 802,

samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

måtte bifalla förevarande propositioner, nr 43, såvitt den hänvisats till lagutskott, och nr 45, såvitt gällde lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 398) om finansiering av folkpensioneringen;

B. att motionerna I: 661 och II: 780, såvitt nu var i fråga, samt motionen II: 228, såvitt anginge statsbidrag till bostadstilläggen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionen II: 228, såvitt anginge normerande bestämmelser, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits

Vid utskottets hemställan under B.

av herrar *Thorsten Larsson* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

dels att riksdagen med bifall till motionerna I: 661 och II: 780, såvitt nu var i fråga, samt i anledning av motionerna I: 675 och II: 802, såvitt nu var i fråga, ävensom motionen II: 228, såvitt anginge statsbidrag till bostadstilläggen, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om så skyndsamt prövning av frågan om införande av ett statligt grundbelopp i det kommunala bostadstillägget att redan till 1966 års riksdag förslag kunde framläggas i syfte att ge de grupper av pensionärer som nu icke hade en tillfredsställande pensionering en önskvärd standardförbättring;

dels att motionen II: 228, såvitt anginge statsbidrag till bostadstilläggen, i den mån den inte kunde anses besvarad genom vad reservanterna i denna del

hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av fru *Hanrin-Thorell* samt herrar *Edström*, *Anderson* i Sundsvall och *Ullsten*.

Statsutskottets utlåtande nr 78

I propositionen nr 1 (bilaga 9, s. 75 o. 76) hade Kungl. Maj:t (punkterna D 2—D 4) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1965/66 beräkna till Bidrag till skattetyngda kommuner, m. m., ett förslagsanslag av 100 000 000 kr., till Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1957 års ortsavdragsreform, m. m., ett förslagsanslag av 400 000 000 kr. och till Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1961 års ortsavdragsreform ett förslagsanslag av 345 000 000 kr.

Därefter hade Kungl. Maj:t i den vid redovisningen av andra lagutskottets utlåtande nr 44 upptagna propositionen nr 43, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 februari 1965, föreslagit riksdagen att 1. antaga vid propositionen fogade, inom finansdepartementet upprättade förslag till a) lag med särskilda bestämmelser om kommuns och annan menighets utdebitering av skatt och b) förordning om skatteutjämningsbidrag, 2. anvisa för budgetåret 1965/66 under sjunde huvudtiteln till a) Bidrag till skattetyngda kommuner, m. m., ett förslagsanslag av 50 000 000 kr., b) Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1957 års ortsavdragsreform, m. m., ett förslagsanslag av 166 000 000 kr., c) Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1961 års ortsavdragsreform, ett förslagsanslag av 162 000 000 kr. och d) Skatteutjämningsbidrag till kommunerna, m. m., ett förslagsanslag av 465 000 000 kr.

Propositionen hade hänvisats till be-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

villningsutskottet, såvitt den gällde förslaget till lag med särskilda bestämmelser om kommuns och annan menighets utdebitering av skatt (bevillningsutskottets betänkande nr 29), till lagutskott, såvitt den avsåge frågan om kostnaderna för folkpensioneringen (andra lagutskottets utlåtande nr 44), och i övrigt till statsutskottet.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

Propositionen grundar sig på 1958 års skatteutjämningskommittés betänkande med titeln »Kommunal skatteutjämning m. m.» (SOU 1964: 19).

I propositionen föreslås att en bidragsgivning i allmänt skatteutjämnande syfte till kommunerna införs fr. o. m. år 1966. I samband därmed slopas de nuvarande skatteersättningarna till kommunerna i anledning av 1957 och 1961 års Ortsavdragsreformer samt skattelindringsbidraget till synnerligt skattetyngda kommuner. Bidrag föreslås skola utgå *dels* till landskommuner, köpingar, städer, landstingskommuner och kyrkliga kommunenheter, när skattekraften, dvs. skatteunderlaget per invånare, i kommunen understiger en viss nivå (skatteutjämningsbidrag vid brist på skattekraft), *dels* till landskommuner, köpingar och städer, när den sammanlagda utdebiteringen för allmän kommunalskatt i kommunen överstiger medelutdebiteringen i riket (skatteutjämningsbidrag vid hög utdebitering). Utöver dessa bidrag kan efter ansökan ett extra skatteutjämningsbidrag utgå, om synnerliga skäl föreligger.

Skatteutjämningsbidraget vid brist på skattekraft bygger på ett tillskott av skatteunderlag. Tillskottet varierar med hänsyn till kommunens belägenhet. Riket indelas sålunda i tre skattekraftsområden med olika gränser för tillskottens storlek, nämligen skattekraftsområde 1, omfattande hela riket med undantag av de fyra nordligaste länen, skattekraftsområde 2, omfattande Västernorrlands

och Jämtlands län samt Västerbottens läns kustland, och skattekraftsområde 3, omfattande Lapplands-delen av Västerbottens län och Norrbottens län. Kommun garanteras en skattekraft i område 1 av 95 % om fråga är om landstingskommun och 90 % om fråga är om annan kommun, i område 2 av 110 % och i område 3 av 125 % av medelskattekraften i riket. För landstingskommun gäller därjämte den särskilda garantien att tillskottet av skatteunderlag inte skall understiga vad kommunen för år 1965 uppburit i tillskjutet skatteunderlag enligt 1957 och 1962 års kungörelser om skatteersättning. Om landskommuns, köpings eller stads sammanlagda utdebitering för allmän kommunalskatt understiger medelutdebiteringen skall dock de nämnda procenttalen reduceras. Bidraget utgår med belopp som motsvarar produkten av skatteunderlagstillskottet och kommunens utdebiteringssats för bidragsåret.

Skatteutjämningsbidraget vid hög utdebitering beräknas på kommunens totala skatteunderlag och utgår efter en viss procent av den del av den sammanlagda utdebiteringen för året före bidragsåret som överstiger medelutdebiteringen i riket.

Vidare föreslås att vissa speciella bidrag till kommunerna skall avlösas, nämligen bidragen till skolmåltider, till anskaffande av inventarier för skolmåltider, till skolskjutsar och inackordering, till pedagogisk utrustning, till de kommunala folkbiblioteken, till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem ävensom till uppförande eller inrättande av barnhem och till driften av barnhem. De genom avlösningen disponibla medlen föreslås skola överföras till det allmänt skatteutjämnande bidragssystemet.

Slutligen föreslås att staten skall överföra kommunernas nuvarande kostnader för de statligt reglerade folkpensionsförmånerna, dvs. kostnaderna för för-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

tidspensioner jämte barntillägg till sådana pensioner, änkepensioner i anledning av dödsfall som inträffat före den 1 juli 1960 samt hustrutillägg. Samtidigt föreslås att kommunerna skall helt svara för de kommunala bostadstilläggen.

En reform enligt de angivna riktlinjerna kan för budgetåret 1965/66 beräknas tillföra kommunerna ett nettotillskott av drygt 400 milj. kr.

Förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag var i nedan intagna delar av följande lydelse.

2 §.

I denna förordning förstås med

kommun: landskommun, köping, stad, landstingskommun, församling, pastorat och annan kyrklig samfällighet som äger beskattningsrätt,

bidragsår: det kalenderår under vilket skatteutjämningsbidrag utgår,

beräkningsår: det kalenderår som föregår bidragsåret,

skattekraft: antalet skattekoronor och skatteören per invånare i kommunen, beräknat efter taxeringsnämnds beslut rörande beräkningsårets taxering till kommunal inkomstskatt och antalet kyrkobokförda invånare i kommunen vid beräkningsårets ingång,

medelskatekraft: antalet skattekoronor och skatteören per invånare i hela riket, beräknat efter taxeringsnämnds beslut rörande beräkningsårets taxering till kommunal inkomstskatt och antalet kyrkobokförda invånare i hela riket vid beräkningsårets ingång,

sammanlagd utdebitering: summan inom landskommun, köping eller stad av utdebiteringssatserna för beräkningsåret för skatt till kommun, municipal-samhälle och tingslag samt

utdebiteringsgräns: medeltalet av de sammanlagda utdebiteringarna i hela riket, bestämt genom att summan av de tal, som erhållas om inom varje landskommun, köping eller stad sammanlagda utdebiteringen multipliceras med antalet skattekoronor och skatteören enligt

taxeringsnämnds beslut rörande taxering till kommunal inkomstskatt året före beräkningsåret, delas med sammanlagda antalet skattekoronor och skatteören i hela riket.

7 §.

För beräkning av tillskott av skatteunderlag enligt 8 § indelas riket i följande skattekraftsområden, nämligen

skattekraftsområde 1, omfattande hela riket med undantag av Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län,

skattekraftsområde 2, omfattande Västernorrlands och Jämtlands län samt av Västerbottens län landskapet Västerbotten ävensom Nordmalings, Hörnefors och Bjurholms kommuner, samt

skattekraftsområde 3, omfattande återstående del av Västerbottens län och Norrbottens län.

När särskilda skäl föreligga, äger Konungen förordna om avvikelser från den i första stycket angivna indelningen i skattekraftsområden.

8 §.

Tillskott av skatteunderlag utgöres av det antal skattekoronor och skatteören, som kommunen måste tillföras för att skattekraften skall motsvara följande andel av medelskatekraften, nämligen för

landstingskommun i skattekraftsområde 1 95 procent,

annan kommun i skattekraftsområde 1 90 procent,

kommun i skattekraftsområde 2 110 procent och

kommun i skattekraftsområde 3 125 procent.

För landstingskommun må dock tillskottet av skatteunderlag icke understiga summan av de tillskjutna skatteunderlag som för år 1965 utgick till landstingskommun enligt kungörelserna den 16 maj 1957 (nr 205) angående skatteersättning i anledning av 1957 års

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

ortsavdragsreform och den 27 april 1962 (nr 140) angående skatteersättning i anledning av 1961 års ortsavdragsreform.

Ingå två eller flera församlingar i pastorat eller annan kyrklig samfällighet som äger beskattningsrätt, skall tillskottet av skatteunderlag till den kyrkliga samfälligheten utgöra summan av sådana tillskott till församlingarna.

För landskommun, köping eller stad där den sammanlagda utdebiteringen understiger utdebiteringsgränsen, skall det enligt första stycket gällande procenttalet minskas med en procentenhet för varje fullt tjugotal ören, varmed den sammanlagda utdebiteringen understiger utdebiteringsgränsen.

Tillhöra delar av kommun skilda skattekraftsområden, beräknas tillskottet särskilt för varje sådan del.

16 §.

När synnerliga skäl föreligga, äger Konungen efter ansökan bevilja kommun extra skatteutjämningsbidrag.

17 §.

Statistiska centralbyrån fastställer varje år senast den 1 juli utdebiteringsgränsen och senast den 25 augusti medelskattekräften.

Övergångsbestämmelser

I samband med ikraftträdandet gäller följande.

1. Skatteutjämningsbidrag vid brist på skattekraft för bidragsåret 1966 beräknas med tillämpning av 6 §. Därvid förstås vid tillämpning av 8 § sista stycket med sammanlagd utdebitering den enligt tredje stycket denna punkt omräknade utdebiteringen. Om den så omräknade utdebiteringen understiger utdebiteringsgränsen, skall den höjas med 40 procent av skillnaden.

Utdebiteringsgränsen för beräknings-

året 1965 skall utgöra 16 kronor 60 öre för skattekrona.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft nedan nämnda i anledning av propositionen nr 43 väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Erik Svedberg m.fl.* (I: 648) och den andra inom andra kammaren av herr *Ekström* i Iggesund *m.fl.* (II: 768), i vilka hemställts i första hand att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 43 år 1965 angående kommunal skatteutjämning m. m. måtte besluta sådan ändring av 7 § förordningen om skatteutjämningsbidrag att Gävleborgs län överflyttades från skattekraftsområde 1 till skattekraftsområde 2, och i andra hand att det i länet ingående landskapet Hälsingland överflyttades på dylikt sätt, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderligt förslag till ändring av författningstexten;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Hilding* och *Johan Olsson* (I: 655) och den andra inom andra kammaren av herr *Eriksson* i Bäckmora *m.fl.* (II: 772), i vilka hemställts att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 43 år 1965 angående kommunal skatteutjämning, m. m. måtte besluta, att Gävleborgs län skulle hänföras till skattekraftsområde 2;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Einar Persson m.fl.* (I: 669) och den andra inom andra kammaren av herrar *Fredriksson* och *Mellqvist* (II: 791), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att Kopparbergs län skulle hänföras till skattekraftsområde 2 samt att vederbörande utskott finge i uppdrag att göra erforderliga ändringar i blivande förordning om skatteutjämningsbidrag;

dels två likalydande motioner, väckta

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

den ena inom första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* (I: 673) och den andra inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (II: 801), i vilka, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen måtte besluta att dels i skrivelse till regeringen begära en skyndsam och förutsättningslös utredning av frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun beträffande samhällsuppgifter, som genom statliga beslut obligatoriskt ålades kommunerna; dels ock i avvaktan på resultaten av denna utredning fastställa en fast utdebiteringsgräns i skatteutjämningsystemet i enlighet med den inom kommittén avgivna reservationen;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 674) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 799), i vilka hemställts I. att riksdagen måtte fastställa som utdebiteringsgräns för skatteutjämningsbidrag vid hög utdebitering samt för reducering av skatteunderlagstillskott en utdebitering till allmän kommunalskatt av 17 kr. per skattekrona samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderlig förarbetningstext; och II. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam utredning av frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Eric Carlsson* och *Wikberg* (I: 675) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i Öskeviksby *m. fl.* (II: 802), i vilka — med utgångspunkt från att fr. o. m. kalenderåret 1966 statligt grundbelopp skulle ingå i det kommunala bostadstillägget med 400 kr. för ensamstående pensionär och 600 kr. för två pensionsberättigade makar tillsammans, i vilken del motionerna hänvisats till lagutskott — yrkats att riksdagen måtte för budgetåret 1965/66 anvisa till

Bidrag i form av statliga grundbelopp i kommunala bostadstillägg ett förslagsanslag av 75 milj. kr.;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hjorth* (I: 676) och den andra inom andra kammaren av herr *Lundberg* (II: 795), i vilka hemställts att riksdagen vid behandling av proposition nr 43 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning avseende kostnadsfördelningen mellan staten och landstingen i vad avsåge kostnaderna för hälso- och sjukvården och senare förelägga riksdagen de förslag vartill utredningen kunde föranleda;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 677) och den andra inom andra kammaren av herr *Lothigius m. fl.* (II: 803), i vilka hemställts att riksdagen måtte I. besluta 1) att de bidrag som skulle utgå enligt den för landstingen föreslagna särskilda garantien jämlikt 8 § 2 stycket i förslaget till förordningen om skatteutjämningsbidrag skulle, efter att ha utgått med fullt belopp under ett år, avtrappas med en femtedel varje år under en femårsperiod; 2) att utdebiteringsgränsen fastställdes till det belopp, uttryckt i jämn krona eller 50-öring som med 1 till 50 öre överstege den framräknade medelutdebiteringen; 3) att i övergångsbestämmelserna föreskriva att utdebiteringsgränsen för beräkningsåret 1965 skulle utgöra 17 kr. för skattekrona; 4) att fjärde stycket, 8 §, samt sista meningen i första stycket av punkten 1 i övergångsbestämmelserna skulle utgå; 5) att anvisa för budgetåret 1965/66 under sjunde huvudtiteln till Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m. ett förslagsanslag av 465 000 000 kr.; samt II. uttala 1) att kostnadsökningar i vissa fall på grund av indragningen av statsbidraget för skolskjutsar och inackordering måtte anses såsom synnerligt skäl för

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

beviljande av extra skatteutjämningsbidrag jämlikt 16 § i föreslagen förordning om skatteutjämningsbidrag; 2) att en bindning för framtiden av skatteunderlagstillskotten till dels den aktuella genomsnittliga skattekraften, dels skattekraftsgränserna så som dessa nu bleve fastställda icke borde ske, utan möjligheter lämnas öppna att vid lämplig tidpunkt påbörja en successiv anpassning av tillskotten efter vad som kunde anses skäligt med hänsyn till framtida omständigheter;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundberg m. fl.* (I: 678) och den andra inom andra kammaren av herr *von Sydow m. fl.* (II: 805), i vilka hemställts att riksdagen med ändring av § 8 i förslag till Förordning om skatteutjämningsbidrag måtte besluta att i denna paragraf efter andra stycket införa följande tillägg: Enahanda bestämmelser skall gälla för 30 % av det skatteunderlag som för år 1965 utgick till de landstingsfria städerna enligt kungörelsen av den 27 april 1962 (nr 140);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Erik Filip Petersson m. fl.* (I: 679) och den andra inom andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* (II: 804), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 43 måtte a) uttala att reglerna för den s. k. utdebiteringsgränsens bestämmande borde överses, därest grunderna för skatteutjämningsbidragens fastställande skulle komma att väsentligt ändras, b) i övrigt understryka vad i motionerna anförts rörande de övergångsproblem som kunde uppkomma i vissa glesbygdskommuner i samband med indragningen av statsbidraget till skolskjutsar och c) besluta att statsbidraget till de kommunala folkbiblioteken icke avlöstes utan skulle anvisas under särskilt för ändamålet upptaget anslag;

dels två likalydande motioner, väckta

den ena inom första kammaren av herr *Sörlin m. fl.* (I: 680) och den andra inom andra kammaren av herr *Ekström i Iggesund m. fl.* (II: 797), i vilka hemställts att riksdagen vid behandling av propositionen nr 43 måtte besluta 1) att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att riksdagen senast år 1970 bereddes tillfälle ompröva reglerna för samband mellan utdebiteringsgräns och medelutdebitering enligt 2 § i förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag; samt 2) att extra skatteutjämningsbidrag jämväl skulle kunna utgå för att mildra obilliga verkningar av att statsbidraget till skolskjutsar avvecklades och att 16 § i förordningen om skatteutjämningsbidrag därför skulle erhålla följande formulering: »När särskilda skäl föreligga, äger Konungen efter ansökan bevilja kommun extra skatteutjämningsbidrag. Ansökan — — — beräkningsåret.»;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Eliasson i Sundborn m. fl.* väckt motion (II: 798), vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 43 måtte besluta dels sådan ändring av områdesindelningen att fyra skattekraftsområden bildades, varvid Kopparbergs län, Värmlands län och Gävleborgs län utbrötes från område 1 och bildade område 2, i vilket såväl landstingskommun som annan kommun garanterades en skattekraft av 100 % av medelskattekraften i riket, dels att i propositionen såsom område 2 och 3 angivna områden betecknades som område 3 respektive 4.

Vidare hade utskottet till behandling i detta sammanhang upptagit följande i anledning av propositionerna nr 49 och nr 50 väckta motioner, såvitt de berörde frågan om avlösning av vissa speciella statsbidrag och om överföring till det allmänna skatteutjämningsystemet av belopp som motsvarade vad för ändamålen i fråga skulle ha anslagits för budgetåret 1965/66 om bidragen då alljämt skulle utgått, nämligen

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 681) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* (II: 800), i vilka, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 49 måtte avslå förslaget att bidrag till anordnande av skolskjutsar och bidrag till inackordering av skolbarn skulle avlösas av kommunalskatteutjämningsbidrag;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Adolfsson* och *Lager* (I: 682) och den andra inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (II: 808), i vilka, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen måtte besluta att särskilt statsbidrag även i fortsättningen skulle utgå till de kommunala folkbiblioteken;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Källqvist m. fl.* (I: 684) och den andra inom andra kammaren av herr *Westberg m. fl.* (II: 811), i vilka, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen måtte besluta att avslå proposition nr 50, såvitt avsåge förslaget om avlösning av det statliga bidraget till folkbibliotek;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Svanström* och *Nils-Eric Gustafsson* (I: 685) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson* i *Luttra m. fl.* (II: 810), i vilka, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen måtte besluta att bibehålla de nuvarande bidragen till folkbiblioteken i avvaktan på resultatet av i motionerna begärd utredning om folkbibliotekens framtida organisation och avslå propositionen nr 50 såvitt gällde förslaget om avlösning av det statliga bidraget till folkbibliotek.

Slutligen hade utskottet till behandling i förevarande sammanhang upptagit följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herr *Fer-*

dinand Nilsson m. fl. (I: 196) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i *Vä m. fl.* (II: 247), i vilka hemställts att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag avseende en rationell fördelning av uppgifter och kostnader för samhällsuppgifter mellan staten, landsingen och primärkommunerna samt att därvid beaktades den demokratiska principen att den instans som beslutade en utgift även skulle betala den;

dels ock två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herrar *Tage Johansson* och *Hedström* (I: 274) och den andra inom andra kammaren av herr *Lassinantti m. fl.* (II: 332), i vilka, såvitt nu var i fråga, hemställts att i avvaktan på särskild utredning rörande införande av lag om obligatoriska kommunala folkbibliotek frågan om en avlösning av det särskilda statsbidraget till folkbiblioteken uppskötes tills vidare.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna II: 798, I: 648 och II: 768, I: 655 och II: 772 samt I: 669 och II: 791, antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till lydelse av 7 § och 8 § första stycket förordningen om skatteutjämningsbidrag med de ändringar som framginge av det följande:

7 §.

För beräkning av tillskott av skatteunderlag enligt 8 § indelas riket i följande skattekraftsområden, nämligen

skattekraftsområde 1, omfattande hela riket med undantag av Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län,

skattekraftsområde 2, omfattande Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län,

skattekraftsområde 3, omfattande Västernorrlands och Jämtlands län samt av

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

Västerbottens län landskapet Västerbotten ävensom Nordmalings, Hörnefors och Bjurholms kommuner, samt

skattekraftsområde 4, omfattande återstående del av Västerbottens län och Norrbottens län.

När särskilda skäl föreligga, äger Konungen förordna om avvikelse från den i första stycket angivna indelningen i skattekraftsområden.

8 §.

Tillskott av skatteunderlag utgöres av det antal skattekronor och skatteören, som kommunen måste tillföras för att skattekraften skall motsvara följande andel av medelskattekraften, nämligen för

landstingskommun i skattekraftsområde 1 och 2	95 procent
annan kommun i skattekraftsområde 1	90 procent
annan kommun i skattekraftsområde 2	100 procent
kommun i skattekraftsområde 3	110 procent
och kommun i skattekraftsområde 4	125 procent

2. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 677 och II: 803, såvitt nu var i fråga, antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till lydelse av 8 § andra stycket förordningen om skatteutjämningsbidrag;

3. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 674 och II: 799, I: 673 och II: 801 samt I: 677 och II: 803, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till lydelse av 2 § första stycket och 17 § förordningen om skatteutjämningsbidrag samt punkt 1 sista stycket av övergångsbestämmelserna till denna förordning;

4. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag

å motionerna I: 677 och II: 803, såvitt nu var i fråga, antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till lydelse av 8 § fjärde stycket förordningen om skatteutjämningsbidrag och punkt 1 första stycket av övergångsbestämmelserna till denna förordning;

5. att riksdagen måtte i övrigt antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag;

6. att motionerna I: 677 och II: 803 i vad de avsåge yrkande om uttalande rörande skatteunderlagstillskottens framtida bindning vid den aktuella genomsnittliga skattekraften, icke måtte av riksdagen bifallas;

7. att motionerna I: 678 och II: 805 icke måtte av riksdagen bifallas;

8. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 680 och II: 797 samt i anledning av motionerna I: 679 och II: 804, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört beträffande omprövning senast år 1970 av sambandet mellan utdebiteringsgränsen och medelutdebiteringen i riket;

9. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 681 och II: 800, såvitt nu var i fråga, besluta att bidragen till anordnande av skolskjutsar och till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem skulle avlösas av det i propositionen nr 43 föreslagna bidraget i skatteutjämnande syfte;

10. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 274 och II: 332, I: 682 och II: 808, I: 684 och II: 811, I: 685 och II: 810 samt I: 679 och II: 804, sistnämnda båda motioner såvitt nu var i fråga, besluta att bidraget till kommunala folkbibliotek skulle avlösas av det i propositionen nr 43 föreslagna bidraget i skatteutjämnande syfte;

11. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, besluta att bi-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

dragen till skolmåltider, till anskaffande av inventarier för skolmåltider, till pedagogisk utrustning m. m., till anordnande samt om- och tillbyggnad av ålderdomshem ävensom till uppförande eller inrättande av barnhem och till driften av barnhem skulle avlösas av det i propositionen nr 43 föreslagna bidraget i skatteutjämnande syfte;

12. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 677 och II: 803, I: 679 och II: 804 samt I: 680 och II: 797, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört beträffande beviljande av extra skatteutjämningsbidrag i syfte att undanröja de obilliga verkningar i ekonomiskt hänseende för kommunerna som kunde orsakas av avlösning av statsbidragen till skolskjutsar och inackordering;

13. att motionerna I: 673 och II: 801 samt I: 674 och II: 799, i vad nämnda motioner innefattade yrkande om utredning rörande fördelningen mellan stat och kommun av samhällsutgifterna och kostnaderna för desamma, ävensom motionerna I: 196 och II: 247 samt I: 676 och II: 795 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

14. att motionerna I: 675 och II: 802, i vad de innefattade yrkande om att riksdagen måtte anvisa för budgetåret 1965/66 till bidrag i form av statliga grundbelopp i kommunala bostadstilllägg ett förslagsanslag av 75 milj. kr., icke måtte av riksdagen bifallas;

15. att riksdagen måtte för budgetåret 1965/66 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa till

a) Bidrag till skattetyngda kommuner, m. m., ett förslagsanslag av 50 000 000 kr.,

b) Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1957 års ortsavdragsreform, m. m., ett förslagsanslag av 166 000 000 kr.,

c) Skatteersättning till kommunerna i anledning av 1961 års ortsavdragsre-

form, ett förslagsanslag av 162 000 000 kr. och

d) Skatteutjämningsbidrag till kommunerna, m. m., ett förslagsanslag av 465 000 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande indelningen i skattekraftsområden av herrar *Näsström, Gillström, Rikard Svensson, Söderberg, Mårtensson, Herbert Larsson, Hjorth, Wååg, Gustafsson* i Stockholm, *Blidfors* och *Almgren*, fröken *Olsson* samt herrar *Blomkvist, Jönsson* i Arlöv och *Nilsson* i Kristianstad, vilka ansett att nedan nämnda moment i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»1. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 648 och II: 768, I: 655 och II: 772, I: 669 och II: 791 samt II: 798, antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till lydelse av 7 § och 8 § första stycket förordningen om skatteutjämningsbidrag;»;

2) beträffande bidragsgivningen till landstingskommunerna av herrar *Virgin, Akerlund, Bohman* och *Turesson*, vilka ansett att nedan angivna moment i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»2. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 677 och II: 803, såvitt nu är i fråga, besluta

a) att andra stycket av 8 § i det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag skall utgå;

b) att i övergångsbestämmelserna i nämnda förslag till förordning skall införas en punkt 2 av följande lydelse:

För landstingskommun må för bidragsåret 1966 tillskott av skatteunderlag icke understiga summan av de tillskjutna skatteunderlag som för år 1965 utgingo till landstingskommunen enligt kungörelserna den 16 maj 1957 (nr 205) angående skatteersättning i an-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

ledning av 1957 års ortsavdragsreform och den 27 april 1962 (nr 140) angående skatteersättning i anledning av 1961 års ortsavdragsreform.

För bidragsåren 1967—1970 skall tillskottet av skatteunderlag utgöra följande andel av det för bidragsåret 1966 utgående tillskottet, nämligen för

bidragsåret 1967	80 procent
bidragsåret 1968	60 procent
bidragsåret 1969	40 procent
och		
bidragsåret 1970	20 procent.

c) att den i förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag som punkt 2 angivna övergångsbestämmelsen skall betecknas som punkt 3;»;

3) beträffande utdebiteringsgränsen

a) av herrar *Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett att nedan nämnda moment i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»3. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 674 och II: 799 ävensom med avslag å motionerna I: 673 och II: 801 samt I: 677 och II: 803, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, besluta

a) att antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till lydelse av 2 § första stycket och 17 § förordningen om skatteutjämningsbidrag med de ändringar som framgår av det följande:

2 §.

I denna förordning förstås med

kommun: landskommun, köping, stad, landstingskommun, församling, pastorat och annan kyrklig samfällighet som äger beskattningsrätt,

bidragsår: det kalenderår under vilket skatteutjämningsbidrag utgår,

beräkningsår: det kalenderår som föregår bidragsåret,

skattekraft: antalet skattekronor och skatteören per invånare i kommunen,

beräknat efter taxeringsnämnds beslut rörande beräkningsårets taxering till kommunal inkomstskatt och antalet kyrkobokförda invånare i kommunen vid beräkningsårets ingång,

medelskatekraft: antalet skattekronor och skatteören per invånare i hela riket, beräknat efter taxeringsnämnds beslut rörande beräkningsårets taxering till kommunal inkomstskatt och antalet kyrkobokförda invånare i hela riket vid beräkningsårets ingång,

sammanlagd utdebitering: summan inom landskommun, köping eller stad av utdebiteringssatserna för beräkningsåret för skatt till kommun, municipal-samhälle och tingslag samt

utdebiteringsgräns: en utdebitering av 16 kronor 60 öre för skattekrona.

17 §.

Statistiska centralbyrån fastställer varje år senast den 25 augusti medelskatekraften.

b) att sista stycket av punkt 1 övergångsbestämmelserna i nämnda förslag till förordning skall utgå;»;

b) av herrar *Virgin, Åkerlund, Bohman* och *Turesson*, vilka ansett att nedan nämnda moment i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»3. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 677 och II: 803 ävensom med avslag å motionerna I: 673 och II: 801 samt I: 674 och II: 799, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, besluta

a) att antaga det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till lydelse av 2 § första stycket och 17 § förordningen om skatteutjämningsbidrag med de ändringar som framgår av det följande:

2 §.

I denna förordning förstås med

kommun: landskommun, köping, stad, landstingskommun, församling, pastorat och annan kyrklig samfällighet som äger beskattningsrätt,

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

bidragsår: det kalenderår under vilket skatteutjämningsbidrag utgår,

beräkningsår: det kalenderår som föregår bidragsåret,

skattekraft: antalet skattekronor och skatteören per invånare i kommunen, beräknat efter taxeringsnämnds beslut rörande beräkningsårets taxering till kommunal inkomstskatt och antalet kyrkobokförda invånare i kommunen vid beräkningsårets ingång,

medelskatekraft: antalet skattekronor och skatteören per invånare i hela riket, beräknat efter taxeringsnämnds beslut rörande beräkningsårets taxering till kommunal inkomstskatt och antalet kyrkobokförda invånare i hela riket vid beräkningsårets ingång,

sammanlagd utdebitering: summan inom landskommun, köping eller stad av utdebiteringssatserna för beräkningsåret för skatt till kommun, municipalsamhälle och tingslag samt

utdebiteringsgräns: medeltalet av de sammanlagda utdebiteringarna i hela riket, avrundat uppåt till närmast högre 50-tal öre eller jämn krona. Medeltalet av de sammanlagda utdebiteringarna bestämmas genom att summan av de tal, som erhålles om inom varje landskommun, köping eller stad sammanlagda utdebiteringen multipliceras med antalet skattekronor och skatteören enligt taxeringsnämnds beslut rörande taxering till kommunal inkomstskatt året före beräkningsåret, delas med sammanlagda antalet skattekronor och skatteören i hela riket.

b) att punkt 1 sista stycket av övergångsbestämmelserna i nämnda förslag till förordning skall hava följande lydelse:

Utdebiteringsgränsen för beräkningsåret 1965 skall utgöra 17 kronor för skattekrona.»;

4) beträffande reduceringsregeln av herrar *Virgin, Akerlund, Bohman* och *Turesson*, vilka ansett att nedan nämnda

moment i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»4. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 677 och II: 803, såvitt nu är i fråga, besluta

a) att fjärde stycket av 8 § av det vid propositionen nr 43 fogade förslaget till förordning om skatteutjämningsbidrag skall utgå;

b) att sista meningen av första stycket i punkt 1 av övergångsbestämmelserna i nämnda förslag till förordning skall utgå;»;

5) beträffande omprövning av sambandet mellan utdebiteringsgränsen och medelutdebiteringen i riket av herrar *Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn och *Larsson* i Hedenäset, vilka under förutsättning av bifall till reservationen 3 a) ansett att nedan nämnda moment i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»8. att motionerna I: 679 och II: 804 samt I: 680 och II: 797 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;»;

6) beträffande bidragen till skolskjutsar och inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem av herrar *Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn och *Larsson* i Hedenäset, vilka ansett att nedan nämnda moment i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»9. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 681 och II: 800, såvitt nu är i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag att bidragen till skolskjutsar och till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem skall avlösas av bidraget i skatteutjämnande syfte;»;

7) beträffande bidraget till kommunala folkbibliotek av herrar *Boman, Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Harry Carlsson, Ståhl, Nihlfors* och *Nelander*, vilka ansett att nedan nämnda moment

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»10. att riksdagen må, med bifall till motionerna I: 679 och II: 804, såvitt nu är i fråga, ävensom motionerna I: 274 och II: 332, I: 682 och II: 808, I: 684 och II: 811 samt I: 685 och II: 810, avslå Kungl. Maj:ts förslag att bidraget till de kommunala folkbiblioteken skall avlösas av skatteutjämningsbidraget;»;

8) beträffande extra skatteutjämningsbidrag för att motverka obilliga verkningar av avlösningen av bidragen till skolskjutsar och till inackordering av skolbarn i elevhem eller enskilda hem av herrar *Per Jacobsson, Nils-Eric Gustafsson, Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn och *Larsson* i Hedenäset, vilka under förutsättning av bifall till reservationen 6) ansett att utskottet bort avstyrka motionerna I: 677 och II: 803, I: 679 och II: 804 samt I: 680 och II: 797, såvitt nu var i fråga, och att därför nedan nämnda moment i utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»12. att motionerna I: 677 och II: 803, I: 679 och II: 804 samt I: 680 och II: 797, samtliga motioner i vad de avser extra skatteutjämningsbidrag för att motverka obilliga verkningar av avlösningen av bidragen till skolskjutsar och till inackordering, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd;»;

9) beträffande kostnadsfördelningsfrågan av herrar *Boman, Per Jacobsson, Hjorth, Nils-Eric Gustafsson, Harry Carlsson, Johan Olsson, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Larsson* i Hedenäset, *Nihlfors* och *Nelander*, vilka ansett att utskottet under moment 13. bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 674 och II: 799 samt I: 673 och II: 801, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, ävensom motionerna I: 196 och II: 247 samt I: 676 och II: 795, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anförd beträffande

fande angelägenheten av en utredning av frågan om kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Nils-Eric Gustafsson, Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn och *Larsson* i Hedenäset.

Bevillningsutskottets betänkande nr 29

Såsom framgår av redogörelsen i det föregående hade propositionen nr 43 hänvisats till bevillningsutskottet såvitt gällde förslag till lag med särskilda bestämmelser om kommuns och annan menighets utdebitering av skatt.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 43, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet, antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag med särskilda bestämmelser om kommuns och annan menighets utdebitering av skatt.

Vad utskotten hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):
Herr talman! De utskottsutlåtanden som kammaren nu har att ta ställning till berör skatteutjämningsproblemet, och jag avser att i mitt anförande närmast beröra de frågor som tas upp i statsutskottets utlåtande nr 78.

Utvecklingen har under senare år kännetecknats av allt större skillnad kommunerna emellan i fråga om skatteunderlag och därmed också skattetryck. Kommuner med svagt skatteunderlag har trots hög utdebitering inte kunnat upprätthålla en önskvärd kommunal standard, och skillnaderna i samhällservice är ju betydande. Samtidigt har det kommunala skattetrycket stigit mycket kraftigt under de senaste tio åren och detta beroende på flera faktorer. De kommunala uppgifterna har avsevärt ökat, främst beroende på att kom-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

munerna av statsmakterna ålagts vidgade uppgifter när det gäller deras samhällliga verksamhet. Detta gäller särskilt undervisning, sjukvård och socialvård. Inflationen har samtidigt medverkat till en urholkning av statsbidragens realvärde, och därmed har också dessa bidrag i hög grad förlorat sin skatteutjämnande effekt. Både för landsting och kommuner är detta en oroande utveckling som understryker behovet av en omprövning av kostnads- och uppgiftsfördelningen mellan stat och kommun — en fråga som jag senare skall återkomma till.

Inom centern har vi många gånger framfört den uppfattningen att man, så långt det är möjligt, bör eftersträva att man för ungefär samma kommunala skatteutgift till kommunen skall få ungefär samma kommunala standard oavsett var man bor. Det kan inte vara rimligt att man t. ex. för kostnaderna för det obligatoriska skolväsendet på sina håll skall ha en utdebitering som är flerdubbelt högre än i andra mer välsituerade kommuner.

Även om vi inom centern räknar med att en verkligt aktiv lokaliseringspolitik kan spela en stor roll för att förbättra skatteunderlaget i åtskilliga kommuner med svag ekonomisk bärkraft kan inte en sådan politik, och inte heller andra åtgärder av olika slag, lösa detta problem. Det krävs dock en rimligare kostnadsfördelning mellan stat och kommun och en effektiv kommunal skatteutjämning.

Herr talman! Det förslag till kommunal skatteutjämning som nu har framlagts av finansministern på grundval av 1958 års skatteutjämningskommittés betänkande innebär inte att man löser det problem som jag talat om, men det bör konstateras att förslaget är ett betydande steg i rätt riktning. Det har talats mycket om att finansminister Sträng med detta förslag har gått väsentligt längre än skatteutjämningskommittén gjorde med sitt förslag, men som alla

vet har detta sin förklaring i att finansminister Sträng i slutskedet av kommitténs arbete gav kommittén tilläggsdirektiv som band kommittén och som omöjliggjorde för den att lägga fram förslag om en mera omfattande och genomgripande reform. Man fick genom finansministerns tilläggsdirektiv en begränsad ekonomisk ram och fick därmed inte möjlighet — särskilt som man inom den ramen skulle avlösa skatteersättningar till kommunerna för tidigare ortsavdragsreformer och också överföra vissa utgifter från kommunerna till staten för folkpensioneringen — till en verklig omprövning av kostnadsfördelningsproblemet och de stora frågorna om de speciella statsbidragen till kommuner och landsting. Halva antalet ledamöter i skatteutjämningskommittén gav ju också uttryck åt sitt missnöje med dessa förhållanden.

Propositionen innebär att ett allmänt skatteutjämnande bidrag skall införas samtidigt som man, som jag nyss nämnde, avlöser de speciella bidragen till kommunerna, de s. k. skattersättningarna, som har utgått i anledning av ortsavdragsreformerna 1957 och 1961. Man avlöser också skattelindringsbidraget till de särskilt skattetyngda kommunerna. Vidare innebär förslaget att man avlöser vissa speciella statsbidrag till kommunerna och disponerar dessa medel för ett förbättrat allmänt skatteutjämningsbidragssystem.

Staten skall slutligen överta kostnaderna för de behovsprövade folkpensionsförmånerna med undantag för de kommunala bostadstilläggen som kommunerna i fortsättningen helt skall svara för. Eftersom denna fråga beträffande bostadstilläggen närmare kommer att beröras av annan företrädare för centerpartiet skall jag avstå från att ta upp den och här begränsa mig till några kommentarer till de reservationer, som är avgivna till statsutskottets utlåtande nr 78.

I stora delar överensstämmer det för-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

slag herr Sträng framlagt i fråga om konstruktionen med det förslag som skatteutjämningskommittén på sin tid framlade. Bidrag skall utgå dels när skatteunderlaget per invånare i kommunen understiger en viss nivå och dels när den sammanlagda kommunala utdebiteringen överstiger medelutdebiteringen i riket. Därutöver skall i särskilda fall skatteutjämningsbidrag kunna utgå.

Den ena huvudfaktorn i bidragssystemet är alltså bristen på skatteunderlag. Staten skall garantera att vederbörande landsting och kommun uppnår ett visst antal skattekronor per invånare i förhållande till riksmedeltalet. Skatteunderlagstillskottet från statens sida blir här beroende av vilket område i landet vederbörande landsting och kommun tillhör, eftersom landet enligt propositionen indelas i tre s. k. skattekraftsområden. Område 1 omfattar hela landet med undantag av de fyra nordligaste länen, område 2 omfattar Väster- norrlands och Jämtlands län samt Västerbottens kustland och område 3 Lapp- landsdelen av Västerbottens län samt Norrbottens län. Genom de statliga skattekraftstillskotten garanteras i område 1 landsting 95 procent och annan kommun 90 procent av medelskattkraften i riket, i område 2 110 procent, och i område 3 garanteras 125 procent. Jag vill understryka, herr talman, att man på detta sätt har sökt beakta de olikheter i skattetryck som har sin yttersta orsak i klimat och stora avstånd. De största skattekraftstillskotten skall ju utgå till de nordligaste delarna av landet.

Alla har varit överens i statsutskottet och dess femte avdelning om att det är en riktig och nödvändig princip att man gör en områdesindelning — det är inte på den punkten det råder olika meningar. Men för oss som företräder utskotts- majoriteten finns det anledning att understryka, att även om en sådan här in-

delning med nödvändighet måste bli en ganska grov schablon, bör man dock eftersträva en jämnare avtrappning än som föreslås i propositionen. För Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län har i åtskilliga motioner föreslagits ändringar av något varierande innebörd i fråga om indelningen i skattekraftsområden. Vi motionärer har dock varit ense om att en ändring på denna punkt är motiverad och det av flera skäl.

Genom den i propositionen föreslag- na gränsdragningen uppstår stora och omotiverade skillnader mellan de län som gränsar till varandra i område 1 och 2. Om man garanterar 90 procent av medelskattkraften på den ena sidan av områdesgränsen och 110 procent på den andra sidan av denna gräns, kan det bli en skillnad i skattekraftstillskott på inte mindre än 12 skattekronor per invånare, en skillnad alltså mellan 54 och 66 skattekronor per invånare, om riksmedeltalet är 60 skattekronor per invånare. Det kan inte vara rimligt enligt vår mening, att dessa tre län, vilka i åtskilliga hänseenden har en struktur som är jämförbar med i varje fall vissa Norrlandsläns, skall behandlas på det sättet att de skall tillhöra område 1. Jag erinrar bl. a. om att vi i västra delarna av mitt eget hemlän har flera kommuner som är fjällkommuner. Detta har, som jag sade, inte förefallit oss rimligt, och det av flera skäl. Jag vill påpeka att Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län har betydande glesbygdsområden och därtill en mycket ogynnsam befolkningsutveckling. Framför allt är den stora utflyttningen ett problem som dessa län har att försöka bemästra.

Viktigt är också att uppmärksamma att dessa tre län i åtskilliga hänseenden när det gäller de statliga stödåtgärderna helt eller delvis har hänförs till Norrlandsområdet. Jag pekar på den senaste åtgärden i detta sammanhang, nämligen den statliga lokaliseringpolitiken, där

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

betydande delar av de tre länen hänförs till det s. k. norra stödområdet.

Slutligen vill jag understryka att den befolkningsutveckling vi har i dessa tre län tyder på att man inom en nära framtid kan vänta ett försvagat skatteunderlag och betydande höjningar av utdebiteringarna.

Av dessa skäl har statsutskottets majoritet — låt vara med lottens hjälp — gått önskemålen från motionärerna åtminstone delvis till mötes genom att föreslå att annan kommun än landsföretingskommun i de tre länen skall garanteras en skattekraft av 100 procent av medelskattekraften i riket. Det blir på det sättet fyra områden i stället för i propositionen föreslagna tre. Även om jag personligen inte skulle ha något emot en ännu mera långtgående form — det framgår ju också av den motion som jag tillsammans med ett flertal företrädare för olika partier här på länsbänkarna har väckt — har jag ändå ansett mig kunna acceptera denna lösning för att vinna största möjliga anslutning, och jag hoppas att kammaren biträder utskottets förslag på den punkten.

Nu invänder utskottsminoriteten att man får räkna med att en områdesindelning inte alltid ger full rättvisa. Jag är helt införstådd med det. Men jag tror inte att någon på allvar kan bestrida att den mildare avtrappning som utskottet föreslår leder till större rättvisa.

Den andra huvudfaktorn i bidragssystemet är som förut nämnts utdebiteringens höjd. Om en kommuns totala utdebitering understiger utdebiteringsgränsen, enligt propositionens medelutdebitering i riket, så utlöser detta bidrag för hög utdebitering. Propositionens förslag innebär också att en reducering sker av skattekraftstillskottet, om den totala utdebiteringen i kommunen understiger riksmedeltalet, som för 1965 är 17 kronor 25 öre.

Jag beklagar, herr talman, att det är så svårt att behandla denna materia på

ett lättbegripligt sätt. Man måste använda så många och långa termer för att beskriva hur bidragssystemet fungerar. Jag hoppas dock att de ärade kammarledamöterna ändå vill lyssna en liten stund på min argumentation om utdebiteringsgränsen, som är en mycket viktig och central fråga.

I reservation 3 i statsutskottets utlåtande nr 78 föreslår vi att utdebiteringsgränsen skall vara fast fixerad till det tal som utgör 1965 års medelutdebitering. En stark minoritet inom skatteutjämningskommittén och majoriteten av remissinstanser — däribland kommunförbunden — har också förordat en fast utdebiteringsgräns. Man har gjort det därför att man velat förhindra att skatteutjämningsbidraget automatiskt anpassas till en högre nivå på kommunalskatten, d. v. s. i realiteten vilken nivå som helst. En sådan anpassning bör enligt vår mening ske först efter beslut i riksdagen, som föregås av en skattepolitisk diskussion om fördelningen av uppgifter och kostnader mellan stat och kommun.

Vi vill genom en fast utdebiteringsgräns motverka en fortsatt kostnadsövervältring från staten till kommunerna. Jag vill också fästa uppmärksamheten vid att förslaget om en rörlig utdebiteringsgräns även får andra konsekvenser, som blir mycket svårförståeliga till och med för aktiva kommunalmän. En sådan gräns försvårar kommunernas planering och medför ryckighet i de kommunala utdebiteringarna, vilket inte kan vara önskvärt. Om bidraget för hög debitering skall grundas på en rörlig utdebiteringsgräns, leder det till att den enskilda kommunens bidrag påverkas av förändringar i andra kommuners ekonomi och utdebiteringspolitik. Systemet får märkliga konsekvenser, eftersom en kommun som inte ökar sin utdebitering lika mycket som medelutdebiteringen i riket riskerar att få minskade bidrag av staten.

Om kommunen ligger ovanför utde-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

biteringsgränsen det ena året och året därpå ligger något under den gränsen, så får den inte endast sitt bidrag för hög utdebitering slopat, utan den kan också få vidkännas en reducering av skattekraftstillskottet. Och en kommun som ligger vid utdebiteringsgränsen det ena året och håller oförändrad utdebitering året därpå, samtidigt som medelutdebiteringen i riket ökar med 1 krona, kan få sitt skattekraftstillskott reducerat med 5 procentenheter, i område 1 alltså från 90 till 85 procent av medelskatteunderlaget i riket.

Om vi antar att medelskatteunderlaget i riket båda åren är 60 skattekoronor per invånare, betyder det ett minskat skattekraftstillskott till kommunen på 3 skattekoronor per invånare. Låt oss säga att kommunen har 4 000 invånare. Då blir det en minskning i bidraget på 12 000 skattekoronor, om den primära utdebiteringen i kommunen är 10 kronor. Detta kan betyda att en kommun i vissa fall kan bli tvingad att höja sin utdebitering med 60 öre för att kompensera bidragsbortfallet. Denna och andra kommuners utdebiteringshöjningar leder i sin tur till att medelutdebiteringen i landet stiger, och därigenom begränsas bidragsgivningen till andra kommuner. Det blir sannerligen inte så lätt för kommunalmännen att förstå finessen med detta system.

Problemet gäller, herr talman, i alldeles särskild grad de kommuner som har den högsta utdebiteringen i landet. Om, för att ta ett exempel, den totala kommunala utdebiteringen överstiger medelutdebiteringen med 4 kronor det ena året men året därpå bara med 3 kronor — helt enkelt därför att utdebiteringen i kommunen varit oförändrad, medan medelutdebiteringen i riket ökat med 1 krona — minskar statsbidraget med ett belopp som motsvarar 60 öre per skattekorona. Det betyder — och detta ligger i systemets konstruktion — att en kommun som befinner sig

avsevärt ovanför medelutdebiteringen får större minskning än den kommun som under motsvarande förhållanden ligger närmare medelutdebiteringen.

Låt mig ta ytterligare ett exempel!

Om Stockholm, Göteborg och Malmö, som sammanlagt svarar för cirka en fjärdedel av landets totala skatteunderlag, ökar utdebiteringen med 2 kronor, leder detta till en höjning av medelutdebiteringen i riket med 50 öre. Detta i sin tur leder till att exempelvis en kommun uppe i Tornedalen vid oförändrad utdebitering får en minskning av sitt statsbidrag som motsvarar 30 öre per skattekorona och följaktligen tvingas höja utdebiteringen för att kompensera sig.

Jag hoppas att ingen fått uppfattningen att jag med vad jag sagt avsett att göra något uttalande om den lämpliga skattesatsen i våra tre största städer. Något sådant uttalande har jag inte anledning att göra. Jag har bara velat illustrera konsekvenserna av förslaget om rörlig utdebiteringsgräns. Jag vill tillägga att på dagens kapitalmarknad, med svårigheten för att inte säga omöjligheten för kommuner med starkt skatteunderlag och relativt låg utdebitering att placera långfristiga lån, så är det och kommer det under den närmaste tiden att vara nödvändigt för dessa kommuner att kraftigt höja utdebiteringen, framför allt för att klara investeringarna. Resultatet blir ett försvagat skatteutjämningsbidrag till de mest behövande kommunerna.

Det är av dessa skäl, herr talman, som vi reserverar i statsutskottet i likhet med reservanterna i skatteutjämningskommittén och flertalet remissinstanser — däribland kommunförbunden — vill förorda en fast utdebiteringsgräns.

Så några ord om ett par bidrag som föreslås avvecklade i samband med införandet av ett allmänt skatteutjämnande bidrag, nämligen bidragen till

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

skolskjutsar och inackorderingen av skolbarn. Vi har i reservation 6 förordat att dessa bidrag inte skall avlösas utan bestå också för framtiden.

Om dessa statsbidrag slopas, blir nämligen effekten av det allmänt skatteutjämnande bidragssystemet inte den som eftersträvas. I synnerhet har man anledning att befara, att glesbygdskommunerna inte får den förbättring som är avsedd.

I realiteten får vissa primärkommuner — trots att propositionen utgår från en större total anslagssumma till allmänt skatteutjämnande bidrag — en försämring i jämförelse med skatteutjämningskommitténs förslag. Detta beror tydligen på att avvecklingen av skolskjutsbidraget får en mer ogynnssam effekt i glesbygdskommuner med svagt skatteunderlag än i mera tätbefolkade och ekonomiskt mera välbeställda kommuner. Det är inte så svårt att förstå att konsekvensen kan bli denna.

I detta sammanhang vill jag också framhålla att man inte, när man jämför de nuvarande utdebiteringarna med dem som kommer att gälla när propositionens förslag genomförts och när kostnaderna för polisväsendets överförande helt på staten slagit igenom, skall glömma, att en stor del av glesbygdskommunerna inte har genomfört den nya grundskolan. Man har på många håll inte ens påbörjat genomförandet och åtskilliga kommuner har inte nått fram till nionde årskursen.

Det är dock uppenbart att utvecklingen på skatteväsendets område i olika avseenden kommer att öka skolskjutskostnaderna. Om man slopar detta bidrag, får det konsekvenser för glesbygdskommunerna, som enligt min mening illa rimmer med strävandena till skatteutjämning. Om vår reservation på denna punkt bifalles, behövs det självfallet inte något särskilt uttalande om att man vid prövningen av extra

skatteutjämningsbidrag skall ta hänsyn till de ogynnsamma konsekvenserna för vissa kommuner vid skolskjutsbidragets slopande. Det är detta som är motivet för reservationen nr 8.

Jag vill i detta sammanhang också understryka att utskottets ställningstagande, som innebär att extra bidrag skall utgå endast i undantagsfall och med sammanlagt högst 10 miljoner kronor per år, självfallet begränsar möjligheterna att ge bidrag i de fall utskotts-majoriteten avsett i sitt uttalande om skolskjutsbidragets slopande.

I reservation nr 9 har vi förordat, att en parlamentarisk utredning skyndsamt skall tillsättas för att pröva hela frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun och att man även härvidlag skall överväga uppgiftsfördelningen. Jag vill påpeka att en sådan utredning förordats av såväl en ledamot av skatteutjämningskommittén som ett stort antal remissinstanser.

Både landsting och primärkommuner har av statsmakterna ålagts väsentligt vidgade uppgifter på olika områden och står i många fall inför mycket svårarbetade ekonomiska problem när det gäller finansieringen av särskilt de obligatoriska uppgifterna inom undervisning, sjukvård, hälsovård och socialvård. Detta betyder också att medborgarna genom kommunalskatten får bära stigande kostnader för obligatoriska samhällsutgifter utan att kostnadsfördelningsproblemet ingående har prövats från skattepolitiska synpunkter.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 78 med de ändringar däri, som föranleds av reservationerna nr 3, 5, 6, 8 och 9.

Herr andre vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Efter tolv timmars dechargdebatt är det knappast möjligt att

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

påräkna något större intresse i kammaren för denna fråga, som dock tillhör de större frågorna vid detta års riksdag. Det är ju mera sällan som debatten i kammaren ändrar ledamöternas ställningstaganden, och från denna synpunkt spelar det faktiskt mindre roll vid vilken tid på dygnet man håller sina anföranden.

I och med det förslag som nu diskuteras tas, såsom herr Eliasson i Sundborn redan framhållit, ett betydande steg på den kommunala skatteutjämningsväg. Samtidigt uppnås en avsevärd förenkling i statens bidragsgivning till kommunerna.

Många utredningar har under de senaste decennierna vandrat denna långa stenbeströdda väg och brottats med uppgiften att både utjämna den skillnad i skattetryck, som är en följd av de varierande utdebiteringarna i kommunerna, och rensa upp i den invecklade bidragsfloran.

Från den tidigare svårgenomträngliga djungeln av administrativt tungrodda bestämmelser har vi steg för steg kommit fram till ett mera överskådligt system. Samtidigt har emellertid ortsavdragsreformerna medfört nya bestämmelser om bidragen till kommunerna.

Jag skall inte gå igenom hela historien men jag kan inte underlåta att nämna ett par utredningar i detta sammanhang. 1936 års kommunalskatteberedning framlade ett betänkande år 1943. Detta föranledde inget förslag till riksdagen. År 1949 tillsattes skattelindringsutredningen, och dess förslag föranledde en proposition till 1951 års riksdag. Men samma år, alltså 1949, tillsattes allmänna statsbidragsutredningen, som till att börja med arbetade i tre år. Den föreslog bl. a. att 32 särskilda bidrag skulle avlösas. Detta ledde inte till något omedelbart resultat. Utredningen fick i uppdrag att göra en överarbetning och föreslog efter ytterligare tre år, att 38 speciella bidrag skulle för-

enklaskas dels genom sammanföring, dels genom indragning.

Regeringen föreslog år 1957 i en proposition att 27 speciella bidrag skulle ersättas av två bidrag. Då ortsavdragen höjdes åren 1957 och 1961 erhöll kommunerna kompensation för det därigenom minskade skatteunderlaget.

De utredningar jag nyss nämnde utgör endast några milstolpar vid den väg som lett fram till det förslag vi i dag behandlar. Det grundar sig i sin tur på den senaste i raden av utredningar, 1958 års skatteutjämningskommitté. Jag har nämnt några av dessa utredningar därför att det kan vara skäl att komma ihåg det omfattande arbete som under en lång följd av år lagts ned på att hyfsa ekvationen. Mot den bakgrunden bör vi vara särskilt aktsamma och inte redan i starten bryta ut och bibehålla vissa nu utgående bidrag som är avsedda att upphöra i och med reformens genomförande. Därmed skulle vi motverka den enhetlighet som varit ett av syftemålen med förslaget. Genom reformen avvecklas en rad bidrag, även den skatteersättning till kommunerna som beslöts i samband med höjningen av ortsavdragen 1957 och 1961. Likaså försvinner skattelindringsbidraget till synnerligt skattetyngda kommuner.

Att det sker en förenkling genom detta förslag är dock inte detsamma som att förslaget är enkelt att tränga in i. Det krävs — detta har väl inte minst framgått av herr Eliassons i Sundborn anförande — en hel del tänkande för att hitta rätt vid gränserna och rätt applicera procenttal och reduktionsregler. Det nya systemet omfattar dels skatteutjämningsbidrag till samtliga kommuner vid brist på skattekraft, dels utjämningsbidrag till landskommuner, köpingar och städer vid hög utdebitering. De avvikande meningar som redovisas i reservationerna gäller inte principerna. De har vunnit allmän anslutning, vilket vittnar om att utredningen

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

gjort synnerligen gott ifrån sig. Nej, reservationerna gäller detaljer.

I flera motioner har yrkats på ändringar beträffande de tre skattekraftsområden som föreslagits i propositionen. Några motionärer ville flytta »sina» län till ett ur bidragssynpunkt mera gynnat område, andra ville bilda ett nytt område omfattande Kopparbergs, Värmlands och Gävleborgs län. Detta nya område skulle, såväl då det gäller landsting som andra kommuner, garanteras en skattekraft av 100 procent av medelskattekraften i riket. Trappstegen mellan de i propositionen föreslagna tre områdena höjer sig från 90 till 110 och 125 procent. Det är alltså inte någon särskilt jämn stegring. Det nya området skulle alltså skjutas in mellan de i propositionen föreslagna områdena 1 och 2. Det skulle då bli fyra skattekraftsområden. Om denna ändring har utskottets borgerliga ledamöter enats, och lotten var oss gunstig, som herr Eliasson i Sundborn redan omtalat. Majoritetspartiet hamnade i minoritet och står för reservation 1.

Den andra reservationen, bakom vilken står utskottets högerledamöter, avser bidragsgivningen till landstingen. Här har vi föreslagit att garantien endast skall gälla under bidragssystemets första år och därefter avtrappas. Men jag vill särskilt understryka att denna avtrappning endast gäller bidragsgarantien på grund av 1957 och 1961 års ortsavdragsreformer. Vi menar att denna garanti om inte permanentar så dock konserverar en bidragsgivning som hänför sig till de nämnda ortsavdragshöjningarna. Den är ett avsteg från det enhetliga och generella system som eftersträvas. Bidraget till övriga kommuner på grund av ortsavdragsreformerna avvecklas ju i samband med systemets genomförande.

Det förefaller som om utskottet missförstått vårt förslag i denna del. På s. 15 i utskottsutlåtandet heter det att ut-

skottet i likhet med departementschefen finner det ytterst angeläget »att landstingskommunerna ges ekonomiska möjligheter att fullgöra sina arbetsuppgifter och att anledning inte föreligger att lägga bidragsgivningen till landstingskommunerna utanför det egentliga skatteutjämningsystemet». Vi har ingen annan uppfattning än att landstingen skall ha möjlighet att fullgöra sina uppgifter. Inte heller vill vi lägga dem utanför utjämningsystemet. Frågan gäller endast en successiv avveckling av denna speciella garanti som givits landstingen på grund av ortsavdragsreformererna. Vi har därför föreslagit att 8 § andra stycket i förordningen skall gälla endast under systemets första år och därefter avtrappas med en femtedel varje år under fem år, vilket även föranleder en annan utformning av övergångsbestämmelserna.

Högerreservationen 3 b gäller utdebiteringsgränsen. Vi har inte funnit konstruktionen av bidraget vid hög utdebitering vara den bästa. Propositionen innebär att utdebiteringsgränsen är rörlig, och reglerna är därvidlag bättre än enligt kommittéförslaget. Men man kan inte komma förbi att såsom bidraget är konstruerat kan det stimulera kommunerna att höja utdebiteringen utöver vad som objektivt kan anses vara nödvändigt. Enbart en sådan möjlighet kan inte vara lämplig.

Statskontoret har i sitt remissyttrande över betänkandet framhållit att bidraget bör utlösas först när den totala utdebiteringen överstiger medelutdebiteringen med visst belopp och har föreslagit »åtminstone en krona» som lämplig buffert. Enligt propositionen skall bidraget vid hög utdebitering utgå efter en glidande procentskala, vilket i viss mån tillgodoser de önskemål som statskontoret framfört. Vi har ansett det lämpligare att låta utdebiteringsgränsen utgöra medeltalet av de sammanlagda utdebiteringarna i hela riket, avrundat

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

uppåt till närmast högre 50-tal öre eller jämn krona. För 1965 skulle utdebiteringsgränsen utgöra 17 kronor för skatte-krona.

Propositionen innehåller dessutom en reduceringsregel, som innebär att det procentuella bidraget till primärkommunerna skall »minskas med en procentenhet för varje fullt tjugotal ören, varmed den sammanlagda utdebiteringen understiger utdebiteringsgränsen».

Så står det alltså i förordningen. Det är kanske inte så alldeles lätt att förstå hur den fungerar. Denna regel anser vi vara olyckligt utformad. Reduktionen träffar även kommuner som trots bristande skatteunderlag har en låg utdebitering. En låg kommunalskatt är ofta resultatet av en klok och framsynt kommunalpolitik. Det är enligt vår uppfattning orättvist att försätta dessa kommuner i sämre läge än de kommuner som skött sina finanser mindre bra, kanske till och med illa. En sådan reduktion kan framtvinga en högre utdebitering för att kommunen inte skall gå miste om skatteunderlagstillskott. Reduktionsregeln gör dessutom systemet onödigt tillkrånglat. Vi har i denna del föreslagit att reduktionsregeln enligt 8 § fjärde stycket skall utgå ur förordningen.

Till sist, herr talman, vill jag framhålla att förordningen innehåller en bestämelse om att Konungen äger, när synnerliga skäl föreligger, bevilja extra skatteutjämningsbidrag. Skulle det alltså visa sig att avvecklingen av en del bidrag i vissa fall leder till konsekvenser som ter sig uppenbart obilliga, så kan detta rättas till genom extra bidrag. Utskottet har för sin del särskilt understrukit att extra bidrag bör utgå i sådana fall.

Man bör också erinra sig att det nya systemet innehåller tre variabla faktorer: skattekraftsgränsen, utdebiteringsgränsen och bidragsprocenten. Dessa ger möjlighet att ändra både omfatt-

ningen av bidragsbeloppen och fördelningen av bidragen mellan kommunerna. Systemet är sålunda inte för all framtid fixerat utan ger utrymme för de ändringar som utvecklingen kan påfordra.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets utlåtande i punkt 1 och till reservationerna 2, 3 b och 4.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Klyftan mellan högsta och lägsta utdebitering per skatte-krona för olika kommuner i vårt land utgör innevarande år inte mindre än 11,57 kronor. Sådana olikheter kommuner emellan avhjälpas inte genom ändrad kommunindelning eller lokaliseringsverksamhet. Solidariteten kräver en skatteutjämning. Det kan naturligtvis inte vara riktigt, att medborgarna för den kommunala servicen får betala väsentligt olika belopp, beroende på var de bor.

Det förslag, som 1958 års skatteutjämningskommitté lade fram, utgjorde en förhållandevis enkel lösning på problemen och har praktiskt taget genomgående vunnit remissinstansernas anslutning. Finansministern har ju också i huvudsak byggt sin proposition nr 43 på utredningsbetänkandet.

Utjämningsbidragen skall utgå på två grunder. Enligt den ena grunden skall det ske genom hänsynstagande till skattekraften, i det att kommunen garanteras tillskott upp till en viss procent av medelskatte-kraften i riket. Inte mindre än 90 procent av det totala utjämningsbidraget kommer att tilldelas på denna grund och tillfalla i huvudsak landsbygds-kommuner och landstingskommuner. I detta avseende indelas enligt propositionen landet i tre skattekraftsområden. Statsutskottsmajoriteten föreslår att riket indelas i fyra skattekraftsområden, i det att primärkommunerna i Värmlands, Kopparbergs

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

och Gävleborgs län garanteras en skattekraft av 100 procent av medelskatte-kraften i riket. Jag har anslutit mig till denna uppfattning och yrkar sålunda bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

De resterande 10 procenten av skatteutjämningen tillkommer i huvudsak städer och tilldelas vid hög utdebitering, varvid bidraget täcker viss del av den utdebitering som ligger över medelutdebiteringen i riket. Denna senare tilldelningsgrund för bidragsgivning vid hög utdebitering är den ömtåligaste och mest kritiserade. I en motion från vårt håll, II:804, har vi i anslutning till kommittéminoritetens förslag uttalat att reglerna för utdebiteringsgränsens bestämmande bör bli föremål för översyn, därest grunderna för skatteutjämningsbidragens fastställande skulle komma att väsentligt ändras.

Utskottet har nu föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t för att ge till känna, att en omprövning av sambandet mellan utdebiteringsgräns och medelutdebiteringen i riket bör ske senast år 1970. Jag finner denna skrivning tillfyllest och har därför på denna punkt anslutit mig till utskottets förslag.

Enligt det föreliggande förslaget skall i skatteutjämningsbidraget inbakas vissa tidigare utgående speciella bidrag till kommunerna, såsom bidrag till skolmåltider, till skolskjutsar, till pedagogisk utrustning, till kommunala folkbibliotek, till byggande av ålderdomshem och barnhem etc. Dessa bidrag kommer sålunda nu att avlösas. I princip tycker jag det är riktigt, att man i görlig mån samlar bidragen på en hand. I vår nyss nämnda motion har vi emellertid understrukit de svårigheter som kan uppstå i samband med indragningen av statsbidraget till skolskjutsar, särskilt vad gäller glesbygdskommunerna.

Utskottet har i detta avseende föreslagit skrivelse till Kungl. Maj:t med framhållande av att dylika glesbygds-

kommuner, som kan tänkas få svårigheter vid skolskjutsbidragets avlösning på grund av ringa skattekraft, bör av Kungl. Maj:t kunna tilldelas extra skatteutjämningsbidrag. Detta bör ske för att undanröja obilliga verkningar av skolskjutsbidragets avlösning. Jag har nöjt mig med denna skrivning och framställning till Kungl. Maj:t och yrkar också på denna punkt bifall till utskottets förslag.

Slutligen har i motion 804 yrkats att det speciella bidraget till kommunala folkbibliotek inte nu bör avlösas. Detta bidrag, som regleras av en 35 år gammal författning, har länge legat låst vid ett alltför lågt bidragsmaximum, 10 000 kronor per kommun och år. Vid flera tillfällen har, bl. a. från statsutskottets sida, gjorts framställningar om en översyn av bidragsbestämmelserna, eventuellt i form av en offentlig utredning. Uppfattningen att en sådan utredning vore önskvärd synes ha haft stöd hos chefen för ecklesiastikdepartementet, som i offentliga uttalanden vidgått behovet av en utredning och som år 1963 lät utarbeta en departementspromemoria med syfte att provisoriskt förbättra det statliga stödet till folkbiblioteken.

Helhetsbilden av det svenska folkbiblioteksväsendet företer f. n. så ansevärd skillnader i fråga om resurser, att en reform framstår som ett rättvisekrav. Att driva ett bibliotekssystem av god standard beräknas i dag i mindre och medelstora städer kosta 20 à 25 kronor per invånare och år. Men för landets samtliga folkbibliotek ligger medelkostnaden så lågt som vid ca 9 kronor per invånare och år, och av landsbygdsbiblioteken beräknas ca 90 procent ha kostnader under 7 kronor per invånare och år. Då är att märka, att ingenting talar för att det i och för sig är billigare att bedriva biblioteksverksamhet på landsbygden än i tätorterna; med hänsyn till avståndsproblem och distributionssvårigheter torde förhållandet snarast vara

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

det motsatta. Att denna låga standard icke i första hand är ett glesbygdspå problem framgår av siffror från exempelvis Malmöhus län, där inte mindre än 54 landsbygdskommuner av 60 har bibliotekskostnader som ligger under riksgenomsnittet. I 43 kommuner ligger kostnaderna under 7 kronor per invånare och år och i 24 kommuner under 5 kronor per invånare och år.

Intressanta som jämförelse härmed är de åtgärder som företagits i Danmark, vars nya bibliotekslag innebär skyldighet för kommuner att driva biblioteksverksamhet och ålägger varje kommun med mer än 5 000 invånare att heltidsanställa bibliotekarie- och kontorspersonal i lämpliga proportioner. Till denna lagstiftning har knutits bestämmelser om ansevliga statliga stimulansbidrag. För nästkommande budgetår svarar sålunda danska staten för ungefär 35 procent av folkbibliotekens kostnader. Totalutgifterna för folkbiblioteksverksamheten i Danmark uppgår därefter till ca 115 miljoner kronor eller ca 25 kronor per invånare.

I Sverige kostar för närvarande folkbiblioteksverksamheten stat och kommun sammanlagt ca 70 miljoner kronor per år, varav statens andel är ca 8 miljoner. Om kostnaderna för god standard såsom i Danmark och i en rad svenska städer sättes vid 25 kronor per invånare, skulle totalutgifterna för det svenska folkbiblioteksväsendet komma att uppgå till ca 190 miljoner kronor per år. En standard, som svarar mot detta belopp, torde om de i propositionen föreslagna förutsättningarna realiserats icke kunna uppnås inom överskådlig framtid.

Den stora ovissheten om vilka följder propositionens förslag kan förväntas få på detta område understryker enligt min uppfattning angelägenheten av att folkbiblioteksväsendet, innan förslag av mera genomgripande betydelse förverkligas, göres till föremål för en allsidig

utredning. Den expansion på olika områden, som vårt samhälle för närvarande upplever, motiverar i och för sig att en sådan undersökning göres och att man på grundval av resultaten av denna undersökning från samhällets sida definierar folkbildningsväsendets mål och medel i nuet och framtiden. Den intensiva omgestaltningen av utbildningsväsendets alla stadier ställer redan i dag nya krav på bibliotekens resurser. Ett av skolreformens syften är ju att ge alla medborgare ett jämförbart utgångsläge för fortsatt självbildning, en teori som inte är genomförbar om samhället inte samtidigt i välutrustade folkbibliotek ger den kunskapsförstärkning som möjliggör att fritt få tillgång till behövligt informationsmaterial. I folkbildning och vuxenundervisning är en välordnad biblioteksverksamhet ett viktigt led, och här, liksom gentemot den obligatoriska grundskolan och dess påbyggnadsorganisation, har folkbiblioteket i princip ett förpliktande ansvar. Men det är inte bara i folkundervisningen utan också i fritidssamhället som nya anspråk kan ställas på folkbibliotek och dess verksamhet.

Frågan om folkbiblioteksbidragens avlösning kan om man endast ser till de nu utgående anslagsbeloppens storlek synas vara av ringa betydelse. Men denna fråga har andra aspekter än de rent budgetmässiga och erbjuder i realiteten ett svåranalyserat problemkomplex, av vars lösning gestaltningen av det framtida folkbiblioteksväsendet är nära beroende. Som jag ser det är folkbiblioteksväsendet en stor och central fråga, värd ett ingående studium och omsorgsfull politisk bedömning.

Säkert kommer det stora flertalet kommuner också i fortsättningen att stödja biblioteksverksamheten, men man bör vara medveten om att kommunerna har en mängd angelägnare uppgifter av annat slag att tillfredsställa, varför ett specialdestinerat bidrag verk-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

samt skulle stimulera dem att satsa just på biblioteksverksamheten.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till reservation 7 i detta utlåtande.

Vad som anförts i reservation 9 beträffande kostnadsfördelningen är också utan tvivel riktigt. Stigande anspråk kommer att ställas på kommunerna, varför en parlamentarisk utredning snarast bör pröva hela fördelningen mellan stat och kommuner, deras uppgifter och kostnader.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall också till reservation nr 9.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag skall i största möjliga utsträckning försöka att koncentrera det anförande jag tänker hålla, men som tidigare sagts är detta ett tämligen omfattande komplex av frågor, varför det ändå kommer att ta sin lilla tid för mig att komma igenom vad jag anser nödvändigt att säga.

Jag kan instämma i vad som sagts tidigare, nämligen att det för alla är angeläget att försöka åstadkomma en större rättvisa då det gäller skattebelastningen mellan olika delar av landet och de olika kommunerna. Alla är överens om behovet av en skatteutjämning. Den bör kunna ge möjligheter till att utjämna de olikheter som finns i fråga om kommunal service och de olikheter som nu föreligger i fråga om utdebiteringen. Man har vidtagit vissa åtgärder för att tackla detta problem — exempelvis ändrad kommunindelning och omflyttning av huvudmannskapet för polisen från primärkommunerna till staten — men det är givet, att dessa åtgärder inte har kunnat lösa det.

1958 års skatteutjämningskommitté har också ingående penetrerat dessa frågor. Man försökte inom kommittén att hitta olika vägar, varigenom man skall kunna komma fram till någon metodik som skulle kunna ge ett någorlunda rimligt utfall av en verksamhet

på detta område. Men efter prövning av alla dessa olika vägar ansåg sig kommittén ändå till slut tvingad att stanna inför en statlig bidragsgivning i, som man säger, allmänt skatteutjämnande syfte. Remissorganen har också varit eniga om behovet av en sådan bidragsgivning.

Från utskottets sida har vi också biträtt den uppfattning, som kommittén framfört och som även framförts i propositionen, att det här gäller en social rättvisefråga. Vi understryker också i utskottets uttalande, att en bidragsgivning i förevarande syfte blivit än angelägnare till följd av den pågående befolkningsomflyttningen som medför svårigheter för både av- och inflyttningskommuner.

Herr talman! Jag skall inte närmare gå in på systemets allmänna uppbyggnad, eftersom den tidigare har berörts. Låt mig bara säga att det förslag, som skatteutjämningskommittén kommit med i det avseendet, har godtagits av departementschefen och även av remissinstanserna. Systemet baseras dels på tillskjutet skatteunderlag och dels på bidrag vid hög utdebitering. Jag tror att man kan säga att det är ett enkelt system och att det är lätt att tillämpa. Det måste vara det, inte minst med hänsyn till det mycket stora antal kommuner, på vilket detta nya system nu skall tillämpas. Därför är det nödvändigt att man håller systemet fritt från komplicerande regler. Men detta innebär å andra sidan att man heller inte kan åstadkomma den millimeterrättvisa, som en del kanske tycker skulle vara eftersträvsvärd. Men även om man inte kan göra det, vågar jag nog hävda att systemet tillgodoser rimliga krav på rättvisa vid fördelningen av bidragen.

Om jag sedan, herr talman, får följa den ordning som de föregående ärade talarna har följt och ta avsnitt för avsnitt skulle jag beträffande skattekraftsområdena vilja säga, att vi som i det avseendet står för reservation nr 1 har

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

stannat för att biträda propositionens förslag om indelning av riket i tre skattekraftsområden. Detta förslag sammanfaller med den nuvarande områdesindelningen då det gäller skattelindringsbidragen och även med skatteutjämningskommitténs och remissinstansernas uppfattning.

På denna punkt föreligger, som tidigare sagts, en rad yrkanden i olika motioner. Dessa yrkanden innebär bl. a. att Gävleborgs län, eller i varje fall den del därav som utgöres av Hälsingland, skulle föras till skattekraftsområde 2, att Kopparbergs län skulle föras till skattekraftsområde 2 och att Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län skulle bilda ett eget skattekraftsområde med en garanterad skattekraft motsvarande 100 procent av medelskattekraften i riket. I utskottsutlåtandet, där utskottsmajoriteten stannat för att biträda detta yrkande, avser de 100 procenten endast primärkommunerna; när det gäller landstingen har man stannat för ett bibehållande av procentsatsen 95.

Jag kan redan här säga att det är en något underlig konstruktion, som avviker från konstruktionen i övrigt i propositionen, att procentsatsen för primärkommunerna skall vara 100 medan för landstingen fortfarande skall tillämpas samma procentsats som för landstingen i skattekraftsområde 1. Denna förändring av propositionens förslag innebär — man kanske försiktigtvis bör säga beräkningsmässigt — en merkostnad på i runt tal 20 miljoner kronor utöver vad som föreslås i propositionen.

Herr Eliasson i Sundborn säger att detta innebär en större rättvisa. Det är emellertid tämligen diskutabelt om man härigenom åstadkommer en större rättvisa. Man höjer upp Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län till ett högre skattekraftsområde än vad som föreslås i propositionen. Men i så fall gäller rättvisan för herr Eliasson tyd-

ligen bara detta område, ty det finns ändå en hel rad andra områden och enskilda kommuner i detta land som kommer i en sämre ställning än vad detta område gör.

Det kanske bör understrykas att medelutdebiteringen inom de län jag här nämnt inte är anmärkningsvärt hög. Jag kan hänvisa de som är intresserade av denna sak till att slå upp sidorna 120 och 121 i propositionen som visar siffrorna för medelutdebiteringen i de olika länen. Man kan där konstatera, att exempelvis ett sådant län som Örebro har en högre utdebitering än de här för uppflyttning föreslagna länen. Även andra län skulle kunna anföras som exempel, men jag skall inte trötta kammarrens ledamöter med en uppräknings av dem. Var och en kan läsa det i propositionen.

Systemet med skattekraftsområden är uppbyggt som ett schablonsystem. Då måste också enligt utskottsreservanternas uppfattning områdesindelningen bli schematisk. Hur man än försöker att finslipa en områdesindelning kommer det ändå alltid att finnas kommuner i ett lägre skattekraftsområde som kan peka på en eller ett flertal kommuner i ett skattekraftsområde med en högre procentsats och säga att detta är inte rättvist, ty den och den kommunen har det betydligt bättre än vad vår kommun har som befinner sig inom det lägre skattekraftsområdet.

Det bör därför understrykas att denna strävan efter millimeterrättvisa är omöjlig att förverkliga i ett sådant system som detta och att det också är oriktigt att försöka förverkliga den. Om det skulle finnas exceptionella fall där det kan vara befogat att flytta upp enskilda kommuner eller ett område med flera kommuner i ett högre skattekraftsområde har Kungl. Maj:t enligt propositionens förslag befogenhet att företa en sådan omfördelning.

Behovet av en mera noggrann indel-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

ning i områden sammanhänger i hög grad med hur systemet är utformat i övrigt. Det system som vi nu diskuterar tar direkt hänsyn till kommunens utgiftsförhållanden. Det gör behovet av en finindelning mindre angeläget än vad det annars skulle vara. Kommittén säger också: »En skatteutjämning som skall ske genom statlig bidragsgivning kan inte åsyfta en total utjämning av kommunernas utdebiteringssatser. En så långtgående utjämning låter sig inte förena med en reell kommunal självstyrelse.»

Reservanterna har på denna punkt menat att det finns skäl att avvakta hur detta bidragssystem kommer att verka i praktiken innan den av såväl kommittén som remissinstanserna och departementschefen godtagna områdesindelningen göres till föremål för någon omprövning.

Jag ber alltså, herr talman, att i förvarande avsnitt få yrka bifall till reservationen nr 1 av herr Näsström m. fl.

Beträffande frågan om skattekraftsgränserna innebär ju propositionsförslaget en väsentlig förbättring i förhållande till kommittéförslaget. Här finns nu ett reservationsvis framfört yrkande om att någon bindning av skatteunderlagstillskotten till den aktuella genomsnittliga skattekraften i riket och till de föreslagna skattekraftsgränserna inte skall göras. Man vill ha möjligheter, säger man, till en successiv anpassning av dessa tillskott med hänsyn till framtida förhållanden.

Låt mig i det sammanhanget bara säga, att alla utförda undersökningar visar att bristen på skatteunderlag är den främsta orsaken till onormalt höga skattetryck. Denna brist måste ju bestämmas på ett eller annat sätt — visserligen schematiskt — och nu har man stannat för att bestämma bristen till skillnaden mellan ett beräknat normal- eller minimibehov och kommunens eget skatteunderlag. Normal- eller minimi-

behovet är den gräns, upp till vilken skattekraften ökas i detta system, och det är naturligt, menar vi, att anknyta denna gräns till medelskattekraften i riket. Jag skall gärna erkänna att metoden kanske inte är hundraprocentigt tillfredsställande, men jag tror inte att man kan hitta någon bättre metod att mäta behovet av skatteunderlag än den som här har föreslagits. Det är också genom denna anknytning som systemet får sin värdebeständighet och sin standardföljksamhet.

Jag tror att vilken form för anknytning man än väljer, så är det ändå till sist beroende på vilka resultat man vill uppnå, och då blir det en rent ekonomisk avvägningsfråga. Därför har vi menat att något uttalande i denna fråga inte är påkallat. Det ligger i systemets natur att uppbyggnaden allt emellanåt kan behöva överses, om systemet skall kunna fylla den funktion som det är avsett att fylla, nämligen att fungera i skatteutjämnande syfte.

Beträffande den reservation som gäller den speciella garantien till landstingen och förslaget om att bidragen skall avtrappas med en femtedel varje år för att upphöra efter fem år vill jag säga, att vi inte funnit några bärande skäl för att biträda detta yrkande. Vi anser att det är angeläget att landstingskommunerna inordnas i skatteutjämningsystemet för att de skall ha möjligheter — som herr Björkman också sade — att fullfölja och fullgöra sina mycket viktiga uppgifter.

Den andra reservationen, som herr Björkman talade för, gäller utdebiteringsgränsen. Man vill därvidlag ha ett system som i kronor och femtioöringar fastställer vad som skulle vara den övre gränsen. Jag tror inte att det systemet är tillfredsställande. Det skulle nämligen innebära, att man skulle minska bidragsgivningen till kommuner med hög utdebitering och öka bidragen till kommuner med låg utdebitering. — Jag

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

skall återkomma till detta i samband med några ord om reduceringsregeln.

I huvudfrågan beträffande utdebiteringsgränsen innebär den reservation som här föreligger att man skulle ha en i kronor och ören fixerad — alltså en fast — gräns i stället för att ta medelutdebiteringen i riket som beräkningsbas för fastställande av dessa bidrag. Skulle man följa reservationens rekommendationer, så skulle det innebära att man i detta system införde en metod som ledde till en automatisk ändring av kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Som jag har sagt tidigare ger systemets automatik, d. v. s. dess anknytning till medelskattkraft och medelutdebitering, en praktiskt taget oförändrad andel av kommunernas utdebiteringsbehov. En fast utdebiteringsgräns kommer däremot med största sannolikhet att ge en relativ förskjutning av bidragsgivningens omfattning. Detta kommer att bli till fördel för kommunerna vid växande utdebiteringsbehov och till nackdel för kommunerna om utdebiteringsbehovet minskar.

Om vi räknar med en rörlig utdebiteringsgräns, alltså en utdebiteringsgräns som följer medelutdebiteringen i riket, och förutsätter att skatteunderlaget ökar med 8 procent per år — vilket har varit en ganska normal företeelse under de senaste åren — så innebär bara detta att statens bidrag till kommunerna kommer att stiga med i runt tal 75 miljoner kronor. Om samtidigt — fortfarande under samma förutsättningar — utdebiteringen skulle öka med 50 öre per år, så skulle det statliga bidraget till kommunerna stiga med ytterligare 30 miljoner kronor. Skulle man följa reservationens förslag i detta avseende med en i kronor och ören fixerad utdebiteringsgräns, så skulle detta innebära en ytterligare kostnadsökning för statens vidkommande med i runt tal 60 miljoner kronor per år utöver vad automatiken enligt propositionen innebär. Ut-

skottsmajoriteten har menat att det är uteslutet att godta en sådan relativ förskjutning i bidragsgivningen utan föregående diskussion utifrån skattepolitiska synpunkter.

Jag skulle här också vilja säga att det kanske kan finnas anledning att ett ögonblick stanna vid den lilla passus som jag förut citerade ur kommitténs betänkande, att om man vill eftersträva en millimeterättvisa och driva bidragsgivningen för långt, så kanske det inte kan undgås att man kommer att inskränka den kommunala självstyrelsen. Det är väl ändå alldeles uppenbart — åtminstone betraktar jag det som ofrånkomligt — att om man begär att staten skall betala mer och mer av de kommunala utgifterna, kanske framför allt på investeringssidan, så kommer krav att resas på att staten också skall få vara med och se på dessa investeringar och hur pengarna används. Då kanske man kan råka i en situation som kan bli ganska besvärande att förena med den målsättning vi annars alltid uppställer då det gäller den kommunala självstyrelsen.

Jag skulle i detta sammanhang vilja tillägga en annan sak som kan vara värd att peka på, nämligen att när dessa kostnader skall täckas av statsmedel, så kanske man bör ta med i bilden att en ökande del av de medel som skall användas till detta — och inte bara till detta utan även till statens övriga utgifter — tas in genom indirekt beskattning. Under de senare åren har en förskjutning skett i denna riktning och vi får en ytterligare förskjutning från den 1 juli i år. Då kan detta, ärade kammarledamöter, innebära — och innebär det i viss mån redan nu — att en skattebetalare med låg inkomst, låt mig säga i skattekraftsområde 1 eller i en kommun som över huvud taget inte kommer i åtnjutande av något skattelindringsbidrag, får vara med, genom den indirekta beskattningen, och betala bidrag för

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

att minska skattetrycket för en högre inkomsttagare i ett annat skattekraftsområde.

Då det gäller sambandet mellan utdebiteringsgräns och medelutdebitering har vi ifrån utskottets sida, som herr Nelander redan har nämnt, biträtt ett yrkande i en motion att det kan finnas anledning att om någon tid göra en omprövning, vilket vi också givit till känna i en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Nästa avsnitt i detta utlåtande, som jag skulle vilja säga några ord om, gäller reduceringsregeln.

Vi anser ifrån utskottsmajoritetens sida att det i princip inte borde utgå något skatteutjämningsbidrag till kommuner som ligger under medelutdebiteringen i riket. Det är närmast av praktiska skäl som vi godtagit en reducerad bidragsgivning till dessa kommuner och vi har gjort det främst för att bevara kontinuiteten med de nuvarande skattelindringsbidragen och för att undvika annars ofrånkomliga tröskeeffekter. Jag tror att det finns mycket starka skäl för att man följer den reduceringsregel som här är föreslagen och att man inte accepterar det reservationsvis framförda yrkandet om ett totalt slopande av denna reduceringsregel.

Jag vill sedan säga några ord om det extra skatteutjämningsbidraget. Utskottet diskuterar här effekten av den inbakning i skatteutjämningsbidraget av de nuvarande bidragen till skolskjutsar och inackordering, som kan uppkomma för vissa, framför allt glesbygdskommuner. Med anledning av ett motionsyrkande i detta ämne gör vi ett uttalande, som herr Nelander tidigare berört, där vi utgår ifrån att det extra skatteutjämningsbidraget skall kunna utgå för att mildra de annars befarade verkningarna i ekonomiskt avseende för kommuner vid avlösning av bidragen till skolskjutsar och inackordering.

Vad i övrigt gäller avlösningen av de speciella bidragen, tror jag, att det är

en mycket stor fördel med de förslag som vi nu behandlar, att man har kunnat plocka bort så mycket av denna flora av extra bidrag som nu finns. Det gör systemet betydligt enklare. Det nuvarande bidragssystemet är i hög grad komplicerat och jag tror också att det nu föreslagna systemet innebär goda förutsättningar till rationalisering av bidragsgivningen till kommunerna.

I denna avlösning av de extra bidragen ingår ju också en avlösning av bidragen till de kommunala folkbiblioteken. Det har kanske gjorts ett alltför stort nummer av den affären. Jag tycker att herr Nelanders anförande andades misstro mot kommunalmännen ute i riket; de skulle vara så litet intresserade av biblioteksverksamheten, att de inte skulle vara beredda att ta på sig de merkostnader som kan komma att uppstå för kommunerna genom att detta bidrag avvecklas. Man bör dock vara på det klara med att det rör sig om maximalt 10 000 kronor per år. Jag är övertygad om att även om detta bidrag av rationella skäl bakas in i det allmänna skatteutjämningsbidraget på samma sätt som andra speciella bidrag kommer kommunalmännen ändå att se till att det behov som finnes på detta område beaktas.

Även frågan om kostnadsfördelningen har tidigare diskuterats. Jag är väl medveten om att detta förslag inte innebär någon lösning i stort. Vi understryker också från utskottets sida att kommunerna får svåra problem att bemästra, inte minst av ekonomisk art, genom stegrade kostnader för sjukvård, skolväsende o. s. v. Samtidigt finns det dock skäl att peka på att propositionen föreslår en väsentlig ökning av bidragsgivningen till kommunerna och att systemet gör att denna bidragsgivning blir värdebeständig och standardföljsam. Enligt detta förslag tillføres kommunerna ett nettotillskott på över 400 miljoner kronor per budgetår, ett tillskott

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

som sedan — om vi får samma utveckling av medelskattekraften och utdebiteringen som vi haft hittills — kan beräknas komma att automatiskt stiga med i runt tal 100 miljoner kronor per år.

De reservationsvis framförda yrkandena om ändringar och om införandet av det fjärde skattekraftsområdet kommer, som jag sagt tidigare, att innebära en betydande merbelastning på statskassan. Den fasta utdebiteringsgränsen kostar, som jag sade, i runt tal 60 miljoner kronor. Det fjärde skattekraftsområdet kostar i runt tal 20 miljoner kronor. Skulle sedan det även reservationsvis framställda yrkandet bifallas om statligt bidrag till de kommunala bostadstilläggen — som kommer att behandlas i ett senare utlåtande — blir det en ytterligare merkostnad på 75 miljoner kronor. Allt detta skulle alltså medföra en kostnad som väsentligt överstiger vad som är föreslaget i propositionen. Jag har då ändå inte räknat med vad de speciella bidrag, som reservanterna inte vill avlösa, skulle komma att kosta.

Jag skall strax sluta, herr talman; det har blivit ett långt anförande. Jag vill endast säga ytterligare några ord om det motionsvis och reservationsvis framförda kravet på en ny utredning om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Vi har från utskottets sida ansett, att det väl ändå kan finnas skäl att först avvakta verkningarna av det nya systemet, innan frågan om en utredning av kostnadsfördelningen på nytt toges upp.

Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan utom vad avser frågan om antalet skattekraftsområden, där jag yrkar bifall till reservationen nr 1 av herr Näsström m. fl.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte vid denna

sen tidpunkt ta upp någon längre polemik med herr Gustafsson i Stockholm. Endast ett par kommentarer.

I och för sig tycker jag inte att det är märkligare att landstingen skulle stanna vid 95 procent och kommunerna vid 100 procent i vårt skattekraftsområde 2 än att propositionen ger landstingen 95 procent och primärkommunerna 90 procent i skattekraftsområde 1. Nog är det väl ändå uppenbart att de tre län som det här är fråga om, med stora glesbygdssområden och delvis även fjällområden, bör komma med på någon mellanlinje. Jag tycker att det är ganska klart dokumenterat av oss som företräder utskottsmajoriteten.

Även om indelningen först och främst grundar sig på att skillnaden i skattestryck hör samman med klimat och avstånd — det är ju det som är anledningen till att landet indelats i dessa områden, och dessa län har väl då en särställning gentemot andra längre söderut belägna — vill jag beträffande utdebiteringen hänvisa till s. 125 i propositionen, där man kan se medianvärdet på den kommunala utdebiteringen. Att det söderut finns något län som ligger högre än dessa tre län beror bl. a. på att dessa tre län inte har genomfört grundskolan i samma utsträckning. Skillnaden mellan 110 och 90 procent i skattekraftstillskott är inte mindre än 12 skattekrönor per invånare vid ett medelskatteunderlag av 60 kronor för riket i dess helhet — en alldeles för stor skillnad som vi reducerar till hälften för primärkommunerna.

En fast utdebiteringsgräns har förordats av kommunförbunden och flertalet remissinstanser. En sådan skulle naturligtvis medföra vissa ekonomiska konsekvenser, och vi har pekat på möjligheten att ompröva den. Det kommer emellertid att te sig orimligt för en mängd kommuner i landet, som har en hög utdebitering och ligger ovanför medelutdebiteringen, att de får en sänk-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

ning medan nu skattekraftiga kommuner, framför allt storstäderna, på grund av svårigheten att få länefinansiering måhända tvingas höja sina utdebiteringar, i vissa fall kanske med upp till 2 kronor. Det är den konsekvensen som vi vill undvika.

Till sist vill jag bara säga till min ärade vän, herr Gustafsson i Stockholm, att man i och för sig kanske inte helt kan vifta bort hans synpunkter i fråga om den kommunala självstyrelsen, om staten skall ta på sig en större del av kostnaderna. Men det kan inte vara rimligt att staten skall besluta ålägga kommunerna uppgifter och sedan inte skall bry sig om hur det går med finansieringen. Man bör finansiera obligatoriska uppgifter på skolans och andra områden så att det blir ungefär likvärdiga kostnader för medborgarna. En skillnad som uppkommer genom obligatoriska uppgifter är icke motiverad i ett samhälle, där vi talar om att vi vill göra så mycket för likställdhet mellan medborgarna.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara säga ett par ord om två saker.

Vad beträffar den fasta utdebiteringsgränsen är det klart att man kan välja det system herr Eliasson förordar. Men jag menar att man då får vara medveten om vad man statsfinansiellt och ekonomiskt ger sig in på, nämligen att det då som jag sagt blir en merkostnad utöver utgifterna enligt propositionen på i runt tal 60 miljoner kronor. Herr Eliasson har inte gjort något försök att bestrida att den uppgiften är riktig.

Får jag sedan vad beträffar skattekraftsområdena säga, att herr Eliasson i sitt första inlägg här argumenterade utifrån vad man hade varit överens om, då vi diskuterade lokaliseringpolitiken, nämligen att stora delar av dessa län som skulle ingå i det fjärde eller

rättare uttryckt det andra skatteklassområdet hade hänförts till det norra stödområdet vad beträffar lokaliseringen. Men då framstår ju, om jag så får säga orättvisan i detta system i ännu skarpare belysning, eftersom man skall komma ihåg, att även Dalsland och en bit ned i Bohuslän också hänförts till det norra stödområdet i lokaliseringssammanhang. För de områdena har inte herr Eliasson eller någon annan från de län som nu är aktuella haft några rättvisesynpunkter till övers.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson i Stockholm kan visserligen rikta denna anmärkning mot mig, men vad har herr Gustafsson själv haft för intresse för detta. Var vänlig och studera medianvärdena av utdebiteringen på s. 125 i propositionen nr 43. Därav framgår att dessa län har en särställning och kommer att bli sämre ställda än vissa norrlandslän, om man inte genomför vårt förslag. Det är det som är bakgrunden.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag rekommenderar också kammarens ärade ledamöter att studera de siffror som finns redovisade i propositionen. Då skall ni kunna konstatera, som jag sagt förut, att det finns län som i utdebiteringshänseende ligger över de län som herr Eliasson ömmar för.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Trots att timmen är sen vill jag till att börja med erinra om behandlingen i fjol höstas av lokaliseringspropositionen. Både i propositionen och i utskottets utlåtande framhölls betydelsen av en utjämning av det kommunala skattetrycket för att områden med brist på sysselsättning skulle kun-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

na dra till sig företagsamhet. Det är mot bakgrunden av detta att hälsa med tillfredsställelse, att vi fått en proposition om skatteutjämning. Den stora frågan är dock om de förslag som här presenteras innebär en tillräcklig stimulans till ny företagsamhet i de bygder av landet som skriar efter sysselsättnings-tillfällen. Det är mot bakgrunden av denna frågeställning som jag vill dröja litet vid ett par avsnitt i de förslag som här föreligger.

I propositionen redovisas det beräknade utfallet för år 1966 och den dag fem år framåt i tiden då kostnaderna för polisväsendet helt bestrides med statsmedel. Dessa beräkningar har grundats på invånarantalet den 1 januari 1963 och på 1964 års utdebiteringar. Emellertid har sedan 1963 redan skett och får tyvärr beräknas fortgå en betydande folkuttuning i våra landsbygds- och glesbygdskommuner. Detta kommer att påverka utfallet av den föreslagna skatteutjämningen. Bristen på skattekraft i förhållande till respektive andel av medelskatekraften får år efter år multipliceras med ett allt lägre invånarantal, detta samtidigt som de kommunala kostnaderna per invånare i dessa kommuner till följd av folkuttuningen får beräknas stiga i hastigare takt än i mer tätbefolkade kommuner.

Jag vill understryka att det i och för sig synes mig alldeles riktigt att som grund för skatteutjämningen lägga en utfyllnad av skattekraften i de olika kommunerna. Men fördenskull är det inte riktigt att övervärdera verkningarna härvidlag, så att man erhåller en felaktig bild av reformens verkningar i stort. Detta synes mig vara så mycket mer betydelsefullt som åtskilliga detaljer i det föreliggande förslaget är ogynnsamma för landskommunerna i allmänhet och glesbygdskommunerna i synnerhet. I stället för en skatteutjämning i solidaritetens tecken sker det en övervältring på kommunerna av kostna-

der som står i direkt beroende av avstånden inom respektive kommun.

Bland de statsbidrag, som föreslås avlösta, är många av sådan art att de har särskilt stor betydelse för de skatte-svaga kommunerna och avståndskommunerna. Så är fallet i fråga om biblioteksanslaget. Det gäller även bidraget till pedagogisk utrustning som till en del är behovsprövat. Vidare är detta förhållandet med skolmåltidsbidraget, vilket dels är skatteunderlagsgraderat och dels utgår med ett högre belopp för de små skolenheterna där portionskostnaderna ju är högre än i de stora bespisingenheterna. Framför allt är det emellertid slopanDET av bidragsgivningen för skolskjutsar och inackordering som får negativa verkningar för avståndskommunerna.

Uppenbart är väl att utgifterna för skolskjutsar och inackordering utgör skolkostnader av mycket varierande storleksordning olika kommuntyper emellan, varför även slopanDET av det särskilda statsbidraget till dessa ändamål måste drabba kommunerna synnerligen olika. Därtill får beaktas att det är fråga om skolkostnader som undan för undan kommer att stiga allteftersom grundskolan utbygges.

Är det riktigt att staten undandrar sig dessa konsekvenser av grundskolebeslutet? För min del kan jag inte uraktlåta att ställa frågan, om det verkligen är ett beslut som ligger i linje med vår målsättning: lika chans åt de unga, oavsett bostadsort och föräldraekonomi.

Det är emellertid inte endast den omständigheten att skolskjutskostnaderna ökar i takt med grundskolans utbyggnad som bör beaktas. Hårtill kommer följderna av den pågående befolkningsutvecklingen och uttuningen i åtskilliga av landets bygder. Denna kan på goda grunder befaras medföra att underlaget för många skolor snart är för litet. Samtidigt med den beklagliga skolindragning, som vi sålunda måste se fram

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

emot, kommer behovet av skolskjutsar att stiga i dessa bygder. Kostnaderna blir därigenom ännu högre i avståndskommunerna, utan att skattelindringsbidragen ger i varje fall full kompensation därför.

Nu söker väl en och annan tröst i den möjlighet till extra skatteutjämningsbidrag som öppnas. Både herr Nelander och herr Gustafsson i Stockholm har försökt trösta sig med denna möjlighet och med utskottets skrivning i frågan. Men det rör sig verkligen om en klen tröst. För det första skriver utskottet att sådan bidragsgivning endast bör förekomma i undantagsfall. För det andra måste det belopp, som anvisas för ändamålet, vara klart otillräckligt. Det föreslås nämligen en begränsning till 10 miljoner kronor. Detta belopp skall räcka för att neutralisera negativa verkningar till följd av skolskjutsbidragets avveckling, men även för att eliminera ojämnheter som vållas av andra orsaker. *Samtidigt är beloppet inte större än att det ungefär torde motsvara den årliga ökningen av kommunernas skolskjutskostnader.*

Till detta må fogas ytterligare en kommentar. Såsom motiv för avvecklingen av olika särskilda statsbidrag har äberopats angelägenheten av att administrationen förenklas. Detta är i och för sig gott och väl. Men om avvecklingen av det särskilda statsbidraget till skolskjutsar får det resultatet att man i stället för länskolnämndens prövning av ansökningar om bidrag till skolskjutsar erhåller en Kungl. Maj:ts prövning av ansökningar om extra skatteutjämningsbidrag, så är den administrativa förenklingen rätt litet värd.

Herr talman! Det synes mig oriktigt att man vid konstruerandet av en schablon för skatteutjämning försöker däribaka tidigare statsbidrag till kommunala kostnader som inte kan följa någon schablon. Avstånden finns kvar, oavsett vilka schabloner som beslutas här i riks-

dagen. Det framstår därför såsom i hög grad angeläget att det särskilda statsbidraget till skolskjutsar och inackordering hade kunnat bibehållas, så att solidariteten gentemot de utpräglade glesbygdskommunerna hade fått ett reellt uttryck.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! De stora olikheter i fråga om kommunal samhällsservice och kommunala utdebiteringssatser som finns mellan kommunerna har ansetts som ett missförhållande som så långt som möjligt måste undanröjas. Det gäller här en rättvisefråga och förslaget till skatteutjämning måste därför hälsas med tillfredsställelse.

Uppdelningen i tre skattekraftsområden har av utskottet kompletterats med ytterligare ett skattekraftsområde som skjutits in mellan områdena 1 och 2, så att antalet skattekraftsområden alltså blivit fyra. Detta nya skattekraftsområde 2 upptar Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län och har i åtskilliga hänseenden en struktur likartad med de norrlandsläns som ingår i skattekraftsområde 3. Inom de berörda länen finns betydande glesbygdssområden med stora avstånd. Befolkningsutvecklingen är inom stora delar av dessa områden ogynnsam, och mot denna bakgrund framstår utskottets åtgärd att placera in dessa län i ett nytt skattekraftsområde, som garanteras en skattekraft av 100 procent av medelskattekraften i riket, som synnerligen befogad. Det motsvarar visserligen inte den placeringen som motionsvis föreslagits beträffande Gävleborgs län, men i den uppkomna situationen ber jag att på denna punkt få yrka bifall till utskottets förslag.

Vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition i det ärende som vi här behandlar har utskottet även haft att ta ställning till motioner med yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts förslag om avlösning av statsbidraget till de kommu-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

nala folkbiblioteken. Denna fråga har ju utförligt behandlats av herr Nelander. Jag kan därför fatta mig relativt kort men vill dock som motionär i ämnet säga några ord.

Utskottet säger sig inte kunna dela uppfattningen, att det nuvarande statsbidraget till folkbiblioteken skulle vara av någon större betydelse från stimulanssynpunkt, och förutsätter att kommunerna, även om bidraget avlöses av skatteutjämningsbidraget, inte kommer att eftersätta behoven på ifrågavarande område; det avstyrker därför berörda motioner.

Ingen vill förneka kommunernas stora intresse för folkbiblioteksverksamheten, även om man ibland skulle önska att det vore ännu större. På många håll har också folkbiblioteken trots de begränsade statsbidragen nått en imponerande standard, men tyvärr är den inte lika hög överallt. Det finns t. o. m. enstaka kommuner som helt saknar folkbibliotek.

Ekklesiastikministern anför i sin proposition att utgifterna för biblioteksändamål skulle behöva höjas från nuvarande 70 miljoner kronor till 190 miljoner kronor för att i hela landet uppnå den biblioteksstandard som nu råder i de kommuner som har det bäst ordnat i fråga om folkbiblioteksverksamheten. Att en utjämning i fråga om standard bör eftersträvas är säkert alla överens om. Bibliotekens standard är en fråga om kulturell service där människornas geografiska förutsättningar inte bör tillåtas skapa handikapp.

Det förefaller dock svårt att tänka sig att kommunerna själva skall kunna ta på sig de utgiftsökningar, som här blir nödvändiga, utan ett direkt statligt stöd. Departementschefen menar visserligen att kommunerna, som genom skatteutjämningsreformen får förbättrade ekonomiska resurser, kommer att i ökad utsträckning uppmärksamma folkbiblioteksverksamheten, och när det gäller

kommunernas ambitioner i här berörda avseende behöver vi säkerligen inte hysa någon oro. Kommunerna har emellertid många trängande behov att tillfredsställa, och det är inte utan vidare säkert att biblioteken kommer att kunna hävda sig i konkurrensen med andra verksamhetsgrenar som kanske ter sig mer angelägna och som för övrigt kanske är obligatoriska. Det enligt min mening mest anmärkningsvärda i detta sammanhang är emellertid att regeringen tagit så lätt på denna fråga. Visserligen säger herr Gustafsson i Stockholm att frågan inte är av någon betydande storleksordning. Den bedömningen får väl vara hans, men jag anser att det är en viktig fråga. Jag trodde att vi allesammans var ense om den saken.

Folkbibliotekens viktiga roll för kulturens spridning och för det frivilliga folkbildningsarbetet kan ingen vaken iakttagare undgå att upptäcka, och den förbättrade skolundervisningen, den ökade vuxenutbildningen och den större tillströmningen till studier över huvud taget och även den längre fritiden gör att folkbiblioteken får en växande betydelse. Att i ett sådant läge nonchaler riksdagens anhängan om en utredning rörande grunderna för samhällets stöd till biblioteksverksamheten måste anses anmärkningsvärt. Vilken inställning regeringen än har till speciella statsbidrag till en verksamhet av detta slag borde det ha varit en självklar sak att grundligt pröva frågan i en utredning, innan ett så genomgripande förslag som detta lagts på riksdagens bord. Det är onekligen uppseendeväckande att en fråga av så avgörande betydelse inom en viktig kulturell sektor avgöres på detta sätt utan hörande av berörda myndigheter och organisationer. Bedömningen av de olika förslag om ändrade bidragsregler som framkommit borde, som redan 1958 års skatteutjämningskommitté framhöll, ske av vederbörande organisationer och myndighe-

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

ter i samråd. Både kommunförbunden och företrädare för folkbiblioteken borde exempelvis ha fått tillfälle att framföra sina synpunkter och önskemål i en utredning, innan förslag i ärendet förelagts riksdagen. Nu vet vi mycket litet om förslagets verkningar, och de närmast berörda har inte fått göra sin stämma hörd.

Enligt motionärernas mening måste frågan om samhällets stöd till folkbiblioteken och frågan om bibliotekens ställning i det moderna samhället bli föremål för en allsidig utredning, innan vi tar slutlig ställning i dessa viktiga frågor. I avvaktan på resultatet av den utredningen bör de specialdestinerade statsbidragen bibehållas och även förbättras. Till detta senare får vi emellertid återkomma i annat sammanhang.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag anfört vid denna punkt ber jag att få yrka bifall till reservation 7.

Ytterligare ett statsbidrag har flera motionärer velat bibehålla, nämligen bidraget till skolskjutsar och inackordering av skolbarn. Jag måste för egen del erkänna att jag hyser en viss oro för verkningarna av en avlösning av detta bidrag, speciellt med tanke på glesbygdskommunerna, där det kan uppkomma rättviseproblem av betydande storleksordning. Jag finner också att det skulle ha varit till fördel om denna fråga hade kunnat utredas ordentligt och om man hade prövat olika möjligheter att underlätta för de kommuner som har höga kostnader för att klara utgifterna på detta område. Jag delar de synpunkter som herr Larsson i Hedenäset nyss framförde i denna fråga, och vid omröstningen kommer jag därför att stödja den reservation som avgivits till förmån för bibehållande av det särskilda bidraget till skolskjutsar och inackordering av skolbarn.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! I anslutning till Kungl.

Maj:ts proposition nr 43, som föreliggande utskottsutlåtande behandlar, har vi från Gävleborgsbanken väckt motioner med yrkande om att länet i fråga om skatteutjämningsbidrag skall hänföras till skattekraftsområde 2 i stället för i propositionen föreslagna område 1.

Vi anser oss ha starka skäl för detta yrkande, eftersom Gävleborgs län i avgörande hänseenden är av samma struktur som angränsande norrlandslän. Vi har stora glesbygdssområden, vikande befolkningsunderlag — framför allt i landskapet Hälsingland — med åtföljande lägre skattekraft samt gott om kommuner med hög utdebitering. Det är samma förhållande i fråga om skattekraften för landstingets vidkommande, där medelutdebiteringen för Gävleborgs län blir den högsta i landet, om man enbart tar hänsyn till landstingets utdebiteringsbehov.

Landstingets förvaltningsutskott har därför också i sitt remissyttrande över det betänkande som ligger till grund för propositionen yrkat att Gävleborgs län hänföres till skattekraftsområde 2, till vilket bl. a. Medelpad hör.

Gör man en jämförelse av medel-skattekraften i exempelvis Hälsingland och Medelpad, visar senast tillgängliga uppgifter att Medelpad har 54:78, medan Hälsingland har blott 42:90 skatte-kronor per invånare. Vi tycker att detta är ett av de skäl som talar för att vårt län i skatteutjämningshänseende bör likställas med Medelpad och Västernorrlands län.

Den indelning i skattekraftsområden som föreslagits i propositionen skulle få ett alldeles för kraftigt utslag i gränskommunerna i Hälsingland och Medelpad. Omräknat netto per invånare skulle tillskottet av skattekraft enligt propositionsförslaget, tillämpat på 1964 års utdebiteringsbehov, ge en hälsingekom-mun som Ramsjö 27 kronor per invånare, medan motsvarande kommun i Medelpad, Haverö, skulle få 37 kronor

Kommunal skatteutjämning, standardhöjning av folkpensioner och finansieringen av folkpensioneringen

per invånare. Gnarps kommun skulle få 62 kronor, medan grannkommunen i Medelpad, Njurunda, skulle få 102 kronor per invånare. Hassela skulle få 65 kronor, medan Torps kommun i Medelpad skulle få 179 kronor, allt enligt de uppgifter jag inhämtat genom riksdagens upplysningstjänst.

Det säger sig självt att så stora olikheter på vardera sidan om en länsgräns inte kan uppfylla syftet i fråga om att åstadkomma en skatteutjämning. Om däremot Gävleborgs län förflyttades till skattekraftsområde 2, skulle resultatet bli helt annorlunda.

Nu har statsutskottet vid sin behandling av propositionen och i anslutning till denna väckta motioner biträtt ett motionsyrkande om att man skall lägga in ett nytt skattekraftsområde, i vilket skall ingå kommuner inom Värmlands och Gävleborgs län samt Dalarna och vilket skall garanteras en skattekraft av 100 procent av medelskattekraften i riket. Utskottets beslut innebär på denna punkt 10 procent mer än propositionen men också 10 procent mindre än yrkandena i gävleborgsmotionerna.

Man lägger så att säga in ett nytt trappsteg i detta system. Från våra utgångspunkter i Gävleborgs län måste jag säga att vi inte är särskilt nöjda med en sådan kompromiss. Jag förmenar att det hade funnits mycket starka skäl för statsutskottet att tillstyrka vår motion helt och hållet, vilket skulle ha garanterat kommunerna i vårt län en skattekraft på 110 procent.

Nu tycks ju saken ligga till så att utskottet trots denna kompromiss om 100 procent ändå inte blivit enigt, eftersom den ena halvan av utskottet på denna punkt till utskottsutlåtandet fogat en reservation, som tillstyrker propositionens förslag. Det är möjligen mot den bakgrunden som vad jag skulle vilja beteckna som den positiva halvan av utskottet ansett sig inte kunna gå längre än till en skattekraft som motsvarar

100 procent. Men jag vill än en gång framhålla att jag inte känner mig tillfreds med detta utskottets förslag.

Jag känner mig också delvis besviken över att landstingskommunen icke skall tillföras skattekraft till mer än 95 procent. Det borde rimligen icke ha gjorts någon skillnad därvidlag mellan landstingskommun och annan kommun. I vårt eget landsting har vi, som jag framhållit, den högsta medelutdebiteringen i landet. Dessutom står vi inför stora investeringsbehov, som enbart för de närmaste fem åren beräknas uppgå till 200 miljoner kronor. För att klara detta kan det bli fråga om ganska avsevärda skattehöjningar. Mot den bakgrunden hade det varit motiverat med ett större tillskott av skattekraft från statens sida, men eftersom det inte finns lagtext till våra motioner kan jag inte yrka bifall till desamma men jag har mig bekant att en talare efter mig kommer att ställa ett säryrkande om att Hälsingland skall uppflyttas till skattekraftsområde 2 som ger skattekraft till 110 % och jag ber, herr talman, att få ansluta mig till detta yrkande. Därest detta yrkande skulle falla i voteringen, kommer jag att på denna punkt rösta för utskottets förslag, som om det vinner riksdagens bifall kommer att ge vårt län skattekraft till 100 %, alltså 10 % mer än propositionen.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande ärende samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 4

Till bordläggning anmäldes konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 28, i anledning av väckta motioner angående suppleanter för fullmäktige i primärkommunerna, och

nr 29, med uppgift på vissa vilande förslag till ändringar i grundlagarna;

bevillningsutskottets betänkande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild skatteberäkning i vissa fall för makar jämte i ämnet väckta motioner; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering jämte i ämnet väckta motioner,

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 16 § förordningen den 29 november 1963 (nr 573) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m., och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotlagen den 25 maj 1962 (nr 256), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

§ 5

Anmäldes en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 890, av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.*, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående ändrad lönegradsplacering m. m. beträffande vissa befattningar i riksgäldskontoret och vid riksdagens ekonomibyrå.

Denna motion bordlades.

§ 6

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag för utrikesresa hemställa om ledighet från riksdagsarbetet under tiden fr. o. m. den 13 maj t. o. m. den 21 maj.

Stockholm den 12 maj 1965

Gunnar Hedlund

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.58 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson